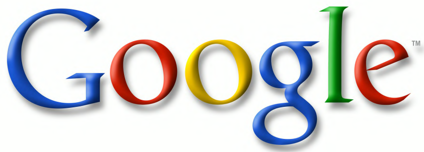

À

M. Désiré Pector

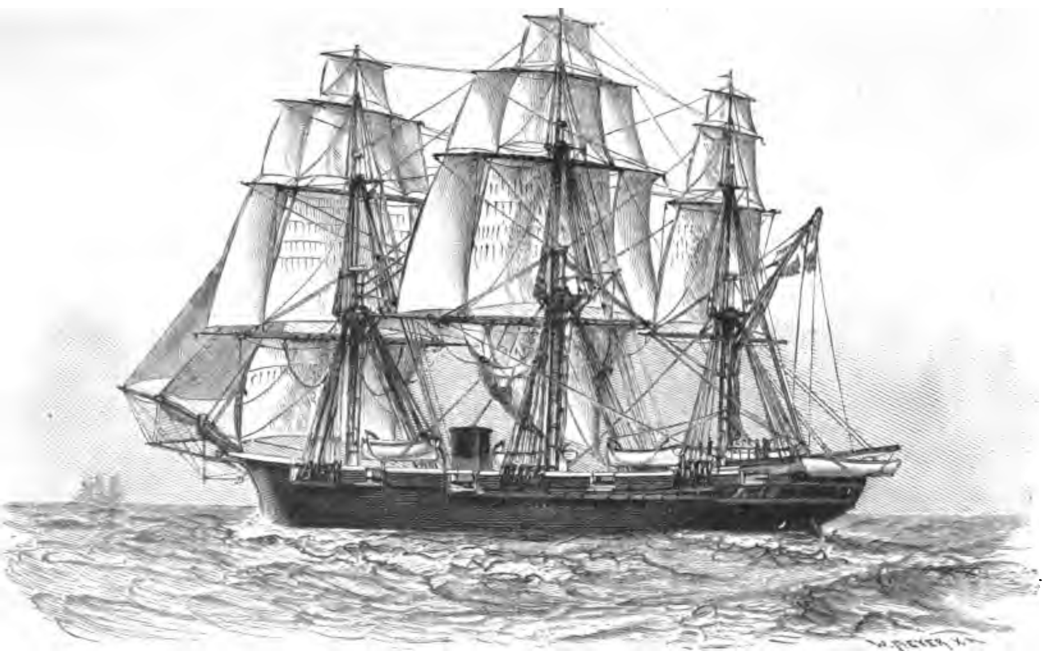
hommage

de l'auteur.

Berlin Oct. 1 1888.

RESA I CENTRAL-AMERIKA

FÖRRA DELEN

Balder i passaden.

Fig. 5.

RESA I CENTRAL-AMERIKA

1881—1883

AF

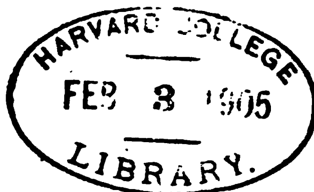
CARL BOVALLIUS

FÖRRA DELEN

MED 75 ILLUSTRATIONER OCH 2 KARTOR

UPSALA 1887
R. ALMQVIST & J. WIKSELL'S BOKTRYCKERI

HARVARD COLLEGE
FEB 3 1905
LIBRARY.

FÖRORD.

Oaktadt Central-Amerika har ett läge, som gör det till ett af de vigtigaste, och borde hafva gjort det till ett af de mest genomforskade områden på jorden, har det ända till senaste tid till följd af flera samverkande omständigheter förblifvit så föga undersökt, att stora sträckor deraf ännu med fullt skäl förtjena namnet terræ incognitæ. Visserligen hafva män sådana som Humboldt, Stephens, Squier, Berthold Seemann, Moritz Wagner, Karl Scherzer, Belt m. fl. genomrest delar af landet, men hvad de derifrån berättat har, långt ifrån att uttömma det rika materialet, endast eggat lusten att lära känna mera om detta naturens älsklingsland.

Länge hade jag närt en brinnande längtan att just der få göra närmare bekantskap med tropikernas rika natur, då jag år 1880 utnämndes till Letterstedtsk stipendiat, och dermed sattes i stånd att förverkliga mina reseplaner. Men innan jag går att skildra intrycken från min färd, är det mig en kär pligt att uttala mitt varma och vördsamma tack till de många, som på ett eller annat sätt befordrade densamma, och utan hvilkas välvilliga hjelp det skulle hafva varit mig omöjligt att gifva resan den utsträckning, den fick, och hopbringa de stora samlingar, som blefvo dess resultat.

Professorerna Sven Lovén och F. A. Smitt lemnade mig en riklig utrustning af zoologisk samlingsmateriel. Denna materiel ökades ytterligare af Professorerna Wilhelm Lilljeborg, Tycho Tullberg och Th. M. Fries, hvilka dessutom, i förening med Akademie-adjunkten D:r John Björkén, från offervilliga mecenater

tillhörande Upsala samhälle förskaffade mig ett penningeanslag för åstadkommande af samlingar till Upsala Universitets muséer.

Herr Statsrådet och Chefen för K. Sjöförsvarsdepartementet, Friherre C. G. von Otter, beviljade mig stora förmåner under min öfverresa med H. Maj:ts korvett Balder. Korvettens chef, Kommendörkaptenen Ansgar Broberg, och dess sekond, Kaptenen Eugène Munck, liksom ock gunrummets alla medlemmar utan undantag, visade mig städse den största välvilja. På Panamá-isthmen erhöll jag den kraftigaste hjelp af Konsul Gustaf Gyllich, Ingeniör Alexander Rothe och Kapten John Dow; i Costa Rica af Konsul Rohrmoser, Punta Arenas, Grosshandlaren Steinworth och D:r José Zeledon, San José, Herrar Müllner och Schäfer, Siquirres, Biskop B. A. Thiel och Mr John Lyon, Talamanca. I Nicaragua hade jag under en stor del af min färd en god kamrat och uppoffrande vän i Mr Edward Ridgway från New-York och hos Mr Charles Scott i San Juan del Norte ett angenämt hem och ett verksamt bistånd. På hemresan och under min vistelse i England rönte jag stora bevis på välvilja af Mr A. S. Bicknell i London.

De samlingar, jag lyckades åstadkomma, voro till omfånget så betydliga, att deras transport till Atlantisk hamn vållade stora svårigheter, som skulle blifvit mig öfvermägtiga, derest ej Kongl. Maj:t nådigst för ändamålet beviljat ett anslag af allmänna medel.

Upsala i Oktober 1887.

Carl Bovallius.

Förra delens innehåll.

SJETTE KAPITLET.

Den interoceaniska kanalen.

SJUNDE KAPITLET.

Pacora. Panamá viejo.

ÅTTONDE KAPITLET.

Öarna i Bahia de Panamá.

NIONDE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

Pacheca — Viveros.

TIONDE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

Mina — Pedro Gonzalez.

ELFTE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

San José — San Miguel.

TOLFTE KAPITLET.

Chamé, Pueblo Nuevo, Otoque.

TRETTONDE KAPITLET.

Punta Arenas — Nicoya-viken.

FJORTONDE KAPITLET.

Costa Ricas högland.

FEMTONDE KAPITLET.

Siquirres.

SEXTONDE KAPITLET.

Talamanca.

Sipurio — Koktu.

SJUTTONDE KAPITLET.

Talamanca.

Dueri — Estrella.

Förteckning öfver illustrationerna i förra delen.

Kartor.

FÖRSTA KAPITLET.

Madeira. Barbadoes.

Färden öfver Atlanten har så ofta och ofta så väl blifvit beskrifven, att jag med tystnad förbigår den och börjar den anspråkslösa skildringen af mina "reseäfventyr" med några intryck från Madeira, den ständigt blida, vinrankspyrdda helsobringerskan. Förut vill jag dock nämna, och det med den djupaste tacksamhet, att af de många olika sätten att göra färden öfver hafvet till fjerran länder finnes intet, som öfvergår det att göra den ombord på ett svenskt örlogsfartyg. Den lyckan beskärdes mig genom af Kongl. Maj:t mig lemnadt nådigt tillstånd att medfölja Korvetten Balder på dess expedition till de vest-indiska farvattnen hösten 1881. Fördelen och behaget af att på ett sådant sätt möta nya intryck kan hvar och en lätt förstå, som vet uppskatta inflytandet af en kamratkrets af "first class gentlemen", och en sådan är man ingenstädes säkrare att finna än i gunrummet på en svensk örlogsman.

Madeira måste för hvar och en, som första gången nalkas henne, hafva en stor tjusningskraft, ty hon bjuder den af en mer eller mindre lång sjöresa uttröttade det bästa af hvad södra Europas klimat kan skänka, blandadt med läckra och retande prof på de rikedomar, hvar-

med tropikerna fresta oss. Ej underligt då, att ön med glädje helsades från Balder, då vi ändtligen ankrade der den 26 Oktober, efter en ovanligt lång och stormig ridt på de "spanska märrarna", den Spanska sjöns vresiga, hvitmaniga vågor.

Likt en minutiöst utförd teaterdekoration utbredde sig Funchal framför oss i fonden af den halfcirkelformiga öppna viken, som utgör öns hamn eller redd,

Fig. 2. Fiskarbåt, Madeira.

klättrande uppför terass efter terass af den amfiteatraliskt sig höjande, rikt grönskande och mångtoppiga bergskedjan. Längst ned vid vattenytan syntes ett hvitt sandbälte, "playan", derefter de hvitglänsande husen i oregelbundna rader, här och der afbrutna af en dunge med saftig grönska. Allt högre upp på berget kunde man följa striden mellan de hvita byggnaderna och den tilltagande grönskan, till dess denna senare afgjordt hade segrat och utbredde sig i all sin kraft och fägring, här

och der afbruten af en silfverstrimmig bäck eller vänligt omfamnande en vinomkransad landtgård.

Vi omsvärmades genast af en mängd båtar, de flesta vackra och väl byggda, breda och grundgående med höga förstäfvar (fig. 2). Färden i land är rätt besvärlig till följd af den ständiga dyningen, som gör att man måste mellan tvenne sjöar arbeta upp båten på den jemnsluttande playan och derefter ridande på menniskorygg passera i land eller vänta tills båten af ett oxspann eller en trupp barbenta hojtande "marineros" blifvit dragen helt upp på det torra. Det händer också ibland att en sådan färd förskaffar den resande ett ofrivilligt bad, men i allmänhet visa öboarna en sådan anmärkningsvärd skicklighet i att handtera sina ypperliga båtar, att man lugnt kan anförtro sig åt dem.

Väl på det torra omgifves man af en yngre generation magra qvickögda madeirenser, som på en med inbillad engelska uppblandad portugisiska erbjuda oss sina hästar så ihärdigt och eftertryckligt, att denna bränning är lika svår att passera som den förra. Slutligen lyckas man dock komma upp i sjelfva staden. Allt tyckes här smått, små hus, små torg, smala gator med de minsta gatstenar man någonstädes kan få se, en miniatyr-alameda eller promenadplats, lägg härtill ett småväxt folk och hästar lika öländingar.

Äfven utanför staden finner man, då man på egna ben stretat uppför någon af de branta backarna eller på en eldig pony galopperat förbi qvinta efter qvinta, att dessa landtgårdar höra till de mest minima landtpossessioner i verlden, omgifna som de äro af omsorgsfullt uppförda murar, med sjelfva marken oftast uppmurad i terrasser för att qvarhålla jorden, och en vattenledning från närmaste bäck förd in i vingården. De flesta af dessa

landtgårdar producera nemligen vin åtminstone här på sydsidan af ön; också kan man här rida långa sträckor öfverskuggad af vinrankor — om man väljer lämplig årstid; nu voro drufvorna slut och rankorna ganska medtagna.

Utom hästryggen finnes här på ön två andra vanliga fortkomstmedel för den, som misstror sina egna ben, nemligen "hängmattebår" (fig. 3) och "oxlandau"; den senare synes vara mycket beqväm, men kommer ej fort fram, den går ej på hjul utan på medar, liksom alla på

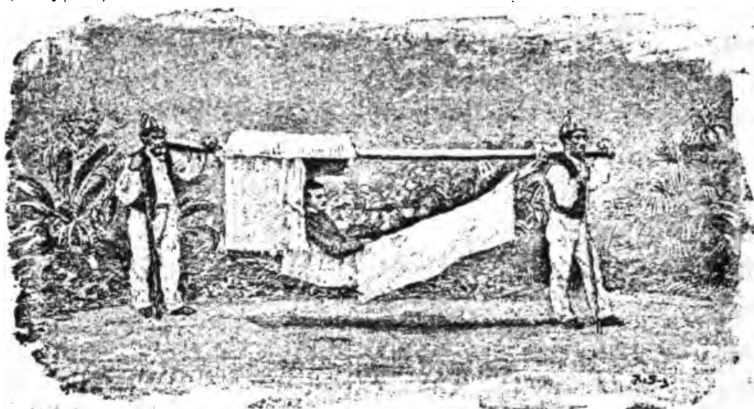

Fig. 3. Hängmattebår, Madeira.

ön inhemska fordon, och härvid visa de små gatstenarna sin nytta, deras små runda glatta ytor åstadkomma ett ganska passabelt slädföre. Ett annat fordon, en vindrög, likaledes utan hjul, afbildas här (fig. 4).

En dag företogo vi den berömda turen till El Gran Corral de las Freiras, en kratermynning upptagen af en fruktbar, djupt i kratern nedsänkt dal, hvars botten ligger något öfver 1000 meter öfver hafsytan. Från den på yttersidan af El Gran Corral slingrande vägen har man en härlig utsigt öfver den djupblå bahian (se fig. 1) omgif-

San Ilheo, Funchal, Madeira.

Fig. 1

ven af en ram af rikaste grönska och pittoreska bergformationer. Midt i viken reser sig liksom en skildtvakt en isolerad klippspets och på denna det lilla vackra kastellet S:t Ilheo. Till venster synes en rad af gråröda ödsliga öar, Las Desiertas, bebodda blott af kaniner, getter och otaliga sjöfoglar. Bredvid oss reste sig Madeiras högsta bergspets Pico Ruivo, omkring 2000 m. hög.

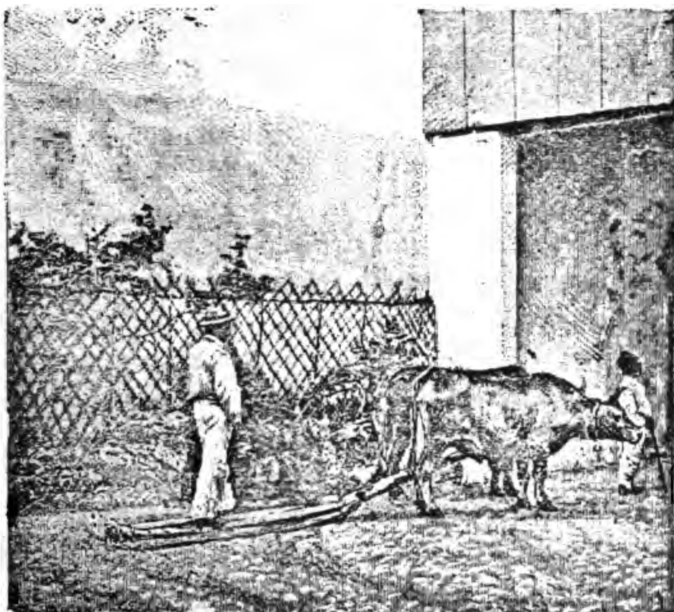

Fig. 4. Vindrög, Madeira.

Vester om El Gran Corral öppnar sig den bredaste ravinen eller dalen på ön, dess branta sidor äro betäckta af en yppig men småväxt skog. Den täta urskogsskrud, som förr betäckte ön och gaf den sitt namn, är sedan länge nästan fullständigt utrotad, endast i en eller annan otillgänglig ravin på den vildare nordsidan af ön lär man ännu kunna finna lemningar af den samma.

Utom vin har Madeira åtskilliga andra produkter, såsom socker, något majs etc., äfvensom dålig tobak och dito cigarrer. Men öns bästa inkomstkälla är dock dess jemna milda klimat, som lockar hit en mängd sjuklingar; på dessa lefver den största delen af öns invånare. Deras härvaro har också gjort, att Funchal blifvit en liten snygg och välskött stad, hvilket den visserligen ej lär hafva varit under förra tider. Ett rikt försedt torg bjuder på äpplen, päron, plommon, körsbär och drufvor tillsammans med mangos, fikon, bananer, guavas, ananas m. m. af tropikernas alster. Fiskmarknaden är äfven särdeles rik och väl ordnad. Staden Funchal har omkring 18,000 invånare, sjelfva ön omkring 130,000.

Från Madeira fördes vi lugnt och makligt vesterut af den jemna passaden. Ehuru öfverfärden var en af de angenämaste man gerna kan tänka sig, så eggades vår längtan att snart få göra bekantskap med nya verldens mångprisade länder af det allt djupblåare hafvet och den allt mera högtropiska luften.

Ett lifligt afbrott från de hvarandra temligen lika dagarna bjöd passagen öfver norra tropiken då fader Neptun, traditionerna trogen, infann sig ombord i all sin härlighet, omgifven af sitt lysande följe, för att mottaga hyllning af dem som första gången trädde öfver tröskeln till hans rike. Rakning, badning, frisering med tjära som tvål och tjära som pomada sköttes con amore och Neptuni lifmedikus fick allmänt erkännande, till och med af vår godmodige skeppsläkare för det oförfärade och öfver alla vetenskapliga betänkligheter upphöjda sätt hvarpå han skötte operationsknifven och pillerburken.

Ju längre söderut vi kommo desto rikare blef djurlifvet i hafsytan och de ythåfningar jag då och då, när vinden mojnade, kunde verkställa gåfvo ett öfverraskande rikt byte. Bland de många bisarra former, som här uppträdde, vill jag nämna några få representanter af den djurgrupp, åt hvilken jag med förkärlek egnade mina studier, *Hyperiderna*, små pelagiska kräftdjur, oftast försedda med enormt utvecklade ögon. De kunna ju ega något intresse dessa former, emedan de enligt mitt förmenande visa märkliga prof på de medel äfven jemförelsevis lågt stående djur kunna använda för att skydda sig mot öfvermägtiga fiender.

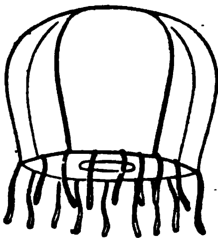

Fig. 6. Manet af slägtet Aeginета.

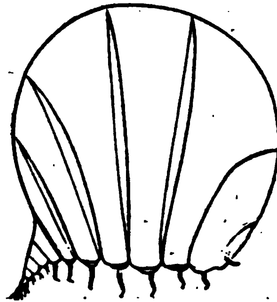

Fig. 7. Mimonectes.

Äfven i våra nordiska haf finnes temligen allmän en representant för dessa små kräftdjur, tillhörande det för zoologerna sedan länge kända slägtet *Hyperia;* de anträffas ofta under eller i maneter eller medusor. Då dessa senare djur till följd af sin beväpning med en slags giftapparat säkerligen äro temligen fruktade och derföre fredade för anfall, har det lilla kräftdjuret ett godt skydd hos sin ofrivillige värd. Här i tropikerna fann jag nu en liten hyperid, om hvilken jag vågar den hypothesen, att han praktiskt dragit nytta af detta förhållande och sjelf genom en så småningom förvärfvad

starkare utveckling af vissa delar af sin kropp *härmar* utseendet af en manet. Detta skulle således vara exempel på det fenomen, som är kändt under namnet *mimicry*. Vid en hastig blick på de begge figurerna å föregående sida (fig. 6 och 7), begge troget ritade efter naturen, kan man ju finna snarlikhet mellan de begge formerna. Manetens klocklika kropp motsvaras af den till en ballonglik blåsa uppsvällda framkroppen hos kräftdjuret, hvars ben och stjert hänga rakt ned, liknande trådarne eller filamenten hos maneten. Detta lilla djur har fått namnet *Mimonectes*.

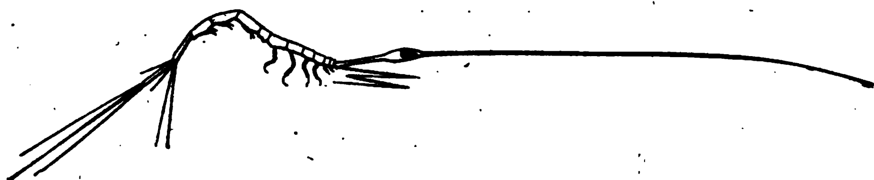

Fig. 8. Rhabdosoma.

Ett annat af samma grupp *Rhabdosoma* (fig. 8) tog jag äfven under denna del af resan; äfven det visar, tyckes mig, en art af förklädnad. Det har, fastän ytterst svagt bygdt, antagit ett fruktansvärdt utseende, det långa hvassa sprötet, som likt ett spjut skjuter ut från hufvudet och de syllika bihangen på stjerten af det stafformiga djuret göra det väl föga aptitligare för en hungrig hafsinvånare än en knappnål för oss. Att detta långa spröte skulle kunna vara något verkligt försvars- eller anfallsvapen för djuret är hardt när omöjligt till följd af djurets svaga byggnad. En af dess närmaste slägtingar *Oxycephalus* (fig. 9) deremot, äfven den hemma i dessa trakter, är beväpnad på samma sätt, men ej så utereradt och vida kraftigare byggd, han kan troligen både till anfall och försvar bruka sin rustning; han kan

temligen sannolikt anses som stamform till Rhabdosoma.

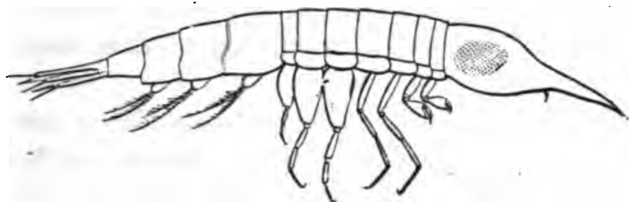

Fig. 9. Oxycephalus.

En annan kraftigare representant för samma grupp *Phronima* (fig. 10) har ej behöft gripa till förklädnad för att skydda sig, men den har den egendomliga vanan att äta sig in i den genomskinliga kroppen af åtskilliga manteldjur och maneter; dessa djurs mantel eller yttre kroppshölje begagnar den såsom en flytande boning och isynnerhet för att derinom förskaffa sina ungar ett välbehöfligt skydd under deras barndom.

Fig. 10. Phronima i manteln af en Beroë.

Såsom bevis på rikedomen af pelagiska djur inom det tropiska bältet af Atlanten, hvilket tyckes vara dessa djurs "förlofvade vatten", kan jag ur min draggningsjournal anföra att bytet af tre efter hvarandra inom en timme verkstälda ythåfningar qvällen den 19 November, på 17° Nordlig bredd och 37° Vestlig längd, var 3 fiskarter, 4 arter mollusker, 2 arter manteldjur, 1 insekt, 48 arter kräftdjur, 5 arter maskar och 5 manetarter. Således i allt 68 arter insamlade på en sträcka af föga mer än en geografisk mil. Kräftdjuren utgjorde, som synes, en öfver-

väldigande pluralitet och bland dessa åter uppträdde just Hyperiderna i en brokig mångfald. De voro ej mindre än 21 arter tillhörande 11 olika slägten, men endast en af dem förekom i större mängd eller i stim, det var en *Anchylomera*.

Bland en stor del af dessa hyperidarter äfvensom hos andra smärre crustacé-arter och åtskilliga af mollusk-erna hade man godt tillfälle att iakttaga phosphorescensfenomenet eller egenskapen att utveckla ljus. Hos hyperiderna utstrålade detta ljus från de stora ögonen; hos en af dem, den ofvan nämnda Anchylomera, äfven från nedre delen af kroppen och benen, hos flera af molluskerna från en eller flera punkter af kroppsytan eller från mantelkanten. Detta ljus var, åtminstone hos en del af djuren, ofrivilligt d. v. s. de kunde ej efter behag undertrycka detsamma; ja hos några af crustaceerna iakttog jag det ännu 3 minuter sedan djuren voro döda och lagda i alkohol. Detta "hafvets lysande" ökar i hög grad behaget af en natt under tropikerna ombord på ett fartyg, och den, som ej sjelf sett det, har svårt att föreställa sig den styrka, hvarmed fenomenet uppträder och det praktfulla skådespel det erbjuder.

Men redan alltför länge har jag tröttat läsaren med zoologiska funderingar och skyndar derför att säga farväl åt Atlanten och Balders pelagiska bekantskaper och följeslagare från stormfoglar, hajar och flygfiskar ned till maneter och infusionsdjur för att i stället kasta en hastig blick på de tropiska trakternas förste representant på vår färd, Barbadoes.

Visserligen mötte oss då vi den 26 Nov. ankrade på Bridgetowns redd den underrättelsen att gula febern rasade på ön, och vi fingo således blott från våra re-

lingar beskåda henne, men då jag på min hemfärd 1½ år senare uppehöll mig der två dagar begagnar jag detta tillfälle, då vi nu i alla fall äro här, att säga några ord om denna engelsmännens äldsta koloni i Vest-Indien. Den kallas vanligen af sina patriotiska invånare "Little England" och förtjenar också detta namn framför de öfriga Vestindiska kolonierna genom den prägel af sund engelsk komfort, som är tryckt så väl på staden Bridgetown, dess offentliga bygnader, torg och promenader, som ock på de prydliga villorna och de inhägnade landtgårdarne deromkring. De utmärkta vägarna eller chausséerna, de välskötta planteringarna och fälten, och den talrika, efter tropiska förhållanden arbetsamma, befolkningen bidraga ock att öka likheten med moderlandet.

Ön förefaller, då man nalkas den, platt och låg, och man öfverraskas att höra att Mount Hillaby, öns högsta punkt, reser sig 350 meter öfver hafvet. Kommer man väl in på ön möter man dock ganska kuperad mark och i dess östra del till och med djupa otillgängliga raviner och skrofliga söndersplittrade klippformationer.

Redden utanför Bridgetown, öns hufvudstad, är öppen för sydliga och sydvestliga vindar, men innanför densamma finnes en af "the mole-head", en väldig stenpier, skyddad inre bassin, der ett ganska betydligt antal mindre fartyg kan finna godt skydd. Staden är välbyggd med låga hvitrappade hus, ofta breda planterade gator, stora torg och skuggiga promenader. Den har en stor utsträckning utefter stranden af viken och slutar åt både öster och vester i en rad af täcka eller ståtliga villor, omgjordade af rika planteringar. Staden, som räknar 23—24,000 invånare, har en ytterst liflig han-

del och dess hamn är ofta den fartygsrikaste i hela Vest-Indien.

Öns hufvudnäring, förutom handel, är sockerodling, och dess socker åtnjuter ett högt anseende i verldsmarknaden. "The Barbadians", hufvudstammen af öns invånare af negerblod, äro lifliga, gladlynta och ganska arbetsamma, men ock vinningslystna och ej särdeles ärliga. De hafva en högt uppdrifven sjelfkänsla, se med ett visst förakt på de hvita på ön, och drömmande om ett fritt och sjelfständigt neger-Barbadoes, betrakta de dem som objudna gäster. Deras språk är en mycket besynnerlig slang-engelska, som i poetisk form tager sig särdeles lustig ut. Jag hade tillfälle att höra några glada qväden på en verklig "dignity-ball", som jag bevistade så länge jag förmådde kämpa mot atmosferen i den öfverfylda balsalen.

En stor del af the Barbadians äro jordegare och jordbrukare; egendomarna äro vanligen ytterst minima till ytinnehåll, men gifva dock rikt uppehälle åt de vanligen mycket stora familjerna, tack vare den bördiga jorden och den dyrbara skörden. Ön består hufvudsakligen af korall-kalk och har häri ett utmärkt byggnadsmaterial, som också i vidsträckt mått användes såväl till hus som inhägnader kring fälten. Genom dessa stenbyggnader får ock hela landskapet ett förmöget utseende. En gammal svart hvithårig farmer, hos hvilken jag intog en riklig lunch, skröt också med att Barbadoes var det bäst odlade land, i verlden; hvilket i sjelfva verket närmar sig sanningen, ty enligt statistiska uppgifter ligger 94 % af öns hela areal (430 qv.-kilometer) under odling.

Invånareantalet är nära 180,000, deraf omkring 125,000 äro rena negrer och 17 à 18,000 äro hvita. Klimatet är jemförelsevis sundt, tack vare passaden och den porösa marken, som gör att stagnerande vatten ej bildas efter de starka regnen.

ANDRA KAPITLET.

St. Thomas. St. Croix. Martinique.

Från Barbadoes strőko vi med seglen ännu fyllda af passaden mellan S:t Vincent och Martinique in i Caraibiska sjön med S:t Thomas som mål. I dess förträffliga hamn ankrade vi tidigt på morgonen den 30 November. Hamnen är särdeles vacker, omgifven af höga

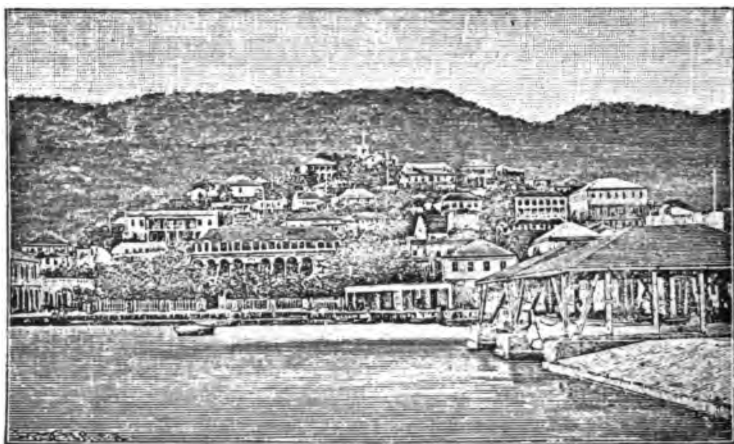

Fig. 11. Kongeværftet, St. Thomas.

grönskande berg, som göra att den ser mindre ut än den verkligen är. Emellertid gör den just ej något tropiskt intryck, dels till följd af fattigdomen på palmer, dels ock genom byggnadsstilen i sjelfva staden, hvilken bär namnet Charlotte Amalie.

Staden med sina terassformigt uppstigande bakgrund, rikt prydd med i saftig grönska inbäddade villor, påminner något om Funchal, ehuru byggnadsstilen är mera nord-europeisk. Sjelfva strandbrädden erinrar om en mindre nordisk sjöstad, den är nemligen klädd med en rad röd-, brun- eller hvitmålade magasin, hvart och ett med sin särskilda långa i sjön utlöpande lastbrygga. Sjelfva landningsplatsen, Kongeværftet (fig. 11), är rymlig och väl hållen. Omedelbart ofvanför densamma utbreder sig "Haven", stadens promenadplats, en vacker plantering åstadkommen med mycket besvär och stora kostnader. En kort bred gata, "Kongeveien", leder upp till stadens hufvudgata, den långa "Commercial Street" eller "Storgaden"; den löper parallel med stranden, 3 kilometer lång, och är kantad med butik efter butik. Dessa bodar sakna vanligen fönster och mottaga både ljus och kunder genom den breda dörröppningen, ofta lika bred som sjelfva butiken. Bakom hvar och en af dessa butiker sträcker sig en rad af magasinsbyggnader ned till stranden, der den slutar med en lång brygga eller "wharf".

Omedelbart innanför Storgaden resa sig tre mägtiga tättbebyggda kullar, bakom dessa stiger sjelfva bergsryggen brant upp, beströdd med täcka villor eller landtgårdar, och skiftande i rik grönska. En del af dessa landtgårdar kallas visserligen plantager, men de producera föga, emedan jordmånen är mager, en följd deraf att, sedan den ön fordom betäckande skogen blifvit med eld och yxa bortröjd, de häftiga tropiska regnen sköljt bort allt mer och mer af matjorden från de starkt sluttande bergssidorna.

Men om ock ön på länge ej kunnat skryta med lika rika produkter som många af dess systrar bland Antillerna, har den åtminstone under de föregående årtiondena visat

en liflighet i handel och skeppsfart, som gjort den tidtals till den vigtigaste handelshamnen i Vest-Indien. Grunden till denna dess stora kommersiella betydelse lades under de långvariga europeiska och amerikanska krigen i slutet af förra århundradet, och det stora inbördeskriget mellan nord- och sydstaterna ökade än ytterligare öns välstånd. St. Thomas har nemligen ända sedan år 1764 varit förklarad för frihamn. Visserligen har under de senaste åren handeln betydligt aftagit, men ännu är ön, tack vare sin utmärkta hamn, en af den vestindiska handelns medelpunkter. Den gästfrihet mot främmande nationers medlemmar den danska styrelsen städse visat, har också gjort ön till en af de mest kosmopolitiska platser, man kan träffa på. Vid sidan af de ganska fåtaliga danskarne träffar man här holländska, tyska, engelska, amerikanska, franska och spanska handelshus. Engelska är hufvudspråket och stadens begge tidningar utkomma på detta språk.

Balder skulle ligga julen öfver i St. Thomas' hamn; vi hade således god tid att lära känna ön och begagnade oss ifrigt deraf. Gästvänliga hem stodo oss städse öppna hos Generalguvernören Arendrup, hos den gamle svenske konsuln Marstrand och hans måg vice konsul Svendsen m. fl. Till häst och fot genomströfvade vi ön och gjorde många angenäma segelturer utefter dess kuster och till de holmar och skär, som omgifva den. Bland dessa är Water-Island den vigtigaste; den delar nemligen hamnen i två delar, skilda genom ett smalt och grundt sund. Den östliga delen är den egentliga hamnen med inloppet skyddadt af tre fästen eller batterier: "General Mühlenfels", "Fort Cowell" och "Prinds Fredrik"; det förstnämnda nu förvandladt till fyr. Den vestliga delen kallas Gregory bay och utgör äfven den en rymlig och

god hamn. Så väl skyddad St. Thomas' hamn än är genom de omgifvande höga bergen och det jemförelsevis smala inloppet, har den dock ett par gånger varit skådeplatsen för af fruktansvärda orkaner förorsakade olyckor; så förstördes den 18 November 1867 genom en väldig, antagligen till följd af undervattensjordbäfning, i hamnen inrusande våg ej blott mer än 100 förankrade fartyg, utan äfven en del af sjelfva staden. Dystra minnesmärken af denna förödelse sågo vi i ruiner af åtskilliga större byggnader och i lemningarna af mer än 20 fartygsvrak i en vik i hamnens östra del; somliga nu använda till magasin och bodar, ett skrof tjenstgörande som sköldpaddsdam, ett annat som brygga, ett tredje som koluppläg. Master, rår, spel, roder, ruffar lågo kringspridda, till hälften begrafda i jorden och öfvervuxna med buskar och gräs. Det var med en känsla af djup beklämning man vandrade omkring bland dessa sorgliga minnen, som bildade en bjert motsats till den vackra och putsade staden och den lifliga fartygsrika hamnen. St. Thomas, som jemte de kringliggande småöarna utgör något mer än 84 qv.-kilometer, har 14,000 invånare, hvaraf mer än 11,000 bo i sjelfva staden, som numera är sätet för generalguvernören öfver de danska vestindiska öarna.

Från St. Thomas seglade Balder till St. Croix, den största och värdefullaste af de danska besittningarna i Vest-Indien. Den är en af de fruktbaraste och i förhållande till sin areal bäst odlade af Antillerna; mer än hälften upptages af sockerrörsfält och såväl socker som rom från St. Croix åtnjuta stort rykte för sin utmärkta beskaffenhet. Balder ankrade på redden utanför Fredrikstæd eller Westend, en liten treflig och prydlig stad på öns vestkust, försedd med ett gammalt rymligt kastell. Här åtnjöto vi under en veckas tid en aldrig

tröttnande gästfrihet af stadens invånare och skola sent glömma den svensk-norske vicekonsuln Fabers älskvärda personlighet och hans vänliga omsorger för vår trefnad. Af den välvillige kommendanten på kastellet, Löjtnant Rasmussen, och af Mr. Ford, en af ortens förnämsta handlande och plantageegare, ställdes hästar till vårt förfogande, så att vi under vårt uppehåll på ön hade rikt tillfälle att göra färder inåt landet och njuta af dess härliga natur. Hela ön kan kallas en tropisk trädgård med mjukt uppstigande kullar och höjder, leende dälder och pittoreska raviner, genomskuren af ypperliga vägar, skuggade af högresta cocos- och kålpalmer. Mellan höjderna utbredde sig ljusgröna fält med manshöga vajande sockerrör och lundar af bananer, oranger, pisang och "silkcotton wood". Här och der skymtade fram genom det täta löfverket gafveln eller façaden af en vacker och solid hacienda; strax bredvid låg vanligen en liten by af lätta luftiga negerhyddor. Vi besökte flera af dessa och blefvo angenämt öfverraskade af den snygghet, som ganska allmänt fans rådande der, och af den välmåga och trefnad, som återspeglades i de frodiga anletena isynnerhet af det unga slägtet. I detta afseende bilda negrerna på St. Croix ett lyckligt undantag från sina stamfränder på de andra vestindiska öarna. Orsaken härtill får man väl förnämligast söka i den goda behandling, de såsom slafvar städse åtnjutit från den danska styrelsens sida.

Nu äro de ej längre slafvar, utan arbeta för dagspenning, men arbeta naturligtvis, liksom alla negrer, så litet som möjligt. De förklarades fria 1848 efter ett kort och oblodigt upplopp, men måste behålla sina gamla bostäder och arbeta på de plantager, de förut tillhört som slafvar, mot en af styrelsen fastställd taxa. För åtta år sedan (1878) gjorde dock åter den svarta befolkningen härstädes uppror, missnöjd

med den i dess tycke för strängt reglementerade arbetstiden, och ehuru resningen qväfdes med ringa blodsutgjutelse, bära dock ännu svartnade ruiner efter åtskilliga haciendor vittne derom och bilda en dyster kontrast mot det rika och leende landskapet omkring dem. Pittoreska ruiner af en långt mindre sorglig härkomst fängsla här ofta ögat genom sina kraftiga proportioner, nemligen de numera öfvergifna "sockerväderqvarnarna" (sugar-mills), uppförda af sten, vanligen i form af stympade koner, med rundbågefönster och hvälfda portöppningar. De hafva fått vika för ångkraften, men stå qvar der som minnesmärken från öns välmagtstid, ty det låter ju ej förneka sig, att välståndet här liksom öfverallt i Vest-Indien fick en ganska allvarsam knäck genom slafemancipationen.

Var St. Thomas fattig på produkter, så är St. Croix desto rikare, ty de flesta tropiska kulturväxter och frukter trifvas och odlas här; hufvudnäringen är sockerodling, men derjemte är bomull en vigtig exportartikel; äfven odlas bananer, kaffe, tobak m. m.

Till följd af alltför kraftig uthuggning af skogarna har klimatet blifvit torrare, så att man ej kan räkna på rigtigt god skörd mer än hvart sjunde år, enligt hvad plantageegare här uppgåfvo.

Hufvudstaden på ön, Christianstæd eller Basin, är belägen på norra kusten vid en bugt, som erbjuder något bättre hamn än Fredrikstæd. Den ligger vackert på en bergshöjd vid stranden och är rik på vackra och välbyggda hus; den har något mer än 5,000 invånare, under det Fredrikstæd väl ej har mer än 1,500. Hela öns befolkning är omkring 23,000 på en areal af 218 qv.-kilometer.

Då St. Croix haft en ganska vexlingsrik historia, äfven för att vara en af Antillerna, vill jag här anföra några data derur. Då den upptäcktes och namngafs af

Columbus på hans andra resa, var den en af hufvudplatserna för de vestindiska Caraiberna, hvilka kallade den Ay-Ay. Sedan dessa, troligen genom spaniorernas slafjagter, blifvit utrotade, låg den länge obebodd, till dess omkring 1625 holländska kolonister ditflyttade; dessa efterföljdes snart af en engelsk koloni, hvilken tillväxte och 1645 förjagade holländarne. Fem år senare blefvo engelsmännen i sin tur anfallna och förjagade af spaniorer från Puerto Rico. Holländare från St. Eustatius gjorde nu ett försök att nedsätta sig på ön, men blefvo förjagade af spaniorerna. Mot slutet af år 1650 eröfrades ön af fransmän från St. Christoph. Dessa innehade nu St. Croix till 1696, då hela den franska kolonien öfverflyttade till San-Domingo, och ön blef åter för en följd af år obebodd, till dess danska regeringen år 1733 köpte den af den franska för en summa af 750,000 frs. År 1801 eröfrades den af engelsmännen, men återgafs till Danmark 1802. År 1807 togo engelsmännen den åter i besittning och behöllo den till 1815. Efter denna tid har den oafbrutet befunnit sig i Danmarks ego.

Från St. Croix återvände Balder till St. Thomas, der vi firade julen och dröjde qvar till den 29 December. Under dagliga segelturer besökte vi de flesta af småöarna deromkring, såsom Salt Cay utanför vestra udden af St. Thomas, en liten sandig dubbelö, beväxt med vilda cocospalmer, Little Saba, en söndersplittrad tuffstensklippa med ett mycket rikt sjöfogelslif, och Buck Island, ungefär 7 nautiska minuter söder om hamnen, der vi funno en stor koloni af vilda getter och kaniner och en särdeles rik cactusvegetation, som gjorde framträngandet på ön mycket känbart.

Från St. Thomas seglade vi nu österut förbi St. John, den tredje i storlek af Danmarks vestindiska

besittningar, 54 qv.-kilometer i areal, med omkring 1,000 invånare. Den är mycket fruktbarare än St. Thomas och har liksom den ypperliga hamnar. Vid öns namn är fästadt minnet af ett af de blodigaste slafupproren i Vest-Indien.

År 1733, då St. John redan kunde uppvisa mer än 100 välodlade och slafrika plantager, kom en länge förberedd sammansvärjning bland negrerna till utbrott. De bemägtigade sig genom list det svagt armerade kastellet, nedhöggo dess besättning, hvilken bestod af blott 10 man. Derefter angrepo de plantage efter plantage och dödade en stor del af de hvita. Åtskilliga af plantageegarne med familjer lyckades dock rädda sig till en befästad hacienda vid kusten, der de under några dagar med framgång försvarade sig, till dess hjelp kom från St. Thomas. Men så svag var den styrka, hvaröfver danskarne förfogade, att de ej kunde återtaga ön, utan måste utrymma den, hvarefter St. John under ett halft års tid var i de svartas våld. Genom hjelp af franska trupper från Martinique återeröfrades ön sedermera, ehuru negrerna med förtviflad tapperhet försvarade sin korta frihet. Den sista återstoden af de svarta krigarne var slutligen vid Brimsbay på öns östra sida instängd mellan hafvet och de franska bajonetterna; de dödade sig då sjelfva, så att de hvita vid inträngandet i deras läger funno mer än trehundra lik, men inga lefvande försvarare.

För svaga kårar från NO. och SO., omvexlande med stiltje, dref Balder sakta fram mot Martinique, den största af Antillerna vi hittills fått göra bekantskap med. Då vi sakta gledo fram utefter ön på ett par kilometers afstånd, hade vi godt tillfälle att beundra dess fägring. Från en temligen jemn 5—800 meter hög grönskande bergskedja reste sig enstaka regelbundna koniska toppar, imponerande både genom sin höjd och sin symmetriska

form. Mellan dessa berg och hafvet är landet starkt kuperadt och jemna, af sockerrörsfält betäckta sluttningar afbrytas af i hafvet tvärstupande bergväggar, eller af mägtiga sandåsar med af hafvet ständigt spolade och ingräfda hvitglänsande sidor, eller af en fantastisk isolerad strandklippa, som på sin plana hjessa uppbär en lund af väldiga palmer. Huru branta än bergens sidor äro, äro de öfverallt betäckta med den rikaste vegetation och flera hundra fot långa lianer gå liksom ledstänger utefter bergssidorna ned mot sjön.

Vi ankrade i den rymliga viken vid Fort de France eller Fort Royal, som är öns officiella hufvudstad, ehuru den hvarken i folkmängd eller rikedom kan mäta sig med St. Pierre, den kommersiella hufvudstaden, belägen på öns vestkust. Den är emellertid en liten fin och välmående stad med vestindisk-aristokratisk prägel, husen äro låga, vanligen af trä, de förnämsta grupperade omkring "La place de la Savane", en vacker och mycket gouterad promenadplats, beskuggad af ståtliga cocospalmer. I midten af denna park reser sig en vacker staty af hvit marmor af kejsarinnan Josephine, hvars minne är mycket populärt bland Martiniques invånare; hon var som bekant född på ön. Vid sjelfva stranden ligger ett vidlyftigt, men numera ganska förfallet fäste; det har dock stolta anor, ty det kan skryta med att hafva tillfogat den store holländska sjöhjelten De Ruyter ett afgörande nederlag 1674. Deremot har det flera gånger blifvit intaget af engelsmännen, första gången af den i Vest-Indiens annaler berömda amiralen Rodney. Inalles tre gånger hafva engelsmännen eröfrat Martinique, den sista gången 1815. Den djupt i landet inskurna viken "le Carenage", vid hvilken staden är belägen, är genom tvenne långa pirer eller vågbrytare vid mynningen, och genom i

senare tider företagna dyrbara uppmuddringar, en af de bättre i Vest-Indien. och tillgänglig äfven för mycket djupgående fartyg. Fort de France är säte för Guvernören öfver ön och för en i förhållande till samhällets storlek mycket stor embetsmannapersonal. Den räknar något mer än 11,000 invånare. Från Fort de France seglade Balder redan påföljande dag norrut och ankrade på den djupa och vackra redden utanför St. Pierre. Under färden mellan de båda städerna fingo vi ånyo tillfälle att

Fig. 12. St. Pierre, Martinique.

njuta af det härliga panorama, som öns pittoreska kustformationer erbjuda, ett panorama som ej blef öfverträffadt af hvad vi senare fingo skåda i Vest-Indien. Då vi seglade in till redden vid St. Pierre, sågo vi på en gång öns begge högsta berg, Mont Pelée i öns nordligaste del, omkring 1,400 meter högt, och Piton de Carbet ungefär i öns midt, 1,200 meter högt.

Då vi stego i land vid kajen vid St. Pierre, möttes vi af en intensiv obehaglig lukt af sirup och gatstenarna

voro färgade och klibbiga deraf. Kajen eller rättare landningsbryggan sträckte sig endast utefter ett smalt, på ena sidan trädplanteradt torg; på begge sidor om torget hade boningshus och magasin ryckt ända ned till strandbrädden, hvart och ett försedt med sin egen lilla privatbrygga. Derigenom befordrades ingalunda ordning

Fig. 13. Coolies, Martinique.

och snygghet i hamnen. Husen voro i allmänhet af sten, små och hopträngda, men ofta 2—3 våningar höga, gamla och vanvårdade; dörrar och fönsterluckor vanligen målade i de mest skrikande färger. De trånga, här och der stenlagda gatorna äro, isynnerhet nära hamnen, fyllda af en pladdrande, skrikande och gestikulerande menniskomassa af alla möjliga kulörer, inder, malajer, kineser,

canaker, negrer och alla dessa skiftande blandningsgrader, mellan hvit och neger, ända från den svartbruna "Saccatra", nästan ren neger, till den en sydeuropé liknande "Sangmêlé", nästan ren hvit, med alla grader deremellan: quinteroner, quarteroner, terzeroner, mulatter m. fl.

Efter slafveriets upphäfvande här, 1848 uppstod nemligen brist på arbetare, emedan fria negrer ofta föredraga att lefva i det största armod och elände framför att arbeta. Under en lång följd af år har man nu gjort det ena experimentet efter det andra för att fylla behofvet af arbetskraft; så hafva hitforslats skeppsladdningar af ostindiska och malajiska coolies, canaker från Söderhafsöarna, fria negrer från Gabun-länderna och till och med kineser, utan att resultatet blifvit tillfredsställande. På det moraliska tillståndet på ön har denna blandning visserligen ej verkat förmånligt.

Inom sjelfva staden finnes ingenting sevärdt, men strax utanför den samma ligger på en brant bergssluttning en af de härligaste botaniska trädgårdar i verlden, "Jardin des plantes de la Martinique". Den är mycket kuperad, innefattande åtskilliga präktiga raviner, små skuggrika insjöar och bäckar, hoppande fram i kaskad efter kaskad, inbjudande grottor, både naturliga och konstgjorda, och utmärkta vägar, och bland allt detta en vegetation, hvars prakt och rikedom trotsar hvarje försök till beskrifning, sammansatt som den är af de skönaste och mest imposanta formerna från Ost-Indiens och Syd-Amerikas, Australiens och Afrikas växtverld. Här tillbragte vi en god del af den tid vi vistades i land, njutande af den angenäma svalka, som herskade här äfven under dagens hetaste timmar, och tröttnade ej att beskåda de vexlande former af djur- och växtlif, som utbredde sig för våra blickar

Från St. Croix hade vi fått smak för att från hästryggen studera främmande scenerier, här i St. Pierre visade det sig omöjligt att erhålla hästar, till dess vi èn dag genom en framstående plantageegares, M. Forties, välvilja blefvo beridna. Vi företogo nu en tur inåt landet till en by eller liten köping vid namn Mont Rouge, belägen 4—500 meter öfver hafvet; vägen dit upp bjöd på många storartade vyer. Landets utseende var mera omvexlande och pittoreskt än St. Croix, med djerfva och kraftiga bergsformationer och djupa, gapande afgrunder, men om man får döma af sockerrörsfältens utseende, öfverträffade den ingalunda den jemförelsevis lilla danska ön i fruktbarhet. Byn Mont Rouge var snyggt och väl men gammalmodigt byggd och invånarne liksom *landt*-invånarne öfverallt på Martinique, der vi hade tillfälle att se dem, voro snygga, välmående och förnöjda. I den lilla nyligen restaurerade träkyrkan beságo vi en med anledning af julhelgen anordnad bildlig framställning af frälsarens födelse. Den förklarades för oss af en gammal vänlig prest. Der såg man Jesus i vaggan, omgifven af Maria, Joseph och de tre konungar; alla figurerna voro dockor med porslinshufvuden, påklädda med tyll- och linne-klädningar; hus och djur, vanliga leksaker af måladt trä, omgåfvo dem. För att karakterisera Österlandet sågs der en liten kamel och en ännu mindre elefant. På taket af ett leksaksstall sågs en väldig tupp, som gol om man tryckte på fotplanet.

Vi foro åter ombord på korvetten i en kanot, tjugu fot lång, urhålkad ur en mahognistam. Kanoter äro nemligen här på kusten de vanligaste båtarna, de äro ofta vackra med smidiga stäfvar, försedda med köl och nästan alltid med ett extra bord påspikadt på sidorna för att gifva något mera plats för last. De segla rätt väl

och reda sig bättre i sjö än man skulle förmoda, då man ser deras ringa bredd och låga ståfvar.

St. Pierre är en mycket liflig handelsstad och förnämsta platsen för handeln med de så berömda Martinique-likörerna. För öfrigt exporteras derifrån öns öfriga produkter: socker, rom, sirup, bomull, kaffe, cacao, tobak och cocos, och redden lär vanligen vara ganska fartygsrik. Staden har öfver 20,000 invånare. Hela Martinique räknar på en areal af 990 qv.-kilometer nära 170,000 invånare, af hvilka omkring 15,000 äro hvita.

Martinique upptäcktes af Columbus samma år som St. Croix, på hans andra resa 1493. Öns namn är en förvrängning af Caraibernas namn *Matanino* eller *Madianna;* dessa bebodde ön i folkrika byar vid tiden för dess upptäckt och funnos, ehuru i reduceradt antal, qvar der ända till 1650-talet. Först år 1635 togs ön i besittning af franska kolonister från St. Cristoph; till dess var den ostörd i Caraibernas händer. Efter förlusten af kolonierna i Nord-Amerika blef Martinique hufvudpunkten för Frankrikes amerikanska besittningar och har under krigen mellan England och Frankrike spelat en stor roll genom de djerfva kapare, som utrustades af öns invånare.

Från Martinique seglade Balder åter nordvart förbi Guadeloupe, Frankrikes andra stora koloni i Vest-Indien, under ett års tid nominellt Sveriges besittning. Derefter passerade vi Dominica, hvilken, sedan 1759 en engelsk koloni, jemte S:t Vincent längst af alla Antillerna förblef i Caraibernas besittning. Vidare Montserrat och Nevis, berömda för sin skönhet bland sina sköna systeröar; de äro liksom den strax derpå uppdykande S:t Christoph engelska besittningar. På afstånd sågo vi den holländska ön S:t Eustatius och befunno oss kort derpå öfver den vidsträckta "Saba-banken", som

här på ostsidan ej hade mer än 15—16 meters vatten; vi sågo derför tydligt botten, som bestod af en jemn sandyta.

Vi lågo flera timmar under Saba till följd af vindstilla. Den tillhör Holland och är den af de vestindiska öarna, som varit minst hemsökt af yttre och inre oroligheter. Derför har den att tacka sina otillgängliga, brant i hafvet stupande stränder och sin fullkomliga brist på hamnar. Saba är en nästan cirkelformig bergö, som har formen af en krona med en majestätisk vulkankägla i midten (850 meter hög) och femton till tio lägre toppar nästan symmetriskt rundt omkring den. I dalarna mellan dessa berg ligga på sydsidan två s. k. städer, Bottom och Windwardside; på nordostsidan af ön sågo vi de högst belägna husen af den tredje staden, Hellgate. Ön, hvars areal är 13 qv. kilometer, är hemmet för en idog och välmående befolkning, som i Vest-Indiens historia gifvit mer än ett bevis på sin patriotism och sin frihetskärlek. Nu hafva inbyggarne länge lefvat i fred, mera ostörd än den som kommit deras grannar till del, till följd af öns otillgängliga beskaffenhet. De kallas ofta Vest-Indiens schweizare med anledning af det klippomgjordade alpland de bebo, de patriarkaliska seder, som råda i deras samhälle, och den starka frihets- och sjelfständighetskänsla, de städse visat. Något bomull odlas på ön, för öfrigt lefver befolkningen, ovanligt nog i Vest-Indien, på småindustri; strumpor, skodon m. m. förfärdigas nemligen der och finna marknad på de kringliggande öarna. Ingen hamn finnes, som sagdt, och blott på två punkter af den brant i hafvet stupande klippgördeln finnes möjlighet till kommunikation med den yttre verlden; på vestsidan vid "The Ladder", en i klippväggen uthuggen trappa eller snarare stege, vid hvars fot småbåtar

kunna lägga till — om sjön är lugn — och på sydsidan i en trång och brant klyfta, likaledes blott tillgänglig för småbåtar. Invånarnas antal uppgår till något mer än 3,000, af hvilka flertalet utgöres af hvita.

TREDJE KAPITLET.

Venezuela. Curaçao.

Från Saba styrde vi vestvart och passerade på långt afstånd St. Martin, hvaraf norra hälften tillhör Frankrike, och den södra Holland. St. Barthelemy, det svenska minnet i Vest-Indien, var nätt och jemnt utom synhåll för oss.

På morgonen den 17 Januari passerade vi åter mellan St. Croix och St. Thomas med kurs mot Puerto Rico, utefter hvars sydkust vi under dagens lopp sakta strőko fram. Den visade ett storartadt och omvexlande bergslandskap, fastän bergen i allmänhet ej voro särdeles höga; högst reste sig i sydöstra delen af ön Pico Yungue mer än 1,200 meter hög. Vi passerade förbi städerna Patillas och Guayama, den senare prydd af en väldig katedral, derefter förbi Ponce, den betydligaste staden på sydsidan, uppkallad efter öns eröfrare och förste kolonisatör Don Juan Ponce de Leon. Under natten och följande dagen lågo vi i stiltje under sydvestra delen af Puerto Rico; då derefter en nordostlig bris sprang upp, sattes kurs på La Guayra, den förnämsta hamnstaden i republiken Venezuela.

Den 22 Januari fingo vi ön Tortuga i sigte och gledo för en svag bris förbi den samma; den är mycket låg, sparsamt trädbeväxt och har ett ödsligt utseende.

Dagen derpå anställdes målskjutningar utanför Cap Codera, hvarefter vi ångade fram mot La Guayra utefter den visserligen vackra och rikt grönskande, men temligen enformiga bergskedjan, som här är Venezuelas bålverk mot hafvet.

Kusten syntes temligen tom på menniskoboningar; först när vi kommo närmare La Guayra visade den sig vänligare och tätare bebyggd. Visserligen herskade fortfarande den kraftiga bergskedjan med toppar af oförminskad höjd, men mellan dessa började visa sig möjligheter till dalar, och nedanför vid hafvet utbredde sig här och der en strandremsa med yppig kultur, och välmående byar och plantager med sina sockerqvarnar lifvade taflan. Kl. 4 e. m. kastades ankare utanför staden på en redd, som utan jemförelse var den sämsta hamnplats vi hittills haft under resan, ty den är alldeles öppen för nordliga, ostliga och vestliga vindar, och till följd deraf är här nästan alltid en svår dyning.

Staden är belägen på en smal strandremsa och flera hastigt stigande sandkullar. Husen äro mestadels små envånings stenhus, vanligen med en stor veranda åt sjön. Till följd af strandremsans ringa bredd har staden en lång utsträckning, ehuru den ej har mer än 4,000 invånare. Ett litet batteri eller kastell, nu tjenstgörande som signalstation, ligger pittoreskt på ett brant sluttande berg ofvanför staden. Bergskedjan, som nästan lodrät reser sig derbakom, bildar en präktig, men nästan nedtryckande fond. En temligen stor kyrka ligger ett stycke upp på bergväggen och verkar genom sitt läge imponerande.

Ungefär en kilometer öster om La Guayra ligger på playan efter strandbrädden den lilla vackra badorten Macuto, dit en stor del af stadsboarna dagligen vallfär-

dar för att bada, och der om qvällarna på den vackra promenaden den fina verldens damer utveckla hela prakten af sina tyvärr alltför europeiskt moderna drägter och hela magten af sitt sydländska koketteri. Strandvägen till Macuto är vacker och anslående genom motsättningen mellan den mägtiga dånande strandbränningen och den lugna leende grönskan på höjderna, som beherska vägen.

Under vår vistelse här företogo vi en dag en färd till Carácas, landets hufvudstad, belägen i rak linie ej mer än 32 kilometer från La Guayra, men vägen mellan de begge städerna går öfver kammen af kustbergen mer än 1,200 meter högt öfver hafvet. Det är således en af de brantaste färdvägar man kan träffa på. Visserligen hade vi åkande helt beqvämt kunnat komma dit upp på en ny i zigzag uppför bergens sidor stigande chaussé, ungefär på samma sträckning som den under byggnad varande jernvägen skall följa, men den gamla, något kortare och mycket brantare, blott med mulåsnor praktikabla förfallna bergsvägen retade mera vår håg; och den valde vi utan tvekan*).

Efter en lång väntan fingo vi mulor, utvalde sjelfva sadlarna, och begåfvo oss utan vägvisare fyra man högt på väg. Vi passerade öfver den breda chausséen, på hvilken eleganta landåer och mer än hundraåriga massiva kärror och vagnar, förspända med 4—6 oxar, sträfvade uppför berget, och inslogo på den äldsta och våraste vägen, som genast började med en våldsam stigning. Vi hade ej heller något skäl att ångra vårt val, ty vackrare och egendomligare väg hade ingen af oss förut passerat. I början liknade den en grusbacke, derefter

*) Denna jernväg är nu sedan 1883 färdig.

kom ett stycke af knappt 100 meters längd, med mång-hundra-årig temligen väl bibehållen stenläggning, så en bit uthuggen ur berget, snarare lik en trappa än en väg. Våra mulor voro säkra på foten, och det behöfdes väl.

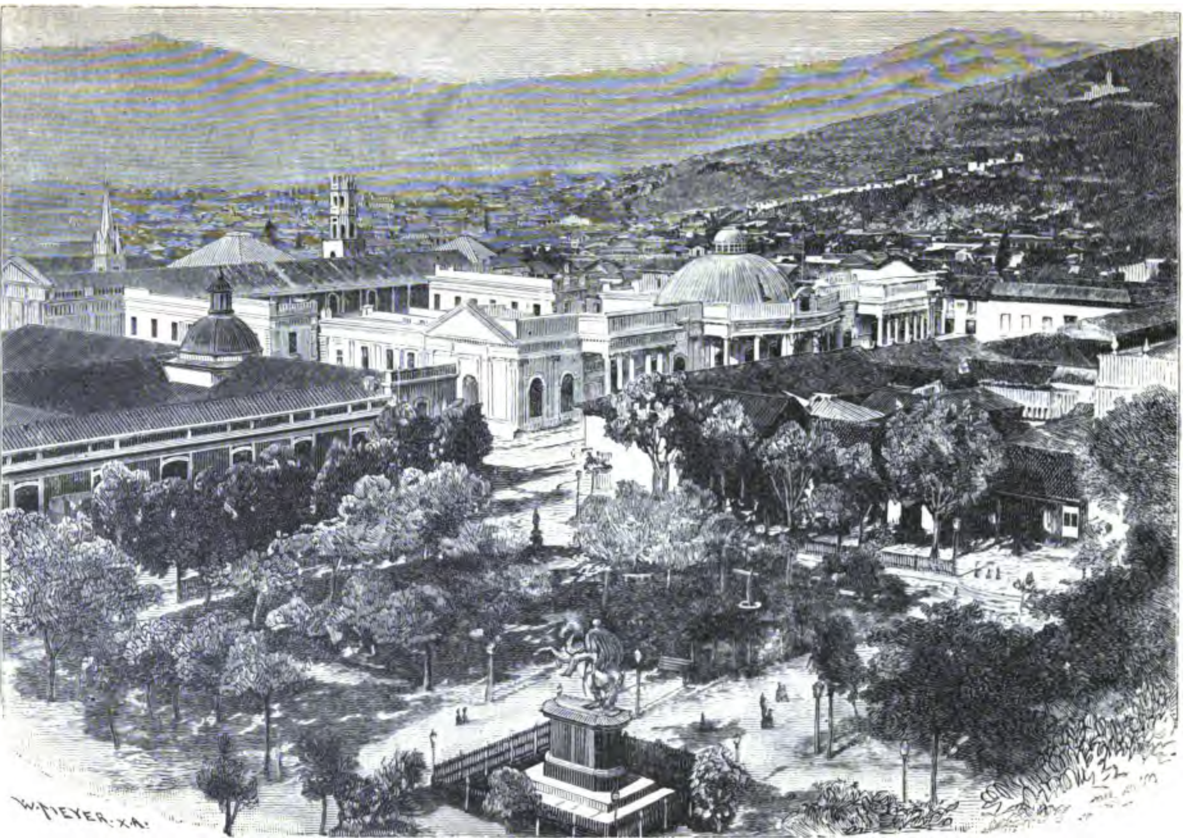
Då vi kommit 3 à 400 meter i höjden, fingo vi en ståtlig utsigt öfver hafvet och stranden med La Guayras stad och redd. Vägen böjde sig derefter på inre sidan af kustbergen, så att vi för en stund förlorade hafvet ur sigte, men våra ögon fröjdades i stället af de grannaste vyer öfver djupa, mörkt grönskande dalar, små isolerade väl odlade platåer, spetsarna af de lägre bergskullarna, med primitiva aloë-täckta skjul i stället för hus. Öfverallt mötte oss den rikaste tropiska vegetation: bananer, cocos, kålpalmer och Phoenix stodo stridande om rummet med camelior, balsaminer och begonior. Vilda kaffebuskar växte mångenstädes i de värsta stalpen. Efter två timmars ridt stego vi af vid en posada, der vi fingo pulque och vatten. Huset bestod af ett stort skjul, täckt af soltorkade aloëblad. Ett hörn af skjulet var omgifvet med en mur af lera och halm, ett slags *adobe;* der fans en spisel af samma material, röken sökte sig ut under taket, bäst den kunde. Vår värdinna, en gammal ståtlig hvit gumma, hade åtskilliga läckerheter, hvarmed hon ville undfägna oss, såsom inlagda morötter, ananas, bananer, yams och sockerrör. Då vi råkat få en inblick i tillredningen, afböjde vi med aktningsfull tacksamhet och fortsatte ridten.

Så småningom hade vi nu kommit upp ibland molnen och sågo intet utom vägens närmaste omgifning. Allt högre kommo vi och hade efter fyra timmars ridt från 1,200 meters höjd en den härligaste utsigt öfver de djupt under oss sväfvande molnen. Sjelfva kuststräckningen var dold af molnen, men utanför dem glän-

ste hafvet, och de höga bergstopparna omkring oss voro fullt belysta af solen, liknande smaragdgröna öar i molnhafvet. Ibland jagades ett moln undan för ett ögonblick och visade en djupt under oss liggande dal med grå hustak och grönskande fält. Vägen började nu slutta utför, ehuru vi ännu hade månget lifsfarligt ställe att passera. Vegetationen på de högsta topparna var naturligen ej så rik som längre ned, men väldiga träd skuggade vägen, och ofvanför pryddes bergväggarna af en rik trädflora bland buskar och ypperlig gräsmark, der hjordar af boskap betade snart sagdt rätt öfver våra hufvuden.

Vid en hastig krökning af den rundt en bergstopp löpande vägen öppnades plötsligt en utsigt framför oss, som gjorde oss stumma af beundran. Ungefär 300 meter eller mer under oss utbredde sig en väldig högslätt, genomskuren af glittrande floder och omgärdad af väldiga bergsmurar på alla sidor. Midt på denna slätt utbredde sig en stor stad med tornspiror, kupoler, praktbyggnader och hvita husrader och mellan dessa grönskande trädgårdar.

Längre bort mot söder syntes en mindre stad. På kullar och vid flodstränderna här och der sågos välbyggda haciendor, omgifna af bördiga fält och lummiga planteringar. Hvita vägar slingrade sig på slätten och i zigzag uppför bergen. De högslätten omgifvande bergen löpte i temligen jemnhöga kedjor med en otalig mängd toppar, skogsklädda högt upp. Den högsta toppen, La Silla de Carácas, hade vi temligen nära på vår venstra sida, hvarför den ej här imponerade så mycket på oss; den var så mycket ståtligare, när vi kommit ned på slätten. Nedstigandet utför bergen tog fullt $1^1/_2$ timme,

Carácas, Venezuela.

Fig. 14.

på en väg, som jag tror att man utan öfverdrift kan kalla halsbrytande.

Kl. 5 e. m. redo vi in genom den nedrifna norra stadsporten. Då vi voro i begrepp att söka en vägvisare för att komma till Hôtel Amand, der vi ämnade taga in, befriade våra mulor oss från allt bryderi genom att, trots våra protester med tygel och sporrar, föra oss till den stallgård, der de voro hemma; erkännande oss besegrade vandrade vi derifrån till fots till hotellet, beläget vid "la plaza grande". Der träffade vi Balders chef med stab, som i vagn gjort färden upp till Carácas. Temperaturen på qvällen var sval och uppfriskande, 17—18° Celsius; staden ligger nära 1,000 meter öfver hafvet och njuter af ett jemnt och sundt klimat, liknande en "evig vår" kan man säga.

Följande dag voro vi uppe före solen för att skaffa oss hästar till en ridtur i stadens omgifningar; det lyckades, och vi passerade ut genom stadens östra sida på en ypperlig väg. Efter 10—15 kilometers ridt vände vi mot söder öfver talrika bäckar genom sockerrörsfält, mellan kaffeplanteringar, cocos-alléer och majsfält i en lång båge rundt staden. Öfverallt var yppig växtlighet, vittnande om en bördig jord och ett mer än vanligt gynsamt klimat för en mängd olika växtverldens menniskonyttiga alster. Vi redo in i staden på dess vestra sida öfver en alldeles ny vacker jernbro, prydd med den nuvarande presidentens, don Guzman Blancos fotshöga namnchiffer.

Staden är den största och bäst byggda vi sett sedan vi lemnade Plymouth, den räknar också mer än 50,000 invånare. Husen äro i allmänhet af sten och hafva vanligen två våningar. De med trä eller jerngaller försedda fönstren äro stora, höga och utbyggda

från väggen, ungefär som s. k. blomsterfönster hos oss. Alla de förmögnare klassernas hus från de stora hotellen och klubbhusen ned till de små privata med blott två fönster i bredd åt gatan äro byggda på samma sätt: ett eller två praktgemak åt gatan, derefter en serie af sof- och ekonomirum omgifvande den öppna fyrkantiga gården, hvilken oftast är planterad med vackra blad- och buskväxter, med ett eller annat träd och möjligen en springbrunn i midten.

Gatorna äro med undantag för stadens centrala delar smala, men oftast väl stenlagda. Rio Catuche, som genomflyter staden, förser den rikligen med vatten och bidrager mycket till stadens snygghet.

De offentliga byggnaderna äro ståtliga, de lära samt och synnerligen vara uppbyggda genom den nuvarande presidenten, don Carlos Guzman Blanco, som derigenom skulle hafva rest sig en vacker minnesvård i sitt folks hågkomst, om ej till följd af detta dyrbara mångbyggande statens redan förut usla finanser blifvit alldeles i grund förstörda. Don Guzman säges hafva förvärfvat sig en förmögenhet af många millioner, hvilken, betecknande nog, till största delen skall vara placerad i engelska och franska banker.

Hvad som mest sårar främlingen, åtminstone svensken, och gör honom benägen att hysa mindre goda tankar om presidenten, äfven om han icke har kännedom om hans föregående historia, är det osmakliga sätt, hvarpå han sökt föreviga sitt namn. Ty på snart sagdt hvarje knut i den elegantare delen af staden mötte oss hans namn inhugget eller måladt med de mest högtrafvande och braskande epitet. Är en gata sänkt en half meter, så står der inristadt, att det är "el illustre Americano General Don Guzman Blanco" som beredt

sina medborgare denna välgerning. Likaledes på parlamentshuset, universitetet, teatern, kyrkor, på Bolivars staty och på alla andra statyer, på arenan, på de offentliga promenaderna, på trappor, broar och vägöfvergångar, så att om hans namn blott på en del af dessa ställen vore berättigadt, skulle han utan tvifvel vara sitt folks största välgörare. Åt sig sjelf har han låtit resa åtskilliga statyer; naturligen upptaga de de förnämsta platserna, och sjelfve Bolivar "el Libertador" är skjuten åt sidan. De byggnader han låtit uppföra äro emellertid vackra och flera af dem monumentala; att de äro väl och varaktigt byggda torde man ega rätt att betvifla.

Den förnämsta byggnaden är kanske parlamentshuset, som tillika är boställe för ministrarna. Huset eller rättare byggnadskomplexen är fullkomligt qvadratisk och en våning hög; norra och södra sidorna innehålla stora kupoltäckta salar för kongress och ministerråd. Hufvudfasaden är prydd med joniska kolonner. Borggården är planterad och i midten försedd med en fontän af gjutet jern, som dock är för stor för sin plats och gör både huset och borggården små.

Söder om parlamentshuset och skildt genom en 25—30 meter bred, väl planterad esplanad med Guzman Blancos "statue equestre", gjuten i Nord-Amerika och redan en gång nedstörtad och krossad vid en revolution, ligger universitetshuset med en vacker fasad i engelsk gotik och tre torn; en stor del är dock blindfasad, ty bakom den vackert sirade muren är intet. Penningarna hafva kanske ej räckt till att bygga lärosalar, emedan fasaden blifvit för dyr.

Ett stycke derifrån vid ett torg prydt med en ståndbild af en af frihetskrigets mest blodbesudlade och egen-

nyttiga generaler, Monegas, rest af Don Guzman Blanco naturligtvis, ligger den nyss färdiga "Theatro del Guzman Blanco", en stor oval byggnad, prydd med en vacker pelargång. Arenan, afsedd för tjurfäktningar är en låg massiv byggnad. En stor och vacker kyrka i modern rundbågsstil bär också presidentens namn. Pantheon, en ståtlig kyrka, hyser Bolivars graf.

Den gamla katedralen väcker uppmärksamhet mera genom sin massa än genom sina proportioner. Den var en bland de få byggnader, som stodo emot den förfärliga jordbäfningen 1812, då största delen af Carácas förstördes och mer än 10,000 menniskor omkommo. En annan stor byggnadskomplex är kasernen; den upptager ett helt qvarter, hörn i hörn med parlamentshuset, den säges rymma ett par tusen man och synes vara med förkärlek skött och underhållen; dess invånare sågo mycket välmående ut, men liknade ej soldater.

Stadshuset var stort, men utmärkte sig ej för yttre skönhet. Framför detsamma ligger den vackra Bolivarplazan (fig. 14), skuggad af präktiga träd och prydd med en vacker staty af Bolivar till häst. Den är gjuten i München, och som konstverk öfverträffade den vida de öfriga statyerna i staden, och detta med rätta, ty hjelten med alla sina fel är värd vår varma beundran till följd af hans modiga och ihärdiga strid för sitt fosterlands befrielse.

Det vackraste af alla de många verk som bära Guzman Blancos namn är emellertid en park strax vester om staden, byggd och planterad på en förut naken sandkulle. Den måste hafva kostat ofantliga summor. Två breda körvägar slingra sig upp rundt kullen, skuggade af vackra träd; på kullens topp är en utsökt vacker liten park med springbrunn och — en häststaty

af Guzman Blanco återigen. Bredvid denna park ligga kostbara, omsorgsfullt uppmurade cisterner eller behållare för stadens vattenledning.

Vid femtiden på e. m. åkte vi i en rad af vagnar, innehållande en stor del af stadens kavaljerer, genom stadens fashionabla gator på en inspektion, som väl knappast har sitt motstycke i Europa. Processionen af vagnar körde nemligen i gående förbi de förnämligare familjernas hus, der de i full stass i fönstren uppradade unga flickorna beskådades och beundrades, och beundran förtjenade de också, ty der var en sällsynt rik samling af svartögda skönheter. Innanför fönstergallren sågo de ut som vackra praktfoglar i bur, hvars lucka man ej vågade öppna, af fruktan att de stackars oerfarna strax skulle flyga ut och falla i kattens klor.

För återfärden till La Guayra valde vi den breda vägen och vagn. I jemförelse med den väg vi passerat upp till Carácas vunno vi mycket i tid och beqvämlighet, men förlorade vida mera i scenerier.

Vid La Guayra dröjde vi ännu några dagar. Här liksom i Carácas äro alla förnödenheter mycket dyra. Förnämsta orsaken till de högt uppjagade priserna äro väl de onaturligt höga tullarna. Orsaken till deras höjd åter är väl den ofta vexlande styrelsens behof af penningar, och mycket penningar, för att kunna betala de direkta och indirekta omkostnaderna för revolutioner och pronunciamentos. En orsak till är väl landets låga ståndpunkt i odling och industri, hvilket åter är en nödvändig följd af bristen på offentlig säkerhet.

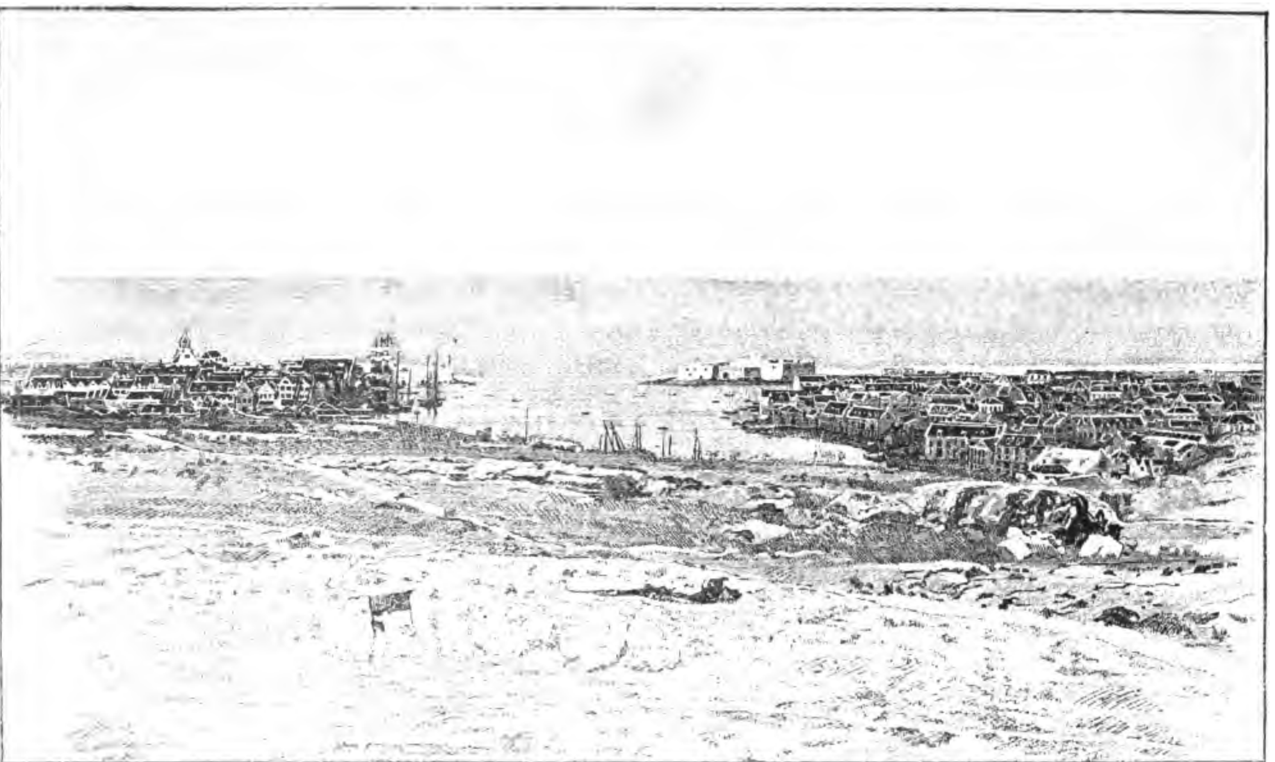
I La Guayras hamn liksom i alla de hamnar, der vi haft sällskap af andra örlogsfartyg, ådrog Balder sig en smickrande uppmärksamhet från sjömäns sida för det putsade och sjömansmessiga sätt, hvarpå den städse pre-

senterade sig; ingen hade rårna så på håret brassade och toppade, ingen däck och sidor så finskurade som Balder.

Utefter Venezuelas kust seglade vi för små segel vestvart med Curaçao till mål. Den ringa farten gjorde att jag med fördel kunde hafva ythåfven ute. Större delen af de former som erhöllos voro de samma som eller nära slägt med formerna från den tropiska delen af Atlanten. Bland de intressantare fynden voro flera exemplar af en liten tunn, nästan bandformig fisk, *Leptocephalus*, om hvilken man länge varit oviss hvar i det zoologiska systemet den borde inrangeras; den allra senaste tidens forskningar göra möjligt, att den kan vara en larv- eller ung-form af hafsålen. Afgjord kan man dock ej ännu anse frågan vara.

På morgonen den 31 Januari fingo vi Curacilla eller Klein Curaçao i sigte. Den är en smal, låg, ofruktbar klippö, utrustad med en fyr. Den enda produkt den lemnar är guano, som anses vara af god beskaffenhet.

Vi passerade ön snart nog och kommo upp mot sydkusten af sjelfva Curaçao, hvilken erbjöd en för dessa latituder ganska ovanlig anblick; den tycktes bestå af ej särdeles höga, stela, kantiga, nakna bergskullar, jemnande ut sig mot stränderna i entoniga, gråaktiga, växtfattiga slättremsor. Här och der framskymtade dock mellan bergskullarne en dal med vänligare utseende, och då vi hunnit något längre fram utefter kusten, upplifvades taflan af den lilla snygga byn eller köpingen S:ta Barbara, med prydliga hvitglänsande hus och någon tillstymmelse till trädgårdar. Här reser sig det betydligaste berget på vestsidan af ön, Tafelberg, ej fullt 300 meter högt, upptill stympadt, bildan-

Hamnkanalen i Willemstad, Curaçao.

Fig. 15.

de en vidsträckt platå. På den sydliga kusten finnas åtskilliga vikar och laguner, som lemna goda hamnar, såsom Fuik baai, Spansh water och Carácas baai.

Första åsynen af öns hufvudstad, Willemstad, bidrager ingalunda att minska det egendomliga intryck ön gör. Midt under en brännande sol och speglande sig i ett tropiskt djupblått haf ligger en äkta holländsk stad, med höggaflade, hvitrappade 2—3 våningars stenhus, förunderligt snygga och sirligt dekorerade. Hamnen är en af de bästa i Vest-Indien, men också en af de märkvärdigaste. Genom en något öfver en kilometer lång, djup kanal, på smalaste stället ej mer än 100 meter bred, seglar man snart sagdt mellan stadens husrader in i den stora rymliga St. Anna baai eller Schottegat. Ehuru denna äfven under de svåraste stormar för alla vindar skyddade vik eller lagun är mer än 5 kilometer lång och 3 kilometer bred, kan den ej herbergera så många fartyg som St. Thomas' hamn, emedan den är uppfylld af en mängd ref bildade af död korall. Dessa ref lemna mångenstädes blott smala kanaler mellan sig.

Sjelfva inloppet till hamnkanalen är af naturen skyddadt genom väldiga sandbankar, som äro hardt nära omöjliga att passera utan lots, och på hvardera sidan af mynningen försvaras den af en liten fästning; på den östra sidan Fort Amsterdam med bastionen Waterfort, och på den vestra Riffort. Dessutom är mynningen spärrad med en svår ketting. När man väl passerat alla dessa hinder, är man med ens midt uppe i sjelfva staden, och de största fartyg kunna förtöja vid de långa träkajerna på några stegs afstånd från husraderna. Hamnkanalen företedde också, då Balder ångade igenom den, en mycket liflig anblick med åtskilliga större ångare

och segelfartyg och en mängd däckade och odäckade kustfarare, liggande i rader längs kanalens sidor. Vi ankrade i Schottegat på 13 famnars vatten tätt under det högt upp på en brant klippa pittoreskt belägna Fort Nassau.

Öns invånare äro berömda för sin gästfrihet och vi hade under de 10 dagars tid vi vistades på ön ingen anledning att jäfva detta omdöme, fastän vi voro mycket bortskämda till följd af vårt långa uppehåll på de danska vestindiska öarna. Den holländska gemytligheten parade sig här på ett särdeles behagligt sätt med det kreolska dolce far niente och lemnade oss en rad af angenäma minnen.

Den äldsta delen af staden, Willemstad i egentlig mening, ligger på en landtunga mellan hafvet och en från öster i hamnkanalen mynnande stor, men nu alltmera uppgrundad lagun, Waigat. Den är tätt och trångt bebyggd, omgifven af gamla, delvis nedrasade vallar; den är säte för guvernören, hvars residens ligger inom Fort Amsterdam. På norra sidan om den nämnda lagunen, men likaledes öster om hamnkanalen, ligger stadsdelen Scharlo, Curaçaos villastad skulle man kunna kalla den. Husen äro här modernare och af en mera omvexlande byggnadsstil, de flesta omgifna af små, välskötta trädgårdar. Öster om sjelfva Willemstad sträcker sig till en betydlig längd utefter sjelfva hafskusten den tredje stadsdelen, Pietermaai, bestående af blott en enda gata och temligen glest bebyggd.

Den fashionablaste delen af staden ligger emellertid på andra eller vestra sidan af hamnkanalen, den kallas Otrabanda eller Overside. Husen här hafva skattat mera åt den spansk-kreolska smaken och klimatets fordringar. Man ser här stora låga byggnader med luftiga

verandor och bredare, ofta planterade gator. Otrabanda skiljes från hafvet genom en lång, smal, blott några fot djup lagun, Rifwater, som säkerligen i hygieniskt afseende ej är välgörande för staden. Willemstad är sätet för affärsverksamheten, Scharlo är prydd af köpmännens luxuösa villor, Otrabanda är boningsorten för öns aristokrati, och Pietermaai för småbefolkningen. Hela stadskomplexen har omkring 8,000 invånare.

Utanför Willemstads murar ligger fritt och öppet den nybyggda "katedralen", i stil vidt skild från kyr-

Fig. 16. Protestantiska kyrkan i Willemstad, Curaçao.

korna på de andra vestindiska öarna och det venezolanska fastlandet, ehuru den är en katolsk kyrka. Den lilla protestantiska kyrkan (fig. 16) ligger inom Fort Amsterdams murar. Klimatet på ön är helsosamt, och den förnämsta orsaken härtill är, liksom förhållandet var med Barbados, nordostpassaden, som bringar svalka och vederqvickelse från den brännande solen.

Det värsta obehaget för öns invånare är den knappa tillgången på dricksvatten, som, ytterst sparsamt och af

dålig beskaffenhet, fås från några brunnar på ön. För att fylla behofvet har man öfverallt byggt stora och dyrbara cisterner, för att uppfånga regnvatten; men då regn är mycket sällsynt på ön, äro de understundom tomma. Så regnfattig har emellertid ön ej alltid varit; då spaniorerna först nedsatte sig på den samma, var den rikt beklädd med skog, som innehöll många värdefulla trädslag, bland annat färgträd, och rik på bäckar och källor. Men sedan ön så småningom blifvit afklädd sin gröna skrud af spaniorerna och deras efterföljare, holländarne, passerade de vattenmättade molnen likgiltigt öfver den nakna, solstekta marken, för att uppfångas af de täta skogarna på Central-Amerikas ostkust och der tömma sitt innehåll. Öns yta visar derför också en torr och tröstlös anblick af grågul eller rödaktig kalk.

Hela ön består nemligen af kalkberg, och endast i de här och der mötande dalsänkningarna finnes något jord qvar; men der den finnes, tager man numera väl reda på densamma och odlar med trägen omsorg allt hvad odlas kan. Märkligast och för Curaçao mest karakteristiskt är en afart af apelsinträdet, *Citrus aurantium curassaviensis*, hvars i solen torkade skal gifva den egendomliga smaken åt den berömda Curaçaolikören. Sjelfva likören beredes dock ej på ön, utan apelsinskalen inpackas och sändas till Holland. Dessutom odlas något majs, aloë, bönor, en mängd fruktträd m. m. Den ytterst sparsamma, vilda vegetationen består af några arter Acacia, Cereus, Opuntia m. m. Boskapsskötseln är i betraktande af öns klena vegetation ganska betydlig, ehuru boskapens beskaffenhet visst ej är utmärkt, om man undantager får och getter, som trifvas väl och frodas.

Hamnkajen i Willemstad, Curaçao.

Fig. 17.

En vigtig inkomstkålla är saltberedning, som eger rum i jemförelsevis stor skala genom afdunstning i s. k. Zoutpannen vid stranden af hafvet eller i de grunda lagunerna. Men hufvudkällan till öns rikedom är handeln och i all synnerhet smyghandeln med de under ytterligt stränga tullagar suckande kuststäderna i republikerna Venezuela och Columbia. Till en sådan handel lämpar sig öns läge särdeles väl, den ligger nemligen ej mer än 70 kilometer från den venezolanska kusten, med sina många goda hamnar vända mot den samma.

Ön består som sagdt uteslutande af kalk och är, ehuru den blott obetydligt reser sig öfver hafvets nivå, ganska kuperad, höjderna vanligen jemnt uppstigande från hafvet och temligen tvärbrant stupande ned emot småslätterna och dalarna i det inre af ön. Dess högsta berg är St. Christoffelberg i vestliga ändan af ön, 365 meter högt. Curaçao bildar genom sin långsträckta form (den är 61 kilometer lång och 10—12 kilometer bred der den är bredast) en barrier för fastlandets kust. Denna barrier fortsättes i dess systeröar Buen Ayre, Los Aves och Los Roques åt öster och i Oruba åt vester. Af dessa äro Buen Ayre och Oruba bebodda hvardera med omkring 4,000 invånare; på den senare har man under de sista åren börjat bearbeta guldfyndigheter. Los Aves och Los Roques äro små obebodda låga klippöar, omgifna af farliga korallref. Los Aves ega någon ekonomisk betydelse till följd af der befintliga temligen rika guanolager. Curaçaos areal utgör vidpass 550 qv.-kilometer med 24,000 invånare, deraf en fjerdedel äro för detta negerslafvar.

Ön upptäcktes 1499 af Alonzo de Ojeda, Columbi förre följeslagare; han hade med sig den berömde karto-

grafen Amerighi Vespucci, som lemnat en ganska intressant berättelse om spaniorernas första besök der. Den erhöll till följd af invånarnes ovanliga storlek namnet "Isla de los Gigantes". Det dröjde till 1527 innan spaniorerna slogo sig ned på ön; i deras händer fick den ej någon större betydelse som handelsplats, ehuru de visserligen afverkade en stor del af skogen och sände till Europa skeppslaster af "palo de tinto", eller färgträdet.

Men ön är märklig i Vest-Indiens historia, derför att dess ursprungliga invånare, indianer af Caraibfamiljen, ej blefvo utrotade eller gjorda till slafvar, som fallet var på de flesta af de öfriga vestindiska öarna, utan lefde i fred vid sidan af spaniorerna. Detta goda förhållande fortfor äfven sedan holländarne 1634 bemägtigat sig Curaçao. Indianerna beskrifvas såsom kraftigt byggda, godsinnade och arbetsamma; numera äro de utdöda eller kunna väl sägas hafva så småningom gått upp i den hvita och halfhvita befolkningen, men här och der uppgräfvas redskap och husgeråd utgörande minnesmärken efter dem. För några få år sedan anträffades på grann-ön Oruba ganska betydande fynd efter Curaçao-indianernas närmaste stamförvandter, utvisande att de varit i besittning af både konstskicklighet och smak vid förfärdigandet och prydandet af vapen och husgeråd.

Under holländarnes välde tillväxte kolonien snart i välmåga, förnämligast genom den inbringande smyghandeln med Venezuela, som då under Spaniens spira hade en föga mera klafbunden handel än nu, då den är en fri demokratisk republik.

Tvenne gånger under 1600-talet sökte fransmännen eröfra ön, men blefvo första gången, 1673, tillbakaslagna just på den plats der nu hufvudstaden står. Den andra

gången, 1678, räddades Curaçao, derigenom att den största delen af den franska flottan under befäl af den namnkunnige amiralen d'Estrées förliste på korallrefven, som omgifva Los Aves. Senare eller 1713 hade dock fransmännen bättre framgång och intogo hufvudstaden. De kunde dock ej länge bibehålla ön, som återgick till sina gamla herrar. Tvenne gånger, 1798 och 1807, har ön varit besatt af engelsmännen; sista gången återlemnades den 1814 till Holland. Ett värre öde än dessa eröfringar hotade Curaçao år 1800, då de haytiensiska negrerna under Pétion anföllo den; faran afvändes dock lyckligtvis genom engelsk mellankomst.

På den sista tiden har den venezolanska regeringen upprepade gånger sökt få köpa ön, ej så mycket för att komma i besittning af en värdefull handelsplats, som för att kunna beherska en af de förnämsta härdarna för de upprepade revolutionsförsöken. Curaçao är nemligen genom sitt läge särdeles beqväm till samlings- och förrådsplats för de med den bestående regeringen i Venezuela missnöjda „patrioterna", och otaliga äro de pronunciamentos och landstigningsförsök, som förberedts på och utgått från Curaçao. För några år sedan lär äfven Tyskland hafva haft planer att förvärfva ön, för att derigenom skaffa sig en utgångspunkt i Vest-Indien. Nu är ej handeln så lysande som förr, men öns köpmän vänta sig en ny gyllne tid, då Panamákanalen öppnas och derigenom trafiken på dessa trakter mångdubblas.

Den 10 Februari lemnade vi Curaçao, och framdrifna af passadens milda flägtar ströko vi förbi Maracayboviken och halfön Guajira, den längst framskjutande delen af Colombias område. Högt öfver molnen sågo vi de imposanta konturerna af Andernas nordligaste bergs-

knut, Sierra Nevada de S:ta Martha, och längre fram den låga kuststräckningen, som omgifver Magdalenaflodens mynning.

Efter några dagars frisk segling med intet utom himmel och vatten i sigte, mötte oss morgonen den 14 Februari anblicken af Isthmo de Panamá med en starkt, men mjukt kuperad kust, klädd så långt blickarna kunde nå i en praktfull skrud af jungfrulig urskog. Ehuru vi passerade på blott fem nautiska minuters afstånd från stranden, kunde intet spår af menniskoboningar upptäckas, förrän vi kommo midt för den lilla staden Puerto Bello, nu en obetydlig hamn, blott besökt af kustfarare, men förr under den tidigare spanska tiden en ytterst vigtig och välbefästad stad. Den var då stapelplatsen för Perus och Chiles rikedomar, hvilka från Panamá fördes hit på den gamla, med stor kostnad byggda vägen öfver isthmen, "el camino real", för att årligen fraktas till Spanien med den s. k. silfver-armadan. Dess rikedom blef dock dess olycka, ty den intogs och ödelades upprepade gånger af flibustiererna, och sedan den under en tid återhemtat sig från dessa blodiga olyckor, blef den 1739 helt och hållet nedbränd af den engelske amiralen Vernon. Det sista slag som drabbade den som handelsstad var dock de spanska koloniernas oafhängighetsförklaring, ty från denna tid flyttade handeln öfver till staden Chagres, som genom Chagresfloden hade en lättare förbindelse med Panamá. Ännu stå dock de två gamla fästningarna San Fernando och San Geronimo qvar på hvar sin sida af den långa, af höga berg skyddade vik, som bildar Puerto Bellos ypperliga hamn.

Vester om Puerto Bello började kusten alltmera antaga karakteren af lågland, till dess den vid målet för vår färd, Colon, tycktes vara nästan i nivå med vatt-

net. Här ankrade Balder på vestsidan af Manzanilla-ön i den s. k. "hamnen" vid Colon, Limon bay, hvilken är helt och hållet öppen för nordliga vindar; dessa äro vid vissa årstider ytterst våldsamma och med rätta mycket fruktade. Från sjön sedt hade Colon ett vänligt och inbjudande utseende, löften som det visst icke höll, när man gjorde närmare bekantskap med staden.

De dagar Balder dröjde i hamnen användes till draggningar i viken och färder i land. En dag foro vi till Panamá, der direktören för The Colonial Bank, sedermera svensk-norske konsuln G. O. Gyllich, inbjudit Balders officerare till en splendid fest. Derefter skildes jag med djup saknad från de kära vänner jag förvärfvat under öfverresan, och från Balder, den sista biten af gamla Sverige, för att på egen hand ströfva igenom det för naturforskaren och för turisten lika inbjudande och tjusande landet mellan de båda verldshafven.

FJERDE KAPITLET.

Colon — Interoceaniska jernvägen.

Colon*) är en af Central-Amerikas allra yngsta städer; den grundlades nemligen helt provisoriskt år 1852 af det amerikanska bolag, som af Colombianska regeringen erhållit koncession på byggandet af en interoceanisk jernväg öfver isthmen. Då denna jernväg redan innan den blef färdig erhöll en mycket stor trafik till följd af den då rasande Californiska guldfebern, växte det obetydliga nybygget hastigt till en stad, som redan 1855 räknade öfver 1,500 invånare; nu har den en efter omständigheterna mycket vexlande befolkningsnumerär, väl sällan under 5,000, ofta stigande till 8 à 9,000. Genom sina stora luftiga hus, beskuggade af ståtliga cocospalmer, tjusar den ögat hos den som från sjösidan nalkas den samma (fig. 18); men endast en flyktig visit är tillräcklig att förvandla vår beundran till förvåning, blandad med en känsla af otrefnad. Ty förvånas måste man öfver den

---

*) Då staden högtidligen grundlades i Februari 1852, erhöll den af Colombianska regeringens representant namnet Colon "för att hedra minnet af Christobal Colon, som här första gången ankrade vid kusten af tierra firme". Jernvägsbolagets representant nämnde den Aspinwall efter en af bolagets direktörer, och detta senare namn begagnas ännu af nordamerikanarna; alla andra folk kalla staden Colon. Då nu valet är emellan Columbus och Mr Aspinwall, synes det ej vara mer än billigt att den senare får vika, huru stora förtjenster han än kan hafva om Panamá-jernvägen.

rastlösa verksamhet, som oaktadt solens mördande hetta utvecklas kring magasin, kajer och jernvägswaggoner; det var mer än 30° Celsius i skuggan och nästan omöjligt att finna någon skugga. Och den osnygghet och vårdslöshet, som herskade i synnerhet i och omkring den svarta befolkningens bostäder, väckte en sådan afsmak, att man visst ej stannade längre än högst nödvändigt qvar i "Ciudad de Colon", hvilken också hvad det yttre beträffar mera liknade ett "American camp in the far

Fig. 18. Colon.

west" än en stad i det spanska Amerika. Rättvisan fordrar dock det erkännandet, att staden med stora steg utvecklar sig till det bättre, och skilnaden mellan det Colon, jag mötte då jag först beträdde det amerikanska fastlandet, och det jag lemnade vid min återfärd till Europa, knappt halftannat år senare, var högst betydlig.

Den vestra stranden af Manzanilla-ön upptages af långa, i viken utspringande pirer eller "wharfs", vid hvilka de stora oceanångarna förtöja och direkte i jernvägsvagnar lossa sitt gods. Omedelbart innanför

dessa pirer löper den breda strandgatan, "Front Street", till nästan hela sin bredd upptagen af jernvägsspår och dagen i ända trafikerad af jernvägsvagnar med och utan lokomotiv och packvagnar dragna af åsnor eller negrer. Gatan är kantad med stora, oftast två våningar höga hus, alla af trä, och nästan alla så lösligt hopkomna, att man fruktar att de skola ramla liksom korthus för första allvarliga storm. Bottenvåningarna äro utan undantag egnade åt Mammons tjenst: butiker, kontor, utskänkningsställen eller spelhus. Jernvägsbolagets och de stora ångbåtskompaniernas hus äro dock solidare byggda och af ett ganska prydligt utseende. Ett stort behag förlänas husen af de breda verandorna, som vanligen löpa längs fasaderna och ofta rundt hela byggningen. Parallelt med Front Street löper ännu en bred gata, men derefter är staden slut, och en svårgenomtränglig och feberalstrande sumptrakt vidtager, tätt bevävt med en buskartad småskog, bestående af Mangrove *) och framför allt Manzanilla-träd **), hvilka senare också gifvit ön sitt namn.

Äro de hvite köpmännens hus vårdslöst hopspikade af läkt och bräder, så äro den svarta befolkningens kojor ett ännu mera slående bevis på huru litet som behöfves för att fylla anspråken på bostäder i detta klimat. De bästa äro byggda efter indianernas mönster af palmspjel och palmblad, men de flesta äro fabricerade af gamla packlårar, kaffebalar och segeltrasor, och herbergera vanligen ett häpnadsväckande stort antal invånare, både menniskor och djur.

Det är i sjelfva verket ej underligt att bostäderna i Colon äro så provisoriska, ty de flesta af dess invå-

*) Rhizophora mangle.
**) Hippomane mancenilla.

nare, så väl hvita som svarta, vistas der blott för att så fort som möjligt förtjena förmögenhet och skynda derefter att lemna dess osunda klimat för att i mindre farliga nejder njuta sina ofta på bekostnad af helsan vunna skatter. Visserligen söka nu kanalbolagets vänner och intressenter på allt sätt upphjelpa Colons dåliga rykte och påstå till och med att det är sundare än Panamá, men jag tror att hvarje opartisk iakttagare, som besökt de flesta af de för febrar beryktade platserna i Central-Amerika, skall, seende bort från Colons stora betydelse såsom begynnelsepunkten för ett af verldens mest storartade företag, med mig nödgas instämma deri, att det är svårt att finna en af naturen i hygieniskt afseende mera vanlottad stad. Den är nemligen byggd på stranden af den låga, platta, knappt ett par fot öfver hafvet sig höjande Manzanilla-ön, hvilken är helt och hållet bildad af koraller. Husen äro till en del byggda öfver små laguner eller snarare pölar af stagnerande vatten, hvilka sedermera så småningom fyllas genom affall och sopor; renhållningen i staden är i det allra närmaste ingen, och till och med gamarna, de tropiska städernas högt skattade renhållningshjon, äro här sällsynta.

Den ej bebyggda delen af ön upptages, som sagdt, af högst osunda sumptrakter, och på andra sidan af det smala sund, „Boca chica“, som skiljer ön från fastlandet, sträcka sig likaledes öfver flera qvadratmils vidd otillgängliga sumpmarker. Visserligen sprider passaden, under den tid af året den blåser, en stor vederqvickelse, men till följd af den ogenomträngliga urskogsvägg, som möter den strax bakom Manzanilla-ön, förmår den ej drifva bort de feberfödande miasmerna, som ständigt stiga upp från träsken. Den enda möjligheten att i någon mån förbättra Colons klimat är att

söka uttorka de vattensjuka trakterna, och det är att hoppas att kanalens byggande skall kunna verka något i denna rigtning.

Jemte Colons många brädpalats finnas dock tvenne stenbyggnader. Den största, utmärkt för soliditet och väldiga dimensioner, men ej för yttre prakt, är jernvägs-

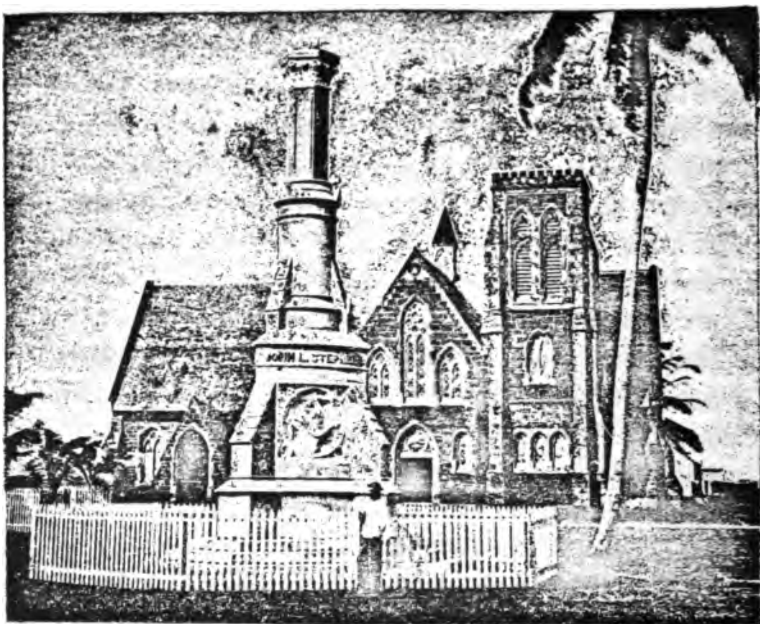

Fig. 19. Colons kyrka.

bolagets rymliga godsmagasin. Den andra gör deremot några anspråk på arkitektonisk skönhet; det är den lilla i engelsk-götisk stil uppförda kyrkan (fig. 19), också den tillhörig jernvägsbolaget. Den är belägen nära norra stranden af ön, omgifven af präktiga cocospalmer. Framför den samma reser sig en stenpelare, bärande namnen på de tre ledande upphofsmännen till ett af den ameri-

kanska energiens vackraste minnesmärken, Panamá-jernvägen. Deras namn äro J. L. Stephens, Chauncey och Aspinwall. Den förste har dessutom gjort sitt namn till ett af de berömdaste i Central-Amerikas häfder såsom en af de insigtsfullaste och oförskräcktaste resande, som genomströfvat landet.

Ett enda konstverk har staden att uppvisa; det är en staty af Columbus, skänkt af kejsarinnan Eugenie till republiken Colombia (fig. 20). Den är ett anslående konstverk, men har visserligen ej fått sin rätta plats här, der den är rest omedelbart vid hafsstranden, omgifven af jernvägsspår och maskindelar, så att det är mycket svårt att komma fram till den samma.

Då jag i April 1883 för sista gången besökte Colon, hade på den sydvestra delen af Manzanilla-ön uppstått en hel ny stadsdel med breda gator och små vackra, välbyggda hus i villastil, ett verk af kanalkompaniet, som dermed beredt de bästa möjliga bostäder åt sin talrika personal i Colon. Tyvärr har hela denna nya skapelse jemte en stor del af den öfriga staden blifvit lågornas rof under de sista årens inbördeskrig.

Midt på Front Street stannar det från Panamá kommande tåget och aflemnar passagerare och gods; på samma ställe embarkera passagerarne från Colon till Panamá, väntsal och perrong komma ej i fråga; man bryr sig ej ens om att köpa biljett, det låter sig göra lika väl under full gång. Midt igenom den lifliga folkmassan, som trafikerar Colons pulsåder, banar tåget sig väg. En lågmäld hvissling från ångpipan eller ett tillrop från lokomotivföraren kommer den täta kretsen kring ett roulette- eller biribi-bord i ett af gathörnen att maka åt sig jemnt så mycket, att lokomotivet har rum att passera, och så lemna vi helt gemytligt Colon för att öfver en

lång bro, som förefaller helt provisorisk, beträda isthmen och dermed det amerikanska fastlandet just på den punkt,

Fig. 20. Columbi staty, Colon.

der traditionen vill veta att Columbus för första gången satte sin fot på den nya kontinenten. Här utfaller den temligen obetydliga Fox River, hvars mynning

skall blifva mynningen för den stora interoceaniska kanalen.

Genom låga sumptrakter, som tyckas sakna fast mark och till stor del vid flodtid öfversvämmas af hafsvattnet, komma vi vid Monkey Hill till något högre land. Här emellan och Gatun möta vi de första tecknen till odling i väldiga "platanarer" eller fält planterade med bananer. Detta är en blott några år gammal anläggning och bananerna utskeppas, som det säges med god vinst, en à två gånger i månaden till Newyork. Vid Monkey Hill finnes en väldig reservoar för upptagande af regnvatten, till fyllande af Colons och jernvägens behof.

Den första egentliga stationen på banan är emellertid Gatun, pittoreskt belägen vid en krökning af den beryktade Chagres-floden. Här var man i full färd att uppbygga en hel liten stad af täcka villor, alldenstund Gatun är ämnad att blifva en af hufvudpunkterna vid kanalen. För öfrigt består byn Gatun af en samling palmbladstäckta hyddor af föga inbjudande utseende, hysande en befolkning nästan uteslutande bestående af negrer och mulatter. Här visade sig de första spåren af kanalarbetet i ett par väldiga "excavateurs", som sågo helt främmande ut bland palmer och lianer och redan voro illa medtagna af rost. I floden lågo några mudderpråmar och kompaniets första ångare, den lilla "S:ta Maria".

Vid Gatun lemnar jernvägen åter Chagres och passerar öfver skogsslätter med rik, men ännu ej särdeles högväxt tropisk vegetation af Heliconier, Musaceer, Cannaceer och åtskilliga lågväxta palmarter. Här och der resa sig vackra, grönklädda, men ej särdeles höga trachytkäglor, såsom Cerro de Tigre och Cerro de Leon. Då man passerat den senare, börjar den stora tropiska

urskogen uppträda i all sin prakt: resliga palmer och väldiga löfträd med mägtiga girlander af lianer i alla möjliga former. Då man färdas fram här, börjar man förstå hvad som menas med en tropisk urskog, och man häpnar öfver den rikedom och prakt naturen utvecklar. Det tyckes, som om urskogen endast motvilligt dragit sig ett par steg tillbaka för att gifva jernvägen rum, och som om den hade magt och kraft att, när den ville, sluta sig tillsammans öfver den lilla smala remsa, som med så stor uppoffring och ansträngning en gång blifvit röjd.

Vid Ahorca Lagarto se vi åter en skymt af Chagres, för att först 17 kilometer längre fram öfverskrida den samma på en enkel, men solid jernbro, hvilande på sex stenpelare, vid stationen Barbacoas. Här finnes, liksom vid de stationer vi förut passerat, en liten samling af palmbladstäckta hyddor, byggd tätt intill banan och helt och hållet lefvande på den samma. Invånarne utgjordes af negrer och mulatter, några få mestizer och kinesiska handlande med bodskyltar och affischer innehållande värdefulla upplysningar, affattade på deras eget modersmål. Så snart tåget stannade, omsvärmades vagnarna af en hop barn och qvinnor, hvilka utbjödo åt de resande förfriskningar, såsom stekta bananer, ägg, både af höns och iguaner, "tortillas" af majs och "dulce", sötsaker af den mest primitiva och tvifvelaktiga tillverkning. Prisen voro allt utom billiga.

Härifrån följer banan Chagres, nu på venstra eller södra stranden, temligen nära floden, utan att dock gå in i alla dess krökningar, till Matachin ungefär 45 kilometer från Colon. Liksom vid det strax förut passerade, 3 kilometer vestligare liggande Gorgona finnes här en ganska betydlig by med mycket utvecklad handelsverksamhet och en amerikansk "bar", eller ett utskänk-

ningsställe, lifligt besökt som det tycktes. Skogen har här börjat något glesna, och formrikedomen är kanske ej fullt så stor som närmare den atlantiska sidan, men vegetationen är dock af en majestätisk skönhet, och palmer och stora ormbunkar uppträda i större mängd än förut.

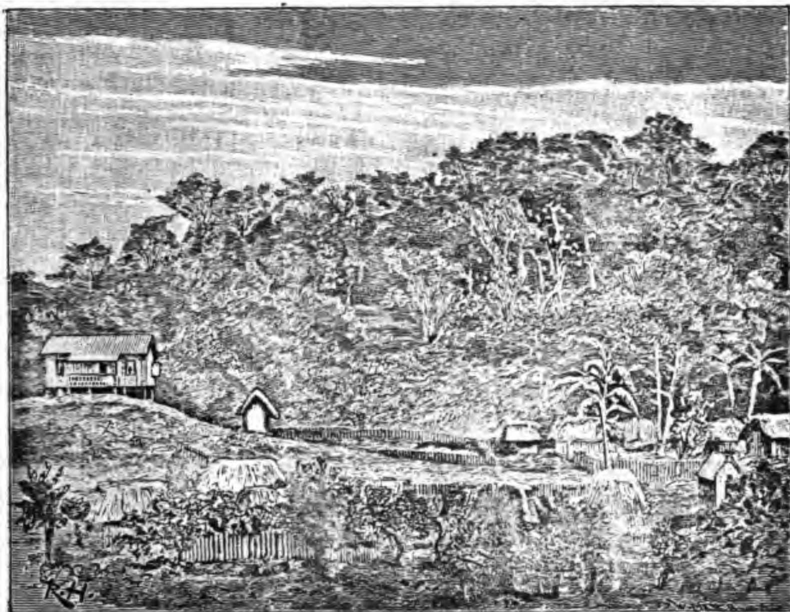

Fig. 21. Dalen vid Paraiso.

Hittills har banans stigning varit temligen obetydlig, ty Matachin ligger föga mera än 20 m. öfver hafvets nivå; men härifrån till stationen Emperador är stigningen nära 50 m., hvarför också vanligen två lokomotiv få användas för att släpa tåget upp. Från Emperador stiger vägen fortfarande till den högsta punkten på banan vid Culebra-passet, 76 m. öfver hafvets nivå och 56 k.m. från Colon. Från Culebra eller “The summit“ stupar

vägen hastigt, så att nivåskilnaden mellan den nästa, på knappa 3 kilometers afstånd belägna stationen Paraiso är 36 m.; då härtill kommer att banan är laggd i under stundom ganska djerfva kurvor, är färden ej alldeles utan risk.

Dalen vid Paraiso (fig. 21) har ej utan skäl fått sitt namn; den bjuder på ett tjusande sceneri. Höjdskilnaden mellan Paraiso och Pedro Miguel är omkring 15 meter på ej fullt 2 kilometers väglängd. Mellan denna station och stationen Rio Grande uppgår den till 18 meter på en längd af något öfver 4 kilometer. Derefter löper banan de återstående 6 kilometerna på temligen jemn mark till ändstationen på Playa Prieta invid Panamá.

Det torde väl ej kunna nekas att denna jernvägsfärd är en af de skönaste i verlden, fastän den till följd af åtskilliga förhållanden kanske ej kan ega så stor lockelse för turister i allmänhet. Att den i verkligheten är en af de vigtigaste för verldssamfärdseln, det visar redan en flyktig blick på kartan. Men den har dessutom varit en guldgrufva för det bolag, som trafikerat den, om också inkomsterna högst betydligt hafva fluktuerat under den tid af mera än trettio år den nu varit i gång. Man har ofta klagat öfver de enormt höga prisen för så väl passagerare som gods på denna bana, och utan tvifvel äro de väl också högre än på något annat ställe i verlden — 25 dollars för en enkel personbiljett — men det är att märka att detta höga pris gäller blott för transito-folk, d. v. s. sådana som på resan till eller från Europa och de Förenta Staterna för en gång passera isthmen; för de på isthmen bofasta äro prisen deremot helt olika, vexlande mellan ½—1 dollar för färderna mellan de båda ändpunkterna eller någon af mellanstationerna. Derför

ser man också oftast ett stort antal af färgade män och qvinnor i waggonerna, medförande korgar med frukt och andra förnödenheter. Det finnes inga stationsföreståndare eller andra bolagets embetsmän vid de särskilda stationerna, utan den som vill följa med trainen får sjelf gifva tecken med semafor (om sådan finnes) eller med viftning, och tåget stannar genast. Skulle någon passagerare vägra att betala eller ej kunna erlägga biljettpriset, stannar tåget, och den vederbörande får stiga af och till fots söka hinna målet för sin resa.

Fyra timmar tager vanligen färden mellan Colon och Panamá, ehuru den, om så behöfves, kan tillryggaläggas på mindre än hälften af denna tid. Jernvägens ändpunkt ligger strax norr om den sistnämnda staden och består af en stor samling rymliga magasin och skjul samt tre långa, i sjön utskjutande pirer, särdeles omsorgsfullt byggda och alldeles nödvändiga här, emedan viken är så grund, att ej ens små fartyg kunna vid stranden intaga last. Väntsalar och stationshus äro äfven här en okänd lyx.

Utsigten öfver det lugna, skimrande hafvet och motsättningen mellan de mjuka, skogiga topparna af de närmaste öarna och de ärevördiga kyrktornen och de gamla förfallna murarna kring Panamá gjorde ett storartadt intryck, äfven efter det härliga panorama af naturscenerier vi passerat under resan öfver isthmen.

Sedan man lyckats rädda sitt bagage undan de tjenstvilliga, rofgiriga och skrikande negrer, som flockvis omgifva den resande, har man en dryg väg in till centrum af staden, och det är endast en tvifvelaktig beqvämlighet som erbjudes den resande genom tillfälle att begagna de trälådor på hjul, som, dragna af små och magra mulor eller ännu smärre och magrare hästar, här

hedras med namnen omnibus och phaëton. Ehuru Panamá har flera hotell, är det vanligen till Grand Hôtel, beläget vid Calle de la Merced, som man tager sin tillflykt, till dess man uttröttad af dess högt uppdrifna pris besluter sig för att söka en privat bostad.

FEMTE KAPITLET.

Panamá.

Få så nära hvarandra belägna städer torde finnas, som kunna uppvisa så betydliga olikheter som Colon och Panamá. *Der* den amerikanska satsen "time is money" till ledande princip, *här* ett dolce far niente, som knappast låter störa sig af det nya rika lif, som kanalarbetet naturligen medför. *Der* provisoriska trähus, väldiga magasin, breda gator och en rastlös trafik, *här* gamla massiva stenhus, en stor del nästan i ruiner, storartade kyrkor, gamla bastioner, trånga gator och liknöjda kreoler och negrer utsträckta i sina hängmattor eller på någon skuggig plats på sjelfva gatan. Hvarje gata och hvarje torg i Panamá lemnar talrika bevis på stadens forna rikedom och prakt, men på samma gång på det djupa förfall, hvari den råkat genom invånarnes lättja och oföretagsamhet och de ständiga revolutioner, som hemsökt landet, snart sagdt i regelbunden följd allt sedan oafhängighetsförklaringen den 23 September 1821.

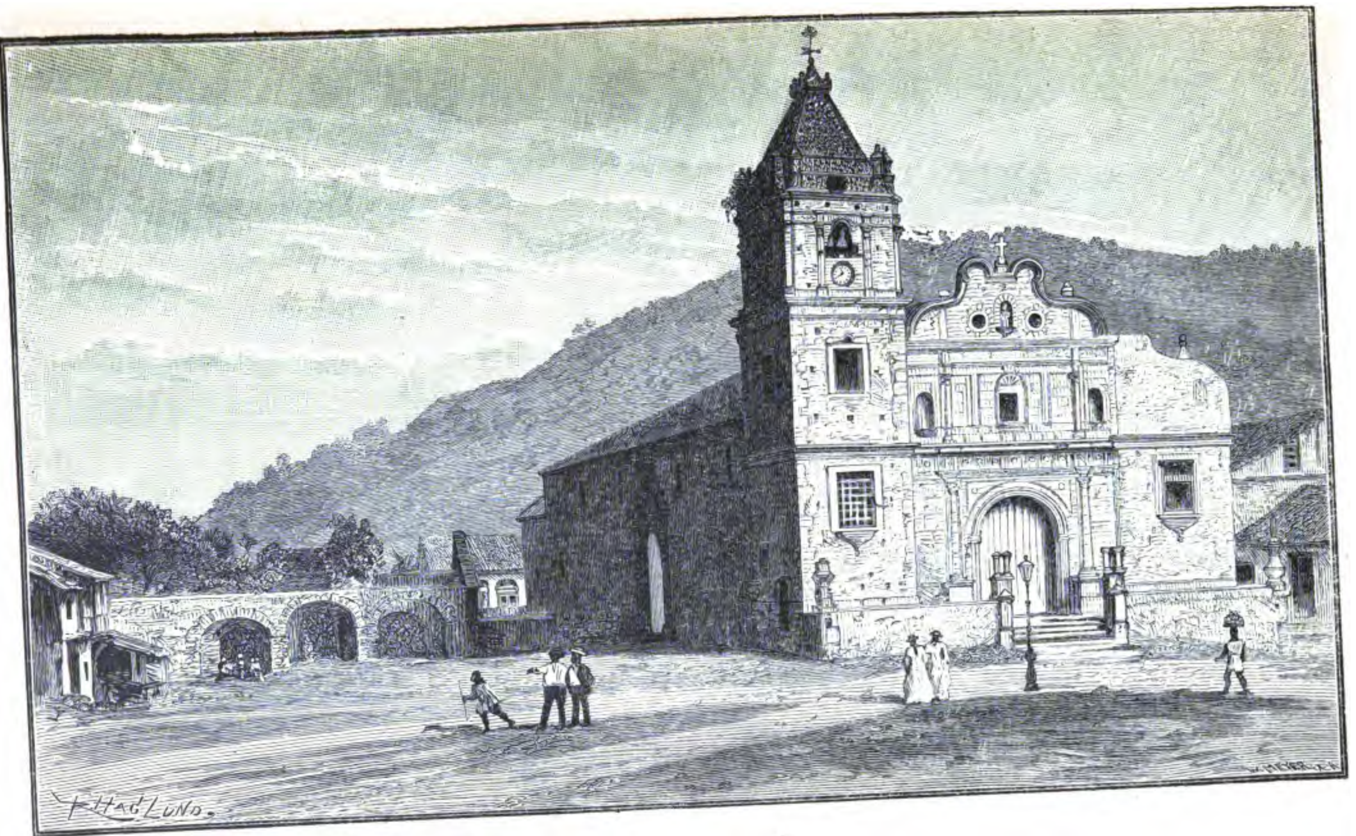
Nu, då staden håller på att pånyttfödas genom den mängd nya befolkningselement och den mångsidiga verksamhet kanalföretaget medför, förefaller den som en gammal ruin, i hvilken en ny egare flyttar in, lappande upp de gamla förfallna murarna och målande öfver de ruski-

sedan länge raserade stadsporten ligger kyrkan La Merced (fig. 23), med sidan mot gatan af samma namn. Den visar många spår af rika dekorationer i snidad sten. Inuti är den prydd med en mängd i siden och tyll utklutade helgonbilder och dockor, ett minne om den indiomorphism, som var och kanske ännu är ett karakteristiskt drag hos den spanskt-katolska kyrkan i Amerika.

Fig. 23. Kyrkan La Merced.

På en staden dominerande höjd utanför de vestra vallarna ligger kyrkan S:ta Ana (fig. 24), illa medfaren både af tidens tand och fiendehand, ty den visar utom betänkliga sprickor i de väldiga, till större delen af porfyr uppförda murarna talrika märken efter gevärs- och kanonkulor. Höjden, på hvilken kyrkan ligger, har ofta varit den lämpliga punkten för anfall mot

Igglesia de S:ta Ana.

ïg. 24.

[illegible]

iden af de med den bestående ordningen missnöjde. hafva här lätteligen kunnat förskansa sig och beskjuta aden, alldenstund Plaza de S:ta Ana ligger betydligt igre. Denna kyrkas namn är derför på det intimaste rbundet med Panamás nyaste historia. Ur arkitektonisk ynpunkt är den dessutom den vackraste af alla stadens yggnader, hållen i en allvarlig och ädel stil, om man ckså måste medgifva, att dess härliga läge, fritt och ppet, högt öfver staden och hafvet och med det pråk- iga Cerro de Ancon till fond, i ej ringa mån föranleder letta omdöme. Den begagnas ännu till gudstjenst.

Bland kyrkor mer eller mindre i ruiner, hvilka ännu, åtminstone ibland, begagnas för religiösa ändamål, vill jag nämna, i södra delen af staden den lilla kyrkan San José, belägen vid gatan af samma namn, och i norra delen San Juan de Dios och San Felipe, den sistnämnda belägen vid Calle de San Felipe.

Nordöstra hörnet af staden är fyldt af en stor kyrko-komplex, klostret och kyrkan San Francisco. Af sjelfva klostret finnes blott en del af väggarna qvar. Genom ett lätt tak af bambu och palmblad och lika luftiga väggar har ett hörn af ruinen blifvit förvandladt till hospital; här emottagas sjuka främlingar. Som sjukhus lemnar det dock både hvad snygghet och vård beträffar särdeles mycket öfrigt att önska. Sjelfva kyrkan begagnas ännu dagligen till gudstjenst, fastän en del af norra väggen och taket och hela norra tornet hafva rasat ned, och ras ej alls äro ovanliga (fig. 25).

I närheten af östra stranden och Las Bovédas ligga tvänne taklösa ruiner, prydda med den rikaste grönska och som ruiner särdeles pittoreska; de äro Igglesia de las Monjas vid hufvudgatan, som här bär namnet Calle

de las Monjas, och Igglesia del Santo Domingo vid gatan af samma namn. Denna senare kyrkoruin hyser nu mjölmagasin, bageri och brödbod.

Utom dessa och flera kyrkor och kloster finnes det endast få äldre byggnader, som tilldraga sig någon uppmärksamhet. Dock utmärker sig Casa del Cabildo eller Stadshuset genom sin breda stenveranda, som uppbäres

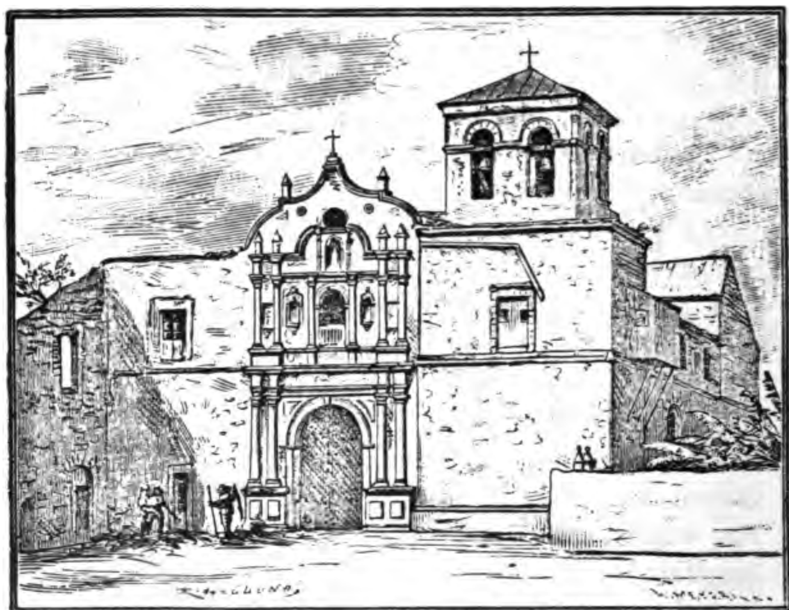

Fig. 25. Igglesia de San Francisco, Panamá.

af en klumpig arkad. Guvernörens eller presidentens hus är rätt stort, men fullkomligt fritt från alla prydnader.

Såsom prof på den moderna arkitekturens inträde i Panamá kan man anföra två midt emot hvarandra vid Plaza de la Catedral belägna stora husblock. Det ena är det förut omnämnda kanalkompaniet tillhöriga palatset,

det andra är erkebiskopens residens och inrymmer dessutom ett prest-(jesuiter-)seminarium.

Privathusen i staden inom vallarna äro till allra största delen byggda af sten, åtminstone hvad bottenvåningarna beträffar, två till tre våningar höga, med långa verandor utefter husens fria sidor; mot dessa verandor öppna sig breda dörrar i stället för fönster; dörrarna äro ibland af spjelverk, men vanligen täta, grön- eller hvitmålade, af trä. Äfven der ej veranda finnes och man således kan tala om fönster, stängas dessa af träluckor eller spjeljalousier; glasfönster brukas ej. Det samma gäller om bottenvåningarna, der dock några af de allra modernaste butikerna hafva utrustats med ett eller annat glasfönster för att kunna bättre exponera varorna. Vid alla större gator och öppna platser så väl i staden inom vallarna som i förstäderna upptagas husens bottenvåningar af butiker, caféer och spelhus. Alla tre slagen af lokaler hafva mer än fördubblats till antalet sedan kanalarbetet började.

Invånareantalet har äfven under de sista åren varit i raskt stigande, så att man nu (1886) torde kunna uppskatta det till omkring 20,000. Detta har också förorsakat, att en mängd qvarter, som voro upptagna af ruiner efter de ofta här förekommande eldsvådorna, nu åter börjat bebyggas.

Den kreolska befolkningen här är rätt bildad, ehuru mycket oföretagsam. Negrerna, som utgöra flertalet, äro deremot af sämsta sort, lata, högmodiga och opålitliga; de arbeta endast mot omåttligt hög ersättning, bortskämda som de äro af den feberaktiga transitotrafiken, som upprepade gånger varit rådande här och nu återigen tagit ny fart till följd af kanalarbetet. Negrernas hyddor i förstäderna och deras trånga bostäder i sjelfva staden

äro öfverfylda med invånare och i hög grad osnygga. Matlagningen sker ofta nog ute på gatan, der man ibland passerar förbi 4—5 primitiva glödugnar i rad; på hvar och en af dem står en blecklåda eller en gammal jerngryta, full med gröna bananer eller yams, vaktade af gamla negrinnor, så otäckt fula, att man knappast kan finna bättre typer för en samling hexor.

På caféer och spelhus råder ständigt mycken liflighet, och under det infödingarna vanligen nöja sig med "frescos", iskylda lemonader, konsumera främlingarne otaliga "cocktails" *), absinther och andra spirituosa af alla möjliga slag samt öl, och härigenom gifva de säkerligen ett godt handtag åt de lurande febrarne, som äro väl hemmastadda i Panamá, så väl lindrigare klimatfebrar som "the yellow-jack" och den föga mindre fruktade Panamá-febern.

Handeln i Panamá är hufvudsakligen minuthandel med lyx- och konsumtionsartiklar, importerade från Europa och "The states". Dessa varor kunna här säljas jemförelsevis billigt, alldenstund så väl Panamá som Colon äro frihamnar. Exportaffärerna äro deremot ganska obetydliga och inskränka sig till något kautschuk, obetydliga qvantiteter af perlor och guldsand, hudar, cocosnötter, cocosolja och bananer (hufvudsakligen från Colon). Transitotrafiken på jernvägen är desto större och lär gifva årligen en inkomst af betydligt mer än 1 million dollars endast i varufrakter.

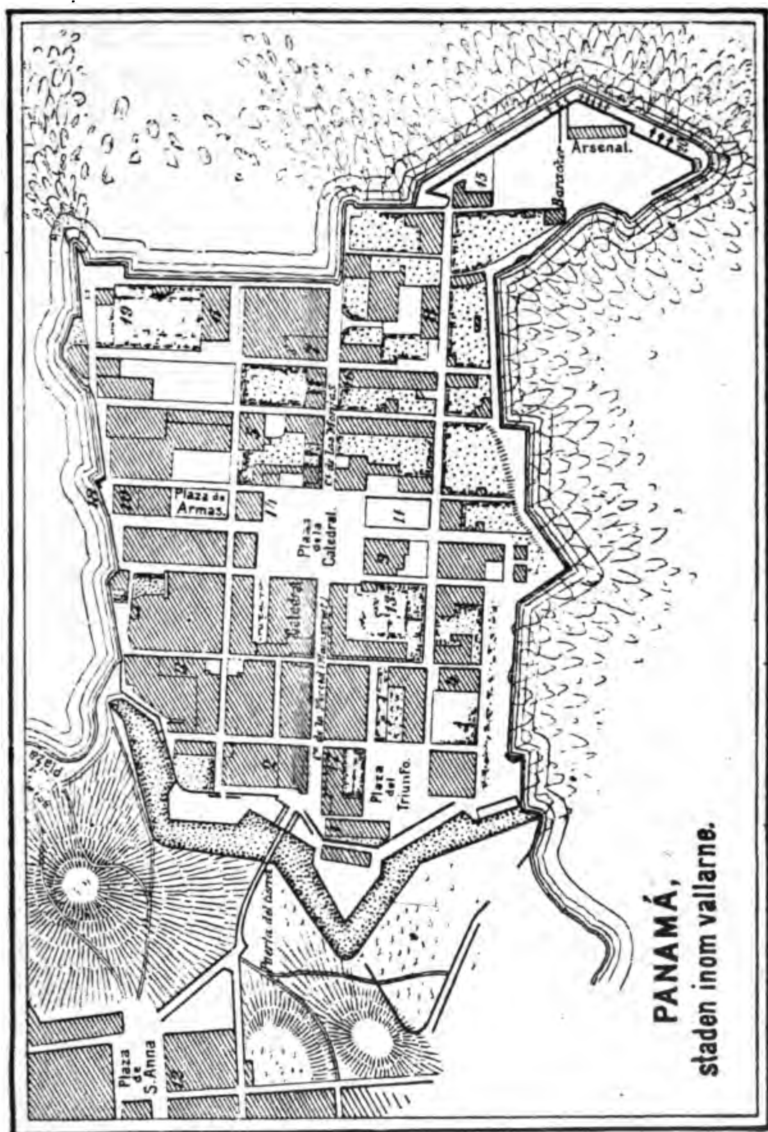
Staden är som nämndt illa lottad i afseende på hamn, dels till följd af de vidsträckta refven, som omgifva den, dels till följd af den stora nivåskilnaden mellan ebb och flod, 6,3 meter, som gör att lossning och last-

*) En amerikansk dryck af krossad is, cognac eller whisky, socker och magbitter.

Hamnbasaren. Panamá.

Fig. 26.

Förklaring till planen öfver Panamá: (Fig. 27).

1. Plaza de S:ta Ana. 2. Igglesia de La Merced. 3. Igglesia de San Juan de Dios. 4. Igglesia de San José. 5. Igglesia de San Felipe. 6. Igglesia de San Francisco. 7. Igglesia de Las Monjas. 8. Igglesia de San Domingo. 9. Casa del Cabildo (Stadshuset). 10. Guvernörens palats. 11. Kanalkompaniets palats. 12. Igglesia de S:ta Ana. 13. Jesuiterkollegiet. 14. Erkebiskopens palats. 15. Kasern. 16. Svensk-norska konsulatet. 17. Grand hôtel. 18. Landningstrappa med hamnbazar. 19. Franciscanerklostret med främlingslasarettet. 20. Las Bovédas.

ning kan försiggå blott under vissa timmar på dagen. Vid norra sidan af de gamla stadsvallarna finnes en för smärre farkoster tillgänglig landningsplats (fig. 26), men den stora passagerare- och varutrafiken har sin plats vid jernvägsbolagets "wharfs" på Playa Prieta. Der lägga de små ångare till, hvilka transportera passagerare och bogsera lastpråmar till och från de stora engelska och amerikanska oceanångare, som ankrat vid Naös eller Taboga.

Klimatet i Panamá är långt ifrån sundt, och orsaken dertill är väl dels de omtalade vidsträckta korallrefven, som under ebben ligga blottade för solens hetaste strålar under flera timmar dagligen, dels den dåliga renhållningen i staden och troligen äfven stadens läge vid foten af Cerro de Ancon; detta berg lemnar ej fri luftvexling, utan åstadkommer stagnerande luft. Emellertid finnes möjlighet att förbättra stadens hygieniska förhållanden, och när en gång kanalen blifver färdig, kan man hoppas att något skall göras i detta syfte.

Under min första, ett par månader långa vistelse i Panamá hade jag ett särdeles angenämt hem hos svensk-norske konsuln, bankdirektören G. O. Gyllich, som med aldrig tröttnande välvilja på allt sätt understödde mig i mina forskningar. Under mitt sista uppehåll i staden var jag gäst hos ingeniör Alexander Rothe, chef för kanalkompaniets hydrografiska undersökning, och njöt då af honom och af konsul Gyllich den omsorgsfullaste vård under en svår och långvarig febersjukdom.

Innan jag öfvergår till skildringen af de olika ströftåg och utflykter jag gjorde till lands och vatten, vill jag lemna några kortfattade notiser om kanalarbetet efter de anteckningar jag gjort på platsen.

SJETTE KAPITLET.

Den interoceaniska kanalen.

“El secreto del Estrecho“ eller hemligheten att finna sundet genom “tierra firme“ till Indien var för de första spanska conqvistadorerna på Amerikas fastland en mägtig sporre till undersökningar af Mexicos och Central-Amerikas olika delar. Sedermera, då kartan i sina hufvuddrag blifvit känd och misstaget om Indiens omedelbara närhet till Columbi land blifvit rättadt, började man tänka på att genom en gräfd kanal förena de båda verldshafven, hufvudsakligen för att bereda en lättare kommunikation mellan Spanien och dess rika skattkammare Perú och Chile. Det kom dock aldrig längre än till undersökningar, och det blef vår tid förbehållet att på fullt allvar gripa frågan fatt. Genom den allt mer sig utvecklande verldshandeln och i synnerhet genom de vestra staternas och de engelska australiska koloniernas så snabbt tillväxande rikedom har också frågan tilltagit i vigt och betydelse, och allt tyngre väga de skäl, som tala för åstadkommandet af en sådan kanal.

Vid min ankomst till Panamá (Februari 1882) hade “la Compagnie universelle du canal interocéanique“ nyss börjat sina arbeten för genomskärandet af isthmen, eller kanske rättare sagdt gjort början till förarbetena för det

storartade företaget, sedan linien Colon—Panamá segrat öfver de andra täflande kanalprojekten. Det är onödigt att här utveckla skälen hvarför denna linie valdes eller att jemföra de många olika förslagens fel och förtjenster, ty så mycket har under de senaste årtiondena skrifvits härom, att det vuxit ut till en hel litteratur. Allt nog, till följd af det lyckliga resultat, som aktieteckningen gifvit, sedan M. de Lesseps lånat företaget sitt namn, såg sig kompaniet i stånd att med kraft gripa verket an. Det storartade palats, bolaget inköpt i Panamá för att deri inlogera kanalarbetets styrelse och stab, visade också i sina ytterst komfortabelt inrättade byråer, comptoirs, ritsalar och laboratorier en så talrik embetsmannakår, att den borde kunnat räcka för administrationen af ett litet kungarike. Det vimlade af "chefer", "sous-chefer", ingeniörer och verkmästare, men det behöfdes också ett stort antal, ty klimatet härjade svårt bland denna första uppsättning. Ehuru numerären var underkastad betydliga fluktuationer, torde man kunna uppskatta denna stab till tre- à fyrahundrade.

Den arbetsstyrka som samtidigt användes steg väl till högst 4,000 man. En del var infödde colombianer, de användes hufvudsakligen för att med macheten undanrödja urskogen, hugga s. k. trochas, för ingeniörernas orienterings- och nivelleringsarbeten. Den större delen af arbetarne var negrer, de flesta från Jamaica. De kunna godt uthärda klimatet och äro härdiga arbetare, men lata och svårhandterliga till följd af sitt stridslystna och häftiga lynne. På senare tider har man börjat använda ett större antal colombianska arbetare, och äfven gjort framgångsrika försök med indianer från kusten af Darien och från Magdalena-flodens mynning. Dessa arbetare hafva visat sig särdeles användbara, vana som de äro vid kli-

matet och dessutom kraftigt byggda, nyktra och arbetsamma.

Jag sammanträffade senare med en del af dessa indianer i Colon, och de kraniala mätningar jag då hade tillfälle att göra, jemförda med deras ansigtstyper, kommo mig att antaga att de äro afkomlingar af de krigiska Caraibstammar, som förr befolkade en stor del af Syd-Amerikas nordkust och hvilkas vest-indiska ättlingar jag hade tillfälle att lära känna och uppskatta på östra kusten af Nicaragua.

Någon svårighet att erhålla tillräckligt antal lämpliga och härdiga arbetare finnes således icke; svårare är det att finna ingeniörer som härda ut med klimatet. Men ehuru den ovanligt stora dödlighetsprocenten bland dessa borde verka afkylande på lusten att tjenstgöra vid kanalen, strömma dock ständigt nya platssökande till, för att i många fall efter blott några månaders tjenst antingen duka under eller sändas hem till Europa som sjuklingar, ofta som invalider. Det är klart att en så stark omsättning bland arbetscheferna skall verka menligt på sjelfva arbetets jemna gång. Derför har kompaniet sökt använda allt fler och fler colombianska ingeniörer, och en stor del af dessa hafva visat sig vara särdeles dugliga. För öfrigt äro bland ingeniörer och verkmästare nästan alla nationaliteter representerade, ehuru naturligen den franska bildar en förkrossande majoritet. En af de mest använda och mest ansedda ingeniörerna under den tid jag vistades på isthmen var svensken kapten Werner Ericson, redan från hemlandet känd som en dugtig kanalbyggare. Han tycktes ej lida mycket af klimatet, och har nu åter efter några års frånvaro trädt i kanalkompaniets tjenst.

De löner som af kompaniet utbetalas äro vanligen

1 dollar per dag för vanlig arbetare, förmän dubbelt eller mera; ingeniörer och chefer för byråerna hafva från 100 till 250 dollars och mera i månaden. Dessutom åtnjuta så väl befäl som arbetare den stora förmånen att få till mycket billiga pris af kanalkompaniet köpa lifsmedel af de flesta slag och vin m. m.

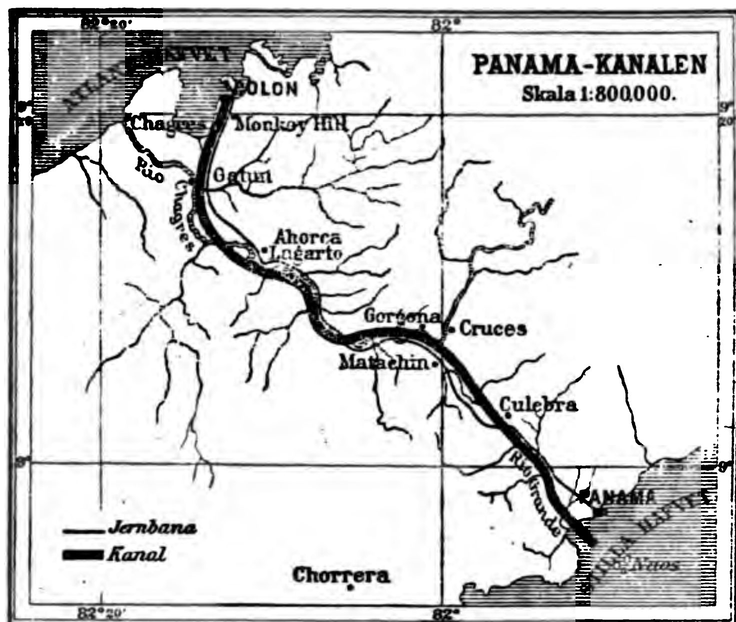

Fig. 28.

Kompaniet har jemväl på det mest generösa sätt sörjt för bostäder åt sin personal. Så har det, utom den redan nämnda prydliga villastadsdelen i Colon, låtit uppföra under senare tid en hel liten stad af luftiga och ändamålsenliga hus vid Gatun, som kommer att blifva en af de vigtigare stationerna vid kanalen. Likaledes vid Gamboa, Matachin, Paraiso och andra lämpliga orter utefter den utstakade linien resa sig nu samlingar af

prydliga, välbyggda hus, som bjert sticka af mot negrernas och mestizernas bräckliga och smutsiga hyddor.

På ett icke mindre storartadt och omtänksamt sätt har kompaniet tillgodosett behofvet af sjukhus, och det på en luftig höjd på östra sluttningen af Cerro de Ancon några kilometer utanför Panamá uppförda stora lazarettet i paviljongssystem skulle hedra hvilket civiliseradt land som helst. Det hyser 400 sängar, och de sjuka vårdas der af "soeurs de charité" af orden St. Vincent de Paul. Läkarevården har ända från början varit utmärkt, och det tillhör mig desto mera att tacksamt erkänna detta, som jag under min sjukdom i Panamá erhöll en omsorgsfull och samvetsgrann vård af en af kompaniets skickligaste läkare, Dr Girerd. I Colon finnes ett mindre lazarett, och temporära sådana äro uppförda vid de farligaste stationerna.

Äfven för de vetenskapliga studier som stå i sammanhang med kanalarbetet har kompaniet offrat betydliga summor. Så finnes ett meteorologiskt-hydrografiskt observatorium uppfördt i Colon och ett liknande på den lilla ön Naös utanför Panamá. För dessa liksom för den hydrografiska byrån i Panamá var under min vistelse der den ansedde danske ingeniören Alexander Rothe chef, och de noggranna iakttagelserna härifrån torde en gång blifva ett ytterst värdefullt material för de vetenskapliga studierna öfver de meteorologiska förhållandena på denna så intressanta punkt af jordklotet.

Men alla dessa nyttiga inrättningar jemte de nödvändiga förarbetena för kanalen, såsom nivellering, utläggande af kanalens axel, undersökningar af grunden m. m., hafva redan kostat kompaniet ofantliga summor, och nu (1886) torde af det ursprungliga aktiekapitalet, 600 millioner francs, intet finnas qvar, och fara är att ej ens

den försträckning å samma summa, kompaniet som bekant nyligen fått genom M. de Lesseps' stora inflytande, skall räcka att föra företaget till ett lyckligt slut. Ehuru således detta företag är det dyrbaraste historien känner, måste man dock hoppas att det skall kunna fullbordas, till följd af den omätligt stora betydelse det har för verldskommunikationerna.

En af de svåraste olägenheterna vid kanalens förläggande der den nu är beslutad är bristen på goda hamnar vid kanalens begge ändpunkter. Viken vid Colon, Limon Bay eller Navy Bay, erbjuder ej skydd mot nordliga vindar, och "the Northers" äro vissa årtider fartygens mest förstörande fiender i dessa farvatten. Innanför Manzanilla-ön mynnar Fox River, der kanalen skall taga sin början; det är meningen att derstädes genom gräfning och uppmuddring åstadkomma en liten hamnbassin. Denna bör visserligen kunna blifva säker nog, men kan ej rymma mera än högst få större fartyg, och ett par dagars nordlig storm är derför tillräcklig att alldeles stoppa kanaltrafiken. Att Limon Bay ej är mycket att räkna på såsom hamnplats visa äfven kanalbolagets hydrografiska rapporter, der bland annat omtalas att år 1879 under en nordlig storm ett fartyg, förankradt på 33 meters djup, huggit botten och naturligtvis sjunkit.

Hvad åter Stilla hafs-sidan beträffar, så är viken utanför Panamá ej så utsatt för stormar som Colons hamn, ehuru den i synnerhet under November månad ofta nog hemsökes af hastigt öfvergående "tornados", men den lider af en annan högst betänklig brist: den saknar vatten. Som redan förut är antydt, ligger nemligen vid ebbtid refvet, som omgifver Panamá, ofvan vatten på en sträcka af omkring en kilometer ut från land; kanalen måste derför byggas 2—3 kilometer ut i viken,

till dess den vid Naōs-ögruppen kan finna en hamn, men äfven denna hamn är ej djupare än att de större oceanfararne måste begagna flodtid för att kunna löpa in der. I alla händelser måste vid denna mynning slussar anbringas för att undvika den starka ström, som ebb och flod annars skulle förorsaka i kanalen. Dessa olägenheter kunna nu visserligen till någon del afhjelpas genom omfattande arbeten — en två kilometer lång molo eller vågbrytare är bland annat ifrågasatt för Limon Bay —, men säkerligen komma dessa arbeten att sluka åtskilliga tiotal millioner francs.

Sjelfva terrängen, som skall af kanalen genomborras, erbjuder deremot ej så stora svårigheter i tekniskt hänseende som man förut till följd af mycket ytliga undersökningar föreställt sig. Endast omkring 2 kilometer af den sträcka, som skall genomgräfvas, består nemligen af hårdt berg, vid Culebrapasset, men dessa två kilometer ligga också 70—100 meter öfver hafvets medelnivå och representera derför en väldig massa, något mera än 20 millioner kubikmeter sten, som måste bortsprängas. Denna del af arbetet är öfvertagen på entreprenad af ett consortium mot en ersättning af 160 millioner francs. De öfriga 72 kilometerna af sträckningen bestå af lösare bergarter, sandkonglomerat, lös alluvialjord, morasjord och mudder, representerande i rundt tal en qvantitet af 100 millioner kubikmeter att bortskaffa. Ungefär hälften af gräfningsarbetet å denna sträcka är öfverlemnadt åt entreprenörer mot betingad ersättning af omkring 150 millioner francs.

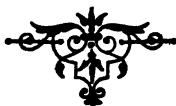
De största svårigheterna i tekniskt hänseende på sjelfva isthmen möta från de talrika flodernas sida och framför allt från Chagres. Under den torra årstiden December—Maj äro alla floderna obetydliga, somliga till

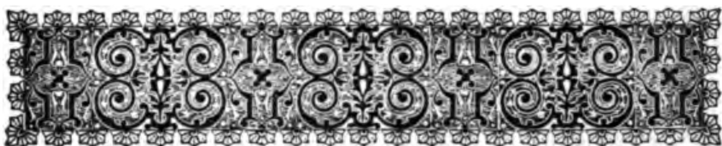
och med vattentomma, och äfven Chagres är en stillsam och lugnt flytande flod; men då den våta årstiden herskat för en kort tid, växa de obetydliga bäckarna snart till rasande strömmar, och Chagres, vattenjetten på isthmen, stiger öfver sina bräddar och förvandlar de kringliggande dalarna och fälten till skummande sjöar. De smärre floderna och till och med Rio Grande, som kommer att bilda kanalens mynning i Stilla hafvet, kunna jemförelsevis lätt göras oskadliga genom att på sidorna om kanalen sammanbinda de af densamma afskurna flodkrökarna och sålunda bilda särskilda afloppskanaler, men med Chagres går detta ej för sig, ty den förfogar öfver för stor och för oberäknelig vattenmassa. Detta Chagres' kufvande är en svårighet, som kanalens ingeniörer, så vidt jag vet, ännu ej lyckats lösa. I M. de Lesseps' plan för kanalen heter det visserligen, att vid Gamboa, några kilometer ofvan den punkt, der kanalen skulle skära Chagres, en insjö skulle åstadkommas medelst en jettedam af mer än 1 $^{1}/_{2}$ kilometers längd, och att från denna insjö vattnet skulle ledas till Atlanten genom en bred afloppskanal, löpande jemnsides med sjelfva kanalen. Detta företag beräknades skola kosta omkring 100 millioner francs. Senare undersökningar af platsen för den ifrågasatta konstgjorda sjön visa emellertid, att åtskilliga af Lesseps' förutsättningar ej finnas i verkligheten och att arbetet, på det sätt han tänkt sig det, ej ens för denna ofantliga summa är utförbart.

En stor lättnad för byggandet af kanalen erbjuder onekligen den redan befintliga jernvägen, och det var nog ett lyckligt grepp af kompaniets styrelse att genom storartade inköp af jernvägsbolagets aktier göra sig till herre deröfver, ehuru det medtagit en god del af byggnadska-

pitalet. Genom dessa inköp lära nu 99 procent af hela aktieantalet tillhöra kanalkompaniet.

Företagets värsta fiende är dock det osunda klimatet, ty, oaktadt motsatta uppgifter i M. de Lesseps' prospekt och i rapporterna från "l'Agence supérieure" på platsen, lär det ej kunna förnekas, att äfven bland tropiska klimat isthmens är ett af de farligaste, och ej utan skäl plägar man citera den jemte Vera Cruz och Bahia såsom favorit-tillhåll för gula febern. Ett hemskt bevis på klimatets beskaffenhet erhölls under byggandet af jernvägen 1851—1855, hvilket kostat massor af menniskolif, äfven om det gamla uttrycket, att under hvar jernvägssyll ligger liket af en kines eller en hvit, är öfverdrifvet.

SJUNDE KAPITLET.

Pacora. Panamá viejo.

Efter åtskilliga utflygter i Panamás omgifningar, på Cerro de Ancon, utefter playan och i sumptrakterna kring Rio Grandes mynning, och sedan jag genom några dagars feber kunde anse mig någorlunda acklimatiserad, företog jag i sällskap med två engelska och en colombiansk gentleman och min svenska assistent Boström *) en jagt- och samlingsfärd inåt landet till en hacienda belägen invid Pacora-floden, en af de 130 floder, som mynna i Panamá-viken. Vi voro alla beridna, dels på hästar, dels på mulåsnor. Två mulor buro vår packning; de fördes af två beridna "peoner", af hvilka den ena dessutom skulle vara vägvisare.

Kl. 7 på aftonen lemnade vi staden, för att under natten, som lofvade månsken, hinna fram till vår bestämmelseort och således undvika solhettan. I början följde vi en för dessa trakter utmärkt väg öfver La Savanna, en vidsträckt, svagt kuperad och med skogsdungar beströdd slätt, som sträcker sig utefter kusten norr om

*) Anton Boström, som medföljde mig från Sverige, hade förut såsom biträde medföljt friherre Adolf Nordenskiöld på hans berömda expedition med Vega.

Panamá. Vi passerade flera små ranchos och lemnade savannen för att vada öfver floden Juan Dias; derefter fördjupade vi oss i en i början glesare, småningom allt tätare skog. Månen hade nu stigit högre på himmelen, och dess ljus genomträngde här och der löfverket och åstadkom taflor af underbar skönhet. Än redo vi under högstammiga ceiba-träd i fullständigt mörker, än under det luftiga löfverket af vidtgreniga acacior, som villigt släppte igenom de dallrande månstrålarna; de lägre buskarnas blad och stammar skeno dervid med glänsande silfverytor, och marken, på de ställen der den var bar, skimrade som klara vattenspeglar och narrade oss mer än en gång att draga in tyglarna. Än passerade vi genom smala, djupa raviner, så trånga, att packmulorna voro nära att fastna mellan deras branta väggar. Fem floder vadade vi öfver; ett par af dem voro, oaktadt den torra årstiden nu var långt framskriden, så vattenrika, att mulorna gingo till buken i vattnet.

Här och der vid ljusningarna i skogen och vid floderna träffade vi på enstaka hyddor eller rättare skjul, täckta af palmblad och alltid bevakade af ett halft dussin små utsvultna hundar, som med ilsket skall annonserade oss. Vid en långsträckt öppning i skogen sågo vi hvita föremål skymta i fonden. Vi trodde först, att det var en trupp indianer, som mötte oss, men funno snart, att det var en begrafningsplats. På en låg vidsträckt kulle stodo nemligen 7 eller 8 enkla kors af obarkade trädgrenar, behängda med långa hvita tygstycken. Allt trängre blef skogen, och stigen var så ojemn och naturhindren så många, att mulorna slutligen blott steg för steg kunde komma fram. Plötsligt öppnade sig utsigten, och vi kommo ut på en liten svagt kuperad savann, som nyligen blifvit afbränd. Det starka månskenet på den

svarta marken gjorde ett underligt intryck, men taflan var dock ej dyster, ty små trädgrupper här och der på kullarna stodo desto bättre fram och liknade öar i en bergssjö.

Snart kommo vi åter in i skogen och fingo en ännu besvärligare väg än förut, ty lianer och afbrutna grenar hängde ned och hotade mer än en gång att lyfta oss ur sadeln. Här mötte oss den svåraste flodöfvergången; vi funno i mörkret ej reda på vadstället, och stränden, bestående af röd lera, gaf öfver allt efter, så att vi sjönko ned till knäet. En af oss, som red en högbent engelsk häst, försökte rida öfver, men vattnet steg upp till sadelknappen. På det viset kunde vi visserligen sjelfva komma öfver, men för packningen var det omöjligt; våra filtar, hängmattor och ammunition skulle hafva blifvit obrukbara. Vi måste derför med stakar undersöka stranden utefter en lång sträcka, till dess vi af en ren slump funno ett präktigt vad med blott en fots vatten. Detta sökande kostade oss emellertid en timmes tid.

Sedan vi färdats ännu några kilometer i skogen, kommo vi omkring kl. 3 på morgonen ut på den vidsträckta Pacora-savannen. Den är starkt kuperad och rikt utrustad med större och mindre skogsdungar. Under regntiden bär den ett manshögt gräs och är då ett omtyckt tillhåll för hjortar och stora hönsfoglar, men nu var gräset torrt och brunt och kunde lemna skydd endast åt småfoglar och gnagare. Efter en rätt besvärlig ridt öfver den gropiga marken kommo vi slutligen fram till målet för vår färd, haciendan Tacomi. Vi redo in på den af ett staket af palmspjel inhägnade gården och mottogos naturligtvis af ett ursinnigt hundskall. Efter ett "Quien vive" från byggnaden framfördes vårt ärende

och vi blefvo välvilligt mottagna af värden på stället Senor Munoz.

Ett par timmars hvila i våra hängmattor vederqvickte oss. Derefter togo vi ett uppfriskande bad i Pacora-floden. Under badningen blef jag rätt kännbart biten af små, sex till åtta cm. långa fiskar, som ymnigt svärmade omkring mig; till hämnd stoppade jag åtskilliga af dem i sprit. Efter en riklig frukost, hvars hufvudbeståndsdel var en grötlik soppa af soltorkadt hjortkött, ris, bananer och yams kokadt tillsammans och starkt försatt med "ahi" eller pimienta, — ungefär det samma som vi kalla cayenne-peppar, — stego vi åter till häst för att uppnå några 12 till 15 kilometer längre mot öster belägna sumpmarker, der vi skulle skjuta änder.

Efter ett par timmars ridt kommo vi, beledsagade af vår värd, genom en tät urskog fram till kanten af ett kärr, ett par kilometer långt, och mottogos genast af larmande skaror af ståtliga hvita hägrar (Ardea egretta), hvilka med synbar ovilja protesterade mot vårt inträngande på deras område. Så snart vi grepo till gevären, drogo de sig knotande och grälande tillbaka till de aflägsnare delarna af kärret, lemnande utposter i de högsta trädtopparna. Här hängåfvo vi oss nu under några timmars tid åt en liflig andjagt, som gick så till, att två af oss vadade ut till en midt i kärret liggande ölik höjd och de två öfriga redo längs stranden i skogsbrynet för att med kastning, hojtning och skjutande skrämma upp änderna. Vi fingo då tillfälle att skjuta dem, som sträckte öfver våra hufvuden. När solen lutade till nedgång, återvände vi till haciendan med 28 änder och snäppor och ett tjugutal af "scientific birds", som Mr C. kallade mitt icke matnyttiga byte.

Under jagtutflygter utåt savannan, till sumpmarkerna

och uppefter floden tillbragte vi tre dagar på ett särdeles angenämt sätt och återvände den fjerde dagen vid dagsljus till Panamá, der vi hamnade friska och raska med ett rikt jagtbyte och ett ännu större vetenskapligt, bestående af mer än 60 uppstoppade foglar, några däggdjur och spritlagda kryp från vatten och land.

Min nästa utflygt gälde Panamá viejo, den gamla af flibustier-höfdingen Morgan år 1671 förstörda staden. Den ligger 5 kilometer från det nya Panamá, vid stranden af Rio Algorrobo. Vi följde först den förut omtalade vägen öfver savannen, förbi talrika ranchos och haciendor, af hvilka många äro rätt smakfullt byggda och väl hållna. Här tillbringa de rikare Panamenserna de varmaste månaderna af året.

Efter att hafva ridit ungefär 2 kilometer lemnade vi vägen för att på en smal stig tränga genom den parklika skogen, vadade öfver en liten flod och kommo in i en härlig, djup ravin, omgärdad af väldiga sekelgamla ceiba-träd. Derefter vidtog en lågväxt ungskog som sträckte sig ned till stranden af Rio Algorrobo, hvilken vi, efter att hafva vadat öfver en af dess bifloder, passerade på en präktig, massiv stenbro, som i ett enda hvalf gick öfver floden. Denna bro, byggd af väldiga qvaderstensblock, är ett af de få minnesmärkena efter det gamla Panamá. Vi befunno oss nu på den plats, som fordom burit en af Nya Spaniens vackraste och rikaste städer; öfver allt herskade den yppigaste växtlighet, här och der kunde man se kullar och långsträckta upphöjningar, som säkerligen voro bildade af stenhopar efter nedrasade hus och tempel, men allt doldes af en afundsjuk, nästan ogenomtränglig vegetation. Vid den sydvestliga udden syntes spår efter en väldig utbyggnad vid hafsstranden; troligen har den bildat en

befästad landningsplats; ett stycke längre bort vid stranden funnos delar af en 4—5 meter tjock mur, troligen grundmuren till en bastion. Upprätt stod endast ett fyra våningar högt, fyrkantigt qvaderstenstorn — stenarna bestodo till större delen af porfyr — som väl antingen varit ett vakttorn eller klocktornet till en kyrka eller ett kloster. Dessutom syntes en murlänga af 30—40 meters utsträckning, väggen af en kyrka. Den var så söndersprängd af trädrötter, som tvingat sig in mellan stenarnas fogar, att den tycktes färdig att ramla hvilken stund som helst.

Blott 6—8 negerfamiljer lefva här i usla hyddor. Hos en gammal hvithårig neger tillbragte vi en stund och intogo vår middag, bestående af ägg och bananer. Hans boning bestod af ett sluttande tak af gräs och palmblad lagdt på krönet af en 3 meter hög och lika tjock gammal mur af präktiga porfyrblock; framtill stöddes taket af två krokiga obarkade trädstammar, knappt 10 centimeter i diameter, och väggen mot sjösidan bildades af en trasig bastmatta. Den gamle hade tjenat under Bolivar i befrielsekriget. Han visade med stolthet sin gamla flintlåsmusköt och talade med hänryckning om El Libertador.

Staden, som var en af de äldsta i det Spanska Amerika, anlades år 1518 af Pedrarias Davila, troligen i eller bredvid en förut befintlig indianstad. Den erhöll redan 1521 privilegier som "ciudad" och tilltog mycket hastigt i rikedom och betydenhet genom sitt läge såsom mellanhand för transporterna från och till Perú och Chile. I slutet af 1600-talet, då den stod på höjden af blomstring, beskrifves den ungefär på följande sätt af en samtida:

"Den låg vid stranden af Sydhafvet, helt öppen åt

alla sidor, utan murar; de enda befästningar som funnos voro två redutter, den ena belägen vid stranden af hafvet, armerad med sex metallkanoner; den andra beherskande "el camino real"; denna redutt var bevärad med åtta bronzkanoner och dessutom med 28 smärre artilleripjeser, likaledes af bronz. Staden bestod af sex- till sjutusen hus, de flesta likformigt byggda, af cederträ; några få voro byggda af sten. Gatorna voro vackra och breda. Der funnos åtta kloster, dels för män, dels för qvinnor; en katedral-, en parochialkyrka och ett hospital, hvilket senare sköttes af barmhertighetssystrar. Hit kom årligen från Perú en flotta lastad med guld- och silfver-plantzar: i utbyte förde den tillbaka köpmansvaror af alla slag och negrer. I staden underhöllos året om mer än 2,000 mulåsnor för transporten af guld och silfver till Puerto Bello, der det inlastades på konungens af Spanien gallioner. Staden var omgifven af vackra trädgårdar och villor, tillhörande de talrika köpmännen, hvilka säkerligen voro de rikaste i konungens af Spanien amerikanska besittningar. Panamá styrdes af en President, som tillika var General-kapten för vice-konungariket "Tierra firme" och hade under sig städerna Puerto Bello och Nata och köpingarna Cruz, Penonome, Capira och Veragna." (A. O. Oexmelin, se nedan sid. 92.)

Ryktet om Panamás rikedom och prakt hade länge retat roflystnaden hos spaniorernas oblidkeliga fiender flibustiererna, och den 27 Januari 1671 eröfrade de staden efter ett äfventyrligt tåg öfver isthmen.

Detta tåg är en af de märkvärdigare episoderna i de spanska koloniernas och flibustierernas gemensamma historia. Jag skall derför taga mig friheten att i korthet relatera denna Morgans marsch mot Panamá, helst den åskådliggör de svårigheter, som voro förbundna med

passagen öfver isthmen, innan den interoceaniska jernvägen gjorde den till en lustresa.

Från början af 1600-talet hade flibustierernas magt, mer eller mindre öppet gynnad af Englands, Frankrikes och Hollands regeringar, allt mera tillväxt under ständiga röfvaretåg emot spaniorernas kolonier och kaperier af deras silfverlastade gallioner. Flibustierernas blomstringstid kan sägas hafva inträffat samtidigt med Henry Morgans uppträdande på skådeplatsen. Denna från England bördiga äfventyrare lyckades snart genom ett, äfven bland flibustiererna, ovanligt personligt mod och stora anförareegenskaper intaga en framstående ställning inom deras laglösa samhälle. Genom ett af öfverdådig djerfhet och djurisk grymhet kännetecknadt härjningståg till Maracaybo, och den dermed i alla afseenden fullkomligt jemnbördiga stormningen af Puerto Bello, hade han hos spaniorerna uppväckt den största fasa och förbittring och hos de sina ernått ett glänsande rykte. Det var derför ej underligt att han, då han förklarade, att han var betänkt på en ny "stor entreprise", lyckades samla den största flotta och den största trupp af äfventyrare, som någonsin stått under en flibustierhöfdings befäl. I spetsen för en flotta af mer än trettio större och mindre fartyg med en besättning af omkring 2,000 man styrde han mot "tierra firme" för att eröfra Panamá. Under vägen bemägtigade han sig utan svärdsslag den starkt befästade ön S:ta Catalina, nuvarande Old Providence, till en del för att der hafva en replipunkt, men hufvudsakligen för att få vägvisare öfver isthmen.

Under det han uppehöll sig på S:ta Catalina, sände han 4 fartyg med en utvald trupp af 500 man under befäl af den tappra engelska kaptenen Bradelet för att

storma det starka fästet San Lorenzo vid Chagres-flodens mynning, hvilket utgjorde nyckeln till vägen till Panamá. Detta lyckades ock efter en förtviflad strid, som visade de högsta prof på tapperhet hos så väl de anfallande flibustiererna som de försvarande spaniorerna. Nästan hela den spanska besättningen stupade och flibustiererna förlorade nära 200 man i döda och svårt sårade. Morgan fann således vid sin ankomst vägen öppen, och rustade sig att med en utvald trupp uppför Chagres tränga fram till Panamá.

Redan två gånger förut hade Panamá på denna väg varit hotadt, den första 1572 af en af Englands berömdaste sjöhjeltar, Francis Drake, hvilken efter intagandet af Nombre de Dios framträngde ända till Cruces, mer än två tredjedelar af vägen till Panamá, men der måste vända till följd af bristen på lifsmedel och de svåra febersjukdomar, som hemsökte hans folk. Den andra gången 1595, då Sir Thomas Baskerville, hvilken i sällskap med samma Drake ånyo ankrat i Nombre de Dios' hamn, tågade landvägen öfver isthmen för att förstöra Panamá, men liksom förra gången tillintetgjordes företaget af febersjukdomar, som angrepo engelsmännen, tvungo dem att vända och till och med kostade Drake lifvet.

Det var således förenadt med ej få svårigheter att komma tvärs öfver isthmen, och det lyckades Morgan också först efter 10 dagars flodfärd och marsch under de svåraste lidanden för hans folk. Några utdrag ur journalen för denna färd torde ega intresse, då den är upptecknad af en af deltagarne*); ett photolithografiskt

*) A. O. Oexmelin, Histoire des Aventuriers etc. Tome Second. 1687. p. 109—126.

facsimile af den karta öfver isthmen, som finnes bifogad hans journal, förtydligar den enkla berättelsen.

Med 1,200 utvalde män embarkerade Morgan den 18 Januari 1671 på ett antal kanoter och flatbottnade båtar, endast medförande vapen och ammunition, men ingen proviant, emedan det var så trångt om bord, att en del af folket måste stå, och emedan man hoppades finna rikligt med lifsmedel i de läger eller bakhåll, som spaniorerna upprättat på några ställen uppefter floden.

Den första dagen hunno de med segel och åror ungefär 2 spanska leguas till en plats, som kallades Rio de dos braços (floden Trinidads inlopp i Chagres); der funno de öfvergifna hus, men inga lifsmedel — ty spaniorerna hade med rötterna uppryckt alla näringsväxter och till och med afskurit de omogna frukterna. De fingo derför nöja sig med en pipa tobak i stället för mat. Den andra dagen kommo de vid middagstiden till "La Crux de Juan Galliego" (någon punkt mellan Ahorca Lagarto och Peña Blanca); der måste de qvarlemna sina bevärade större båtar, emedan floden blef grundare och navigationen försvårades af drifvande trädstammar. Kanoterna måste derifrån göra dubbla turer för att transportera alla uppför floden. Ej heller under denna dag kunde födoämnen anträffas. Den tredje dagen hunno de ej längre än till "Cedro bueno" (troligen Bohio Soldado). De plågades nu svårligen af hunger och önskade ifrigt att snart möta spaniorerna. Natten måste de tillbringa på flodstranden och ledo mycket af köld och regn. Den fjerde dagen kunde en del af truppen framtränga till lands, under det resten fortsatte i kanoterna. Vid middagstiden stötte man på ett bakhåll, och glädjen blef allmän, ty nu hoppades man träffa spaniorerna och med dem lifsmedel. Desto större blef missräkningen, då bak-

hållet befans öfvergifvet och förråderna uppbrända eller bortförda. Endast några lädersäckar funnos der. Öfver dessa störtade sig nu de uthungrade flibustiererna, skuro dem i smala bitar, uppmjukade dem i vatten, bultade dem mellan stenar, stekte och åto dem med begärlighet. Mot aftonen kommo de till "Torna Muni" (Barro Colorado), hvarest de funno ännu ett, likaledes öfvergifvet, bakhåll.

Den femte dagen hunno de till Barbacoa (Barbaçaos), hvarest de funno ett par säckar majs och några knippor bananer, allt fördes genast till Morgan, som lät utdela det till de sjukaste och svagaste. Dagen derpå, den sjette af färden, funno de en stor qvantitet af nyss skördad majs; de åto den rå, ty hungern gaf dem ej tid att rosta eller koka den. Här sågo de för första gången indianer, hvilka de förföljde, och dödade några af dem. Detta var antagligen i närheten af det nuvarande Gorgona. Den sjunde dagen kommo de till Cruces (Cruces), hvilket de funno i lågor och helt och hållet utan lifsförnödenheter. Endast några fat peruanskt vin anträffades; Morgan lät genast af fruktan att hans folk skulle berusa sig utsprida det ryktet, att spaniorerna hade förgiftat vinet. Den åttonde dagen blefvo de vid passerandet af en trång ravin, "Quebrada obscura" (möjligen belägen vid Rio Saldanello), öfverhöljda af ett pilregn från en osynlig fiende; 20 stycken föllo döda eller sårade, flibustiererna sköto på måfå i skogen och dödade några indianer, bland dem deras höfding, hvarefter indianerna flydde. Hade spaniorerna hållit denna plats besatt, hade de med lätthet kunnat tillfoga flibustiererna stora förluster och rent af hindra deras vidare framträngande.

De tågade nu på en öppnare mark ömsom öfver

savanner och kullar, lidande mycket af solhettan och utmattning. Men alla lidanden blefvo glömda, då de den nionde dagen från en höjd fingo se Stilla hafvet utbreda sig framför dem med sina öar och fartyg; och ännu mer ökades deras förtjusning, då de på en savann fingo se en stor mängd boskap och hästar, som några beridna spaniorer sökte drifva framför sig mot kusten. Liksom galningar störtade de sig öfver sitt länge efterlängtade byte, med svärd och pistol dödande den ena en ko den andra en häst, och ej gifvande sig tid att flå djuren, än mindre att göra upp eld, slukade de med lystnad det råa köttet.

Spaniorer och indianer kretsade omkring dem, Morgan höll mönstring och slog läger för att låta sitt folk hvila ut till morgondagens strid. Och den *tionde* dagen efter affärden från Chagres' mynning kommo de ut på slätten framför Panamá, der Morgan med omkring 1,000 man utan kanoner och kavalleri efter blott två timmars strid och med förlust af några få man slog ur fältet en ordnad armé af ungefär 4,000 man med artilleri, kavalleri och en hjelptrupp af mulatter, förande 2,000 vilda tjurar. Panamá låg nu öppet för den rofgiriga fienden; det plundrades och brändes till grunden under de oerhördaste grymheter mot dess invånare.

ÅTTONDE KAPITLET.

Öarna i Bahia de Panamá.

De tre små öarna Perico, Flamenco och Naös, som mellan sig bilda Panamás hamn, äro redan nu af oskattbart värde för staden och komma att blifva det i ännu högre grad i en snar framtid, då de sannolikt få till uppgift att bilda skyddsvakt mot hafvet för den interoceaniska kanalens mynning. Jag bevarar dem i tacksamt minne, ty der tillbragte jag några af de angenämaste dagarna af min Panamá-vistelse.

Ingeniör Rothe, hvilken som chef för de hydrografiska arbetena vid kanalen disponerade ett mycket litet, men mycket luftigt rum med veranda i toppen af det meteorologiska observatoriet på ön Naös, upplät med stor liberalitet detta åt mig, och der hade jag ett utmärkt hufvudqvarter för mina draggningsfärder i den inre delen af Panamá-viken. Jag hade i Panamá lyckats få köpa en ypperlig hvalbåt, tillhörande en gammal hvalfångare, hvilken hade haft den oturen att midt i Panamá-viken kantra under en häftig tornado och blifva vrak. Till besättning hade jag två colombianska sjömän och mitt svenska biträde Boström, hvarför jag var välrustad äfven för längre expeditioner.

Innan jag öfvergår till skildringen af min långvarigaste sjöfärd, till Perlas-arkipelagen, vill jag nämna några ord om Naõs-gruppen (fig. 29) och om Panamás fruktgård, den för sitt helsobringande klimat redan sedan århundraden berömda ön Taboga.

Naõs har antagligen fått namnet, hvilket betyder skepp, af sin långsträckta form. Ovanligt nog i dessa trakter, saknar ön trädvegetation på de sluttande sidorna; endast på krönet är den beväxt med en sparsam, knotig

Fig. 29. Naos-gruppen.

och vindbiten småskog. Dess östra, mot Perico och Flamenco vända kuststräcka upptages af reparationsverkstäder och magasin, tillhöriga det Nordamerikanska "Pacific Mail Steamship Company", den norra udden af kanalkompaniets observationsstation (fig. 30). Denna består af en "mareograf" för mätande af ebb och flod och sjelfregistrerande barometrar och thermometrar i den lilla tornlika byggnad, som derjemte utgör boställe för observatören. Dessutom står en storartad anemometer, efter vetenskapens nyaste fordringar, på öns högsta punkt och på en öppen, fritt belägen plats en pluviometer. Med Naõs sammanhänger en liten, låg, rikt beväxt ö,

Culebra; landförbindelse dem emellan finnes dock blott under ebbtiden. Skilnaden mellan ebb och flod är, som förut är nämdt, sex och en tredjedels meter.

Perico och Flamenco bilda begge symmetriska, sakta stigande koner, skogbevuxta från stranden upp till toppen; de äro obebodda, och till följd af dyningen är det rätt svårt att komma i land på dem. I en-

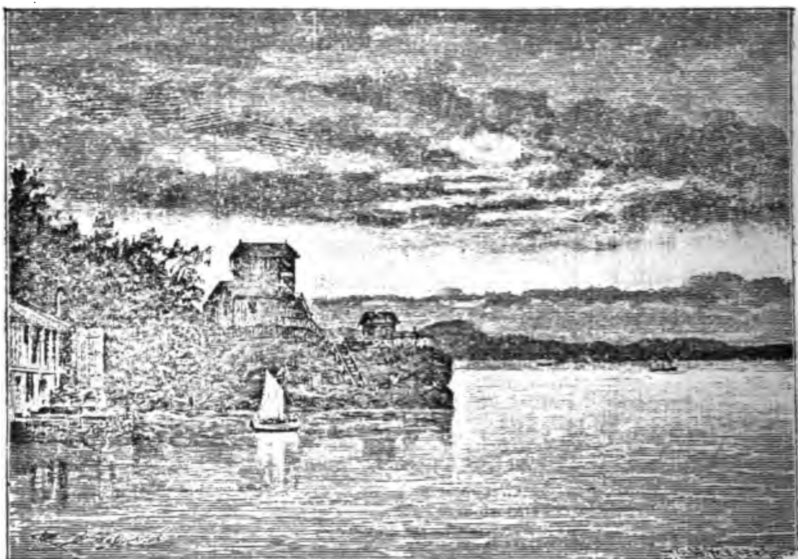
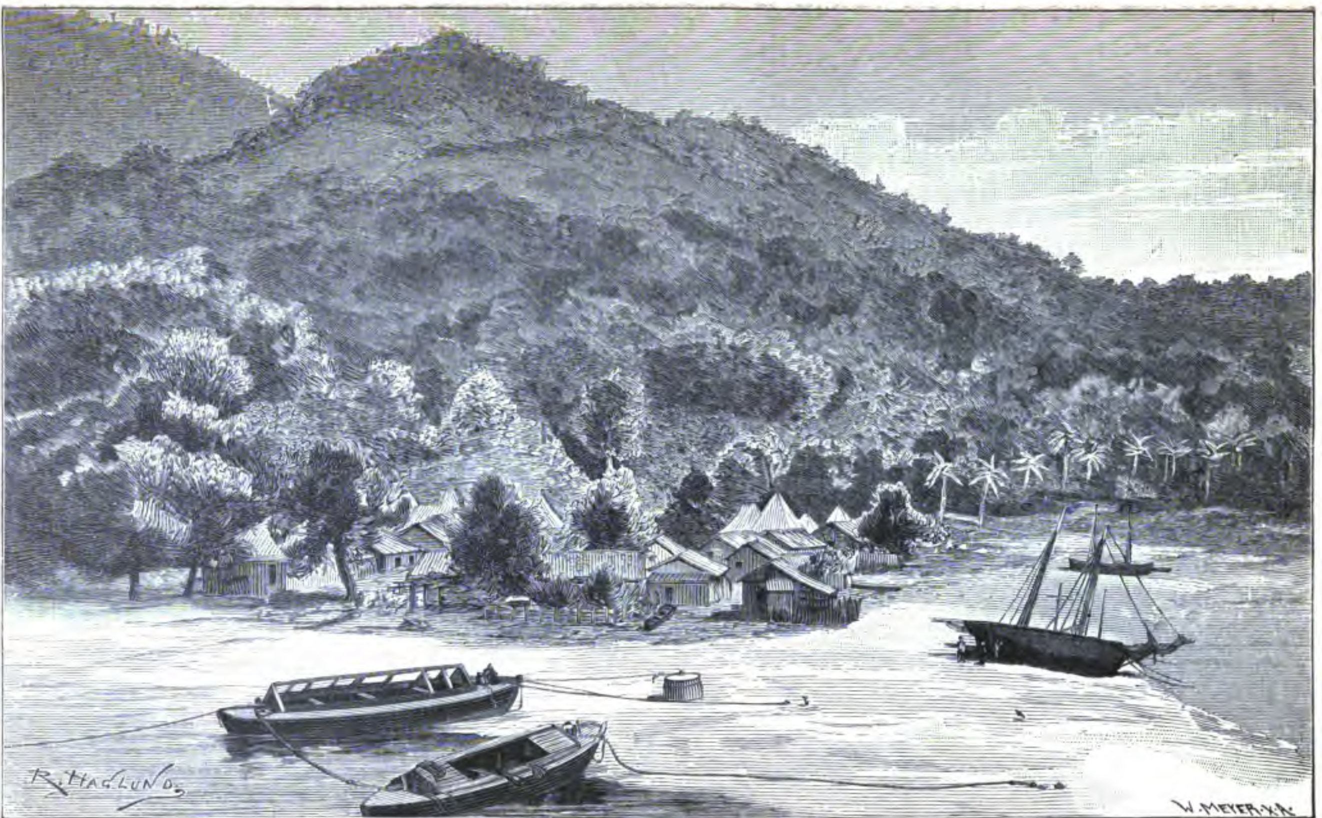

Fig. 30 Meteorologiska stationen på Naos.

framtid komma de naturligtvis att tagas i anspråk för byggnader af alla slag vid den växande trafiken.

Taboga-gruppen ligger 11—12 kilometer söder om Naōs och erbjuder äfven mycket stora fartyg en ganska god hamn. Tidigt en morgon lemnade vi Naōs och seglade till Taboga; under en stor del af vägen måste vi dock använda granseglen, ty vinden mojnade alldeles ut, en sak som ofta händer i Bahia de Panamá och gör denna vackra hafsvik till en af de mest tålamodspröf-

Taboga.

Fig. 31.

vande för seglare; man har många exempel på segelfartyg, som behöft 2—3 veckor för att tillryggalägga den korta sträckan från mynningen af viken in till Panamá.

Sedd från norr visar sig Taboga som en symmetrisk, grönskande kägla, från öster åter ter den sig som en långsträckt, halfmånformig ö med en mångfald af bergstoppar, de högsta skoglösa, men nu, tack vare regnet, täckta af en frisk, ljusgrön gräsmatta. Den sydliga delen af ön är skild från den norra större delen genom en djup dal och två hvarandra nästan mötande vikar. De högsta bergstopparna finnas på norra delen af ön och äro i allmänhet rikare beväxta.

Vi seglade förbi en liten hög, oval holme, liggande tätt intill nordosthörnet af ön och förenad med den samma genom en under ebbtid torr sandbank. Denna holme tillhör det engelska „Pacific Steam Navigation Company"; der finnas långt utspringande bryggor eller pirer för ångbåtarna, en god slip, magasiner och verkstäder och högst upp på toppen en luftig, vacker villa, direktörens bostad. Midt emot holmen ligger Tabogas lilla täcka stad, en samling af 100—150 hus, spridda utefter stranden och på sluttningen af en bred, rikt odlad dal (fig. 31). Vi ankrade i den från N.O. djupt inskärande viken, som nästan skiljer södra delen af ön från den norra. Här stodo träd, buskar och marken i den härligaste grönska; den kunde hafva kallats vårgrönska, om ej blicken, hvar den föll, träffat mogna och mognande frukter på dignande grenar. I skuggan af en gammal mango-lund, så tät, att ej en enda solstråle fann väg till marken, slogo vi läger och gjorde oss hemmastadda. Ställets behag förhöjdes ytterligare af en källa med fullkomligt klart vatten. Dock ingen ros utan törnen! Lunden var enda passagen mellan den norra och södra delen af ön; vi

blefvo derför öfverhopade med besökande, vänliga och intresserade, men så besvärliga, att vi efter två dagars bivuak utan annat skydd än mangotaket måste bryta upp vårt läger och välja en mera afsides plats.

Mitt tält uppslogs nu på en kulle närmare stranden, visserligen ej så skuggrik som vår förra lägerplats, men i stället blåste hafsbrisen understundom så mycket friskare. Vid foten af vår lägerkulle rann en flod, d. v. s. nu rann den med måttligt flöde, ty regnet hade ej änuu hunnit förse den med tillräckligt vatten; litet längre bort framqvällde ur en håla i berget en källåder med kristallklart vatten. Trakten närmast omkring tältet var en rigtig trädgård eller snarare fruktpark, en sådan, der man ej plågas genom åsynen af raka gångar eller träd planterade i rader. Här stodo de i brokigt virrvarr, än trängande ihop sig i täta dungar, än skilda af små ananasfält, än hade ett gammalt ärevördigt mango-träd jagat alla andra åt sidorna och skyddade med sitt vida tak småbuskar och blommor mot öfvermått af sol och regn.

För att lära närmare känna dalen, som klyfver Taboga i tu, följde jag den lilla floden uppåt. Dalen, i början 4—500 meter bred, krymper snart tillsammans, marken stiger sakta, men är fortfarande en präktig fruktpark med täcka och yppiga scenerier i rik omvexling. Sidorna af de höjder, som begränsa den, äro än brant stupande, än långsamt sluttande; än klädda af ungskog, än nakna, än verkliga ananas-åkrar, sträckande sig ett godt stycke upp emot bergskammen och så branta, att de säkerligen äro ganska besvärliga att skörda.

Sedan jag vandrat föga mera än en kilometer uppför dalen, kom jag till dess högsta punkt och dermed till flodens källa. Litet längre bort tog en bäck vägen

åt motsatt håll, fallande ut i den från S.V. inskjutande viken. Jag följde nu dess bädd ut till hafvet, en brant stupande, vild och besvärlig väg, men ej mera än en half kilometer lång.

För att undersöka det inre af öns södra del besteg jag ett 120—150 meter högt, brant berg; 70—80 me-

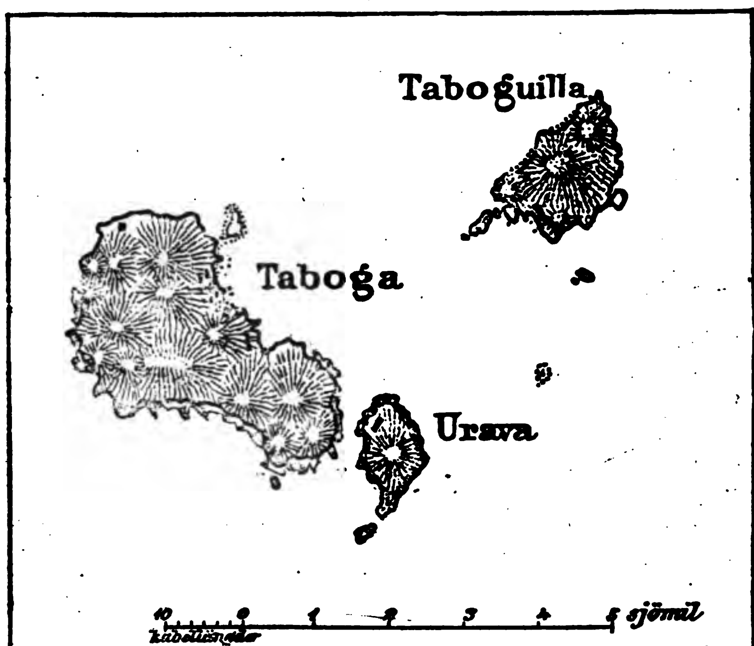

Fig. 32. Taboga.

ter upp är det redan slut med all trädvegetation, antagligen till följd af afbränning. En gång förstörd, har den svårt att komma upp igen, emedan regnet sköljt bort det mesta af jorden och hafsbrisen ohejdad piskar bergstopparna. Endast starrgräs frodas här nu. Det inre af södra Taboga är uppfyldt af berg, hvilka icke såsom på norra delen bilda en i öns längdlinie gående kedja, utan

en bergknut med utlöpare åt alla håll, utom åt N.V. Högsta toppen ligger ungefärligen i midten. Mot norr och öster äro bergen temligen nakna, men mot söder är trädvegetationen riklig. Sydligaste delen af ön är temligen låg och väl odlad; här finnas några ranchos med boningshus. På vestsidan och här och der på bergssluttningarna ser man visserligen hyddor eller snarare skjul, men dessa äro ej boningshus, utan endast uppresta till skydd mot regn och sol under ananasskörden.

Egarne till ananas-fälten och mango-lundarna m. m. bo nästan alla i pueblon eller köpingen och gå derifrån med sitt folk på morgonen för att hemforsla den frukt, som kan utskeppas till Panamá eller konsumeras i köpingen; afstånden äro ej större, än att detta väl låter sig göra. Egaren till den plats, der vi uppslagit vårt läger, betraktade oss som sina gäster, och en dag kom han till oss med en hel kärrlast med mangos, aguacates, ananas, marañones, guavas, papayas m. m. och kunde ej förmås att taga någon betalning derför. Taboga kallas Panamás fruktgård och det med fullaste skäl, ty dagligen gå många båtlaster af olika slags frukt till Panamá, och dock skördas blott en ringa del af hvad den ytterst bördiga ön frambringar.

Undersökningen af konfigurationen af öns norra del var vida besvärligare än utflygten till sydsidan. Jag började den tidigt en morgon. Soluppgången var härlig. Det hade regnat starkt den föregående natten; tjocka, blåröda moln stodo ännu qvar i öster; då solen bröt fram genom dem, framkallades en skala af varma, djupa färgtoner, och den väldiga Bahian med sina mångformiga kustberg och sina "perl-lika" öar glänste här i blodrödt, der i violett.

Till en början följde jag Rio Piños strand till foten af närmaste höga berg, hvilket bildade norra väggen till vår dal. Foten af berget och sjelfva kammen voro skogbeväxta; den mellanliggande, brant stupande bergssidan var helt och hållet upptagen af ananasplantor. Då jag klättrat upp till kammen, måste jag med macheten hugga mig väg genom skogen i flera rigtningar, innan jag kunde finna något samband med bergen i öns hufvuddel. Öfver allt tycktes norra sidan af berget stupa lodrätt ned, och jag började frukta, att jag skulle blifva tvungen att klättra ned i den smala, djupa ravinen och åter uppför den branta bergväggen på andra sidan, då jag plötsligt upptäckte en knappt 4 meter bred bergsbrygga, på hvilken jag helt beqvämt kunde komma öfver. Detta var en af de besynnerligaste bergsformationer jag sett: de begge djupa ravinerna, den ena inskjutande från N.O., den andra från S.V., voro skilda af en mera än 150 meter hög, vid basen knappast 25 meter, och upptill ej mera än 4 meter tjock bergvägg, som sålunda förenade bergmassorna i södra och norra Taboga. Småningom vidgade sig basen af denna bergås och öfvergick omärkligt i de norra bergen, men sjelfva kammen var fortfarande blott några meter bred och alldeles jemn.

När jag från denna ås kommit upp på sjelfva hufvudbergen, reste sig framför mig en hög bergsrygg, som mot öster utbredde sig i en skogig platå. Då jag väl bestigit denna bergsrygg, öppnade sig en fri utsigt till de begge högsta topparna på ön: Cerro del Padre och Cerro de la Madre. Marken var här öfver allt betäckt af ett frodigt, 1—2 meter högt gräs. Sjelfva berget träder ingenstädes i dagen, utan är doldt af ett djupt lager af sand och mylla; större och mindre lösa

stenblock voro spridda omkring och utvisade, att bergarten är porfyr och grofkornig granit. Från den högsta toppen eller Cerro del Padre har man en fri anblick af bergskonfigurationen på hela ön. Norra delen fylles af en oafbruten kedja med vattenskilnaden betydligt närmare den vestra än den östra kusten. Detta gör också vestra kusten brant och otillgänglig; åt öster deremot utsänder bergskedjan flere terassformigt sig sänkande utlöpare.

Den största dalen upptages af den lilla pueblon eller köpingen (fig. 31). Byggnaderna i den samma bestå till större delen af trähus med stora verandor, i spansk villastil, amfiteatraliskt ordnade omkring den ärevördiga gamla stenkyrkan, som är låg och massiv, men rätt stor och prydd med ett vackert torn vid högra hörnet af gafveln. Hela kyrkplanen är omgifven af en låg stenmur med höga kors i hörnen. Gatorna äro breda, ofta skuggade af träd, och vänliga trädgårdar omgifva många af husen. Staden gör ett behagligt och fridfullt intryck, och då man dessutom vet, att klimatet är särdeles sundt och välgörande för konvalescenter, måste man förvånas, att Panamás af febrar och andra sjukdomar så ofta hemsökta invånare ej skynda att begagna detta ypperliga sanatorium, som en välvillig natur förlagt i deras omedelbara närhet. På dess vidsträckta bergsterrasser finnes godt utrymme för en mängd luftiga villor och hotell, och i en framtid kommer nog ön att blifva dessa trakters Madeira.

Tabogas flora är rik i synnerhet på för menniskan nyttiga och smakliga alster, och dess jordmån äfven för dessa trakter särdeles bördig. Faunan deremot är fattig. Det är svårt att förstå den stora bristen på foglar här, der det finnes så rik tillgång på frukt och sött

vatten. Fogelfaunan är fattig ej blott på arter — jag observerade inalles 16 arter —, men äfven på individer. Batrachier äro representerade af 5 arter; de finnas åter i stort individantal, i synnerhet en liten, vacker, rödfläckig löfgroda. Ormar äro ytterst sällsynta, men ödlor talrika. Insekterna hafva att uppvisa åtskilliga arter af vackra dagfjärilar och äro för öfrigt den bäst representerade djurgruppen. Landtmollusker äro ganska sällsynta. Hvad hafsfaunan vid Tabogas kuster beträffar, är den vida fattigare än faunan kring de längre ut belägna Perlas-öarna.

En dag hade vi besök af ej mindre än 11 unga damer från pueblon, konvojerade af några kavaljerer. De skulle tillbringa dagen i den vackra dal, som vi usurperat, och bada i viken. Vi undfägnade dem med kaffe och skeppsskorpor, och dessa senare vunno deras synnerliga bifall, så att vårt förråd hotade att blifva upprymdt. Ännu mera hotande såg det ut för mitt medikamentsförråd, redan förut starkt anlitadt af öns invånare, oaktadt de voro de friskaste menniskor man gerna kan få se.

Efter badningen, hvarvid naturligtvis ej togs den ringaste hänsyn till vår närvaro, hade vi åter ett litet kafferep, och morgonen derpå kommo tacksamma gäster och patienter till oss med rik förning af frukt, grönsaker, fisk och ägg, så att vi visserligen ej behöfde frukta att dö af hungersnöd.

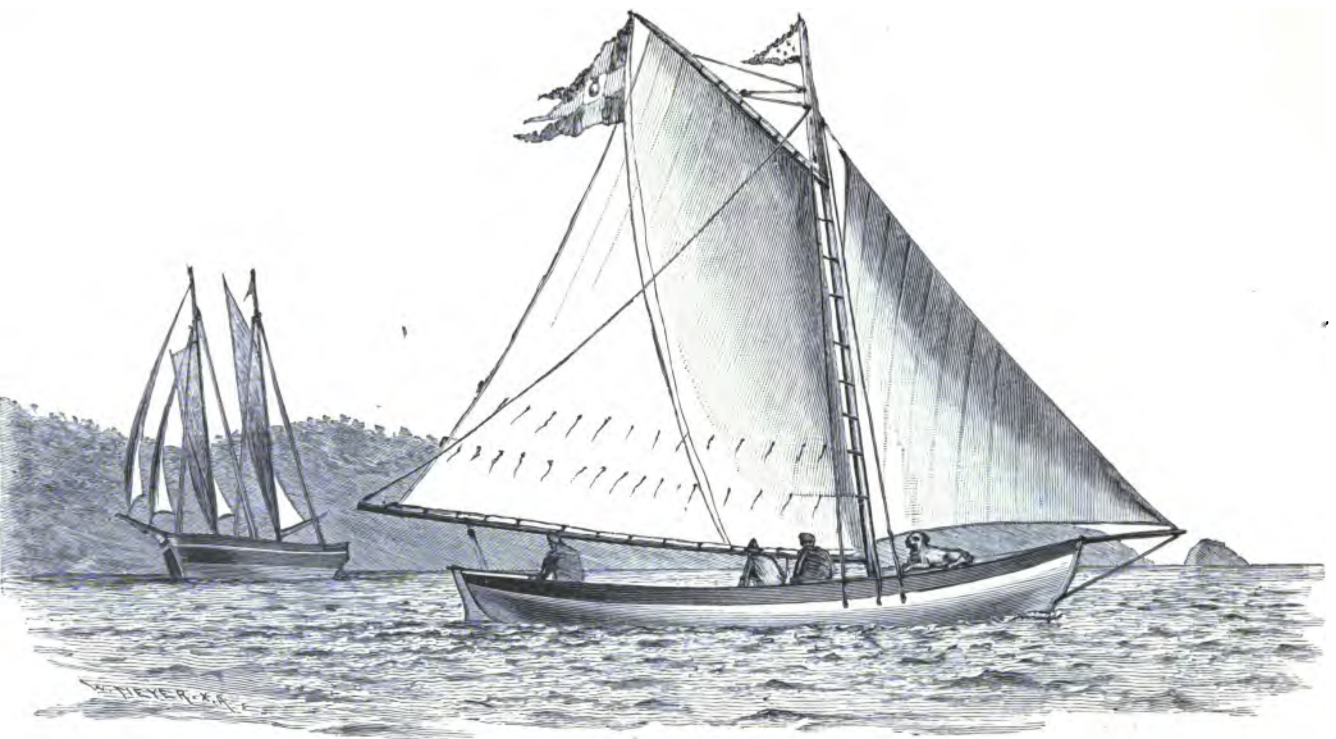
Sedan jag egnat några dagar åt undersökningen af de obebodda, men rikt beväxta och delvis odlade grannöarna till Taboga, Tabogilla och Urava, lemnade vi med saknad Taboga och dess vänliga och gladlynta invånare och begåfvo oss åter till Panamá.

Då jag landade, blef jag vittne till ett ingalunda

uppbyggligt skådespel. Der låg en liten kustfarare, en kanot med två master, och höll på att taga om bord lefvande oxar; det gick så till, att oxarna drefvos ut i vattnet, simmande till sidan af båten, der slogs en ända om hornen, i den höggs ett takel från masten, hvarefter det arma djuret hissades upp, och halsen tycktes blifva dubbelt så lång som förut till följd af kroppens tyngd. Men detta var ej det värsta: ett tåg bands om svansen, och i detta lyftades bakdelen upp ur vattnet och öfver relingen, sedan hufvudet med framkroppen blifvit hissadt nog högt. På detta sätt stufvades 6 oxar i den trånga kanoten så tätt, att de ej kunde vifta med öronen. Deras ryggar fingo derefter tjenstgöra som däck.

Jag dröjde nu något mera än en vecka i Panamá, sysselsatt med tillrustningar för min tilltänkta färd till de långt ut i Bahian belägna Perlas-öarna, hvilka redan hemma i Sverige lockat mig med stark dragningskraft, dels till följd af det jag läst om dem hos de gamla spansk-amerikanska författarne, dels derför att ingen zoolog hittills gjort dem till fält för sina studier.

Bylgia.

Fig. 33.

NIONDE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

Pacheca—Viveros.

Sedan jag fått min goda hvalbåt "Bylgia" (fig. 33) riggad och rustad för en längre färd, tog jag om bord så mycket af instrumenter, samlingsmateriel och proviant, som hon kunde bära, och lemnade en söndagsqväll Panamá under en liflig, men mindre välljudande, konsert af klockorna i stadens nio mest brukbara kyrkor. Min besättning utgjordes af två colombianska "marineros" José och Manuel, Boström och min trogne följeslagare från resans början, St. Bernhardshunden Nero. Målet för vår färd var Perlas-arkipelagen, bland hvars öar och skär jag hoppades göra en rik zoologisk skörd.

Las Islas de las Perlas (fig. 34) är den örikaste af de få ögrupperna vid Amerikas stillahafs-kust; den består af 16 större öar och nära hundra holmar och skär. Afståndet från Panamá utgör ungefär 60 kilometer, men vid fullt klar luft kan man från Las Bovédas urskilja topparna på den största ön, San Miguel, den gamla "Isla del Rey".

Omedelbart efter solnedgången fingo vi bevittna ett fenomen, som jag endast sett här i Stilla hafvet — zodiakal-ljuset —, en tätt öfver horisonten uppskjutande,

blekgul ljuskägla, som än skimrade med svagare, än med starkare glans, än försvann för flere minuter; fenomenet räckte något mera en än qvarts timme. Under tiden hade längs horisonten en molnvall af ringa höjd rest sig, för öfrigt var himlahvalfvet alldeles klart och strålade med starkt glänsande stjernor. I öfra kanten af denna molnvall började nu ett praktfullt skådespel: långa, zigzagformiga, rödgula blixtar glänste fram den ena efter den andra, liksom jagande hvarandra, än åtföljda af dofva detonationer, än alldeles ljudlösa. Så blixtrade det rundt den sydvestliga horisonten under mer en än half timmes tid, ingen vindflägt rörde sig; derefter blef allt plötsligt och liksom med ett slag slut. Detta skådespel hade jag sedermera tillfälle att iakttaga flere gånger på nästan alldeles samma sätt under min segling i Panamá-viken och på Stilla hafvet.

Vi befunno oss nu på höjden af den lilla ön Chepillo utanför Bayano- eller Chepo-flodens mynning. Då vinden alldeles mojnat ut och den inkommande floden förorsakade en stark motström, beslöt jag att ankra här för natten, halade ned Svenska Segelsällskapets stolta flagga, som med vederbörligt tillstånd svajade från Bylgias gaffel, och beslog seglen. Visserligen voro vi mera än 15 kilometer från närmaste land, men det mötte ingen svårighet att finna ankarbotten, ty Panamá-viken, i synnerhet dess norra och östra del, är mycket grund; vi hade här 5 famnars vatten. Båten var så hårdt lastad och lasten så illa stufvad, att vi tillbragte en mycket obehaglig natt, och på morgonen voro vi, då vi ej kunnat få upp något tält, alldeles genomvåta af den starka daggen.

Långt före dagningen lättade vi ankare och ströko för en frisk landvind fram öfver de mörka böljorna. Just

Islas de las Perlas
Scala
0 1 2 3 4 5 10 sjömil
C.Bovallius 1882.
Pacheca
Contadora
Saboga
Chapera
Pajaros
Bolanos
Gibraleon
Casaya
Bayoneta
Viveros
Cangrejo
S.Miguel
Pta Matadoro
Pablo
S.Pedro
Santos
Pta Changamé
EL REY
Puercos
Pta Gorda
S. Elme
B. de Tycho
Pta Cocos
Galera
R.Perez
R.Palenque
R.Sucio
Pta Gallinazo
Coco
Pelado
Moreno
Señora
Señorita
Trapiche
Gen. Stab. Lit. Anst.

Fig. 34.

i soluppgången passerade vi tätt under Chepillo och möttes der af väldiga flockar af glänsande hvita hägrar och svartbruna sulor *), hvilka senare voro ytterst närgångna och först efter ett skott lärde sig mera respekt.

Så småningom började nu de nordligaste af Perlasöarna dyka upp ur vågorna och först och högst af dem Pacheca, som bildar en kraftigt formad klippö af 40—50 meters höjd. Då vi kommo ön närmare, helsades vi åter af täta skaror af foglar: sulor, skarfvar och stora, tunga, gråbruna pelikaner. Alla visade tydligt sitt missnöje öfver vårt inträngande på deras område. Vi seglade rundt ön och funno på dess östra sida ett temligen omsorgsfullt uppfördt hus, det enda på ön och för tillfället utan invånare. Vi togo hamn i en liten väl skyddad vik på sydvestra sidan, uppslogo tältet och tillredde vårt läger för att tillbringa ett par dagar på ön.

Vår lägerplats utgjordes af en smal strandremsa. Omedelbart derofvan reste sig det inre af ön till en 30 till 40 meter hög platå, sakta stigande mot norr; mot öster och söder sluttade denna sakta mot vattnet, på vestra sidan reste den sig tvärbrant, men lemnade en smal strandremsa; den norra sidan stupade nästan lodrätt i hafvet. Hela platån var glest skogbeväxt, och här rådde ett särdeles rikt fogellif bland de nu efter den långa torkan nästan aflöfvade träden.

Den lifliga taflan gjorde ett så mycket egendomligare intryck, som skogens fjädrade gäster alla tillhörde simfoglarnas ordning — pelikaner, skarfvar, sulor och fiskmåsar. Alla klefvo de omkring eller sutto lika ogeneradt på trädens grenar, och nästan intet träd fans, som ej bar flera bon. Marken och trädstammarna voro nä-

*) Dysporus leucogaster.

stan hvitmenade af fogelexkrementer. I midten bodde skarfvarna *), åt nordsidan sulorna och i de yttersta träden, som kantade platån, de stora, klumpiga pelikanerna **). Så snart en af dessa senare satte sig i ett träd, der skarfvar förut tagit plats, makade dessa åt sig med den största ödmjukhet och gjorde sig så små som möjligt; kom deremot en sula, kördes hon genast bort under skarfvarnas ursinniga skällande och flaxande med vingarna. De voro just ej graciösa dessa stora simfotingar, der de med halft utslagna vingar vandrade omkring på de smala trädgrenarne.

Skarfvarna voro som ifrigast sysselsatta att af torra qvistar och grenar bygga sina reden. En skarf arbetade förtvifladt för att slita af en qvist; då detta ej lyckades, bet han i qvisten och kastade sig ut, hängande med hela sin tyngd i den samma. Härigenom afslets den verkligen, och skarfven flög triumferande med den till sitt rede. Pelikanernas bon voro jämförelsevis små, och när honan och två nästan fullvuxna ungar sutto i ett sådant, fingo de tränga ihop sig för att få rum. De förde ett stort oväsen, skrikande, grälande och smällande med sina långa näbbar. Ungarne sutto ofta gapande med käkarne i rät vinkel, mer än en half meter mellan spetsarne, och väntade med utspänd strupsäck, att modren ur sitt fylda magasin skulle bjuda på en eller annan fisk. Derefter blef det slagsmål mellan dem om de bästa fiskarne, ofta med den påföljd, att fisken ramlade ned på marken och bortsnappades af en påpasslig fiskmås, och med tomma munnar sutto åter pelikanungarna och smällde med näbbarna.

Pacheca är således en verklig fogelö; den räknas

*) Carbo virginianus.
**) Pelecanus cinereus.

till de 16 större af Perlas-öarna, men är en af de minsta bland dessa, blott 1,7 kilometer lång och 0,9 km. bred.

Vi lemnade Pacheca med ett rikt byte af konserverade foglar och seglade, förledda af namnet, till den lilla holmen San Bartolomeo. Der funno vi ingen lämplig hamn, och då holmen för öfrigt tycktes hafva föga att bjuda oss på, styrde vi kurs till Saboga och ankrade i en vacker skogomkransad vik på öns östra sida.

Uppefter en höjdsträckning på södra stranden af viken låg den lilla pueblon eller byn, bestående af ett trettiotal palmhyddor med höga, spetsiga tak, täckta af cocosblad; på sjelfva krönet af höjden låg den lilla enkla, men massiva kyrkan, bygd af adobe (samarbetad lera och halm) och täckt med palmblad; ett litet stycke derifrån stod på ett stenrös ett stort kors, som ursprungligen stått på kyrkans gafvel, men blåst ned och derefter fått denna säkrare plats.

Vi valde en liten väl beskuggad bergssluttning invid sjön till hufvudqvarter, flyttade dit köksattiralj och filtar m. m. och voro inom några ögonblick omgifna af nästan alla byns invånare, så väl män som qvinnor och barn. Med den outtröttligaste nyfikenhet började de examinera oss, våra vapen, kläder och instrumenter, men deras största intresse väckte dock Nero, som enhälligt förklarades vara "un leon manso" (ett tamt lejon). Deras utseende visade, att de voro af negerblod, om ock med någon liten blandning af indianskt; några af dem voro utan tvifvel fullblodsnegrer. De härstamma säkerligen från de redan på 1500-talet till Panamá införda negerslafvarna, ty på alla de ställen i de gamla berättelserna från dessa trakter, der Perlas-öarna omtalas, nämnas negrer såsom öarnas invånare, ej indianer. Det är derför troligt, att Perlas-öarnas indianska invånare tidigt

blifvit utrotade, bortförda såsom slafvar till bergverken eller annorledes röjda ur vägen, och blifvit ersatta med negerslafvar, som hufvudsakligen der höllos för perlfiskeriernas skull eller för skötandet af bananas-plantagerna.

Saboga är ännu en af hufvudplatserna för perlfisket, hvilket skötes på samma primitiva sätt som för några hundra år sedan. En kanot med 5—8 mans besättning ror eller seglar under den vackra årstiden, när hafvet är lugnt, ut till de bästa bankarna, vanligen på vest- och

Fig. 35. Nero.

sydsidan af öarna, sällan emellan dem. I hvarje båt finnes blott en eller två dykare; dessa gå ned gång på gång med en kasse eller väska af bast och komma efter en eller en och en half minuts förlopp åter upp med flere eller färre musslor och snäckor. Dykarens enda verktyg är en kort knif. Sjelfva säga de, att de kunna vistas under vattnet mer än fem minuter; den längsta tid jag med klockan i hand iakttagit var 1 minut 40 sekunder. Många olika arter af musslor och äfven af snäckor upptagas och undersökas af besättningen. Från snäckor af

slägtet Strombus m. fl. fås nemligen ibland röda perlor, hvilka äfven de hafva rätt högt värde.

Då Bylgia var för hårdt lastad att vara beqväm vid seglingen mellan öarna och i synnerhet vid draggningarna, beslöt jag att lemna ett par af mina tyngsta magasinskistor på Saboga, för att hemta dem vid behof. För den skull gjorde jag bruk af ett af de rekommendationsbref, som konsul Gyllichs omtänksamhet förskaffat mig. Don Antonio Olivarrem, till hvilken det var ställdt, var dock ej sjelf hemma, och hans maka, Donna Serena, som med högtidlig artighet emottog mig, vågade ej taga under sitt tak två af mina kistor utan att höra slägtens mening om saken, hvarför hon lofvade att till dagen derpå sammankalla ett familjeråd och gifva mig del af dess beslut. Så skedde, och beslutet utföll gynsamt. Detta gjorde, att jag stannade en dag längre på Saboga än jag ämnat, men ön var så härlig, att jag visst ej ångrade det, och så rik för naturforskaren, att jag ej behöfde vara sysslolös. Den är en af de vackraste af de vackra Perlas-öarna; tropiska skogsdungar beklåda höjderna och omvexla med leende dalar; den ena djupblå viken mer leende än den andra skjuter in i ön, kantad än af ståtligt vajande cocospalmer, än af pittoreska bergsformationer. Ön är 3,5 kilometer lång från norr till söder och 2 km. bred.

Sedan vi på nordsidan af Saboga fylt vårt vattenförråd i en rik, äfven vid slutet af den torra årstiden ej sinande källa, styrdes färden till Contadora, belägen tätt öster om Saboga. Efter att längs vestra och södra kusterna af ön förgäfves hafva sökt en lämplig hamn, ankrade vi utanför den sydöstra udden och lyckades, hoppande från sten till sten och derefter vadande, komma i land, blott för att finna ett uttorkadt och förbrändt,

tröstlöst landskap, som dessutom genom taggiga buskar och lianer var så svårtillgängligt, att det ej lockade till närmare bekantskap. Jag klättrade dock upp på den högsta kullen på ön, knappt 25 meter öfver hafvets nivå. Derifrån visade den sig vara obetydligt kuperad, bildande en sakta vågig slätt utan bäckar eller raviner, med högstammig trädvegetation, men nu utan ett grönt blad. Stränderna voro djupt urgräfda af hafvet, bergarten var starkt vittrad dolerit liksom på Pacheca, dock ej så lätt sönderfallande som der.

Contadora saknar sött vatten under den torra årstiden och är derför obebodd, ehuru den till sin areal är rätt stor, större än Pacheca. Dess största längd i öster och vester är 2,2 kilometer mot 1,2 kilometers bredd. Äfven fogellifvet var påfallande fattigt; jag iakttog endast ett par arter vråkar och några i ebben fiskande vadare. Jag följde dessa senares exempel och fick under ett par timmars tid ett ganska rikt byte af hafsdjur.

Då Contadora således ej var lämplig för ett längre uppehåll, lättade vi åter ankare och styrde söderut mot Chapera, en starkt kuperad, i rik grönska prålande ö. På dess östra sida funno vi en liten ypperlig hamn med ett trångt inlopp, flankeradt af tvenne trachytkäglor. Den lilla viken var nästan alldeles cirkelrund och kunde lika väl förtjena att kallas docka som hamn, ty vid ebb låg den fullkomligt torr, lemnande Bylgia på en mjuk bädd af ytterst finkornig hvit sand. Skilnaden mellan ebb och flod var här ännu 4,7 meter.

På sjelfva strandbrädden slogs tältet upp under skydd af den vida kronan af ett ovanligt stort manzanilla-träd, och här tillbragte vi fyra dagar med öns undersökning och med draggningar i hafvet utanför densamma. Viken öfvergick inåt i en med mangroveträd tätt be-

vuxen sandslätt, som förut säkerligen utgjort en del af sjelfva viken, men så småningom blifvit uppslammad till följd af hafvets ständiga verksamhet och vikens trånga mynning. Denna mangroveslätt, genom hvars porösa grund det vid flodtid inrusande vattnet ständigt trängde upp, var mycket svår att passera. Den öfvergick tvärt i den temligen branta höjdsträckning, som inneslöt den

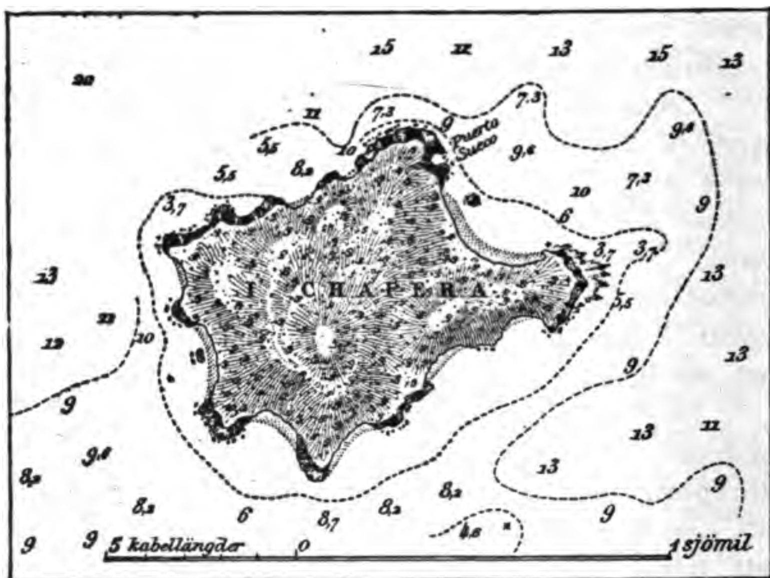

Fig. 26. Chapera.

kittellika dalsänka, hvilken bildade Puerto Sueco — så kallade vi vår goda hamn, alldenstund den hvarken på sjökortet eller bland öns invånare hade något namn.

Efter att hafva genomseglat hela Las Perlas-gruppen och längre eller kortare tid uppehållit mig på de flesta af de större öarna och besökt många af holmarna och skären, kom jag till den åsigten, att det troligen var just i denna vik på Chapera, som den första engelsman, hvilken beseglat

Stilla hafvet, den djerfve äfventyraren John Oxenham, hade sitt hufvudqvarter, då han, efter en om öfverdådigt mod vittnande färd öfver isthmen, låg i bakhåll för att uppfånga de från Peru kommande, med guld och silfver lastade gallioterna.

Han hade varit en af Francis Drake's följeslagare på dennes första resa eller rättare härnadståg i de vestindiska farvattnen och då lärt känna isthmen. Han återvände dit år 1575 med endast ett litet fartyg och 70 mans besättning. Då hans styrka var för svag att kunna med hopp om framgång kämpa mot den starka eskort, som beledsagade silfvertransporterna öfver land från Panamá till Puerto Bello, beslöt han att i Stilla hafvet angripa de från Peru kommande gallioterna. För detta ändamål dolde han sitt skepp i en liten afsides vik, troligen i trakten af Bahia de San Blas, och tågade med hela sin besättning genom den vilda urskogen mot söder, till dess han träffade en stor flod, som flöt mot Stilla hafvet; denna var efter allt att döma Rio Bayano eller Chepofloden. Sedan han följt den ett stycke för att öfvertyga sig, att ej några vattenfall hindrade dess lopp, byggde han vid dess strand en stor farkost och rodde med den utför floden till dess mynning i Stilla hafvet. Derifrån seglade han till Perlas-öarna, der han i en väl skyddad vik tog sitt qvarter och höll utkik efter sitt byte.

Inom kort tid lyckades han också bemägtiga sig två med guld och silfver lastade fartyg. Sedan han plundrat dem på deras rika laddningar och dessutom gjort en veckas kryssning bland Perlas-öarna för att erhålla perlor, lät han de spanska fartygen, mera ridderligt än klokt, segla vidare, och orsakade derigenom sin egen undergång. Ty spaniorerna i Panamá, underrättade dels

genom negrer från Perlas-öarna, dels genom folket på de plundrade fartygen om den väg han tagit och den ringa styrka, öfver hvilken han förfogade, förföljde honom uppför Chepo-floden. De öfverväldigade och tillfångatogo honom der och afrättade honom sedermera i Panamá jemte större delen af hans folk.

Hade Oxenham lyckligen kommit åter till England med sitt byte, skulle hans namn blifvit vida berömdt, ty onekligen var hans tåg öfver isthmen en af de djerfvaste bragder, som dittills blifvit utförda, och det första försöket att anfalla spaniorerna i Stilla hafvet. Visserligen seglade Drake några år senare genom Magelhaens sund in i Stilla hafvet och härjade de spanska städerna utefter Sydamerikas vestkust, men först nära hundra år efter Oxenham vågade Spaniens fiender på samma väg som han tränga fram mot Panamáviken, der de sedan under årtionden funno ett vinstgifvande fält för sina sjöröfverier.

Vår lägerplats på den låga sandstranden var skuggig och beqvämt, men så rik på mosquitos, sandflugor och andra stickande insekter, att jag här undfick blodsdopet för resande inom tropikerna och snart med djup resignation måste erkänna, att det enda medlet mot dessa plågoandar är att låta dem bitas. Manzanilla-träden, som öfverskuggade vårt läger, hade ej någon farlig inverkan på oss, ehuru äfven infödingarna påstodo, att deras skugga är giftig. Jag åt äfven af den såsom så farlig ansedda frukten utan annat obehag än en stark sveda i munnen och svalget under några timmars tid.

Mangrove-skogen, som intagit större delen af den uppgrundade viken, hyste ett rikt djurlif af musslor, kräftdjur och maskar, spindlar och insekter samt åtskilliga fogelarter. Bland dessa senare vill jag nämna en liten

häger, som länge genom sin försigtighet gäckade mina försök att få se honom på närmare håll. Ljudlöst spatserade han omkring på mangrove-trädens lägsta grenar, döljande sig bakom stammar eller tjockare grenar, då och då med en blixtsnabb rörelse borrande in den långa, kilformiga näbben i en krabba, som oförsigtigt tittat fram ur något hål. Kreolerna kalla honom Don Diego *), och jag träffade honom sedermera ej blott på åtskilliga af Perlas-öarna, utan vid de flesta af Costa Ricas och Nicaraguas flodmynningar och på öarna i Nicaragua-sjön.

Träden och buskarna på den högre belägna delen af ön lifvades af en stor mängd småfoglar, bland hvilka Tanagriderna genom sin lysande fjäderskrud intogo ett framstående rum. En af dessa är särdeles praktfull och en stor favorit hos infödingarne; på fastlandet hålles den stundom i bur; hufvud, rygg och bröst hafva en purpurröd, silkesglänsande färg, vingarna äro djupt sammetssvarta; den kallas "Sangre del Toro" **) (fig. 37).

På södra och vestra stränderna af ön bodde dess invånare, fem eller sex hushåll med omkring 30 individer. De togo vänligt emot mig och försågo mig med allt hvad deras ö hade att bjuda af lifsmedel. En dag kommo några af dem och gåfvo mig den vigtiga underrättelsen, att en ko blifvit slagtad på Saboga; hvarför Bylgia genast sändes dit öfver för att skaffa oss färsk biff till välbehöflig omvexling i vår matordning. Vi erhöllo också omkring 6 *alnar* kött eller s. k. tasajo. Så fort ett djur slagtas, skäres nemligen köttet i långa remsor, hvilka ibland beströs med litet salt och fuktas med saften af citron, och derefter hängas dessa remsor upp på streck eller stänger att torka i solskenet. När köttet skall an-

*) Boturides virescens.
**) Tjurens blod.

vändas, rostas det antingen torrt på glöd eller hugges det i bitar och kokas med bananer, ris eller yams till en tjock gröt eller soppa — "caldo" —, hvilken är mycket närande och ibland välsmakande.

Chapera är vida mindre odlad än Saboga, men har en vackrare tropisk fysionomi, med mycket rikare palmvegetation. Dess största längd i öster och vester är 2,2 kilometer; dess bredd i norr och söder är 1,7 km.

Fig. 37. "Sangre del Toro" (Rhamphocœlus uropygialis).

Efter fyra dagars undersökning af ön, hvarunder grundlig skatt togs af dess djurverld, beslöt jag att fortsätta färden. Bylgia lastades helt beqvämt, der hon låg på sin torra sandbädd, och vi embarkerade, afvaktande floden för att löpa ut ur vår trygga hamn.

Vi seglade derifrån till den närmast söderut belägna ön Pájaros eller Mogo-Mogo. Chapera och Pájaros ligga på en gemensam bank eller platå med högst 8 meters vatten, då deremot utanför denna bank djupet vexlar

mellan 20 och 40 meter. Pájaros är ej så rikt beväxt som Chapera, men vacker och kuperad, med djupt inskurna stränder. Liksom på de öfriga öarna är bergarten här vulkanisk, och de delar af stränderna, som äro mest utsatta för hafvets åverkan, visa rundslipade och bredrefflade bryggor och åsar af svartgrå basalt. Den är knappt 2 kilometer lång och lika bred.

På norra sidan af ön invid stranden ligger "pueblitonׂ", bestående af fem eller sex palmhydddor; på de östra och södra stränderna ligga några få enstaka hyddor. Ehuru jag stannade blott en dag på ön, fick jag der rikliga bidrag till mina samlingar; bland andra träffade jag der en gammal bekant från våra högnordiska trakter, en småspof*); den sista gången jag förut sköt en sådan var vid norska kusten strax söder om polcirkeln; man kan således anse den fogelarten vara en smula kosmopolitisk. Här var han mycket hemmastadd och visade en anmärkningsvärd skicklighet i att på den af ebben torrlagda sandstranden picka upp små maskar.

Vi lemnade Pájaros och med den den nordliga gruppen af Perlas-arkipelagen, för att bland öarna i hufvudgruppen söka en lämplig plats för ett längre uppehåll. På sjökortet sågo vikarna af ön Viveros särdeles inbjudande ut, och der skulle vi också befinna oss i hjertat af hela arkipelagen; dit styrdes derför nu vår färd.

För en svag vestlig bris passerade vi de små skogiga, men lågländta öarna Bolanos och Baveria eller Bavarena. Då vi kommit på höjden af två små holmar, Caracoles, dog vinden ut; vi försökte landstiga der, men den svåra bränningen och de branta stränderna

*) Numenius phoeopus.

gjorde försöket om intet. Vi måste nu gripa till årorna för att före mörkrets inbrott finna hamn och passerade på detta sätt Casaya, en stor och väl odlad ö, och den på cocospalmer rika Mina. Framför oss utbredde sig nu den väldiga San Miguel eller Isla del Rey, hufvudön i arkipelagen, "tierra firme" som insulanerna med visst skäl kalla den, emedan den ensam är mer än dubbelt så stor som alla de andra öarna tillsammans. På densamma reser sig en mängd "cerros", temligen regelbundet koniska bergspetsar. På den starkt stigande stranden af en bred, halfcirkelformig vik utbredde sig ögruppens "hufvudstad", San Miguel, med några hundratal hus, de flesta palmtäckta, men några skrytande med tegeltak och gröna fönsterluckor. Denna gång passerade vi staden förbi och styrde in i den breda kanal, som skiljer Viveros från hufvudön. Vinden hade åter friskat, men var sydlig; under kryssningen hade vi således godt tillfälle att kritiskt examinera stränderna på begge sidor, i hopp att finna någon passande hamn och tjenlig plats för vårt läger, men alla de vackra uddarna voro redan upptagna af pittoreska palmhyddor. Sedan vi sålunda förgäfves undersökt udde efter udde och kommit ett godt stycke söder om kanalen, vände vi åter in i densamma och ankrade tätt under Viveros, för att tillbringa natten i båten, störda endast af det intensiva månskenet och den starka daggen.

På morgonen började vi åter vår forskningsfärd och fingo nytt tillfälle att beundra de praktfulla scenerierna i sundet, hvilket är något af det yppersta denna härliga ögrupp har att bjuda på. Det är 3—400 meter bredt och nära 4 kilometer långt. På ena sidan det rikt kuperade Viveros, som visar den ena lilla viken efter den andra, skild från sina grannar af långt utlöpande, smala, skogklädda bergs-

armar, och inuti vikarna ljusgröna bananas-lundar och hög-resta cocos- och kål-palmer; på andra sidan San Miguels högland med dess många cerros, som mot sundet sakta sänka sig, utskickande udde efter udde, hvar och en prydd af en liten täck palmhydda, inbäddad i grönt af alla nyanser. Taflan lifvades än mer af ståtliga hägrar

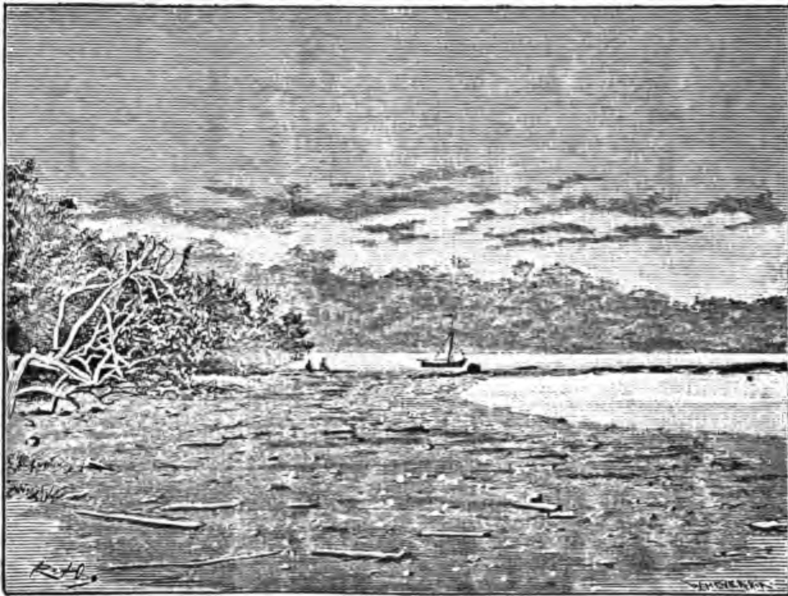

Fig. 38. Strandparti från Viveros, ebb.

och hvita ibis, som flyttade sig undan allt efter som vi sakta gledo fram.

Slutligen funno vi vid norra mynningen af kanalen en god hamn i en öppning i det stranden kantande, breda mangrove-bältet. Der innanför utbredde sig en ståtlig cocos-lund, och mellan den och vattnet reste sig en vacker, af Ficus och heliconier beskuggad liten kulle, tillräckligt stor att rymma vårt läger och tillräckligt hög

att försäkra oss mot våra värsta fiender, sandflugorna.

Denna udde hade, äfven den, förut varit bebygd, men huset hade blifvit förstördt af en eldsvåda; derom vittnade några halfförkolnade, i marken qvarstående stolpar. Här slogs tältet upp, och en naturlig löfsal bildade vårt arbetsrum. Ett ovanligt rikt fogellif omkring vår lägerplats gaf oss löfte om sysselsättning, och jag beslöt att här taga högqvarter för någon tid. Bylgia sändes derför till San Miguel för att komplettera vårt proviantförråd. Sedan jag under några dagars utflygter i olika rigtningar inåt ön besökt flera af de spridda „plazas“ eller „ranchos“, der öns invånare bodde, började vårt läger blifva kändt, och knappt en dag förgick, utan att vi erhöllo visit af intresserade öbor.

Sällan kommo de tomhändta, frukt och andra lifsmedel medfördes som gästskänker, i synnerhet sedan jag med engelskt salt och chinin lyckats bota några feberpatienter. Af de återskänker jag hade tillfälle att gifva, skattades krut, hagel och knallhattar högst, dernäst tobak, jernsaker, tyger och grannlåtskram.

Då uppehållet här på Viveros var jemförelsevis långt och jag här hade liflig beröring med infödingarna, vill jag begagna tillfället att nämna några ord om Las Perlasöarnas befolkning. Som jag redan förut antydt, är negertypen starkt utpreglad, om ock, oftast till rasens fördel, förändrad genom en blandning af indianskt blod; rent negerblod är ej sällsynt, men deremot såg jag ingenstädes verkliga indianer. I allmänhet äro de, så män som qvinnor, temligen småväxta, bredaxlade och satta, med fylliga, men ej öfverdrifvet kraftiga former. Ansigtstypen tyckes antyda, att rasens indianska förfäder varit beslägtade med Magdalena-indianerna, således tillhörande Caraïbstammen. Kroppsfärgen är mörkare koppar-

brun än hos indianerna på isthmen. Ansigtena äro breda, pannan högre och ögonen större än hos negern, näsan rak, ofta något platt, håret långt och sträft, ofta storkrusigt, af ramsvart färg. Armar och ben äro temligen svagt utbildade, händer och fötter små. Hvad deras andliga egenskaper beträffar fann jag att de tyvärr ärft allt för mycket från sina svarta förfäder: de äro lata, opålitliga och ej öfverdrifvet ärliga. En viss gästfrihet åtnjuter man i deras hyddor, men de vänta att i gengäld erhålla skänker. Bland negrerna af rent blod träffar man ofta mycket kraftiga gestalter, ibland verkliga atleter.

Deras boningar erbjuda en stor omvexling i stil till följd af inflytelser från Panamá, med hvilket öborna underhålla en jemförelsevis liflig förbindelse. De allmännaste och mest typiska hyddorna äro förfärdigade af ett luftigt spjelverk af klufna palmstammar och vildt sockerrör, "caña blanca", täckta af höga, oftast pyramidformiga tak af palmblad, lagda i mångdubbla lager och omsorgsfullt genomflätade af bastrep eller fina lianer. Dessa tak äro i stånd att under en följd af år trotsa de starka tropiska regnen, hvilka här stundom uppträda med en oerhörd våldsamhet. Genom de glesa väggarna har vinden fritt tillträde och sprider en angenäm svalka, på samma gång den bortjagar de osunda ångor, som uppstå till följd af den brist på snygghet, som ofta är rådande inom hus. De flesta hyddorna hysa nemligen ett mycket stort antal invånare i förhållande till golfvets areal, och det ej blott menskliga; svin, höns och hundar anse sig hafva lika stor rätt till husrum der som värdfolket. Med täta väggar skulle under sådana förhållanden hvarje hus snart blifva en pesthärd.

Ofta springer taket ut åt ena sidan utanför väggen och bildar ett öppet skjul, der redskapen förvaras;

den är enkel och består i vanliga fall blott af några canaletes eller paddelåror, en väldig, rund lerkruka, "tinacca", för dricksvattnet, och stundom en trämortel af mägtiga dimensioner för sönderkrossande af majsen.

Husgerådet är lika enkelt och består af några britsar eller låga bord af palmspjel, i bästa fall täckta af flätade bastmattor — de äro familjens sofställen —; en härd af flata stenar, antingen midt i hyddan på den tillstampade marken eller på ett lågt bord, täckt med ett tjockt lager af sand; vidare den oundgängliga hängmattan för husfadren, en lergryta eller, om huset är förmöget, en jernkittel, ett större eller mindre antal kalebasser af olika form, några flata träbunkar och en "metate" med sin "molidor", en bugtig trä- eller stenskifva med en kafvel, hvarpå majsdegen utkaflas.

På ett slags vind under det höga taket är visthuset beläget för att ej plundras af husets fyrbenta invånare. Der finnas vanligen gröna bananer, yams, majs och sockerrör samt ibland torkad fisk och torkadt kött hängande på rep af fina lianer eller bast.

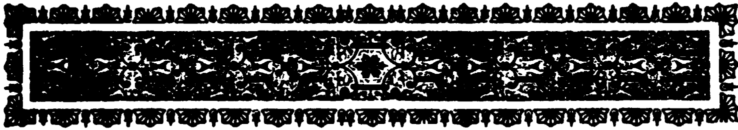
Viveros är en af de folkrikaste bland Las Perlas-öarna, den räknar öfver 50 hushåll; derjemte är den jemförelsevis väl odlad och frambringar yams, majs, bananer, något sockerrör, cacao och ett outtömligt förråd af cocos-nötter. Svin och fjäderfä finnas i öfverflöd och äfven något nötkreatur.

Ön är särdeles gynsamt belägen för ett längre uppehåll, emedan den ligger i hjertat af arkipelagen, blott några timmars väg från staden San Miguel. Viveros har i förhållande till sin areal den största kuststräckan af alla Perlas-öarna, och få af dem kunna bjuda på så fagra vikar.

Efter mer än en veckas uppehåll derstädes, hvarunder såväl landexkursioner som draggningar gåfvo rikt

byte, lemnade vi med saknad ön för att längre vestvart fortsätta vår forskningsfärd. Samma dag föll det första regnet, kortvarigt men ytterligt häftigt; regntiden började nu nalkas, ehuru vi ännu kunde räkna på ett par veckor med temligen vackert väder. Vi drefvo för en svag bris sakta fram utefter norra kusten af Viveros, der leende vikar och palmklädda uddar omvexla med skrofliga och fantastiskt utskurna bergväggar af gråsvart basalt, så söndersargad och rundslipad af hafvet, att den såg ut som nyss stelnad lava.

TIONDE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

Mina — Pedro Gonzalez.

Vi togo land vid Viveros' närmaste granne i norr, *Mina*, för att äta frukost, men blefvo der genom vår egen oförsigtighet fångna för den återstående delen af dagen; vi hade nemligen gått för långt in i viken, och ebben lemnade båten på det torra. Mina är en lågländt ö, ganska betydlig till arealen, men obebodd, åtminstone under den torra årstiden, emedan den saknar dricksvatten. Deremot eger den ett stort öfverflöd af cocos-palmer, och mjölken af de unga nötterna gaf oss en riklig ersättning för bristen på vatten. En liten holme på nordvestra sidan af Mina är bebodd af ett hushåll, och säkerligen veta dess medlemmar att draga nytta af den större öns cocos-rikedom.

Vid mörkningen kom floden och befriade oss ur vårt fängelse, hvarefter vi seglade till den stora och folkrika ön *Casaya* och ankrade för natten i en vik på dess sydsida. På morgonen landade vi på vestsidan af ön, der jag förgäfves sökte tränga in i urskogen; lianer och taggbeväpnade buskar gjorde ett alltför energiskt motstånd; hela denna sida af ön är vild och obebodd. Den östra sidan der-

emot är mera lågländt och öppen, den hyser en talrik befolkning, till större delen koncentrerad i en by eller pueblo, som kläder de yppiga stränderna af en bred och djup vik. Casaya har rikedom på godt vatten, stora planteringar af cocos och bananer; yams, sötpotäter och vattenmeloner odlas der, och fiske idkas till husbehof.

Efter ett kort uppehåll vid Casaya seglade vi till Bayoneta, den sydvestligaste ön i centralgruppen. Öns södra och vestra stränder bestå af svarta basaltklippor. Ständigt utsatta för Stilla hafvets mägtiga vågor, hafva de blifvit utmejslade och afslipade i de mest bisarra former, än bildande vidsträckta, vågräta bryggor, så släta som golfvet i en balsal, än höga, mägtiga pelare, ofta förundransvärdt smäckra, än djupt i berget inträngande hålor och rymliga grottor med höghvälfda tak. Dessa senare bjödo på ypperliga tillflyktsorter under middagshettan.

Då vi nalkades öns sydsida, sökande en lämplig hamn, mottogos vi af stora skaror af pelikaner och skarfvar, hvilka vid de grunda stränderna säkerligen hade utmärkta fiskeplatser och derför samlades hit från de kringliggande holmarna; jag fann nemligen senare, att inga af dessa arter häckade på Bayoneta.

På en rikt bevuxen plats, 8—10 meter öfver högsta vattenståndet, slogo vi läger, sedan platsen efter ett par timmars ansträngande arbete med macheten blifvit röjd från buskar och lianer. Jag beslöt att dröja här några dagar och derunder sända mina columbianer med Bylgia till Panamá för att förnya våra förråd. Krut och hagel började taga slut, hvilket ej var underligt, då samlingen af uppstoppade foglar steg redan till mer än 200; kaffe, socker och skeppsskorpor hade vi under ett par dagar fått umbära.

Bylgia lemnade oss och blef borta fem dagar i stället för de beräknade $2^1/_2$; detta blef anledning till rätt känbara obehag för oss, ty Bayoneta saknar dricksvatten, ehuru den är en stor och bergig ö. José hade order att, då han passerade Casaya, vidtala en mulatt, af hvilken vi förut köpt fisk och bananer, att dagligen komma till vårt läger med några kalebasser friskt vatten. Men då denne ännu på tredje dagen ej visat sig, befunno vi oss i så stor vattenbrist, att hela ransonen för dagen bestod af ett glas mineralvatten åt oss hvardera och samma qvantitet åt den stackars Nero, som led förfärligt och blott efter många omsvep kunde förmå sig att dricka det starkt jernhaltiga vattnet. På morgonen den fjerde dagen kom emellertid vår svarte räddande engel, just då jag fattat beslutet att bygga en flotte för att på den frakta mig öfver till Casaya i den tron, att Bylgia förolyckats eller blifvit tagen af infödingarna. Nu, då vi åter hade vatten, voro alla lidanden glömda, ehuru jag visserligen var ganska orolig öfver båtens uteblifvande.

Ändtligen sågo vi på femte dagen af vår inspärrning Bylgias hvita segel öfver de låga skären, som skyddade viken, der vårt läger stod, och snart voro vi åter rustade med allt hvad vi behöfde för att fortsätta färden söderut mot arkipelagens tre största öar.

Bayoneta har en mycket omvexlande natur; endast vid stränderna äro klipporna nakna, solbrända och vågslipade, inåt ön bilda de mjuka, skogklädda bergsryggar, skilda af trånga bugtiga dalar eller vidsträckta mangrove-träsk. Dessa senare hafva förr bildat djupt ingående hafsvikar, men äro nu genom af hafvet uppvallad sand och möjligen ock genom landets höjning för alltid skilda från saltvattnet. Det är intressant att se, huru mangrove-vege-

tationen derstädes viker tillbaka för heliconier, cuyolpalmer och andra träd och buskar, hvilka tränga sig in allt mer och mer, i den mån marken torkar ut.

Fogellifvet här är särdeles rikt och gaf mig mångfaldiga tillfällen att öka mina samlingar. En dag lyckades jag skjuta två tropikfoglar *). De hade länge genom sin skygghet gäckat alla mina försök. De flögo temligen högt ett godt stycke från land och föllo naturligtvis, då de träffades, i hafvet, den ena död, den andra vingskjuten. Från platån, der jag stod, störtade sig Nero hufvudstupa i vattnet och förde snart den döda fogeln i land; han upptäckte nu den skadskjutna, som af ebben drefs allt längre från land, förtvifladt piskande vattnet med den friska vingen; fogeln var snart mer än två kabellängder från stranden, och sjön gick hög. Fnysande af jagtifver, störtade Nero åter i vattnet och upphann snart sitt byte. Han grep den väldiga fogeln öfver den friska vingen och vände mot land. Det blef en vådlig färd, ty fogeln arbetade våldsamt för att komma lös och högg Nero ursinnigt med sin kraftiga näbb på hufvud och nos, så att blodet rann. Nero doppade honom gång på gång under vattnet; det minskade väl hans raseri, men nu kom, tillkallad af bullret, en flock af 30—40 pelikaner, hvilka under "skällande" och smällande med sina ofantliga näbbar kretsade öfver och anföllo den djerfve inkräktaren af deras element. Ett skott öfver deras hufvuden skingrade dem väl för ett ögonblick, men de kommo genast åter, och då jag dertill ständigt fruktade att få se fenan af en haj dyka upp i hundens kölvatten, är det lätt begripligt, att det var med glädje jag såg honom åter på det torra.

*) Tachypetes aquila.

Då jag en stund fortsatt min vandring norrut utefter stranden, kom jag till en vidsträckt vik, som erbjöd ett lifligt skådespel: vikens yta var betäckt af flera tusen makligt simmande pelikaner, hvilka då och då körde ned hufvud och hals i vattnet liksom för att undersöka djupet; de lågo der och väntade, att ebben skulle rinna ut för att lemna den grunda viken torr. Snart inträffade också detta, och en bättre fiskeplats kunde väl knappast de mest anspråksfulla pelikaner tänka sig, ty mer än en qvadratkilometer plan bergsgrund låg nu torr eller betäckt med högst en tredjedels meter vatten, och på denna yta fans det puss vid puss och hål vid hål, der en mängd fisk, kräftdjur, snäckor och maskar glömt sig qvar. Här plumsade nu de klumpiga pelikanerna omkring, samlande sig i täta klungor vid de rikaste pussarna, under slagsmål och oväsen pickande upp den ena läckerheten efter den andra och sväljande dem, med näbbarna sträckta rätt upp. Det var en festsupé, hvars make jag aldrig skådat.

Flockar af hvitblänkande egretthägrar flögo i behagfulla kretsar öfver den ätande församlingen, men blefvo, så fort de försökte deltaga i kalaset, bortjagade af de snåla pelikanerna. I filosofiskt lugn afvaktade vråkar och fiskörnar sin tur, hvilande i de viken kransande palmernas kronor, och på en isolerad klippa sutto ett halftjog svarta gamar med hängande vingar och framsträckta halsar, girigt bespejande scenen framför sig. Då pelikanerna blifvit mätta, höjde de sig tungt och flaxande den ena efter den andra med fyld näbbsäck och flögo med tunga vingslag söderut mot små-öarna norr om Pedro Gonzalez.

Efter dem intogs platsen af egretthägrarna, som med långa steg och behagfullt tillbakaböjd hals vadade genom vattnet, med den långa, viggformiga näbben blixt-

snabbt ljustrande än en fisk, än en krabba, som förgäfves sökte hinna ett skyddande skrymsle mellan stenarna. Då de härunder allt emellanåt kommo nära den klippa, der jag låg dold, hade jag all möjlig möda att hålla Nero stilla; han kunde ej begripa, hvarför jag ej sköt, då så ypperligt tillfälle erbjöd sig.

Efter nära en veckas vistelse på Bayoneta bröts lägret upp, Bylgia lastades och färden styrdes söderut. Båtens besättning bestod nu af min "förste man" José Rua och Johnny, en svartmuskig peruanare. Manuel hade nemligen i Panamá fått ett lifsfarligt dolkstygn och förts till lasarettet; det var en af anledningarna till Bylgias förlängda bortavaro.

Då vi nalkades norra sidan af vårt närmaste mål, den stora ön Pedro Gonzalez, beslöt jag att först besöka två små klippöar vid dess norra spets. Vi togo derför i land i en liten lummig vik på Sennora, den större af de båda holmarna. Under det besättningen rustade till frukosten, företog jag en vandring rundt stranden, hvilket borde låta sig göra, emedan det nu var ebb; men vägen var allt utom angenäm, ty jag måste hoppa från sten till sten. Hela stranden bestod nemligen af det vildaste stenröse, man gerna kan få se. Sjelfva holmen var här ej så hög, men rakt uppstigande med branta sidor, så att det var omöjligt att från ebbstranden komma upp på sjelfva platån. Den norra sidan var ej blott tvärbrant, utan öfverhängande, 60—80 meter hög; långa cactus-stjelkar eller "blad" hängde ned utefter bergsväggen liksom linor afsedda till hjelp vid uppäntring. I de till största delen nakna träden på kammen af berget hade hundratal af pelikaner slagit upp sina bon; hvarje bo herbergerade 2—4 nästan fullvuxna ungar. Andra foglar syntes ej till, med undantag af några ruggiga och hung-

riga gamar, som med otålighet tycktes vänta, att någon af de unga pelikanerna vid de första försöken till flygt skulle ramla ned och bryta nacken af sig bland stenarna. Så hände verkligen också, under det jag stod der, och Nero ändade med ett raskt bett den vingbrutnes plågor.

Vid foten af berget, som består af svartaktig, starkt vittrande basalt, har vågornas inverkan skapat en mängd nicher eller små grottor med spetsigt hvälfda tak, ständigt fuktiga af strandbränningens skum.

Den vestra sidan är lika brant och hög, utefter hela sin längd kantad med af pelikaner bebodda träd. Från kolonien höres ett ständigt knorrande och småskällande, som till och med öfverröstar bränningens dån. Ebbstranden var här så smal, att det var ganska svårt att komma fram, och jag måste ofta ned i vattnet för att vada omkring alltför omöjliga stenar eller rättare småklippor, med så smal och spetsig kam, att de ej lemnade rum för två pelikaner i bredd. Jag funderade snart på att vända om, då jag nu sett mer än halfva omkretsen af holmen, men lusten att få se den högre och vildare sydsidan ökades med svårigheterna. Jag fortsatte derför, men snart växte hindren i en oroande grad, det blef helt enkelt slut på ebbstranden, och en rasande bränning slog direkt mot den lodrätt i hafvet stupande klippan.

Jag var just i begrepp att vända om i mina egna spår, då jag några meter öfver mitt hufvud upptäckte en nästan rund öppning i bergväggen, hvarifrån hördes ett ihåligt ljud, som angaf att bränningen från andra sidan trängde in i berget. Det var således en grotta; och då jag väl praktiserat mig in deri, ångrade jag visserligen ej den möda, det kostat mig, ty det var en af de ståtligaste grottor jag sett. Den sträckte sig i nästan snörrät riktning mer än 70 meter mot SO; golfvet, bestående af

små, genom nötning nästan klotrunda stenar, sluttade sakta i samma riktning. Den hade formen af en enskeppig götisk kyrka, bredden var 10—12 meter, höjden 15 till 20 meter. Ingen droppstensbildning fans, väggar och tak voro nästan släta. Den södra ändan öppnade sig utåt hafvet med två stora spetsbågiga porthvalf, skilda af en väldig basaltpelare. Genom denna port rullar bränningen ständigt in, än starkare, än svagare, skapande ett egendomligt melankoliskt ljud i det höga hvalfvet.

Jag hade knappt vadat ut genom denna port, förrän floden började stiga till en sådan höjd, att återvägen var mig afskuren. Jag måste således framåt på hvad vilkor som helst, än klättrande öfver, än vadande emellan de söndersprängda stenblocken vid foten af det mer än 50 meter höga, än lodrätt stupande, än öfverhängande berget. Slutligen steg floden så, att jag för att rädda lifvet måste klättra uppför berget. Det blef ett mödosamt arbete och tog mig, ehuru bergets höjd ej var mer än 50—60 meter, nästan en halftimmes tid. Med en suck af lättnad såg jag mig ändtligen på krönet, men blott för att möta ett nytt hinder: hela bergskanten var försvarad af en 15—20 meter bred gördel af täta, taggiga buskar, hvilka hafva det betecknande namnet „Sal si puede": hoppa öfver om du kan. Macheten hade jag ej med och kunde således ej hugga mig väg — det återstod mig ingen annan utväg än att krypande passera häcken.

Blodig och med kläderna i trasor befann jag mig ändtligen på inre sidan af barrieren; den stackars Nero hade lemnat en god del af sin pels på taggarna och var bedröflig att skåda. Följande fåran af en nästan uttorkad bäck kommo vi ned till den lilla vik, der Bylgia låg, och snart voro alla besvärligheter glömda.

La Sennora är ej mer än 0,8 kilometer lång och 0,5 km. bred. Vid middagstiden seglade vi derifrån omkring den ännu mindre, temligen trädfattiga holmen La Sennorita till Pedro Gonzalez, den tredje i storlek af alla Perlas-öarna, och togo hamn på östra sidan af ön

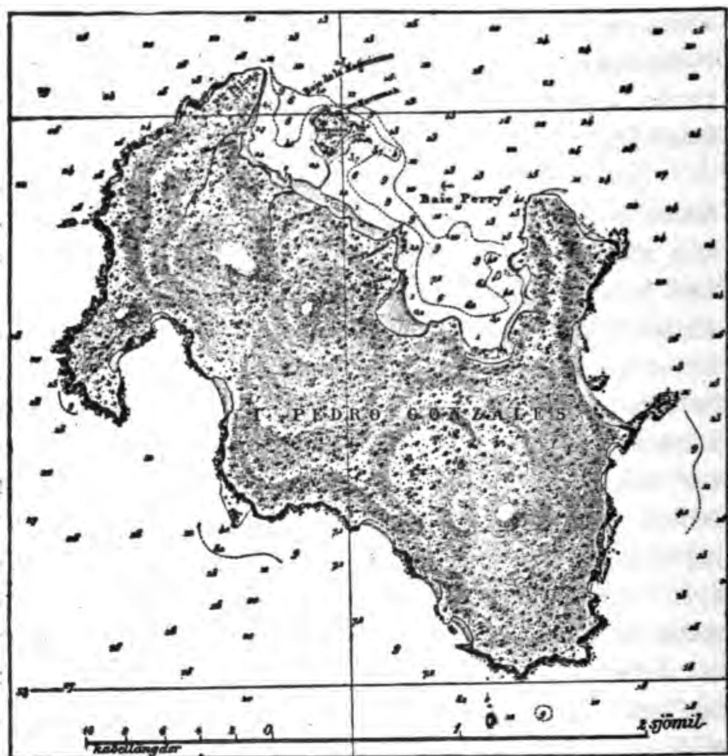

Fig. 39. Pedro Gonzales.

på en liten holme vid namn Trapiche, skild från den stora ön genom ett en half kilometer bredt sund. Oaktadt holmen ej nådde en kilometer i längd, var den bebodd; ja den kunde uppvisa en verklig liten by, bestående af sju hus, alla hoppackade på den låga sydligaste

udden. Då vi, kryssande upp i sundet mellan holmen och Pedro Gonzalez, passerade udden, var hela byns befolkning samlad vid stranden och besvarade med glada rop och åtbörder vår helsning. Vi landade i en liten halfcirkelformig väl skyddad vik, som sedermera af infödingarna benämndes Bahia de Bylgia. Hjessan af holmen, en långsträckt platå ungefär 30 meter öfver hafvet, sluttar sakta mot söder; den intages af en vacker cocospark.

Vi uppslogo här vårt läger och kommo snart i liflig beröring med infödingarna, hvilka under hela vårt uppehåll på Trapiche visade sig mycket intresserade och hjelpsamma, i synnerhet sedan de erhållit presenter af bröd, tobak och krut, och fått till försvarligt höga pris sälja kött och ägg. Bland gästerna i vårt läger infunno sig snart åtskilliga af den stora öns bebyggare. Deras berättelser föranledde mig att, så snart jag fått lägret i ordning, göra en längre exkursion uppför en af Pedro Gonzalez' floder.

Till vägvisare hade jag en intelligent mestiz, ansedd som öns förnämste jägare. Vi färdades i hans kanot öfver sundet, som skiljer Trapiche från den stora ön, till mynningen af Rio Chorro. Der måste vi lemna vår farkost och fortsätta till fots, stundom i sjelfva flodbädden, som nu vid slutet af den torra årstiden på långa sträckor låg alldeles torr. Här och der mötte vi djupare hålor, fulla med kristallklart vatten. Flere af dessa bassiner voro ända till 10 meter djupa. Vi måste derför kringgå dem och ofta på händer och fötter trefva oss fram mellan det täta virrvarr af träd och mer eller mindre taggiga buskar och lianer, som kantade flodens stränder.

Då vi följt floden 4—5 kilometer uppåt, befunno vi oss på en vidsträckt platå, betäckt af en jungfrulig

urskog, endast på några få ställen visande spår af röjningar eller s. k. trochas, hvilka nu åter beherskades af kraftig ungvegetation. I synnerhet på dessa mera öppna eller glesbevuxna platser fans det ett rikt fogellif. Förgäfves sökte jag komma åt en flock skrikande och pladdrande blåvingade papegojor *); de voro alltför försigtiga. Längre bort hördes ängsliga klagotoner från ett par gröngråa "chichouris" **); de flögo ängestfullt omkring en vacker gråblå hök ***), som troligen ämnade använda deras ungar till frukost. Fridstöraren föll, och befans vara ett värdefullt exemplar för samlingen. I de högre och mera tätgreniga träden flyttade sig ljudlöst en metallglänsande Trogon †), alltid sökande få trädstammen mellan sig och mig. Svärmar af små graciösa dufvor ††), ej större än gråsparfvar, flögo omkring på de få öppnare ställena och försvunno blixtsnabbt, liksom på kommando, in i rishögar och låga buskar, så fort vi nalkades. Falkar, kråkar och hökar makade sig försigtigt undan från sina utkiksplatser i de högsta trädtopparna och läto ibland höra ett gällt missnöjdt skrik, då vi fortsatte att intränga i skogen.

På den motsatta eller södra sluttningen af platån träffade vi en annan flod, som, ehuru nu grund och smal, bjöd på ett kristallklart vatten. Vi följde den ett stycke, då plötsligt en stor ljus fogel flög upp. Då jag skjutit den, blef jag ganska öfverraskad att finna, att det var en Ibis †††), som vågat sig så högt upp i den täta skogen.

Vi återvände slutligen samma väg vi kommit. Mån-

*) Chrysotis albifrons.
**) Myiozetetes granadensis.
***) Asturisca plagiata.
†) Trogon Massena.
††) Chamæpelia passerina.
†††) Ibis alba.

genstädes i skogen funnos cacaoträd*) med 20—30 centimeter långa frukter eller masorcas; kautschukträd, cuyolpalmer, kålpalmer och färgträd omvexlade med uråldriga ceibor och cedrelor. Ön är rik på trädslag af värde och skulle med ringa möda kunna odlas tillräckligt för att föda åtskilliga tusen invånare, helst den året om har tillgång på vatten. Nu är invånareantalet omkring ett hundra. Öns längd från NO till SV är 7 kilometer, dess största bredd är något mer än 5 kilometer. Den är den tredje i ordningen i afseende på storlek bland Las Perlas-öarna.

På Trapiche och Pedro Gonzalez uppehöllo vi oss sex dagar och gjorde en rik skörd för de zoologiska samlingarna, så väl från skogarna som från hafvets botten. Men då infödingarnas efterhängsenhet blef allt större — så fort jag befann mig i lägret, svärmade de omkring mig sökande bot för alla möjliga inbillade och verkliga sjukdomar eller utbjudande till salu likt och olikt till högsta pris —, så beslöt jag att bryta upp och föresatte mig att hädanefter slå läger på aktningsfullt afstånd från menniskoboningar.

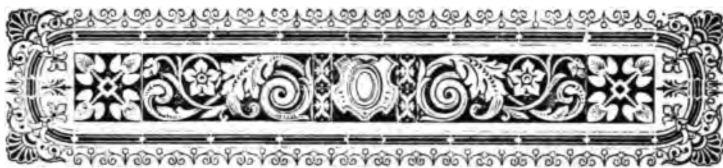
På Trapiche råkade jag emellertid ut för det första egentliga äfventyret under Perlas-färden. En natt, då jag ensam låg i tältet — Boström med matroserna och Bylgia voro borta på draggningsexpedition till sydspetsen af Pedro Gonzalez och skulle ej återkomma förr än dagen derpå —, väcktes jag plötsligen af ett skall från Nero. Då jag rusade upp från hängmattan och grep bössan, fann jag utanför tältluckan en storväxt neger utsträckt på marken och Nero hållande honom i strupen. Jag grep hunden i halsbandet och gaf negern några dugtiga

*) Theobroma Cacao.

rapp med läskstaken, med den påföljd att han som en skrämd hare rusade mot sjön, och några ögonblick senare stötte en kanot med två man från land och paddlade med ursinnig fart nordvart. Förmodligen hade de båda herrarne velat göra ett försök att komma åt mina vapen och andra utensilier.

Från Pedro Gonzalez seglade vi, beledsagade af Trapicheanernas bedöfvande välgångsönskningar, mot sydvest för att söka hamn på San José, den sydvestligaste och näst största af Las Perlas-öarna. För en laber bris passerade vi den vidsträckta Perry bay och den breda landtunga, som bildar öns nordöstra spets, Punta de San Carlos. Här blef kusten för en kort sträcka mera vild och söndersliten; berget trädde naket och skrofligt fram. Snart sänkte sig stranden och fick en blidare karakter, inramande en stor, halfcirkelformig bugt. Der sågo vi 5—6 hus omgifna af sparsamma bananas- och cocosplanteringar. Sydspetsen af ön utgöres åter af ett högt skrofligt berg, sönderpiskadt af vågorna och på hjessan klädt af mörk tät skog. Bränningen gick mycket hård här, ehuru hafvet var nästan lugnt. Sydvestkusten af ön är brant och klippig, vida mer otillgänglig än ostkusten.

ELFTE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

San José — San Miguel.

Framför oss utbredde sig nu den ståtliga San José, uppstigande ur hafvet i mjuka terrasser, klädda af den yppigaste grönska. Vi togo land vid norra ändan af ön, vid mynningen af en liten flod, der en på stranden stående öfvergifven "casita" eller palmhydda gaf oss hopp att finna hamnplats; men då floden var nästan uttorkad och viken grund med grof stenbotten och svår bränning, vågade jag för båtens skull ej ligga qvar, utan fortsatte söderut. Brisen hade emellertid dött ut, och solen stekte oss svårligen. Det gjorde ej årorna lättare; dock kunde vi ej annat än hänryckta beundra det panorama, vi sakta gledo förbi. Kusten bestod af majestätiska bergshöjder med mjukt afrundade toppar, beklädda af en ljust grönskande ungskog, och mellan dessa prålade dalar med den tätaste växtlighet i alla den gröna färgens nyanser. Väldiga månghundraåriga trädjättar — ceibor, cedrelor och mahognyträd — sträckte sina vida, kupollika kronor högt mot skyn, täflande med bergskullarna i höjd. I dessa dalar slingrade sig större och mindre floder, nu under den torra årstiden skilda från hafvet genom höga sandvallar. Hela kusten utefter såg man, der berget

gick ut till hafvet, dess fot sönderskuren i de bisarraste former, än pelare, än käglor, än hade vågorna gräft

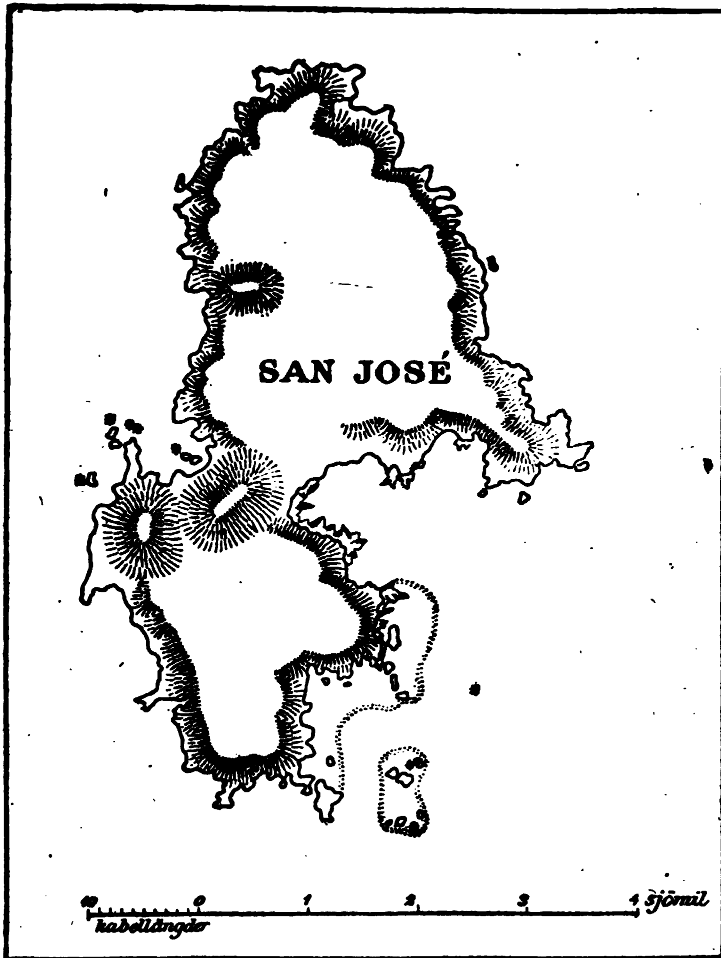

Fig. 40. San José.

djupa grottor, än nicher, än fristående porthvalf. Dessa måleriska stenformationer, der den mullrande bränningen underhöll en ständig melankolisk musik, afbrötos här

och der af en inbjudande „playa“ med hvit glänsande sand och rikt bärande cocospalmer invid sjelfva hafsbrynet.

Vid en sådan playa togo vi land och slogo läger i skuggan af ett mer än 50 meter högt mahognyträd på stranden af Rio Cangrejo. Floden, förut onämnd, erhöll detta namn, emedan jag här fann en ny intressant palæmonid-art. Så snart Bylgia blifvit säkert förtöjd, begaf jag mig på en upptäcktsfärd uppför den nya floden. Ett par hundra meter från dess mynning upptog den en temligen bred biflod, eller snarare en fors, ty så långt jag kunde följa densamma bestod den af en serie små, några meter höga vattenfall. Jag öfvergaf emellertid snart bifloden för att fortsätta färden uppför Rio Cangrejo. Till följd af dess fattigdom på vatten kunde jag längre sträckor vandra i dess strandfåra, men här och der fick jag klättra eller krypa på strandkanten för att kunna passera de talrika vattenbassinerna.

Flodens stränder erbjödo den största omvexling, än höga, brant stigande sidor, klädda ända till krönet med bredbladig cactus och små taggpalmer och der uppe högstammig skog, än låga stränder med jättehöga träd, hvilka buro lianer i de mest fantastiska bugter, från ett segelgarns till den svåraste kabels tjocklek. Ungefär två kilometer från flodens mynning mötte mig ett oväntadt hinder: flodbädden var afspärrad af en tjock cactushäck gående från strand till strand, mer än två meter hög — denna naturliga barrier kunde omöjligen vara två månader gammal och hade redan hunnit en så kraftig utveckling, att jag behöfde en god qvarts timme för att hugga mig väg genom densamma. Snart försvunno nu de sista lemningarna af vatten, och jag vandrade i en torr ravin, full med ett virrvarr af buskar, lianer och cactus, hvarför jag nästan fot för fot måste hugga mig väg eller krypa under hvalf

af cactus och andra lika angenäma taggväxter. Från höger sida, räknadt från källan, har floden här under

Fig. 41. Rio Cangrejo.

sitt öfre lopp två små bifloder. Jag kunde rätt öfver mig se höjden, hvarifrån floden hade sitt ursprung,

då flodbädden afbröts af en fem meter hög stupande bergvägg, utför hvilken floden under regntiden störtar med ett litet vattenfall. Den öfversta delen af flodbädden var smal och grund, några hundra meter lång och öfvergick slutligen uti en stor mängd små rännilar på den vidsträckta högslätt, som under regntiden förser den med vatten. Uppe på platån var allt förbrändt och gulnadt, och med slokande grenar längtade träd och buskar efter vatten.

Följande dag hade vi en hård sydost, och sjön gick så hög, att jag ej kunde tänka på att företaga någon draggningstur; jag beslöt derför att undersöka loppet af en större flod, som mynnade i norra hörnet af den vik, der vi tagit hamn. Den var dock vida svårtillgängligare än Rio Cangrejo, alldenstund den vid mynningen bildar en 10—12 meter hög katarakt mellan två 50—70 meter höga berg, med brant stupande sidor såväl mot floden som mot hafvet.

Tidigt på morgonen bröto vi upp. Denna gång medförde jag José, i hopp att få skjuta vildsvin, af hvilka jag sett spår föregående dag på högslätten. Nedanför katarakten bildar flodens mynning, nu afstängd från hafvet genom en hög sandvall, en djup bassin. Hit kommo vi med lätthet, då ebben lemnat playan torr, och härifrån skulle vi börja vår flodfärd. Jag föreslog José, att vi, vadande längs ena sidan af bassinen, skulle klättra uppför sjelfva katarakten, som nu var nästan vattenlös, men han yrkade, att vi skulle klättra upp längs sidan af det södra berget, emedan bassinen troligen hyste "lagartos" — krokodiler —, och efter passerandet af fallet så småningom stiga ned till den egentliga flodbädden. Vi gjorde så, och det blef en af de mödosammaste och farligaste vandringar jag gjort.

Vi började uppstigandet begagnande oss af lianer, buskar och trädrötter till stöd, ty bergväggen stupade nä-

stan lodrätt ned, och till på köpet var sandkonglomeratet, som bildade dess yttersta lager, så luckert till följd af torkan, att det oupphörligt rasade ned under våra fötter. Att under sådana förhållanden skydda bössa och håf var ingen lätt sak. Nero hjelpte vi upprepade gånger upp, men slutligen vände han, hasade sig ned och försvann för att inom några minuter visa sig triumferande öfver våra hufvuden på krönet af berget. Han hade från ostsidan funnit en beqvämare väg. Då vi efter många ansträngningar kommit temligen nära krönet, befunno vi oss omkring 30 meter öfver katarakten och skulle nu börja söka oss ned till floden. Vi träffade här en omkring 7 meter bred klyfta eller lodrät remna i berget. Det lyckades José att få tag i en från krönet nedhängande grof lian, och genom att sätta denna i svängning liksom en gunga, passerade han klyftan. Han kastade till mig gungan, och jag upprepade manövern.

Nero hade under tiden der uppe på okändt sätt kommit öfver klyftan och stod nu rätt ofvanför mitt hufvud, tjutande jemmerligen, då han såg, att vi började nedstigandet. Vid ett förtvifladt försök att hasa sig ned till mig, förlorade han fotfäste och störtade ned på mitt bröst, mellan mig och bergväggen, med den påföljd, att lianen, i hvilken jag hängde med högra handen, brast och jag med min börda gled ned åtskilliga meter; med venstra handen hade jag godt tag i en annan lian, som visserligen gaf med sig något, men lyckligtvis ej brast. Ett obetydligt utsprång i väggen, bildadt af gamla trädrötter och krypande buskar, gaf mig fotfäste, och Nero kröp nu ifrån mig längs utsprånget och fick så mycket fäste, att han i lugn kunde tjuta. Jag svingade mig nu till en ny lian, utför hvilken jag åkte, och fick fäste i ett träd, som hängde ut öfver floden ej mer än 10 till

15 meter öfver dess yta. Nero kunde jag ej vidare hjelpa, det hade varit att störta oss båda i floden, och vid sitt försök att följa mig åkte han också i ett skred af sten och jord ned i bassinen nedanför katarakten, ett fall af mer än 30 meter, och försvann under den mörka vattenytan för att ögonblicket derpå komma upp blodig och fnysande. Vi fortsatte vårt nedstigande under ständiga ras från den lösa bergväggen.

När vi kommit ned till flodens yta och dermed till kataraktens hjessa, måste jag med en lina om lifvet klättra ned för branten för att hjelpa Nero upp. José fick derefter först hissa upp hunden och derefter mig, och vi kunde ändtligen börja sjelfva flodfärden, som nu erbjöd jemförelsevis ringa besvär.

Rio Grande måste, då den har full tillgång på vatten, vara en ganska ståtlig flod. Äfven nu var den för långa sträckor så djup, att vi ej kunde tänka på att vadande komma fram, utan måste krypa under och genom den täta och taggrika vegetationen på dess stränder. Flodens nedre lopp hade oftast en bredd af 20 meter, men var ibland hopklämdt emellan ett par branta klippor till blott en tredjedel af denna bredd. Ännu 4 kilometer från mynningen hade den en medelbredd af omkring 15 meter. Den var lugnt flytande under större delen af sitt lopp, dock med ett par små katarakter närmare källan. Efter att hafva tågat uppför floden mer än fem kilometer, vände vi, och, följande norra sidan af de mynningen omgifvande bergen, kommo vi på ett jemförelsevis beqvämt sätt ned till playan. Här funno vi oss instängda. Den stigande hafsfloden hade afskurit vår förbindelse med lägret, och det fans ej annan utväg än att simmande återkomma till vårt hem.

Tre dagar tillbragte vi på San José, den härligaste

af alla Las Perlas-öarna, och skulle säkerligen hafva stannat der mycket längre, om ej den annalkande regntiden gjort det nödvändigt att påskynda färden. San José är omkring 13 kilometer lång i N. och S. och 7 km. bred; den är särdeles rik och fruktbar, i åtskilliga af dess dalar kan cacao med fördel odlas, dess bergshöjder och högslätter äro betäckta med värdefulla trädslag, såsom kautschuk, mahogny, färgträd och dyrbara palmer. Den stora rikedomen på floder gör landet lätt att odla. Och denna stora ö, som med lätthet skulle kunna föda 10,000 invånare, har nu ej en enda bebyggare!

Med verklig saknad lemnade jag "la Perla de las Perlas", och styrde ostvart för att besöka och kringsegla "la Isla del Rey" eller San Miguel, stor-ön i arkipelagen; eller fastlandet, "tierra firme", som dess invånare nämna den. En häftig by mötte oss genast, och vi hade ett par timmars kamp mot Stilla hafvets uppretade vågor. Då vinden började mojna, voro vi på höjden af ögruppen Moreno, der vi emellertid ej kunde landa, emedan dyningen mellan holmarna var för våldsam och strömmen så häftig, att vi med nöd kunde komma klara förbi de talrika skären. Vi höllo derefter kurs på Punta Gallinazo på midten af ön för att få hamn der eller i mynningen af Rio Perez. Men förgäfves — bränningen var för svår.

Vi styrde nu söderut så nära kusten som möjligt och passerade derunder en flack, låg strand, rik på cocospalmer, men för öfrigt bevuxen blott med ungskog. Der bakom höjde sig det inre landet med vackra skogklädda bergstoppar, bildande en kedja genom ön. Förgäfves försökte vi komma in i Rio Palenque och, efter kringseglandet af en af hafvet illa medfaren svart klippudde, in i Rio Sucio. Denna kuststräcka af San Miguel är ej på långt när så

målerisk och storartad som ostkusten af San José, och i synnerhet saknar man storskogen. Den har försvunnit till följd af det barbariska sättet att svedja, "la trocha", som användes i alla dessa tropiska trakter, och som ofta urartar till förhärjande skogseldar.

Vinden hade nu helt och hållet somnat in, så att vi måste gripa till årorna för att kunna passera Punta Cocos, den sydligaste udden af ön. Den är särdeles pittoresk, svart

Fig. 42. Vy från Bahia de Tycho.

och söndersplittrad, med tydliga märken efter sin långa kamp mot hafvet. Bränningens svall tornade mer än 20 meter upp mot klippan, och sjöarna voro der så höga, att vi, då vi voro nere i vågdalen, ej kunde se den 30—40 meter höga stranden, ehuru vi voro på mindre än en half kilometers afstånd från land.

Efter att hafva rott rundt udden funno vi på dess inre eller norra sida en inbjudande, från hafvet väl skyddad, lång, hvit sandstrand med låga kullar och högresta cocospalmer. Viken, som är stor och särdeles vacker, erhöll

namnet Tycho Bay, det var den 29 April, till tacksam åminnelse af professor Tycho Tullberg i Upsala, hvilken ej tröttnade att på allt sätt befordra framgången af min resa.

På playan fann jag en liten koloni, hvars förnämste man, Don Federigo Revilla eller, rättare sagdt, hans hustru var den styrande personligheten i den lilla byn. Med byns invånare kommo vi redan från början på den vänligaste fot, och de bragte oss under de dagar, vi stannade der, fullt upp med lifsmedel mot ganska måttlig ersättning. Byns område kallas liksom sjelfva udden Punta Cocos, och sträcker sig ungefär 4 kilometer uppefter den långa och smala halfö, som bildar San Miguels sydligaste del. Denna halfö är genom sin form ganska ovanlig. Den är något öfver 9 kilometer lång och når ingenstädes 2 km:s bredd. Genom hela dess längd löper en låg bergsrygg, stupande temligen brant mot vester och söder, men på östra sidan sakta sänkande sig ned till en rik och fruktbar playa eller strandremsa med den mest leende vegetation.

Tätt söder om den sydligaste udden ligger en liten hög, svart holme, El Nero, beväxt med ett femtiotal vindbitna, knotiga träd. Den är omkring 250 meter i diameter, och finnes ej upptagen på någon karta. Jag rodde omkring den, upplodade sundet mellan den och Punta Cocos, och lade in den på kartan.

Sjelfva udden visar i bergets svartgråa sida en ståtlig, af hafvet utsvarfvad, alldeles cirkelrund håla eller rättare docka. Dess väggar stiga lodrätt ända upp till krönet af berget, der de bekransas af väldiga träd, som hvarje ögonblick tyckas färdiga att störta ned i djupet. Hålans diameter var 100—120 meter, sidoväggarnas höjd omkring 100 meter, mynningen mot hafvet

är ej mer än 40—50 meter bred, med samma bredd från hafvets yta upp till bergets krön. Både vid ebb och flod upptages dess botten af dånande bränningar, och en mångskiftande slöja af glittrande vattenperlor sväfvar ständigt derofvan.

Ehuru Punta Cocos ej hade mer än 16 invånare, stora och små, blef mitt förråd af medikamenter och tobak så starkt taget i anspråk, att jag rustade mig till affärd tidigare, än jag annars ämnat, ty såsom samlingsstation var platsen ganska god.

Om ej min ammunition varit så ytterligt knapp, skulle jag, i synnerhet af foglar, kunnat erhålla ett rikt utbyte. Här svärmade nemligen vid ebbens inträde pelikaner, hägrar, ibis, strandskator och mer än 10 arter af smärre vadare. En vacker sötvattenslagun på playan, något längre norrut, var älsklingstillhåll för änder af olika arter, och vid dess stränder var det godt om dufvor och hönsfoglar, såsom Penelope m. fl. Naturligtvis fans der ett motsvarande antal roffoglar, och många af dessa utmärkte sig genom en metallglänsande, fastän allvarlig fjäderdrägt.

Lagunen skulle hafva varit ett ypperligt badställe, om den ej varit så rik på krokodiler. Jag såg visserligen der ingen som mätte mer än 3 meter, men äfven dessa kunna vara obehagliga nog i vattnet, om det också är säkert, att de på land ej våga anfalla en menniska.

Tycho Bay är ovanligt fiskrik, och i synnerhet då floden kommer in, hafva infödingarna ett rikt fiske. Detta går så till, att fiskaren ställer sig ett godt stycke ut på den långsluttande playan, beväpnad med ett långt snöre eller en ref försedd med en stark krok och en tung blykula ett par decimeter ofvanför kroken; till bete användes mask, snäckor eller de mjuka delarna

af små krabbor. Då flodvågen kommer in mot fiskaren, håller han refven uppskjuten i bugter, och svängande den öfver sitt hufvud som en lasso, slungar han ut den i vattnet. Någon af de flodvågen åtföljande stora roffiskarna hugger vanligen genast betet och kastas med en kraftig knyck upp på playan. Nytt bete påsättes, fiskaren tager ett par steg tillbaka och slungar å nyo sin ref. På så sätt kan en man draga upp 10 till 12 stora, granna fiskar på lika många minuter. Dessa soltorkas sedan; och oaktadt fisket är både lätt och roande, äro infödingarna för lata att fiska, förrän det torkade förrådet är slut. Någon större företagsamhet visa de ej heller i öfriga näringsgrenar; de hafva några kor, men mjölka dem ej, nötkreaturen få, liksom de talrika svinen, sköta sig på egen hand i skogen. Deras öfriga husdjur utgöras af hundar och höns. De odla endast något yams, och skörda hvad de behöfva af cocosnötter, bananer, mangos, guayavas m. fl. frukter, som växa här i öfverflöd. Alla äro de negrer eller negerblandningar med öfvervägande svart blod.

På morgonen den 2 Maj lemnade vi Tycho Bay, beredda på en lång kryss och en het dag. Sedan vi följt den smala halfön ända upp till dess bas och passerat mynningarna af de båda små floderna Rio Lemon och Rio Cacique, vände vi och styrde mot Galera, en liten, nästan cirkelrund, skogig ö, den sydostligaste af hela arkipelagen. Bränningen gick emellertid så svår vid dess stränder, att landstigning var omöjlig. Vi vände derför åter mot norr och passerade mellan San Elmo och San Elmenito. Den förra är en temligen stor ö, ungefär så stor som Chapera, 2,8 kilometer från Ö till V och nära 2 km. från N till S. Dess södra sida påminner om Pacheca, temligen branta bergväggar i flera terrasser;

liksom Pacheca är den hemvist för pelikaner och skarfvar; den norra sidan deremot sänker sig sakta ned och är rikt bevuxen, visande jemna, inbjudande playor och täta cocosdungar.

San Elmenito åter är blott en liten stensamling med några få träd och buskar. I sundet mötte vi en så hård ström, att vi hade ett svårt arbete att med årorna sträfva oss upp under kusten af San Miguel. Denna del af den stora öns kust är särdeles målerisk, med fristående, 30—50 meter höga strandklippor och mellan dessa vackra playor och leende dalar; in i landet resa sig ståtliga, tättbevuxna, koniska berg af en rätt betydlig höjd. Längre mot norr blifva kustbergen högre, dalarna smalare, de inre bergen antaga våldigare dimensioner och rycka hvarandra närmare. Strax söder om Punta Gorda draga sig kustbergen något tillbaka och lemna en smal strandremsa, på hvilken tre små floder mynna ut.

Vi hade nu lemnat bakom oss i SO Caramote, en liten, enslig, rund stenklippa, och något nordligare, Monge, tre stenhällar så kala, att de ej kunna lemna skydd ens åt sjöfogel. Så snart vi passerat Punta Gorda, öppnade sig utsigten öfver den i början breda, sedermera allt trängre kanalen, som skiljer Puercos och Cañas från San Miguel.

Puercos är en mindre ö, bergig och skogbevuxen; på dess vestra sida sågo vi några hyddor omgifna af cocospalmer. Den är ungefär 1,5 kilometer lång och 1 km. bred. Cañas är betydligt större, ungefär så stor som Bayoneta och i motsats till denna temligen väl befolkad, i synnerhet på den vestra sidan. Den är hög, med rik och omvexlande vegetation. Stränderna inåt kanalen äro särdeles vackra, vikrika och kuperade. Vid norra

ändan af ön utspringer inåt kanalen en låg halfö, som bildar en liten tjusande vik med den yppigaste grönska ända ned till vattenbrynet. Det var frestande att taga hamn der, men som vinden var gynsam, fortsatte vi vår färd norrut. Nordligaste delen af kanalen bildar ett smalt sund med branta stränder.

Sedan vi passerat Punta Changamé, ett par kilometer norr om norra spetsen af Cañas, seglade vi genom en liten skärgård, bestående af små, låga, rikt bevuxna holmar med många vackra vikar och sund; de hette Los Santos. Här liksom i Cañas-kanalen hade flibustiererna under slutet af sjuttonde och början af adertonde århundradet ett mycket omtyckt tillhåll: dels hade de bland holmarna goda hamnar, der de i lugn kunde hvila ut efter sina strider, och utmärkta playor, på hvilka fartygen kunde kölhalas, dels hade de derifrån lätt att hålla utkik efter de från Chile och Peru kommande rikt lastade spanska gallioterna. Mången blodig strid har också utkämpats bland dessa leende holmar och öar.

De båda längre ut till sjös belägna öarna San Pedro och San Pablo äro genom sin höga, symmetriskt koniska form utmärkta inseglingsmärken såväl för den, som skall söka sig in till Cañas-kanalen och Santos-gruppen, som för Panamá-trädaren. De omnämnas också ofta i Dampiers och hans efterföljares skildringar öfver striderna och irrfärderna i Panamá-viken.

Vi hade knappast lemnat Los Santos bakom oss, förrän vinden dog ut och vi måste söka hamn för natten i en långsträckt vik vid Punta Matadoro. På morgonen hade vi ingen vind, utan lågo och drefvo i närheten af San Pablo, hvarför vi åter sökte hamn för att invänta floden. Den förde oss också makligt förbi Changamé-viken och dess sex till sju öar. När vi kommit förbi

den nordligaste af dessa, fingo vi staden San Miguel i sigte och togo snart fast i land bland ett femtiotal större och mindre kanoter, de största omkring 40 fot långa och riggade som slättoppade skonare, men med gaffelfocken vanligen utan gaffel, pikad med spri.

Staden, som ligger på sluttningen af en starkt stigande kulle, tager sig bra ut från sjön och gör, när man ser den på närmare håll, intryck af snygghet och tropisk komfort. Visserligen såg jag mångenstädes i de af palmspjel uppbyggda husen svinen, hönsen och de menskliga medlemmarna af familjen i den skönaste sämja sitta eller ligga på golfvet, som utgjordes af den tillstampade marken, men alla de invånare, som buro kläder, hade det bländhvitaste linne, och der mera kläder förekom, voro äfven dessa oklanderliga. Husgerådet, kalebasser och lerkärl, stod finskuradt på sina hyllor, och en ovanlig prägel af välmåga låg öfver hela staden.

Bohaget bestod vanligen af några låga bänkar och högre britsar eller sofplatser, några korta hängmattor och en mer eller mindre ordentligt uppmurad härd. Redskapen utgjordes först och sist af den oumbärliga macheten, en bred, i nedre ändan vanligen något böjd fascinknif, omkring 2 fot lång, som tjenar till försvarsvapen, spade, lie, yxa och snid-instrument; ja, jag såg en neger sysselsatt att putsa naglarna på sina fötter med en sådan jätte bland knifvar. I ett öppet skjul var en ovanligt storväxt neger sysselsatt med majskrossning. Han stötte majsen, som låg i en 1,5 meter hög, 1 meter vid trämortel eller urna, med en stöt af mahognyträd liknande en Herkulesklubba. Ett femtiotal nakna barnungar lågo rundt omkring och beundrade negerns ofantliga kraftutveckling.

Staden räknar omkring 300 hus, de allra flesta

byggda af palmspjel och täckta af palmblad, men många af dessa palmhus voro uppförda med stor omsorg och sågo både prydliga och solida ut. Fyra eller fem hus af bräder existerade också; med sina gröna eller skära fönsterluckor och sina tegeltak, stucko de bjert af mot de brungrå palmbyddorna, ehuru just ej till sin fördel. Kyrkan, stor och rymlig, låg inklämd bland en klunga af hyddor, och intet yttre tecken antydde dess bestämmelse.

Befolkningen i staden stiger till nio hundra à tusen, allra största delen negerblandningar eller rena negrer och några få kreoler, hvilka senare äro köpmän.

Sedan vi fylt vårt behof af provisioner, seglade vi öfver till den midt emot staden belägna ön Afuera; då vinden emellertid var en hård nordan och hamnen dålig, fortsatte vi och passerade under den lilla bergholmen Cangrejo, der vi mötte ett vackert skådespel. Flera hundratal af tropikfoglar*) hade der sina häckplatser och bildade ett mörkt moln öfver oss, makligt seglande på sina väldiga vingar. De gamla svartbruna hanarne med sina starkt uppblåsta, högröda strupsäckar togo sig ståtligt ut, der de kretsade högt öfver flocken af hvitbruna ungfoglar. Holmen är mycket svårtillgänglig både genom de branta stränderna och den starka bränningen. Vinden hade emellertid friskat, så att vi måste taga in två ref i storseglet; vi försökte nu komma upp under Bavarena för att få hamn och på samma gång få göra bekantskap med en ny ö.

Då strömmen var hård emot och vinden och sjön i hvarje ögonblick växte, så att vi inom kort hade full storm, beslöt jag att länsa och fann snart en lugn hamn

*) Tachypetes aquila.

i en vik på vår gamle vän ön Viveros. Under natten hade vi ett hårdt regn — det var en vink att skynda på hemfärden. Följande dag kommo vi också välbehållna till Saboga, togo ombord våra spritkistor och slogo läger vid en vik på norra kusten, för att använda ett par dagar till samlingarnas inpackning, och derefter via Chepillo återvända till Panamá.

Innan jag lemnar Las Perlas-arkipelagen, vill jag anföra hvad Dampier, en af de äldste och säkert en af de bäste skildrarne af dessa trakter, derom har att säga (Voyage round the World. Vol. I). Han var, då han besökte dem 1681—83, deltagare i en af de mest beryktade flibustier-expeditionerna i Stilla hafvet.

"Las islas del Rey bestå af många låga och skogsuppfylda öar; de äro belägna i NNO 1/4 N och SO 1/4 S. Afståndet från fasta landet är ungefär 7 leguas. Deras sammanlagda längd är 14 leguas, afståndet från Panamá är ungefär 12 leguas. Jag vet ej, hvarför de kallas kungliga öar. På kartorna kallas de ofta, ja nästan alltid Perlöarna. Men jag kan ej heller förstå, hvarför man gifver dem detta namn, ty jag har aldrig der sett de ostron, i hvilka man finner perlor, och ej ens skalen af ostron. Den nordligaste ön af alla heter *Pacheca;* det är en liten ö på 11 eller 12 leguas' afstånd från Panamá. Den sydligaste heter *Isla de San Pablo.* Jag vet ej att flera än dessa två hafva särskilda namn, ehuru jag känner många, som vida öfverträffa dem i storlek.

På somliga af dessa öar odlas det plataner och bananer, och på andra finnes det risfält. De förnäme i Panamá, som ega dessa öar, hålla negrer der för att sköta planteringarna och för att anlägga nya sådana. De flesta af dessa öar och i synnerhet de största äro alldeles ouppodlade; emellertid är jorden der god

och fet, och der finnes rikedom på stora träd. Det är till dessa ouppodlade öar, som de förrymda negerslafvar, man kallar Maron-negrer, pläga begifva sig. Om dagarna hålla de sig dolda i skogarna, men om nätterna gå de ut för att plundra planteringarna.

Kanalen mellan dessa öar och fastlandet är 7—8 leguas bred och ej djupare, än att man kan ankra hvar som helst. Öarna ligga ganska nära hvarandra, emellan dem finnas många trånga och djupa kanaler, men i de flesta kunna endast småbåtar navigera. Ungefär en legua SO om San Pablo finnes en plats lämplig för kölhalning af fartyg; man kommer dit genom en god och djup kanal, som mynnar åt N (Cañas-kanalen, se ofvan sid. 153). Floden stiger der i lodrät höjd ända till nära 10 fot."

Då alla våra skatter blifvit granskade, förtecknade och inpackade, togo vi farväl af Las Perlas-arkipelagen och styrde mot Chepillo; men till följd af stiltje och motström hunno vi ej fram före mörkrets inbrott, utan ankrade i öppna sjön. Strax före soluppgången nästa dag hade vi hunnit tätt under ön och möttes af egretthägerns välkända morgonrop. Chepillo är temligen kuperad, med ett rundt, 40—50 meter högt berg i midten, öfverallt täckt af skog och vid stranden rik på högresta cocospalmer. Soluppgången visade oss nu en härlig syn: mellan topparna af träden tycktes hänga en hvit guirland, som af de första solstrålarna fick en bländande silfverglans. Då vi kommo närmare land, lyfte sig hela guirlanden i svallande bugter, och öfver oss utbredde sig en sky af ståtliga hvita hägrar, för att i nästa ögonblick försvinna liksom bortblåst. Öns stränder visa många egendomliga grottbildningar, klipp-portar, "nålar"

och pelare, märken efter vågornas rasande kraft; hafvet närmast omkring den är också fullt af ref och skär, så att seglingen der är ganska farlig äfven för grundgående båtar. Hela södra sidan af Chepillo är, ehuru kuperad, temligen låg. Der finnas inga menniskoboningar, men på norra sidan af berget bor en talrik befolkning i mer än femtio "casas". Redan Dampier talar med entusiasm om öns odling och rikedom på läckra frukter, och ehuru den på de sedan dess förflutna tvåhundra åren ej gjort några steg framåt, utan snarare tillbaka, är den dock ännu en af Panamás fruktgårdar.

På qvällen måste vi åter lemna Chepillo, emedan en sydlig stormby gjorde vår hamn farlig. Då vi ändtligen mot den höga sjön arbetat oss ut från viken, der vi legat, måste vi tillbringa en äfventyrlig natt bland bränningarna och grunden kring ön under ett ständigt ösregn och ett storartadt åskväder. Vid soluppgången hade storm och sjö lagt sig, och vi drefvo sakta framåt med strömmen. Det var ett underbart vackert panorama, som utbredde sig för våra blickar, sedan solen hunnit drifva bort dimmorna efter nattens starka regn. Den stora, sköna Panamá-viken utbredde rundt omkring oss sin spegelblanka yta, sakta báfvande af långa, makliga dyningar från Stilla hafvet, infattad af praktfullt grönskande eller fjerran blånande stränder. I söder skymtade svagt en strimma af Perlas-öarna, i vester reste Otoque och Taboga sina hjessor ur böljorna; längre i norr hägrade Cerro de Ancons mjuka linier, och östra sidan visade, bakom den i många vikar sig bugtande strandremsan, de blånande topparna af Andernas mägtiga kedja. Dessa toppar äro visserligen här ej så höga, men praktfulla genom symmetriska former och granna ljuseffekter. Längst bort vid horisonten förto-

nade sig de kraftfulla formerna af några bredryggiga kustberg.

Vi hade nu en lätt bris från SV, men snart började en blåsvart molnvägg resa sig i NO; den blef allt tätare och längre, lyfte sig högre, oupphörligt klufven af blixtar, till dess den tycktes lik ett gigantiskt klippblock hänga öfver staden Panamá och hvarje ögonblick vara färdig att krossa densamma. Den sneda belysningen under molnet definierade föremålen så skarpt, att man kunde tro sig för ett ögonblick flyttad några mil närmare kusten. I synnerhet var viken vid Panamá-viejo grann att skåda, och den gamla massiva tornruinen, det enda som finnes qvar af den förr så blomstrande staden, var riktigt vördnadsbjudande i sin dystra glans. I vester var himlen klar och strålande. Plötsligen fingo vi känna kraften hos de mörka magterna: en hård by från nordost störtade öfver oss, följd af ett häftigt regn. Vi voro beredda och begagnade byn till vår fördel, men egendomligt var det att segla dikt bidevind med hög akterlig sjö; den slog också då och då in öfver lä reling. Med tre eller fyra sådana byar kommo vi snart fram till Panamá och kunde vid middagstiden hala ned vår stolta flagga och beslå våra segel efter en nära två månader lång, på det hela taget ganska framgångsrik forskningsfärd i Las Perlas-arkipelagen.

TOLFTE KAPITLET.

Chamé, Pueblo Nuevo, Otoque.

Under min vistelse i Las Perlas-arkipelagen hade ett af de nästan periodiskt återkommande revolutionsförsöken egt rum i Panamá. En öfverste Nuñez hade vunnit större delen af stadens garnison på sin sida och begagnat presidenten Cervera's frånvaro på en inspektionsresa för att utfärda ett pronunciamento. Ryktet härom nådde oss redan på Chepillo, men vi voro dock ej så särdeles oroliga, alldenstund vi förut hört några af de ledande männen i Panamá, på tal om de ständiga revolutionerna, förklara, att columbianerna endast i brist på andra objekt sköto på främlingar, och vanligen nöjde sig med att aflossa några salfvor tvärs öfver "plazan" och längs de förnämsta gatorna, och att få kulor plägade stanna i menniskokroppar, de flesta deremot i väggar och fönsterluckor. Vid vår ankomst till Panamá var lugnet redan återstäldt, presidentens frånvaro hade varat några dagar längre än beräknadt var, och *general* Nuñez — han hade under tiden avancerat — hade hvarken haft penningar eller vältalighet nog att uppehålla entusiasmen för revolutionens sak så länge. Derför mottogo

trupperna Cervera med "vivas", och Nuñez försvann, förmodligen för att snart bättre rustad upprepa manövern.

Men ej blott politiska svårigheter hade hotat Panamá. Staden hade blifvit hemsökt af en vida allvarligare och mera fruktansvärd olycka; kopporna rasade der sedan en månad med alltjemt tilltagande häftighet, och man hviskade, men vågade ej säga ut det högt, att gula febern, denna tropikernas mordengel, redan hållit sitt intåg i staden och dagligen kräfde allt flera offer. Officielt förnekades emellertid båda sjukdomarna, antagligen på det att ej kanalbolagets aktier skulle sjunka, och väl också för att ej sprida panik bland arbetarne.

Under sådana förhållanden var det ej rådligt att stanna i staden längre än nödvändigt, och sedan jag användt en veckas tid att ordna och inpacka mina samlingar, lemnade jag åter Panamá för att med Bylgia segla längs vestra kusten af Bahian, Chiriquí och Costa Rica till Punta Arenas och Nicoya-viken. José Rua var fortfarande min förhandskarl, till andre man hade jag förhyrt en chilenare vid namn Isidoro Marco. Med ångbåt hade jag i förväg afsändt det tyngre bagaget för att så mycket som möjligt lätta Bylgia för den långa resan.

På Naös dröjde jag ett par dagar hos Ingeniör Rothe och gjorde derunder i hans sällskap och med förstärkt besättning en utflykt till Rio Caymito, en flod, som i Panamá och dess omnejd gällde för att vara ett krokodilernas urhem*). Ett sällskap af kanalbolagets tjenstemän hade också en månad förut besökt platsen och der, enligt sin historieskrifvares uppgift, fällt mer än femtio "lagartos".

Då vi ej förr än kl. 7 hade lemnat Naös, kommo vi in i Chorrera-bugten, der Caymito mynnar, först då den

*) Crocodilus acutus.

utfallande ebben gjorde det omöjligt att passera sandbaren vid flodens mynning. Vi måste derför för denna gång afstå från utrotningskriget mot krokodilerna och gingo i stället i land på en liten ö i Chorrera-bugten, der vi under väntan på floden idkade en liflig jagt på vadare och sjöfogel. Med floden kommo vi in i Rio Caymito. Mangrove kläder dess stränder så långt uppåt, som hafsvattnet går vid full flodtid, eller ungefär 3 kilometer. Bakom mangrove-vallen reste sig en storartad trädvegetation, ovanligt rik på palmer.

Ungefär $1^1/_2$ kilometer från mynningen ligger pueblon eller köpingen Chorrera, en samling palmhyddor, omgifna af cocos-palmer och bananas-planteringar. På långt afstånd från båten sågo vi här och der krokodiler flytande, blott med hufvudet och den långa nosen i vattenytan, liknande trädstammar och grenar, men så fort båten styrde mot dem, försvunno de ögonblickligen. Troligen hade de i friskt minne det förfärliga blodbad, som så nyligen egt rum just på denna plats. Endast tre lyckades vi skjuta. Hade vi haft tillfälle att inne i floden afvakta ebben, skulle vårt byte säkerligen blifvit mycket betydligt; nu upphjelptes resultatet af ett trettiotal storfoglar, som vi sköto på hemfärden.

Tidigt en morgon lättade vi ankare och lemnade Naös för att segla till Punta Arenas. Då det var fullständig vindstilla, måste vi söka hamn, innan floden började sätta in, för att ej blifva drifna tillbaka mot Panamá. Vi sökte derför med årornas hjelp in mot mynningen af Rio Perequete. Här gick emellertid en så hög stranddyning, att jag, för att kunna lotsa in i den smala rännan mellan sandbankarna, måste stå på aktersta toften och sköta rorkulten med foten. Just då vi voro inne i den värsta bränningen, sprang en åra af,

båten tog en gir, och jag stod på hufvudet i vattnet. Jag hade knappt åter kommit upp till vattenytan, förrän Nero, som ögonblickligen hoppat efter mig, med ett fast tag af sina käkar grep mig om armen och triumferande simmade mot båten. Det var också hög tid för oss att åter komma ombord, ty vi hade ej fått Nero inom relingen, förr än Isidoro utropade: "tiburon, tiburon!" — en haj, och knappt 30 meter från oss visade sig den höga, trekantiga stjertfenan af en af dessa roffiskar. Vi kommo lyckligt in i flodmynningen.

Morgonen derpå hade vi stiltje och regn och hunno under dagens lopp ej längre än till Chamé-viken, der vi ankrade under land mellan Punta de Chamé och Isla de Tabor. Punta de Chamé är yttersta spetsen af en egendomlig, lång, smal, bågformigt böjd landtunga, som från Chamé-flodens mynning sträcker sig 15—16 kilometer åt NO ut i sjön; dess största bredd på sista hälften af denna stora längd är ej fullt 300 meter. Den är låg, helt och hållet bestående af sand och betäckt af en tät buskvegetation, uppblandad med några lågväxta, taggrika trädarter. Vid den långa halföns bas eller landfäste reser sig det ovala, skogklädda Cerro del Tigre, 150—200 meter högt. Bakom detta åter uppstiger en hög, präktig bergknut, Cerro de Chamé, med utlöpare åt söder och vester. Vid flodens mynning ligger den temligen stora pueblon Chamé med 12—1500 invånare. Då vi ej kunde komma dit med Bylgia, och landvägen var för lång och besvärlig, afstodo vi från försöket att der förskaffa oss åtskilliga behöfliga proviantartiklar. Mot natten började en hård nordlig vind blåsa, och ehuru viken ej var mycket bred, reste sig snart en svår och krabb sjö. För att ligga säker lät jag

trawlen, den största skrapan, gå i botten såsom ett slags pliktankare.

På morgonen den följande dagen lättade vi före solens uppgång och befunno oss i dagningen utanför Punta Chamé på ett afstånd af 50—70 meter från land, drifvande för en svag vestlig bris, då plötsligt en flock negrer väpnade med gevär och machetes visade sig på udden, kommande från inre sidan af halfön; samtidigt uppträdde en annan, likaledes beväpnad flock på yttre sidan på playan. Tillsammans voro de 15—16 man. De hade tydligen tänkt öfverraska oss på vår ankarplats och tillropade oss nu att lägga i land. Då jag ansåg det öfverflödigt att efterkomma deras befallning, började de skjuta på oss. Men som de sköto illa och förmodligen hade dåliga gevär, gjorde deras kulor oss ingen skada; det bäst riktade skottet gick genom storseglet. Jag laddade min express-studsare, besluten att ej besvara elden, förr än båten eller någon af de mina blifvit träffad. Mina modiga matroser kröpo ned på botten af båten, ropande "ladrones, robadores", skurkar, röfvare. Så småningom ökades afståndet från land, och skotten föllo allt mera sällan. Detta äfventyr var emellertid en varning för oss att för framtiden iakttaga större försigtighet vid valet af läger och hamnplats; hade detta sköna sällskap öfverraskat oss under natten, hade vi troligen ej så helskinnade sluppit ifrån affären.

Hela dagen rådde stiltje och regn, så att vi på eftermiddagen ej hunnit längre söderut än tvärs för Cerro de Chamé. Vi rodde nu in i en här mynnande flod, troligen ett sydligare utlopp till Chamé-floden, för att fylla vårt vattenförråd. Försigtigtvis lemnade vi den åter, innan ebben skulle göra oss till fångar der för

natten, och ankrade ett godt stycke utanför flodmynningen, utom skotthåll från land.

Med solens uppgång begynte åter vår seglats för en svag bris. Kustformationen här visar ståtliga berg, som småningom draga sig undan inåt land och lemna mellan sig och hafvet en låg, på kullar och dälder rik grönskande strandremsa, tilltagande i bredd söderut. Kl. 10 f. m. passerade vi Punta Cocinero. Strax derefter såg jag ett smalt, svart moln stiga upp i SO; knappt hade jag fått in bottenref i storsegel och fock, förr än en ursinnig tornado bröt ned öfver oss med så våldsam kraft, att föga felades att den sänkt båten vid första anfallet. Lyckligtvis hade båten tillräcklig fart att kunna reda sig, men snart måste storseglet bergas för att den ej skulle pressas för hårdt. Vi försökte nu att för bottenrefvad fock sträcka öfver ett långt ref, der bränningen rasade med åsklikt dån. Det lyckades ej, ty stormen ökade, focken måste gå i däck, och för blotta riggen länsade vi in mot land och läto ankaret och reservankaret — trawlen — gå på 10 famnars vatten, i förhoppning att Bylgia med sina goda egenskaper som hvalbåt skulle kunna rida ut stormen. Så lågo vi under ett par timmars tid för ankare med mer än 50 famnar lina ute, och Bylgia vakade som en and på vattnet, men tyvärr hade redan förut så många sjöar spolat öfver oss, att allra största delen af provianten och en del samlingsmateriel blifvit förstörd.

Efter ett våldsamt regn, liknande ett skyfall, lade sig en del af tornadons våldsamhet, och för bottenrefvade segel arbetade vi oss upp mot sjön för att på andra sidan om en hög bergsudde söka in till Pueblo Nuevo, som är belägen nära mynningen af Rio San Carlos. Sjön var dock ännu så hög, att båten nästan

stod på ända i vågdalarna. Slutligen funno vi den efterlängtade flodmynningen och slogo under fullt regn upp tältet på en jemn och öppen plats nära floden. Så snart de ömtåligare sakerna blifvit förda i land och in i tältet, begaf jag mig uppför floden för att besöka Pueblo Nuevo och der möjligen finna proviant för resans fortsättning. Rio San Carlos är ganska smal, men djup, så att den ännu ett par hundra meter från mynningen lemnar god hamn, till och med åt små däckade skonare, som i Bahian besörja kustfarten. Vid sjelfva utloppet fans der ett litet varf, och en stor kanot af omkring 15 meters längd stod på stapel, nästan färdig; den var urhålkad ur en mahognystam. En skonare af omkring 50 tons drägtighet stod på land för att kopparas. Sedan jag passerat floden i åtskilliga bugter, kom jag upp på en palmrik slätt — här låg Pueblo Nuevo.

Husen utgjordes visserligen blott af palmhyddor, men de voro uppförda med ovanlig omsorg och de flesta öfversmetade eller rappade med lera. Några af dem hade tegeltak, dock utan att i stil afvika från de öfriga. Kyrkan var en temligen stor, rektangulär, rappad byggnad med tegeltak. Vid ena hörnet var den försedd med ett rätt vackert torn. Taket på detta torn var, liksom på flera kyrkor i Panamá, inlagdt med perlemor. Hela köpingen hade ett utseende af snygghet och ordentlighet, som dess värre ej är vanligt i dessa trakter.

Pueblo Nuevo är, oaktadt sitt ringa invånareantal (1500), ett rikt samhälle och en stad med stolta anor; den kan nemligen berömma sig af att hafva tillbakaslagit anfallet af en af de tappraste bland de oförvägna flibustier-höfdingarne. Det är nu (1882) jemt 200 år sedan Sawkins, segraren vid Chepillo, med en utvald trupp af 200 flibustierer tågade mot staden, men besegrades och

dödades af dess invånare, hvilka bildat en stark förhuggning vid ett pass öfver floden San Carlos.

Bortom pueblon krympte floden ihop till en smal, men temligen vattenrik bäck. Jag följde den uppåt genom ett temligen lågländt, men på flera ställen ganska pittoreskt landskap. Låga kullar och små dalkjusor omvexlade med palmrika slätter. Små ranchos lågo strödda här och der, temligen tätt intill hvarandra. Stor, välfödd nötboskap betade på slätterna, och bananas- och yamsplanteringar voro ej sällsynta.

Sedan jag skjutit åtskilliga foglar, som förut ej funnos i samlingen, bland andra ett par vackra blå och hvita skatfoglar *), återvände jag till köpingen för att underhandla om proviant. Det misslyckades emellertid, ty intet fans att få, med undantag af ägg och bananer. Det var således ganska svåra utsigter för oss, som hade en lång resa framför oss. Vid min återkomst till lägret träffade jag åtskilliga af stadens honoratiores, som kommit för att aflägga sin visit. Bland dem befann sig en italiensk läkare, Dr. Lombardie, som sedan många år varit bosatt här; han hade lemnat sitt fosterland under 1848 års politiska oroligheter, och var köpingens praktiserande läkare. Af honom erhöll jag många värdefulla upplysningar, och en särdeles ledsam, den, att det var alldeles omöjligt att på närmare håll än i Panamá få mitt behof af proviant fyldt.

Under natten fick jag ett häftigt anfall af feber, som höll mig fjettrad vid tältsängen i tre dygn; äfven Boström fick ett feberanfall, långvarigare, men lyckligtvis mycket lindrigare. Utsigterna för fortsättandet af vår färd längs kusten till Punta Arenas voro således myc-

*) Cyanocorax pileatus.

ket mörka, och jag beslöt att, så fort jag kunde flyttas ombord, segla åter till Panamá. Under tiden hade vi besök af en utvald samling af stadens skönheter — tyvärr kunde jag ej göra les honneurs, men lät José arrangera en kaffefest, der sjöskadade "cakes" voro pièce de résistance.

På fjerde dagen efter vår ankomst till Pueblo Nuevo kunde vi åter löpa ut ur hamnen, styrande kurs mot Panamá; men jag var, ehuru nästan fri från febern, så svag, att jag ej kunde sköta rodret, utan måste ligga på botten af båten.

Vinden var NO och svag, vi hunno derför under första dagen ej längre än till Otoque. Sjön gick hög, och strömmen var emot, hvarför jag beslöt att ankra i någon lämplig bugt på öns sydsida. Men detta var ingen lätt sak, ty här vexlade djupet mellan 80 och 60 meter. Slutligen fingo vi god ankarbotten på 30 meter tätt under land. Bränningen var dock för svår att tillåta landstigning; vi lågo derför i båten öfver natten, och då det var alldeles lugnt på morgonen, egnade vi några timmar åt öns undersökning. I soluppgången var Otoque praktfull med sina höga, kraftiga bergspetsar och sina trånga, klyftlika dalar, öfverallt täckta af en skiftande, frisk grönska. En väldig bränning dånar mot hela den branta sydstranden, och först efter många fruktlösa försök lyckades vi på sjelfva sydostpynten, ehuru med stor svårighet, komma i land. Långt kunde man dock ej tränga in i ön, ty nästan lodräta branter spärrade snart vägen. Fogelsamlingen ökades emellertid med åtskilliga värdefulla arter.

Då floden började sätta in, lemnade vi vår hamn, ehuru vinden var emot och mycket svag. Vi kryssade sex timmar och hade vid ebbens inträde nått och jemt

klarat norra udden af Otoque; vi ankrade derför ånyo på nordvestsidan af ön. Öfver våra hufvuden hängde på den branta bergssidan en liten by af 20—30 hus; här bor större delen af öns befolkning, resten är spridd i några få ranchos på nordsidan. Invånarnes antal är 100—150. Öfverallt är växtligheten yppig, och flerstädes syntes bergens brant stupande sidor vara odlade med yams, majs och ananas, ehuru det tyckes bra nära omöjligt för menskliga varelser att skörda der. Otoque visar ett verkligt alplandskap, med höga, spetsiga berg och djupa raviner; ingenstädes syntes spår till något slättland.

Otoque är 3,5 kilometer lång i NV och SO och ej fullt 3 km. bred. Rätt söder om densamma, skild genom ett något mer än 1 km. bredt sund, ligger ön Bona, ungefär 1 km. lång och lika bred; den är lika bergig och otillgänglig som Otoque och hyser några få familjer. Tätt invid sydvestudden af Otoque ligger en 20—30 meter hög, obebodd bergholme, Ensenada; den är formad som en långsträckt bulle. På dess stränder finnas åtskilliga djupt in i berget gående bisarrt formade grottor.

Då vinden något senare friskade och strömmen ej längre var så hård, beslöt jag att ligga öfver mot fasta landet för att på morgonen hafva fördel af landbrisen och ej behöfva offra ännu en dag vid Otoque. Det var en af Bylgias djerfvaste seglingar, ty vinden friskade småningom till storm, och vi hade slutligen fått in bottenrefvet. Strax efter mörkningen ankrade vi under Cerro de Chamé. José hade emellertid fått feberkänningar, så att Bylgia mer liknade ett flytande sjukhus än en af Kongl. Svenska Segelsällskapets stolta kryssare.

Tidigt på morgonen började vi seglingen med en svag landbris, och kl. 1 passerade vi Taboga, ändtligen kl. 5 e. m. ankrade vi vid Naōs. Resans vedermödor kunde nu anses öfverstårdna, och sedan jag förhyrt en frisk matros, rodde vi in till Panamá. Der beslöt jag att uppskjuta min båtexpedition till regntidens slut och i stället med ångare gå till Punta Arenas för att i Costa Ricas högland återhemta krafter och blifva af med det smygande febergiftet.

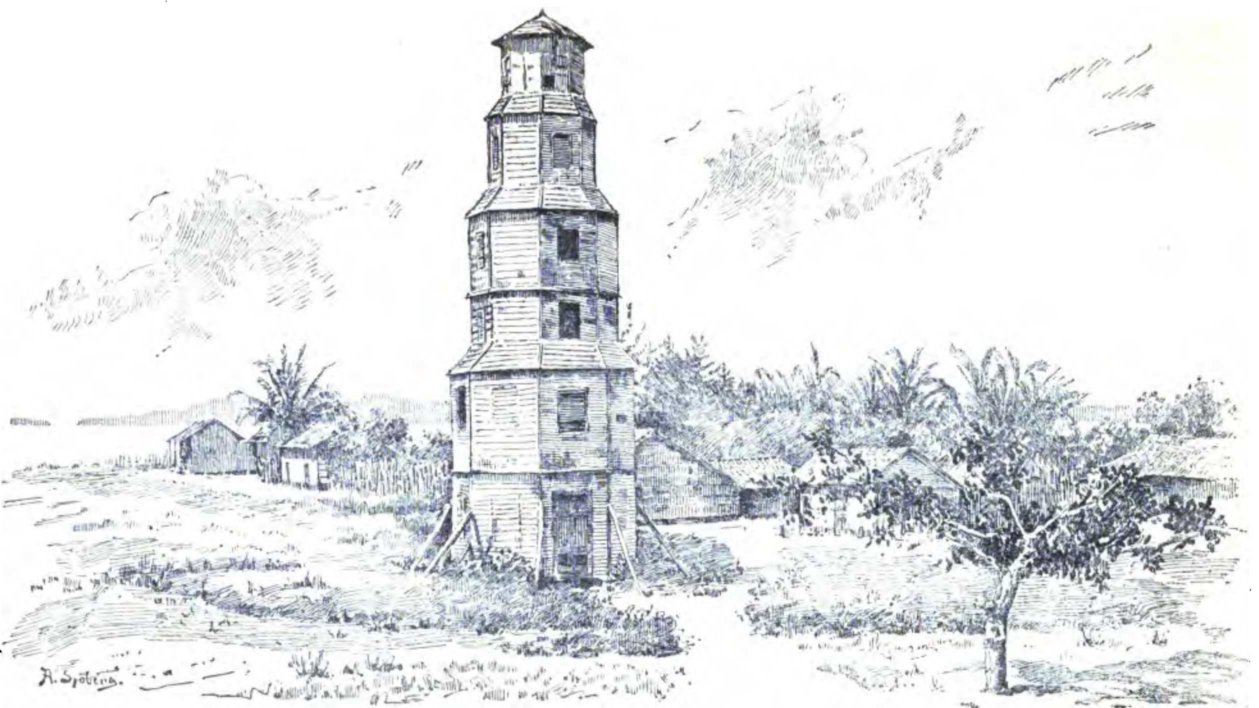

TRETTONDE KAPITLET.

Punta Arenas — Nicoya-viken.

Under mitt nödtvungna uppehåll i Panamá använde jag tiden att genomgå och inpacka samlingarna, som vuxit så betydligt, att de upptogo 14 stora lårar. Staden var nu ingen angenäm vistelseort, ty så väl gula febern som den nästan ännu mera fruktade Panamáfebern kräfde der dagligen flera offer; ett bland dessa var tyvärr min raske matros Isidoro, den ende som under min sista färd motstått feberklimatet vid San Carlos' mynning.

Jag hade redan allt i ordning för att med "City of Panamá", en af Pacific Steam Navigation Company's ångare, företaga resan till Punta Arenas, då jag plötsligt greps af ett feberanfall, det svåraste jag haft. Endast den omsorgsfulla vården af mina vänner i Panamá, konsul och fru Gyllich och ingeniör Rothe, har jag att tacka för sjukdomens lyckliga utgång. Då jag åter kom på fötter, hade ångaren längesedan lemnat staden, och jag måste invänta den nästa, "Honduras", som skulle afgå den 12 Juli. Genom kompaniets verkställande direktör, Kapten Dow, sedan länge känd för sin stora

F. d. fyr, Punta Arenas.

Fig. 43.

liberalitet och aldrig tröttnande välvilja mot resande naturforskare i dessa trakter, erhöll jag ej allenast betydliga förmåner ombord på ångaren, utan äfven rekommendationsbref till kompaniets agent i Punta Arenas. Då konsul Gyllich äfven försett mig med värdefulla rekommendationer till åtskilliga platser i Costa Rica,

Fig. 44. Facsimile efter en gammal karta af N. de Fer (1691).

kunde jag med ganska stort lugn emotse min vistelse i den lilla republiken.

Denna gång hade jag ingen annan följeslagare än Nero, ty jag måste qvarlemna Boström, som ännu var konvalescent, i Panamá; han skulle, så fort hans helsa det tillåt, komma efter. På aftonen passerade vi Otoque och en stund derefter viken utanför Pueblo Nuevo, hvilka båda platser ej väckte oblandadt angenäma minnen. Den

följande morgonen ströko vi förbi Punta Mala, den sydvestligaste udden på den breda halfön Azuero's ölösa och hamnlösa kust, och senare på dagen förbi Coiba, den största ön på hela Amerikas vestkust mellan Chiloë och Vacouver Island. Ön, som är rik och fruktbar, har en ytterst gles befolkning, endast några hundratal; söder om densamma ligga ett par mindre öar, Hicaron och Hicarita, hvilka, ehuru de äro de yttersta förposterna mot Stilla hafvet, äro skogklädda från hjessan ned till vattenbrynet. Alla dessa öar höra till provinsen Chiriquí, hvilken under den spanska tiden var en af de bäst befolkade och odlade delarna af den nuvarande staten Panamá. Nu är provinsen bekant för en temligen utvecklad kreatursskötsel och för den rikedom på fornsaker, som erhålles från gamla indiangrafvar i provinsens norra och mellersta delar.

Vi nalkades nu Punta Burica, gränsen emellan Costa Rica och Colombias förenade stater, af hvilka Panamá är en. På afstånd sågo vi Golfo Dulces mynning, den sydligaste af de två väldiga hafsvikar, som pryda och gagna Costa Ricas vestkust. Kustbergen resa sig upp till 1000 meters höjd. Golfen visade sig trogen sitt rykte: den var höljd af svarta moln och helsade oss med ett ymnigt regn. Vi aflägsnade oss nu mer och mer från land, och det sista vi sågo före nattens inbrott var Cabo Morena på nordsidan af den breda halfö, som innesluter Golfo Dulce.

Vid solens uppgång den följande dagen hade vi ej land i sigte, men efter ett par timmars förlopp uppsteg så småningom en bred, skogig bergskedja, det var Monte Herradura; och då hafsbrisen väl hunnit jaga undan molnen, reste sig der bakom en imponerande bergskägla, Cerro Turùbales, hvilken är 1300—1400 meter hög.

Efter passerandet af Punta Herradura sågo vi bergen skjutna längre inåt land och der nedanför en jemförelsevis låg strand, rikt utrustad med cocospalmer och andra högvuxna träd, och mellan dessa åtskilliga glittrande flodmynningar. På andra sidan hade vi den breda, bergiga Nicoya-halfön, än insvept i blåsvarta åskmoln, än skarpt definierad i strålande solljus, med sina många öar och vikar, sina dalar och skogklädda bergssluttningar.

Snart fingo vi sigte på den låga, långt utskjutande sandudde, som gifvit staden Punta Arenas dess namn. Från sjön ter sig platsen ej särdeles storartad, men den ser städad och välmående ut, och de mörkbruna husen med sina gröna cactushäckar och cocospalmer sticka bjert af mot den bländhvita sanden.

En starkt byggd landbåt tog mig och mina medpassagerare genom bränningen till en långt utbyggd, hög pier, dit vi måste äntra upp på en jernstege; det var derför både vanskligt och besvärligt att få upp bagaget. På bryggan mötte mig den första beskattningen i form af "introduktionsafgift" för mitt bagage efter en cent per skålpund. Det steg till 5 dollars, och då båtkarlen begärde samma summa för färden till land, måste man erkänna, att man får dyrt betala äran att få sätta sin fot på costarikansk jord. Dessutom har man att betala en dryg tull för bagaget, af hvad slag det vara må, instrument och böcker lika väl som tobak och kläder. Vapen äro absolut förbjudna till införsel. Jag måste derför lemna alla mina egodelar i tullkammaren och vara tacksam, att jag mot att betala tull fick taga med mig mina nödvändigaste gångkläder och anteckningsböcker.

Herr Rohrmoser, ångbåtskompaniets agent, skaffade mig emellertid få dagar derefter från republikens

styrelse tullfrihet för större delen af mina lådor och instrument, så att jag kunde begynna mina exkursioner till lands och vatten.

På American Hotel fick jag ett luftigt och beqvämt rum och en mathållning, som lemnade intet öfrigt att önska. Värden, en f. d. sjökapten från Förenta Staterna vid namn Masters, gjorde allt hvad i hans förmåga stod för att göra min vistelse i staden angenäm, och tacksamt får jag erkänna, att han väl lyckades deri.

Ehuru staden har en ganska betydlig utsträckning, har den föga mer än 1500 invånare. Gatorna äro ovanligt breda, upplysta eller rättare markerade af en rad fotogenlyktor i midten. Husen äro af vanlig spansk-amerikansk typ, uppförda af resvirke och bräder, en stor del af dem i två våningar med vidsträckta, täckta verandor. Genom de rika trädgårdar, som omgifva de flesta af dem, får staden, oaktadt sina anspråkslösa byggnader, ett ganska tilltalande utseende. Kyrkan utgöres af en stor, ladulik, hvitstruken byggnad utan torn eller tecken till yttre prydnader. Den är så stort tilltagen, att den rymmer mera folk än som finnes i hela staden. Inuti är kyrkan lika tarfligt utstyrd, fastän en mängd grannlåt, mera liknande klumpigt gjorda barnleksaker än kyrkoprydnader, äro hopade i koret. Bredvid kyrkan står en klockstapel, lägre än sjelfva kyrkan; dess klockor, hvilkas utseende och form tyda på en mycket hög ålder, utmärka sig för en särdeles vacker klang. Den mest i ögonen fallande byggnaden är emellertid den gamla, nu kasserade fyren (fig. 43); byggd af bräder, bildar den ett smäckert terrassformigt torn, som, bokstafligen taladt, lutar till sin undergång. Man har derifrån en den härligaste utsigt öfver den breda viken, hafvet och Nicoya-landet.

Min första utflygt blef en ridt utefter den långa, smala landtunga, på hvars yttersta spets staden ligger. Den s. k. camino real eller kungsvägen, liksom ock alla gatorna i staden, består af en ytterst fin sand i djupa lager, hvilket gör det mödosamt för menniskor och djur att komma fram. Och så beskaffad fortsätter vägen omkring 6 kilometer till landtungans bas, der man med ens kommer upp på det hastigt stigande fastlandet. Hela den långa halfön är således en produkt af hafvets verksamhet på ena sidan och på den andra af de floder, som falla ut på norra sidan om landtungan. Dess största bredd är knappt en half kilometer, dess minsta omkring 50 meter. Den är beklädd af en yppig och ovanligt omvexlande vegetation, oaktadt grunden blott består af fin sand, utan kullar eller åsar, som kunde bidraga till samlandet och qvarhållandet af mera närande jord. Små ranchos ligga tätt utefter vägen med väl inhägnade och odlade små jordlappar. Det är raka motsatsen till förhållandet på Isthmen. Der, i Panamá och dess närmaste omgifning, en lat och osnygg negerbefolkning med hus och täppor på förfall; här flitiga, ordentliga och välmående invånare af öfvervägande hvit färg, med välskötta odlingar.

Flera arter dufvor *), stora och små, trifvas godt bland planteringarna och visa sig föga skygga. Små flockar af gröna sparfpapegojor **) slogo sig tillsammans till en stor svärm, som under stoj och larm intog kronan af en väldig Mango eller spridde sig öfver en rad af lågvuxna Guayavas. Likt en blixt sköt en glittrande kolibri öfver vägen, tvärstannade i luften öfver en stor blomma för att passa på de insekter, som der sökte

*) Chamæpelia, Zenaidura, Chloroenas och Geotrygon.
**) Conurus.

sin näring; med ett starkt surrande ljud vibrerade vingarna så fort, att de för ögat liknade två glänsande halfcirklar. Törnskator, chichouris, svalor, hackspettar och hägrar bidrogo att göra taflan liflig. Den gråhöfdade gamen *) syntes här och der på de knotiga grenarna af något löflöst träd eller på stammen af en till hälften i vattnet liggande kullblåst cedrela. I staden var den likaledes allmän och i egenskap af renhållningshjon fridlyst. Den rödhufvade gamen **) fann jag ingenstädes här på vestkusten af landet. Närmare sjelfva fastlandet såg jag i en tät lund af guayavaträd och palmer en flock af den röda och blå aran ***), säkerligen en af den tropiska skogens grannaste prydnader. De glänste som väldiga rubinfärgade blommor bland palmernas djupgröna bladverk, och klättrade, begagnande den ofantliga näbben som en tredje fot, med hufvudet nedåt utför de smäckraste grenar.

Under en af mina senare exkursioner använde jag ett par timmars tid just på samma ställe för att iakttaga de bladbärande myrorna †), dertill närmast föranledd af den berömde engelske resanden och geologen Belts ††) uppgifter om desamma. De bära ofta bladstycken, tre à fyra gånger längre och lika mycket bredare än de sjelfva, och förstå väl att skydda sina bördor, då de äro tvungna att krypa under qvistar och andra hinder på vägen. Belt antager, att de använda dessa bladbitar för att inuti vissa rum i det stora boet åstadkomma ett slags drifbänkar för svampodling, sedan bladen kommit i förrutt-

---

*) Cathartes atratus.
**) Cathartes aura.
***) Ara militaris.
†) Oecodoma sp.
††) Thomas Belt, The Naturalist in Nicaragua, London 1874, p. 71.

nelseprocess till följd af den fuktiga atmosferen i dessa hålor. Jag gräfde upp tre af dessa bon och fann mycket rigtigt en mängd sådana bladbitar hopade utefter väggarna i ett 4 centimeter högt rum, ungefär en tredjedels meter under jordytan; rummen hade 3—6 ingångar eller lufthål, och der fans ej det ringaste spår till fukt. Bladen voro torra, en del af dem sönderaggade i kanterna, och emellan och på dem lågo massor af myrpuppor, men inga larver. Också i utvidgningarna af gångarna funnos hopar af bladbitar, men inga puppor. Här fans det intet skäl att antaga en svampodling, hvilket ju dock ej hindrar, att sådan verkligen kan ega rum i andra delar af boet, t. ex. der endast larver hållas förvarade. Emellertid talar en annan omständighet emot bladbitarnas användning till svampodling — en mycket stor del af bladresterna befunnos vara hemtade från tjockbladiga Ficus-arter och voro nu nästan pergamentartade. Voro de ämnade till substrat för svampodling, hade väl materialet snarare bort tagas från mera mjukbladiga träd och buskar.

På hemvägen hade jag sällskap af en karavan af oxkärror, de fordon, som underhålla trafiken mellan kusten och högslätten, der hufvuddelen af befolkningen bor och der landets största rikedom, kaffeplanteringarna, finnas. Dessa fordon bestå af ett plumpt tillyxadt underrede på två massiva hjul af fyratums-plank, sammanhållna af lika groft tilltagna hjulringar. Ett nära två meter långt, ²/₃ m. bredt och en decimeter tjockt ok, med urhålkningar för oxarnas halsar, är surradt fast vid deras horn och bär den tunga tistelstången. Sjelfva vagnskorgen utgöres af en låda af tjocka plankor, en och en half meter lång, en meter hög och lika bred. Mycket kan kärran således ej rymma, och det är klart, att

frakten för varor forslade på detta sätt måste blifva ganska hög. Inga tömmar begagnas; en tillspetsad eller jernskodd staf och en tung piska äro de enda styrelsemedlen. Man kan med full säkerhet påstå, att dessa fordon äro af samma modell, som användes i landet redan för mer än två hundra år sedan.

Den del af Costa Rica, som har Punta Arenas till hufvudort, eller Comarcha de Punta Arenas är ganska svagt befolkad. Den hade vid folkräkningen 1874 ej fullt 5,000 invånare, af hvilka staden räknade 1,520. Klimatet är, ehuru hett, dock ganska sundt; troligen bidrager härtill, hvad staden beträffar, dess läge på en porös sandgrund och framför allt den friska hafsbrisen. Från Punta Arenas utgår en jernväg, men tyvärr ej längre än till Esparza, ett par och tjugo kilometer. I en framtid, hoppas man, skall Stilla hafvet förbindas med det Atlantiska genom en jernväg mellan Punta Arenas och Puerto Limon. Utom den nämnda jernvägsbiten finnas redan nu två andra sträckor under full trafik, den ena uppe på högslätten, den andra vid Atlanten; vi skola i det följande få tillfälle att tala vidare om dessa kommunikationsleder.

Golfo de Nicoya är en af de härligaste vikar man kan få se, med sina höga, bergiga, omvexlande stränder, sina talrika flodmynningar och sina sköna öar, än till öfverflöd lummiga, än resande sig i bisarra klippformationer. Under talrika draggningsfärder hade jag rikt tillfälle att lära känna den.

Den första gången jag der försökte min lycka, hade jag förhyrt en engelsk gigg och tre s. k. sjömän. Från den långa, rymliga bassinen norr om Punta Arenas' halfö rodde vi ut i den stora golfen rakt vesterut mot ön San Lucar, hvilken på sin norra sida erbjuder en säll-

synt god hamn och är republikens örlogsstation på Stilla hafssidan. Stilla hafs-eskadern var dock ej stor, den bestod af en liten skonare, en mindre ångbåt och några slupar. Hamnen har emellertid rum för hela K. Svenska flottan. På ön finnes ett litet kastell med garnison och två kanoner. Derefter passerade vi Pan de Azúcar, en liten, lummig, hög ökägla. Vid Gechuava, strax söder derom, började draggningarna med god framgång, men under en tryckande hetta, som först lindrades något, då den efterlängtade "virazon" eller hafsbrisen kom. Derifrån sträcktes färden mot Nicoya-landet till den lilla byn Estero de Gigante, belägen vid en liten bäck med samma namn. Nicoya-kusten är särdeles vacker med berg vid berg, somliga bevuxna med skog, andra med frodigt gräs. Nicoyensernas hufvudnäring är kreatursskötsel. Vid stranden öppna sig många yppiga dalar, hvar och en vattnad af sin flod eller bäck. Den sydliga ändan af halfön är kantad af flera större och mindre öar, hvilka genom pittoreska bergsformationer bidraga att höja sceneriets skönhet.

På andra sidan golfen resa Costa Ricas Cordillerer sina våldiga hjessor och blicka förnämt ned på Nicoyas lägre berg. Mägtiga molnmassor, så mörka och hotande, att de tyckas i hvarje ögonblick färdiga att utsända thordön och regn, betäcka många af dem och sjunka ibland ned i dalarna, bildande en präktig fond för de framför dem liggande kustbergen. Vid dessas fot åter ligger den långa, låga landtunga, som bär Punta Arenas' stad, så låg, att husen, från detta afstånd sedda, tyckas badade af vattnet. I sydvest öppnar sig det omätliga hafvet, för ögonblicket ej skuggadt af moln, sprittande och gnistrande i det varma solljuset. Nicoya-viken är genom sin storlek och de ypperliga hamnar den

erbjuder af ytterligt stor vigt för republiken; dess längd från mynningen vid Cap Vela till bottnen vid utloppet af Rio Tempisque utgör omkring 60 kilometer. Emellan Punta Arenas och Punta de Hoz, det smalaste stället af golfen, mäter den något mer än 12 km. Dess största bredd ofvanom Punta Arenas är omkring 20 km., och ungefär lika mycket vid mynningen.

Det var ebb, då vi skulle segla in i den norra hamnlagunen; inloppet var försvaradt af en vidsträckt bar eller sandbank, som äfven af småbåtar blott på ett par ställen kan passeras, och äfven der ofta med risk, om vinden är SV. Vågorna på baren reste sig höga och smaltoppiga i en lång halfcirkelformig guirland, liknande det krenelerade bröstvärnet på en skans. Under det vi nalkades baren, uppdukade min besättning de mest hårresande historier om de olyckor, som här passerat, hvari hajar, förtviflade kärestor och novemberstormar spelade en betydande roll. Emellertid kommo vi utan alla äfventyr öfver baren och fortsatte i den norra hamnbassinen våra draggningsarbeten.

En annan dag företog jag en jagtfärd uppför Rio Ciruela, en af de tre floder som mynna i hamnen norr om Punta Arenas. Min farkost var en 8—10 meter lång kanot med tre indianska roddare. Det första jagtbytet blef en krokodil, som i sällskap med ett par kamrater tog sin siesta i solgasset på en sandbank utanför mynningen af Rio Secco, en liten flod som mynnar strax vester om Ciruela. Det var den längsta krokodil jag hittills sett i Central-Amerika, den mätte från nostill svans-spetsen 4,6 meter. Den tillhörde samma art*) som jag förut träffat i mynningarna af Rio San Carlos, Caymito och Chepo i Panamá-viken. Sandbanken sprang

*) Crocodilus acutus.

ut från en liten låg och lummig ö, som bar det stolta namnet Pantheon och var stadens begrafningsplats.

Vi rodde med det inkommande flodvattnet in i Ciruelas östligaste arm, Santa Rosa, som slingrade sig i otaliga bugter genom den lösa, lågländta marken. Så skarpa voro dessa krökningar, att vi ingenstädes på en gång sågo 150 meters längd af floden, och att på ett par ställen båtens längd var nära att omöjliggöra vårt framträngande. Mangrove-vegetationen följde med uppför floden så långt som hafsfloden steg; på några få ställen nådde mangroven en betydlig höjd, men vanligen var den lågvuxen, och bakom densamma reste sig den högstammiga storskogen. När vi kommit 3 à 4 kilometer uppför floden, stannade kanoten på grund. Indianerna aftogo sina få klädespersedlar och sprungo i vattnet. De drogo nu båten mer än två kilometer, obekymrade om solen, som lodrätt sände sina strålar på deras blottade hufvuden. När hettan blef alltför stor, stannade de och lade sig raklånga på botten af floden och höllo sig mer än en minut under vattnet; derefter fortsattes bogseringen.

Vid middagstiden kommo vi fram till haciendan Ciruela, der vi blefvo artigt emottagna af värden, en ståtlig mestiz, sedan den mest ceremoniösa presentation försiggått. Högryggiga stolar klädda med tigerskinn utburos ur huset och placerades i skuggan af ett väldigt aguacate-träd *), och med dess frukter vederqvickte vi oss under en djupsinnig diskussion om den politiska ställningen i Costa Rica och i Europa.

Snart förmådde mig de djupa tonerna af en vrålapa **) att afbryta samtalet och bjuda farväl åt den gäst-

*) Persea gratissima.

**) Mycetes palliatus.

frie värden och hans damer. Efter tjugu minuters ansträngd marsch lyckades vi genskjuta aporna, som förflyttade sig fortare i trädens kronor än vi på fasta marken. En gammal gråskäggig hane blef mitt byte, men höll på att fastän död undslippa mig, ty med den starka gripsvansen, de amerikanska apornas femte hand, hade han fått ett så kraftigt tag, att kroppen blef hängande fast, äfven sedan lifvet flytt. Efter att förgäfves hafva väntat nära en half timme måste jag låta en af indianerna äntra upp i det höga trädet och hugga af grenen, der apan hängde. Då den kommit ned till marken, måste jag använda ganska stor kraft för att bända upp svansspetsen och lossa den från grenen. Vrål-apan har erhållit sitt namn från sitt mägtiga läte, hvarmed den injagar undran eller skräck hos den, som första gången hör det i de tropiska skogarna. Ljudet är så starkt, att man är frestad att tro det härröra från ett djur af vida större dimensioner. Också är vrål-apan*) utrustad med en särskild apparat för dess frambringande: ett af struphufvudets ben är nemligen ovanligt stort och omvandladt till en hjelmformig benkapsel, som tjenstgör som ett slags resonanshåla.

Tvänne röda och blåa aras ökade vårt byte, hvarefter vi i en liten rancho vid flodstranden intogo vår middag hos en språksam matrona. Jag serverades på ett litet dukadt bord, duken oklanderligt hvit, indianerna på ett utan duk; jag erhöll stekta ägg och stekta bananer, de fingo kokta dito — se der skilnaden mellan en caballero och peones, enligt gummans uppfattning.

Några dagar senare hade jag vid stränderna af floden Tocoscal, ungefär 20 kilometer nordost från Punta Arenas,

*) Den kallas i Costa Rica och Nicaragua vanligen "Congo".

en särdeles lyckosam jagt. Jag hade fått upp en tapir och skadskjutit honom. Nero följde spåren till stranden af en liten biflod till Tocoscal, der de försvunno; tapiren hade följaktligen gått öfver floden eller följt den i vattnet för någon sträcka. Efter en stunds sökande utefter båda stränderna återfann Nero spåret, och en half kilometer från floden låg tapiren död. Det var ett ungt exemplar af Baird's tapir*). Då jag hade ett par timmars väg till platsen der min kanot och besättningen väntade mig, kunde jag nu ej taga med mig annat än skallen och började försigtigt flå af huden på hufvudet, då Nero plötsligen gaf till ett häftigt kort skall bland buskarna ett stycke ifrån mig. Jag skyndade dit och fann honom nedhukad liksom till språng med raggen rest på ända. Det prasslade till i löfverket knappt 20 steg ifrån mig, och jag såg en skymt af en smidig tigerkatt, som med stark fart försvann i rigtning mot den lilla flod, vi nyss passerat. Med synbar glädje följde Nero spåret, jag sprang raka vägen till flodstranden, der det var mera öppen mark, och hade knappt hunnit femtio steg, då jag mellan träden såg djuret just i färd med att på en tvärs öfver floden fallen smal trädstam passera öfver till andra sidan. Hållet var långt, men alldeles rent. Jag sköt — tigerkatten gjorde ett språng och försvann mellan buskarna, innan jag hann gifva honom det andra skottet, men jag såg, att han var svårt skadad, ty bakdelen släpade. Då Nero försökte passera trädstammen, som tjenat tigerkatten till brygga, slant han och följde med strömmen ett stycke ned för floden. Jag uppsökte det vad, der jag nyss förut gått öfver floden, och avancerade försigtigt mot spången eller trädstammen, der fann jag en dugtig blodpöl, och då jag lyfte ögonen

*) Tapirus Bairdi.

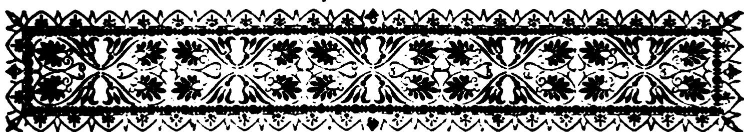
från marken, såg jag mitt byte utsträckt längs den understa tjocka grenen af ett ceiba-träd. Jag såg endast venstra skuldran och en del af venstra sidan af hufvudet med ett ilsket blickande gulgrönt öga. Jag försökte ändra plats för att få bättre tillfälle att skjuta, men då jag i detsamma hörde hunden nalkas och fruktade, att han skulle blifva söndersliten, om han kom fram under trädet, så sköt jag, och med ett tungt fall störtade tigerkatten ned och blef liggande på rygg under fåfänga och allt svagare försök att komma på benen. Jag kunde ej gifva honom banesår, ty Nero var i vägen, krypande med öppet gap och buken tryckt mot marken, ej olik en puma. Tigerkatten gjorde ett försök att slå hunden med den friska framtassen, men föll dervid tungt öfver på ena sidan, då Nero högg honom i strupen och ändade hans lif. Det var ett fullvuxet, särdeles vackert exemplar; från nosspetsen till svansroten mätte den 75 centimeter, svansen var ungefär hälften så lång. Arten kallas i Costa Rica "Cauzel" *), och ehuru den aldrig anfaller menniskor om ej skadskjuten, är den mycket fruktad till följd af den förödelse den anstiftar bland tamdjuren. Den anträffas ej i de högländta, mera tempererade delarna af Costa Rica, men älskar att uppehålla sig i de tätbevuxna floddalarna i "tierra caliente", framför allt i kustregionen. Tapiren deremot går högt upp i höglandet, jag har i Costa Rica sett spår af den så högt som 1,500 meter öfver hafvet. Genom skotten hade mitt folk blifvit tillkalladt, och de jublade nu öfver den läckra tapirsteken och togo för sig så mycket de orkade bära. Tapirens kött, i synnerhet af yngre djur, är en god och kraftig föda; det är till färgen mycket

*) Felis tigrina.

mörkt och saftigare än det oxkött, man vanligen bjudes på inom tropikerna.

Hemfärden utför Tocoscal var härlig. Solen hade långesedan gått ned, himlen var djupt blåsvart, och stjernorna glänste med ett starkare ljus, än vi äro vana att se här uppe i norden. På floden åstadkommo de högskogiga stränderna ett djupt mörker, endast afbrutet af det glittrande skummet från paddelårorna eller det hvitaktiga skenet från en eller annan fosforescerande insekt, som korsade vår väg. Men om också ljuset var sparsamt, så saknades ej lif omkring oss: öfverallt en mångstämmig konsert af syrsor, grodor, nattskäror och klagande ugglor, ibland uppblandadt med vrål-apans allt öfverröstande vredgade rop. Nära flodens mynning, på en plats der skogen dragit sig något tillbaka och lemnat rum för en buskvegetation, stego vi i land för att fånga insekter. En lykta påtändes och placerades på en handduk, den hvita ytan förstorades genom våra skjortor, och snart krälade en mängd insekter kring ljuset och sorterades i rör och papperskonvolut. Hamnlagunen låg lugn och jemn som en spegel, en bred fosforglänsande fåra betecknade kanotens väg öfver den mörka vattenytan; men plötsligt sprang månen upp öfver bergens rygg och förvandlade det mörka hafvet och viken till en dallrande silfverglänsande yta, så långt ögat kunde nå.

FJORTONDE KAPITLET.

Costa Ricas högland.

En dag i Juli lemnade jag Punta-Arenas för att göra en tur uppåt höglandet till republikens hufvudstad San José. Anledningen till min resa var svårigheten att i Punta Arenas inhemta några upplysningar om ställningar och förhållanden på den Atlantiska kusten, hvilken jag önskade besöka för att studera åtskilliga vigtiga zoologiska frågor. Via jernväg skulle jag fortskaffa mig till Esparza, och derifrån på hästrygg till Alajuela, en väglängd af 45 kilometer. Tåget bestod af lokomotivet, en passagerarevagn och en öppen godsvagn lastad med säckar och ofvanpå dessa åtskilliga fripassagerare. Färden till Baranca gick utan äfventyr, långsamt visserligen och försigtigt, men försigtighet behöfdes mer än väl, ty banan är ovanligt slarfvigt byggd, och än den ena än den andra sidan af spåret sjönk undan för lokomotivets tyngd. Vägen är en af de vackraste jernvägsbitar man kan befara. Under den första delen deraf har man öppna hafvet omedelbart vid foten af jernvägsvallen, mot hvilken bränningen bryter mullrande och hotfull; på andra sidan den rika tropiska ungskogsvegetationen af lianer och blommande buskar hopväfd till en skiftande löfvägg, här och der afbruten af ej mindre yppiga inhägnade plante-

ringar. Snart lemnade vi hafvet och kommo in i den fuktiga, högstammiga skogen vid Rio Baranca's mynning. Flodens stränder äro pittoreska, den norra eller högra stranden beklädd med storskog, den södra stiger hastigt upp i mjuka, grönskande kullar. Floden passerades på en lätt och solid hängbro af jern. Denna bro är utan all jemförelse det bästa af hela jernvägen Punta Arenas — Esparza, den är ock af mycket senare datum än det öfriga arbetet. Sjelfva banvallen på södra sidan var ännu bristfälligare än den vi redan passerat. Vi hade ej heller kommit en half kilometer från bron, förr än lokomotivet urspårade, och det behöfdes en dryg timmes arbete att få det upp igen. Lyckligtvis fans der godt om arbetskrafter. Vägen gick i många mer eller mindre motiverade kurvor och genomskar flera sandkullar af betydlig höjd. Men allt schaktnings- och tunnel-arbete var så lättsinnigt utfördt, att man har full rätt att anse denna jernväg vara en bland de farligaste att passera. Också lära vederbörande myndigheter vara betänkta på att grundligt ombygga densamma. Vi framkommo emellertid välbehållna till Esparza.

Oaktadt den lilla platå, på hvilken staden ligger, ej reser sig mer än omkring 230 meter öfver hafvet, skiljer den sig dock märkbart från låglandet kring Punta Arenas både i temperatur och vegetation. Frodiga gräsmattor mötte ögat, och löfträden hade pluralitet mot palmerna. I "Lacoste's Hotel" finner den resande en i alla afseenden angenäm tillflyktsort; värden är en gammal fransk hedersman. Staden, som inberäknadt de kringliggande haciendorna har omkring 1,500 invånare, gör ett godt intryck genom den snygghet, som öfverallt tyckes vara rådande, och genom de talrika trädgårdarna och planteringarna kring husen. Vägen till San José; camino real,

utgör hufvudgatan. En stor gräsbevuxen plaza omgifver kyrkan, hvilken är byggd i en något ovanligare stil. Tornet är nemligen placeradt midt öfver gafveln, ej som vanligt vid dess venstra hörn. Några försök till rundbågar öfver fönstren och en utbyggd sakristia göra den mindre ladulik än vanligt.

Esparza njuter af ett härligt klimat, "likt södra Frankrikes sommarklimat", sade den gamle fransmannen, och dervid drog han en djup suck, som kanske antydde, att ej alla fördelarna voro här vid Stilla hafvets kust. Bananer, sockerrör, majs, söt-potatis och frukt af alla möjliga slag odlas här; boskapsskötsel idkas ock, ehuru i mindre skala.

Tidigt följande morgon lemnade jag den lilla staden på ryggen af en usel häst, som lidit mycket både af ålder och dålig behandling. Öfver berg och dalar, öfver små fredliga bäckar och bullrande bergsströmmar sträfvade vi nu fram på en nästan bottenlös väg, der hästen ofta sjönk ända till buken i lera, och jag måste från sadeln vada till vägkanten för att finna en fast punkt, från hvilken jag kunde draga honom upp ur dyn. För en kort sträcka anträffades här och der en smal tilltrampad stig i den breda vägen, och jag lät då min lefnadströtte krake trafva ut en smula, med äfventyr att vid hans minsta felsteg få mig ett lerbad. På åtskilliga ställen funnos spår af en forntida stenläggning, men då den alldeles icke var hållen i stånd, bidrog den snarare till att försvåra vägen än att göra den farbar. Större och mindre byggnader, de flesta af palmspjel med planteringar af sockerrör, majs, ris, bönor och rotfrukter, följde tätt efter hvarandra längs vägen, omvexlande med vidsträckta ängsmarker bevuxna med ett tätt och frodigt gräs, allt omsorgsfullt inhägnadt med cactushäckar eller

stängsel af stockvirke. All åkerbruksredskap och allt husgeråd bar en ålderdomlig prägel och visade, att folket åtminstone i detta afseende ej tagit många steg framåt, "sedan det spanska oket afkastades".

Vid en liten rancho stannade jag en stund för att hvila hästen. Af husmodern blef jag bjuden på kaffe och majs-tortillas och kom snart i ett lifligt samspråk med familjens medlemmar. De klagade bitterligen öfver de svåra tiderna och landets fattigdom. Men om ett land med sådana hjelpkällor som dem Costa Rica besitter är fattigt, så måste det bero på en dålig högsta förvaltning eller ett oföretagsamt folk, eller kanske på begge delarna i förening. För ett trettiotal af år sedan hade dock Costa Rica under den driftige köpmannen Rafaël Mora's långvariga presidentskap blomstrande finanser och politiskt lugn. Sedan dess har landet hemsökts af de för de öfriga spansk-amerikanska staterna så vanliga revolutionskonvulsionerna, och då till på köpet kaffet, landets hufvudprodukt, nu (1882) så betydligt sjunkit i värde, är det klent beställdt med den allmänna välmågan.

Färden fortsattes öfver den ena bäcken och floden efter den andra, de flesta försedda med dåliga svigtande trä-broar; en af dem, Jesus Maria, kunde dock skryta med en präktig gammal stenbro, enkel och solid, höjande sig mer än 15 meter öfver vattenytan, med kraftiga landfästen, allt bygdt af qvadersten. Den är säkert ett minne från den gamla "camino real". Fram på förmiddagen kom jag till den lilla köpingen San Mateo; den nätthet och prydlighet som utmärkte Esparza saknades alldeles här. Husen voro få och illa underhållna, de allra flesta af bräder. Kyrkan var liten och obetydlig, liggande utanför den öfriga hus-samlingen, och ett stycke ifrån den stod ett litet fyrkantigt trätorn. Plaza sak-

nades, såvida man ej med denna benämning skulle hedra en vidsträckt äng, som omgaf kyrkan. San Mateo har knappast 500 invånare, men trakten närmast omkring köpingen är tämligen tätt befolkad och räknar vid pass 1500. Längs hufvudgatan eller vägen växte apelsinträd, dignande af mogna frukter. De voro både till smak och arom de bästa apelsiner jag förr eller senare ätit, också njuter San Mateo ett visst rykte härför, men tillgången på apelsiner är så stor, att den många gånger öfverträffar efterfrågan. För att skona hästen, hvilade jag öfver här resten af dagen och gjorde en exkursion utefter Rio Conception, en biflod till Rio Grande.

Redan före kl. 5 följande morgon satt jag i sadeln och trafvade i väg, förlitande mig på hästens instinkt, ty sjelf kunde jag blott otydligt skymta vägen. Det var ett ståtligt skådespel, att se solen "förgylla bergets topp". Vi befunno oss nu på vestra sidan af en af Cordillerans hufvudgrenar, Cerros del Aguacate, med topp vid topp, ej höga koniska vulkanspetsar, utan mera lugna, trubbiga toppar, sakta resande sig från den höga bergsryggen. Öfverallt bjöd vägen här på hänförande vyer öfver dalar och högslätter, öfver leende ängar eller ljust grönskande majsfält, här och der afbrutna af en bullrande bergström eller omfamnade af en mångskiftande skog. Bergsryggen framför oss var brant, och vägen steg uppför densamma i zigzag, men med mycket stark stigning. Solen hade ännu ej hunnit så högt, att den kunde blicka öfver bergstopparna; jag red derför i skuggan ända upp till krönet, der jag stannade en stund i en stor rancho — eller kanske snarare "tienda-värdshus" — för att hvila. Härifrån passet, der "camino real" går öfver krönet af Cerros del Aguacate, omkring 1,500 meter öfver hafvet, njuter man af ett härligt panorama: vesterut sänkte

Hacienda, Costa Ricas högslätt.

sig landet i vidsträckta grönskande terrasser mot hafvet, med Punta Arenas' hvita sandtunga och Nicoyas breda vik och grönvågiga högland i fjerran, och der bakom en strimma af det nu i solens strålar guldglänsande hafvet. Åt andra sidan utbredde sig den tätt odlade högslätten, böljande i kullar och dalar och omgärdad af den ståtliga cordilleran, hvilkens mägtiga vulkankäglor hade iklädt sig hotfulla molnhattar.

Nedstigningen utför östra sluttningen af Aguacate-bergen var lätt, och snart voro vi inqvarterade i det s. k. hotellet i den lilla nätta staden Atenas, der vi alla tre, Nero, hästen och jag, fingo en god frukost.

Atenas ligger ej fullt 800 meter öfver hafvet, och njuter, enligt invånarnes egen utsago, af det bästa klimatet i hela republiken. Staden är vacker och inbjudande, der den ligger på en ganska kuperad mark mellan två små bifloder till Rio Grande, inramad af mägtiga berg. Från Atenas stupade vägen brant ned för sidan af Rio Grande's floddal; vi passerade floden på en högt öfver vattenytan byggd qvaderstensbro. På dennas sidor funnos gamla stensniderier. Då vi sträfvat oss upp för den lika branta östra väggen af dalen, kommo vi till La Garita, förr tullstation, nu liknande en skans i ruiner. Tullafgifterna upptagas numera på Stilla-hafs-sidan i Punta Arenas och på den Atlantiska sidan i Puerto Limon. I en stor rancho eller snarare hacienda, ett stycke från La Garita, rastade vi för en stund, och fortsatte derefter vår färd. Några kilometer vester om Alajuela passerade vi genom en liten pueblo med en stor, alldeles ny kyrka, helgad åt San José, hvilkens staty var rest på spetsen af gafveln. Då vi nalkades Alajuela, mötte vi partier af stadens beau monde till häst. De redo, så väl herrar som damer, i sträckt galopp, men

då hästarna utan undantag voro små och magra, gjorde kavalkaden ej något imponerande intryck.

Alajuela är en ganska stor stad, den uppgifves hafva öfver 4,000 invånare, men består till största delen af envånings adobe-hus, ofta försedda med tegeltak och undantagsvis med glasfönster. Vid plazan reser sig en stor, alldeles ny, prydlig stenbyggnad, som är afsedd till kasern; der bredvid ådrog sig "palacio municipal" någon uppmärksamhet genom sin storlek. Kyrkan är stor, nyreparerad, byggd af sten, med två små klocktorn vid främre gafveln och en stor kupol öfver koret. Vederbörande hafva haft nog dålig smak att täcka kupolen ända ned till kyrktaket med korrugerad jernplåt. Plåtens raka refflor komma i stark strid mot kupolens runda linier, och intrycket af det hela blifver derigenom alldeles icke storartadt. I stadens största hotell, "La Union", blef jag befriad från min tålamodspröfvande häst; från Alajuela kan man nemligen med jernväg fortsätta resan till San José och Cartago.

På den stora hotellgården fans förutom ett stallskjul med 70 till 80 hästar en liten circus för tuppfäktningar, omgifven af en stark, en meter hög trä-inhägnad. Vid sidan af densamma stod mot husväggen en 4 meter hög och lika bred öppen hylla, afdelad i mer än trettio rum. I hvart och ett af dessa rum stod en tjudrad stridstupp; så fort en af dem gol, instämde hela sällskapet. En tuppfäktning skulle nu ega rum, och en samling af blomstrande sennoritas, feta, skinande "padres" och andra tuppegare af alla samhällsklasser omgåfvo banan. En gammal välfödd padre hade en mager, ärrig och enögd tuppveteran på armen, men han fann tydligen ingen värdig motståndare på hyllan, ty tuppen fick fortfarande bibehålla sin plats vid padrens barm. Endast ett par

fäktade, väpnade med långa skarpa stålsporrar, och då egarne sjelfva kommo i strid om, hvilken af tupparna som skulle anses hafva vunnit seger, upplöstes hela spektaklet.

På qvällen spelade regementsmusiken på plazan, som var uppfyld af damer med uppvaktande kavaljerer. Presidenten i republiken, Don Tomas Guardia, hade dött en vecka tidigare, och det hade blifvit bestämdt, att såsom tecken till sorg musikkårerna ej skulle få spela annat än sorgemusik under 40 dagars tid. Men detta tycktes hafva blifvit outhärdligt för det eldiga sydländska blodet, ty redan nu hördes sprittande och lekande melodier från musikanternas krusflorbehängda instrument.

Jernvägslinien, byggd af tyska och amerikanska ingeniörer, är i utmärkt skick och skiljer sig bjert från Punta-Arenas-linien, oaktadt terräng-svårigheterna här hafva varit ojemförligt mycket större. Vägen går oafbrutet genom ett tätt befolkadt och väl odladt land; man märker lätt, att man befinner sig i hjertat af republiken. Utsigten från jernvägsvallen är öfverallt tilltalande, rik och omvexlande, om också ej så storartad, som man skulle kunna hafva väntat här, der man är omgifven af fem eller sex väldiga vulkaner. Men förhållandet är, dels att högslätten, på hvilken Alajuela ligger, redan befinner sig omkring 1,000 meter öfver hafvet, dels att de stora vulkanerna, af hvilka Poas och Barba äro omkring 2,700 m. och Turrialba och Irazú omkring 3,500 m., resa sig med så sakta sluttande sidor, att de ej göra intryck af att vara så höga, som de verkligen äro. Vajande majsfält vexla med omsorgsfullt inhägnade kaffeplantager och fruktgårdar. Husen äro här till följd af klimatet mera solida än vi förut sett dem, vanligen af adobe eller åtminstone af ordentligt hopfogade

bräder, ofta försedda med tegeltak. Plantagerna och gårdarna äro omgärdade antingen af lefvande häckar, ofta af orangeträd, eller ock af höga stenmurar.

Det första ställe der vi stannade var San Joaquin, en liten pueblo med en ofantligt stor, ny, ofullbordad kyrka af huggen sten i gammal spansk stil. Många sådana stort tilltagna kyrko-nybyggnader lära finnas rundt om på högslätten, men penningar fattas till att fullborda dem. Ungefär halfvägs emellan Alajuela och San José ligger Heredia, en liten täck trädgårdsrik stad, sedan länge berömd för sina sköna qvinnor. Den är säte för en god del af landets äldsta och anseddaste familjer och räknar nu omkring 5,000 invånare. Den lilla kyrkan med sitt massiva fyrkantiga torn är värdig och prydlig. Hela stigningen på banan mellan Alajuela och Heredia är ungefär 250 meter, således i det närmaste lika mycket som mellan Punta Arenas och Esparza. Mellan Heredia och San José är stigningen obetydlig, men det har dock varit svårt att leda banan fram här, ty marken är sönderskuren af ravin efter ravin, hvarför det har varit nödvändigt att slå en mängd broar, den ena djerfvare än den andra. När vi nalkades San José, hade vi från banvallen en leende utsigt öfver staden; denna utsigt kan dock ej på långt när mäta sig med den, man från kustbergen har öfver Carácas, ehuru San José och dess omgifningar visserligen påminna derom.

Då man genomrest denna den gamla costarikanska odalbygden, såsom man med fullt skäl kan kalla det kuperade högland, hvilket innefattar departementen Cartago, San José, Heredia och Alaguela, måste man lägga märke till en egendomlighet, som skarpt skiljer Costa Ricas befolkning från befolkningen i de öfriga spansk-amerikanska länderna. Det är den rent hvita befolkningens

stora numeriska öfvervigt öfver den mer eller mindre färgade. Några siffror skola på ett slående sätt visa detta förhållande. Mexico har 35 % hvita mot 65 % färgade, Guatemala 2½—3 % hvita mot 97½—97 % färgade, Salvador och Honduras 2 % hvita mot 98 % färgade, Nicaragua 5 % hvita mot 95 % färgade, Costa Rica deremot 84 % rent hvita mot 16 % färgade. Detta beror på flera samverkande omständigheter. Dels var Costa Rica vid tidpunkten för den spanska invasionen hemvist för mer eller mindre nomadiserande indianstammar utan städer, åkerbruk eller vägar; dessa drogo sig undan för de invandrande spaniorerna, och en sådan rasernas blandning, som egde rum i Mexico, Guatemala och Nicaragua, blef således omöjlig. Dels koloniserades landet hufvudsakligen af fattiga och förnöjsamma utvandrare från Galicia, hvilka voro vana att sjelfva bruka sin jord och således ej berodde af införsel af svarta eller röda slafvar. Och slutligen var Costa Rica i jemförelse med de nyssnämnda länderna så fattigt på guld, att det ej lockade till grufdrift i större skala med åtföljande arméer af negerslafvar. Äfven dess afskilda läge och svåra kommunikationer skyddade landet ända till senare tider från lifligare beröring med grannländerna.

En bred aveny leder från jernvägsstationen in i staden. Den första större byggnad, som möter främlingens öga, är statens bränneri. Bränvins- eller rom-tillverkningen är nemligen monopol. Tobaks-industrin är deremot nyligen öfverlemnad åt enskild företagsamhet, men mot hög skatt. San José, som sedan 1821 är republikens hufvudstad — under den spanska tiden var Cartago, beläget vid foten af den ståtliga vulkanen Irazú, hufvudstad för general-capitanatet —, är Costa Ricas största stad; den har mellan 12- och 15,000 invånare.

Större hus i flera våningar äro der sällsynta, de förnämsta äro "palacio nacional", "palacio municipal", universitetet, teatern, biskopshuset, kasernen och den siste presidentens, Don Tomas Guardia's nybyggda hus, ett fult, stort, tungt och anspråksfullt block. De flesta gatorna äro breda och visa flerstädes spår till stenläggning. Den

Fig. 46. La Merced.

största af kyrkorna är katedralen, en stor och stillös byggnad; af de tre återstående kyrkorna är La Mercedes (fig. 46) den bästa. Kyrkogården består, som vanligt i dessa trakter, af långsträckta låga byggnader eller snarare murar, der kistorna stå instuckna i nicher, i flera våningar. Jag tog in på "Victor's Hotel"; till värden, en fransman, hade jag fått rekommendationer från M. Lacoste i Esparza, och jag fann mig också ganska

väl der. Med hjelp af en tysk köpman, Hr Steinworth, lyckades jag snart skaffa mig alla de upplysningar, jag behöfde för att uppgöra programmet för fortsättningen af min resa. Jag bestämde mig för att slå mig ned för någon tid på en hacienda vid namn "Caño Secco", nära Pacuare-floden och jernvägen mellan Rio Sucio och Puerto Limon, på den Atlantiska sidan af Costa Rica. Först måste jag dock vända åter till Punta Arenas för att hemta Boström och min packning. De dagar, jag nu uppehöll mig i höglandet, använde jag till utflygter och jagtfärder, deribland en i sällskap med D:r José Zeledon, läkare och säkerligen Costa Ricas mest framstående ornitholog. Af honom erhöll jag många värdefulla upplysningar om fogellifvet och fogelfaunan, i synnerhet i höglandet. En dag användes till en färd till Cartago, den äldsta staden i Costa Rica och en af de äldsta i hela Central-Amerika, nu, sedan den upprepade gånger härjats af jordbäfningar, mycket underlägsen sin rival San José; den räknar nu väl 6—7,000 invånare och har, förutom den ålderdomliga katedralen, knappast några anmärkningsvärda byggnader. Med en gammal erfaren "cazador" eller jägare till vägvisare gjorde jag åtskilliga jagtturer kring foten af Irazú och hopbragte en liten, men värdefull fogelsamling.

Hos en gammal tysk samlare och köpman, Carmiol, gjorde jag flera gånger besök och tröttnade ej att beundra hans vackra trädgård, der han samlat en mängd botaniska rariteter från alla delar af Costa Rica, och dessutom mångfaldiga former från andra delar af verlden; dessa senare hade dock ej nu för mig något större intresse. Äfven åtskilliga för den central-amerikanska faunan egendomliga djur hade jag der tillfälle att studera. För den, som på museerna i Berlin och London studerat

denna fauna och flora, är Carmiols namn väl bekant, ty många intressanta former ha af honom blifvit sända till dessa samlingar.

Innan jag lemnade San José, besökte jag det stora torget. Det var marknadsdag och derför särdeles lifligt. Torgplatsen bestod af två stora, kring- och delvis öfverbyggda hallar, försedda med en stor mängd främmande och inländska produkter. De senare voro dock ej, om man undantager födoämnen, af särdeles rik eller omvexlande natur; strå-arbeten, såsom mattor och hattar, trä-arbeten af enklaste slag och alldeles konstlösa, grofva väfnader, simpla lerkärl, hudar och deraf förfärdigade enklare artiklar och ytterst få smidesarbeten var allt, som kunde hänföras till den inhemska industrien. Vackra, kraftiga typer, så väl manliga som qvinliga, fans det godt om. De voro i allmänhet småvuxna, men väl proportionerade och med ledig hållning.

Staden är rundt om omgifven af haciendas och ranchos, hvilka till allra största delen äro egnade åt kaffeodling. Flera af dessa haciendor besökte jag och blef förvånad öfver de dyrbara anläggningar, som der funnos i och för kaffeodlingen och dess tillgodogörande. Costa Ricas kaffe åtnjuter ett godt anseende i verldsmarknaden och har länge varit källan till rikedom för landet; nu (1882), då kaffepriset är så nedpressadt, klagas det bittert öfver dåliga tider och öfver den okloka åtgärden att lägga landets förnämsta produktionskraft på en enda artikel.

Söndagsmorgonen lemnade jag åter San José på väg vesterut. Jernvägsvagnarna voro fylda af högtidsklädda skaror, som skulle aflägga söndagsvisit i grannstäderna Heredia och Alajuela. I denna senare stad fick jag en präktig mula och fortsatte genast min färd, fastän det

var fullkomligt mörkt; klockan var 6,15 e. m. Mörkret medförde ingen olägenhet, ty mulan hittade vägen. Snart red jag fatt en gammal padre, hvilken genast föreslog mig ressällskap till Atenas, "ty", sade han, "samma väglängd är kortare för två än för en". Den blef det också genom hans humoristiska skildringar ur familjelifvet i Costa Rica och hans klagovisor öfver främlingarna i landet, som smittade hans förr så offervilliga

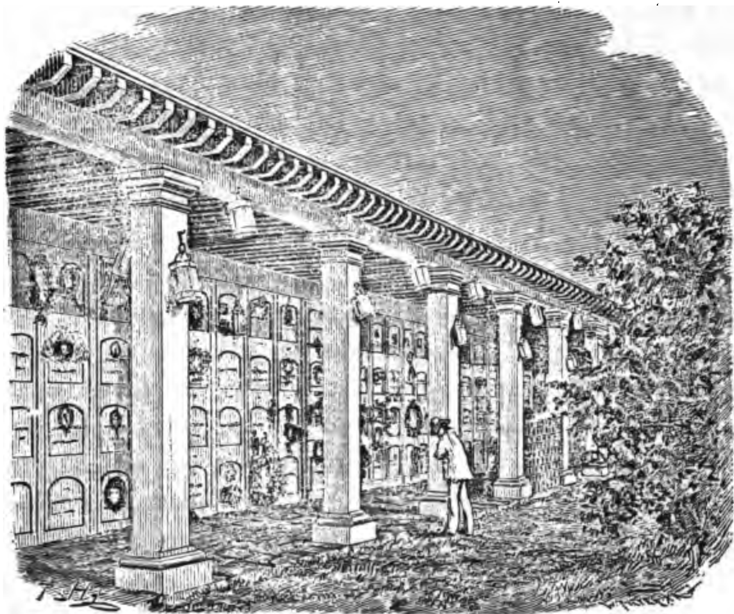

Fig. 47. Kyrkogården i San José.

får med sin gudlöshet, så att en stackars padre hade mycket svårt att draga sig fram på de knappa offer, som nu för tiden bestodos; annat hade det varit i hans ungdom. Kl. 8 steg månen upp öfver bergskammen och belyste klart vår väg från La Garita ned och upp genom Rio Grande's floddal. Snart sutto padren och jag framför elden i det lilla värdshuset i Atenas, och vid

en flaska California-claret löstes hans tungas band än mera, och jag fruktar, att en mindre diskret åhörare än jag skulle kunnat tränga djupt in i åtskilliga ädla sennorors pikanta hemligheter. Jag föredrog att taga mig några timmars hvila för att före solens uppgång fortsätta färden till San Mateo. Först efter kl. 4 kom jag emellertid i sadeln, och kl. 6 upphann mig solen just på krönet af Aguacate-bergen; jag hade således skugga en god del af vägen utför den branta bergväggen. Till San Mateo kom jag under ett häftigt regn och dröjde der några timmar för att invänta bättre väder.

Då regnet för en stund upphörde, steg jag åter i sadeln, men just i den tjusande dal, som bildas af floden Jesus Maria, öfverfölls jag af det massivaste regn, jag hittills råkat ut för. Under en tätgrenig Ficus sökte vi skydd; Nero kröp under mulan och lade sig mellan hennes ben, der han fick något skydd af min nedhängande regnkappa. Inom mindre än fem minuter trängde regnet i strömmar genom vårt tak, och i en handvändning var jag fullständigt genomvåt och mina storstöflar fulla af vatten. Då således intet vidare var att förlora, satte jag åter i gång. Vägen var nu förvandlad till en strid bäck, och endast med stor försigtighet kunde mulan långsamt taga sig fram.

Värst blef det, då vi skulle passera floden. Öfver den ledde, som jag förut nämnt, en massiv stenbro med en meter höga, murade stenräcken; på andra sidan stiger vägen tvärbrant upp, inramad af nästan radräta klippväggar. Till följd häraf störtade vattnet i samlad massa ned emot bron och mötte der regnströmmen från vägen på motsatta sidan. Bron var derför fylld upp till kanten af sidomurarna med hvirflande och skummande vatten. Då redan förra gången, jag passerade här, brons

botten bestod af en half meter djup lersmörja, var öfvergången nu något kritisk, och mulan vägrade ihärdigt att göra försöket. För att om möjligt skydda mina naturaliesamlingar tog jag sadelpåsarna på axlarna, band en näsduk för mulans ögon och dref henne med sporrar och ridspö ut i vattnet; det steg öfver sadelknappen, men vi kommo lyckligt igenom.

Flera gånger snafvade min stackars gångare i den lerblandade vattenström, som forsade utför backen. Åndtligen hade vi hunnit höjden af bergåsen, och girigt spejade jag efter en rancho för att få en stunds skydd mot regnet, som i täta, oblidkeliga strömmar öfverspolade mig från hufvud till fot. Först efter ytterligare en half timmes ridt fick jag sigte på ett litet, grått hus, och mulan, lika ifrig som jag att få tak öfver hufvudet, gjorde några svaga försök till traf. Vi blefvo alla tre vänligt mottagna af ranchons invånare. Mannen skar zaccate åt mulan, hustrun kokade kaffe åt mig och gräddade tortillas åt Nero, och deras lilla dotter åt upp all den sockrade chocolad, jag medförde från San José. Här dröjde jag ett par timmar under samspråk med det förnöjsamma paret, som egde en liten åkerlapp, der de odlade litet majs och yams och hade en gammal häst och en qviga, som "nästa år skulle gifva dem mjölk till kaffet". Vidare bestodo deras egodelar af en tupp och fyra hönor, och åkerbruksredskapen utgjordes af två machetes och en stor trä-mortel för majsmalning. Regnet trängde in på flera ställen genom det bristfälliga taket och bildade sjöar på golfvet, som bestod af blotta marken. Härden utgjordes som vanligt af ett trä-bord, der ofvanpå sand och tre stenar för att bära grytan. Sängställningarna af caña blanca voro hårda nog att ligga på för en ovan.

Då regnet saktat något, satte vi åter i gång, uppfriskade af rasten hos det vänliga värdfolket i den lilla ensliga hyddan. Efter en timmes ridt blef regnet så våldsamt och mörkret så ogenomträngligt, att vi åter måste söka skydd i en liten rancho vid vägen, ännu mindre och fattigare än den vi nyss lemnat, men äfven här räckte rum och välvilja till åt främlingen. Då må-

Fig. 48. Ruin af en gammal kyrka.

nen kommit upp, var det möjligt att följa vägen, och ändtligen kl. 9 e. m. kommo vi uttröttade och genomvåta fram till Esparza. M. Lacoste var förtviflad öfver min sena ankomst: han hade ju ingen god mat att bjuda på. Jag lugnade honom dock snart genom att bevisa, att ost och bröd och en flaska godt Bordeaux kunna

trösta äfven en ganska hungrig och illa medfaren person. Följande morgon återkom jag till Punta Arenas och började genast rusta mig för att på allvar lemna Stilla hafvet och begifva mig öfver till den Atlantiska sidan. Då jag måste invänta Panamá-ångaren, med hvilken Boström skulle komma, använde jag tiden till draggningar och jagtfärder. Bland annat sköt jag 5 krokodiler, till stor glädje för strandborna, alldenstund de glupska amfibierna togo från dem än ett höns, än en hund. En liten vacker apa — "mono carablanca", som costarikanerna kalla den — blef äfven mitt byte. Hon höll just på att göra sig ett läckert mål af stora skalbaggslarver, då jag träffade på henne och befriade henne från alla vidare matbekymmer. Till följd af sin böjelse för animaliska födoämnen är den ej uppskattad såsom någon läckerhet på bordet. Ateles-arterna åter, som lefva uteslutande af frukter, anses som särdeles läckra i smaken och påminna närmast om kalkon och kapun.

Boström kom omsider, frisk och rask. Vi bröto upp till San José efter ett tacksamt afsked från Hrr Rohrmoser, Masters m. fl. Det tyngre bagaget hade blifvit skickadt förut med "carretas", de af mig förut omtalade tunga fordonen, som dragna af oxar underhålla förbindelsen mellan kusten och höglandet.

Innan jag nu lemnar vestkusten af Costa Rica, till hvilken jag tyvärr ej fick tillfälle att återvända, vill jag lemna några korta notiser om landets äldre invånare och första kolonisering af spaniorerna.

Under det östra kusten upptäcktes och besöktes redan af Columbus i October 1502 under hans fjerde resa, blefvo vestra delarna af landet med de båda stora vikarna Golfo Dulce och Golfo de Nicoya upptäckta först 1516 af Fernando Ponce och Bartolomé Hurtado,

utsända af guvernören öfver Panamá Pedrarias Dávila. De gjorde dock ingen landstigning i Nicoya-viken, som af dem kallades Golfo de Lucar. Det kan förtjena anföras, att de två fartyg, hvarpå de företogo sin expedition, voro de första som byggdes af européer vid Stilla hafvets kust; byggmästaren var ingen mindre än Stilla hafvets upptäckare, Vasco Nuñez de Balboa, och hans varf var beläget på någon af Las Perlas-öarna. Pedrarias begagnade sig ej genast af den upptäckt, hans "tenientes" gjort, men en spansk ädling, Gil González de Avila, som tagit i sin tjenst den förra expeditionens lots Andréo Niño, utverkade sig af spanska kronan rättighet att eröfra landet nordvest om Panamá. Han byggde, likaledes på Las Perlas-öarna, två fartyg och landsteg 1521 vid Punta Burica, derifrån han dels till lands och dels till sjös följde hela Costa Ricas vestkust, döpte indianer och tog upp skatt *). I det nuvarande Nicoya och Guanacaste fick han af caciquen Nicoya höra talas om det stora innanhafvet Cocibolca — Nicaragua-sjön — och dess rika, tätt befolkade kuster. Han fortsatte då sitt tåg öfver land till Nicaragua och utstod härunder många besvärligheter, men döpte många indianer och samlade mycket guld.

Pedrarias' afundsjuka var härigenom väckt, och han utrustade en ny expedition under befäl af Francisco Fernandez de Córdova, hvilken landsteg på Nicoya-halfön och grundlade 1523 en stad med namnet Brusélas, i närheten af en stor indian-pueblo Orosi. Detta blef således Costa Ricas första stad. Han fortsatte der-

---

*) Under färden döptes 32,264 indianer, och erhölls 112,524 pesos de oro och dessutom 145 pesos af perlor. (En peso de oro var ungefär lika med 12 kronor svenskt mynt.)

efter in i Nicaragua och eröfrade landet, men dit vilja vi för tillfället ej följa honom.

De indianer, som dessa båda eröfrare funno längs vestkusten af landet och i landet mellan Nicoya-viken och Nicaragua-sjön — Chiruiras och Orotinas —, skildras såsom milda och välvilliga, lefvande i större och mindre samhällen under caciquer eller höfdingar, ofta i stora byar eller till och med städer. De idkade åkerbruk, hade gjutna och smidda smycken af guld och koppar och stodo på en rätt hög bildningsgrad, dock häri underlägsna sina grannar i norr, niquiranerna, som bodde på den smala isthmen mellan Nicaragua-sjön och Stilla hafvet.

Costa Rica blef emellertid temligen försummadt af Pedrarias, och först 1538—40 började någon kolonisation af höglandet, och Cartago anlades. Brusélas egde ej länge bestånd, ty under stridigheter mellan Diego Lopez Salcedo, arfvingen till Gil González' rättigheter, och Pedrarias blef staden 1527 fullständigt förstörd af den förre och dess öfverlefvande invånare förda till östra sidan af Nicaragua-sjön för att der grundlägga en ny stad, Nueva Jaen.

Först 1540 blef Costa Rica formligen skildt från Nicaragua såsom ett särskildt generalkapitanat; det kallades i början Veragua real, derefter "capitania de Desaguadero", "provincia de Cartago" och, efter 1560, Costa Rica. Dess första generalkapten var Diego Gutierrez, hvilken grundlade staden Santiago på Suerre-indianernas område*). Men redan 1545 blef staden anfallen och förstörd af dessa krigiska indianer, och Don Diego och allt hans folk blefvo nedhuggna. De följande generalkaptenerna fortsatte utan större framgång försöken att

*) Trakten kring Pacuare-floden.

fatta fast fot på östra sidan af cordilleran. Så grundlade Diego de Sojo 1605, då Juan de Ocon y Trillo var generalkapten, staden Santiago de Talamanca, och häraf fick sedermera hela den sydöstra delen af Costa Rica namnet Talamanca. 1610 reste sig indianerna och förstörde totalt staden och dödade dess invånare. Ehuru sedermera flera expeditioner gjordes mot Talamanca och den norra delen af ostkusten, tröttnade spaniorerna slutligen vid dessa ständiga strider och blodiga nederlag, och Costa Ricas befolkning koncentrerades mer och mer i det härliga höglandet kring Cartago. Den siste spanske generalkaptenen, Tomas de Acosta, har förvärfvat sig rättmätiga anspråk på landets tacksamhet genom införandet af kaffeodlingen.

Oafhängighetsförklaringen skedde helt fredligt den 15 September 1821, och ända till år 1857 har landet haft en jemförelsevis snabb utveckling*), ostörd af de blodiga revolutionsstormar, som hemsökt dess systerrepubliker alltifrån 1821. Tvänne gånger under denna tid måste dock de fredliga costarikanerna gripa till vapen: år 1842 mot general Francisco Morazan, kämpen för de central-amerikanska republikernas federation efter nordamerikanskt mönster; och år 1856 för att befria Nicaragua och i och med detsamma Central-Amerika från äfventyraren Walkers välde. Tyvärr satte den costarikanska styrelsen vid det första tillfället en outplånlig fläck på sin ära genom den ädelsinnade och patriotiske Morazan's afrättning. Efter 1859, då den hofsamme och om landets förkofran högt förtjente Rafaël Mora störtades af José Maria Mon-

*) Dess förste president var Don Juan Mora, 1821—1832, en ädel patriot och en driftig och klok statschef, till hvilken Costa Rica står i stora förbindelser.

tealegre, har republiken hemsökts af revolutioner eller suckat under militärdespotism. Den strax före min ankomst till Costa Rica döde presidenten Tomas Guardia styrde landet diktatoriskt, stödd på en efter dess förhållanden stor armé.

Costa Rica innefattar en areal af omkring 60,000 qvadratkilometer med ett invånare-antal af mellan 170 och 180,000 och är indeladt i fem "departementos": 1:o San José, 2:o Cartago, 3:o Heredia, 4:o Alajuela, 5:o Guanacosta; och två "comarchas": 1:o Punta Arenas och 2:o Puerto Limon.

FEMTONDE KAPITLET.

Siquirres.

Söndagen den 8 Augusti lemnade vi Punta Arenas för att öfver San José begifva oss till den Atlantiska kusten af Costa Rica. Tåget till Esparza afgick denna dag senare än vanligt af den anledning, att strejk utbrutit bland jernvägsarbetarna vid Rio Barranca; de fordrade nemligen betalning för sitt arbete. Till största delen utgjordes de af Jamaica-negrer. Ändtligen afgick tåget; innan vi framkommo till Barranca, uppmanades passagerarna att hålla sina revolvrar klara, hvilket hade till följd, att några stego af på banvallen och återvände till fots till Punta Arenas. Negrerna voro emellertid hyggliga nog, de hade inga eldvapen, och läto oss oantastade passera. Kl. 5 kommo vi till Esparza, efter åtskilliga uppehåll för att klara banan från nedrasad sten och sand. Våra mulor voro oss till mötes, och efter en hastig middag hos M. Lacoste begåfvo vi oss af. Vi sluppo regn, och vägen var jemförelsevis god. Sent på qvällen kommo vi till San Mateo. Tidigt följande morgon togo vi på höjden af Aguacate-bergen farväl af Stilla hafvet, och kommo utan alla äfventyr kl. 4 e. m. till Alajuela, der vi togo nattqvarter.

I San José dröjde vi ej längre, än som behöfdes för att komplettera våra förråd, och lemnade den i en stor kavalkad, bestående af min blifvande värd på Caño Secco, hr Müllner, hrr Steinworth, Carmiol och Hübsch, hvilka alla tre under några dagar skulle vara gäster hos hr Müllner. Hr Hübsch var botanist, bördig från Böhmen, och reste hufvudsakligen för att samla och studera orchidéer.

Tidigt på morgonen bröto vi upp; vårt mål var Rio Sucio, derifrån en omkring 50 kilometer lång jernbana för till Puerto Limon, Costa Ricas enda hamnstad på den Atlantiska sidan. I början går vägen mot nordost och slutligen rakt norrut från San José öfver den äfven på denna sidan tätt bebyggda högslätten, genom små pueblos med stora kyrkor, öfver små vattenfattiga bäckar och djupa raviner. Den högsta punkten af vägen var enligt min barometer något öfver 1,800 meter. Snart började vi stiga ned för den breda nybyggda chausséen; den hade på långa sträckor en mycket stark lutning och gick genom ett nästan alldeles ouppodladt land, ja ett land, som tycktes erbjuda mycket få och inskränkta platser för odling, så tvärbranta reste sig bergen på båda sidor om den smala dalen. Det synes också underligt, att man valt att draga en jernväg upp genom denna branta klyfta, då det finnes en visserligen något längre, men mycket beqvämare väg öfver Angostura. Men jernvägen är ännu icke byggd här, och det torde nog dröja några år, innan staten med sin nu temligen dåliga kredit blifver i stånd att skaffa medel till dess byggande. På botten af denna djupa dalklyfta rinner floden Hondura, hvilken vi, efter att hafva rastat vid haciendan med samma namn, följde under ett par timmars tid. Jag kan ej påminna mig hafva sett något liknande Hondura-dalens mägtiga sceneri,

om ej vissa partier af Romsdalen i Norge. Under hela denna färd har man ett rikt urval af majestätiska vyer, ofta, oaktadt sin öfver all beskrifning rika vegetation, nästan dystra genom bergens jättelika former och deras djupa skuggor. Djupt under oss brusade floden, än genom väldiga klipp-portar, än genom svartgröna skogssnår, med trädstammar så knotiga och förvridna som gamla ensliga martallar.

Bakom oss och öfver våra hufvuden ända till nära hundra meter högre upp slingrade sig vägen, som vi nyss passerat, lik en hvit strimma. Den hänger på sidan af den lodräta klippväggen i ormlika bugter, och vi kunde tydligt höra mulåsnedrifvarnes och kärrkuskarnes rop så väl öfver som under, oaktadt vi hade flera kilometers längd af vägen mellan dem och oss. Hondura's nedersta lopp bär namnet Rio Blanco; den flyter in i Rio Sucio. Den sista delen af vägen redo vi utefter denna senare flod, som i fullt mått gör skäl för sitt namn — den smutsiga —; dess smutsgula, lerblandade vatten stack bjert af mot Rio Blancos kristallklara böljor.

Vägen från San José till Rio Sucio är både ytterst dyrbar i anläggning och vansklig att underhålla; en stor arbetsstyrka är nästan jemt sysselsatt med reparationer på densamma, och efter och under de starka regnen är den ej sällan lifsfarlig att passera. Till stationen Sucio kommo vi fram i lagom tid att få middag och försäkra oss om nattlogis. Der finnas tre små hotell och 40—50 mer eller mindre omsorgsfullt uppförda brädhus och palmhyddor. Platsen har sin enda betydelse såsom jernvägens ändstation.

På morgonen fingo vi marschera längre än beräknadt var för att träffa trainen. Genom det sista starka regnet hade den provisoriska jernvägsbron öfver Rio Sucio för-

skjutit sig så mycket, att man ej vågade låta ett lokomotiv passera öfver densamma. I jemförelse med Esparzabanan är denna jernväg solid och väl byggd; den är smalspårig. Under färden stannade tåget några gånger för att intaga ved för lokomotivet på dertill lämpliga platser. Vid Jimenez, den första stationen efter Sucio, var frukostrast. Jernvägen löper genom en af naturen ovanligt rikt utrustad och fruktbar trakt, öfver en otalig massa af stora och små bäckar och floder. Den största af dem, vi passerade innan vi hunno fram till vår bestämmelseort Siquirres, var Rio Reventazon. Jernbron, af amerikansk konstruktion, lätt och prydlig, var omkring 100 meter lång.

I naturskönhet kan denna linie nästan mäta sig med linien Colon—Panamá: en rikt omvexlande saftig vegetation med månghundraåriga trädjättar och till fond de väldiga vulkanerna och den brant uppstigande bergskedjan med mångformiga skogskrönta toppar. Från Siquirres hade vi blott en qvarts timmes väg till haciendan Caño Secco, som skulle blifva vårt hem för några veckor. Den tillhör två tyskar, hrr Müllner och Schäfer, hvilka båda haft höga förtroendeposter hos det bolag, som byggt den Atlantiska jernvägslinien. De hafva här brutit bygd midt i urskogen och kunna redan uppvisa några hundra tunnland odlade med majs, sockerrör, cacao, tobak, bananer, yams, yucca, sötpotäter m. m. Dessutom hafva de stora hjordar af nötboskap på naturliga ängsmarker vid Pacuare-floden. Ungefär midt i röjningen ligger huset, nära den lilla anspråkslösa bäcken Caño Secco, från hvilken haciendan tagit sitt namn (fig. 49). Huset är efter förhållandena här stort, lätt och luftigt, bygdt af resvirke och tunna bräder. Det innehåller i öfre våningen ett stort rum och två små sofrum. Mö-

blerna i det stora rummet bestå af ett stort rektangulärt bord i midten, omgifvet af två tunga träbänkar och en skinnklädd stol, ett litet bord vid ena fönstret för vågen och andra utensilier samt längs den yttre väggen mellan takstolarna tre tältsängar och bakom dessa en mängd af lådor med spik, färger och alla möjliga reqvi-

Fig. 49. Haciendan Cano Secco.

sita för en väl ordnad farm. I hvardera sofrummet blott en klumpig stolpsäng och några väggfasta hyllor. Fönstren, naturligtvis utan glas, stängdes med massiva luckor. Taket är ovanligt nog täckt med spån, af en art lagerträd, klufna af Schäfer med egen hand. På ena verandan eller, som den här i landet allmänt kallas, korridoren stå en mängd tunnor uppstälda, innehål-

lande provisioner af alla slag, såsom salt kött, salt fläsk, stockfisk, bönor, ris, salt, socker, kaffe m. m. Den andra korridoren är tillika vestibulen till våningen, skild från trappan endast genom en spjelgrind.

Undervåningen är alldeles öppen, med marken till golf. Der förvaras sadlar, remtyg, packlådor, kärror m. m. Vid ena sidan är en afplankning af palmspjel med 10 högt öfver marken stående spjelbord, sofställningar; detta är peonernas bostad. En annan liten afplankning vid sidan deraf är förvaringsrum för *tasajo* eller lufttorkadt kött. Några steg från den stora byggningen ligger en mindre, af palmspjel och med tak af palmblad. Den har blott tre väggar, den fjerde ändan är öppen; här är på en gång matsal och kök. Spiseln eller härden är af samma enkla konstruktion, som vi förut sett i de små ranchos på högslätten eller hos negrerna på Perlas-öarna: en skifva af bräder hvilande på fyra i marken nedslagna pålar och der ofvanpå ett lager af sand och några stenar; i det andra hörnet står en bakugn af enklaste form och midt i rummet ett massivt bord och träbänkar. Maten var sund och kraftig, kaffet och cacaon ypperliga.

Då det var nödvändigt för mig att hafva ett alltid tillgängligt fortskaffningsmedel vid mina exkursioner, köpte jag här en häst. Den kostade mig ej mer än 20 dollars, och dock kallades den här "araben" till följd af sin smidiga kroppsbyggnad och $^1/_{10}$ arabiskt blod, som skulle flyta i dess ådror. Det var en brun hingst, med starka, något stora fötter, bred bringa, smidig och väl byggd hals och ett ovanligt vackert hufvud. Den hade tillhört en kapten vid kavalleriet, känd för sina vilda ridter bland bergen under sin tjenstgöring på gränsen mot indianerna, der han förra året stupat i en strid. Hästen gjorde mig stor nytta, ty huru svår än terrängen

var, lyckades han alltid taga sig fram, vare sig det gälde att klättra uppför branta stalp eller lotsa sig fram genom hardt när bottenlösa träsk. Just i afseende på sumptrakter och gungfly och slika obehagliga lokaliteter visade han en märklig reflexionsförmåga. De första gångerna sådana hinder mötte, sökte han med stor försigtighet fastaste möjliga mark och kom lyckligt öfver; men sedan han stiftat närmare bekantskap med Nero, väntade han, till dess hunden undersökt terrängen, och följde sedan hans spår; på samma sätt vid vad öfver de talrika floderna. Det var en häst liksom skapt för en i skogarna kringstrykande naturforskare. Han hade det betecknande namnet "Culebron" — den stora ormen.

På en af mina första exkursioner sköt jag en liten grågrön fogel, som jag ej kände, och var nyfiken att få examinera den bland torkadt löf i vinkeln af en gammal cedrela, der jag tyckte att den fallit ned. Då jag kastade undan löfvet, låg der hopringlad en 2½ meter lång taboba*), en särdeles giftig orm; den tryckte hufvudet mot marken och syntes sinnad att taga till flykten. Skjuta den ville jag ej, det skulle ohjelpligt förstört skinnet; en jerngaffel, mitt vanliga instrument för ormfångst, hade jag ej med. Jag drog derför min machete och rände den genom ormens hufvud och ned i marken; på så sätt blef han formligen fastnaglad. Klingan på macheten var ej stort mer än 3 centimeter bred, men hvass som en rakknif. Ormens hjerna var skuren i två delar, men icke desto mindre kastade han så våldsamt, att jag med all kraft måste trycka ned macheten, för att den ej skulle ryckas upp ur marken. Efter ett par minuter låg han stilla. Jag drog ut macheten, i den

*) Trigonocephalus sp.

tanke att ormen var död; men med samlad kraft och fart slingrade han sig derifrån, och innan jag fått besinning nog att förfölja honom, försvann han i en vidsträckt rishög mer än 40 meter från platsen, der jag upptäckt honom. En blodstrimma betecknade vägen; men oaktadt både Hübsch och jag under en halftimmes tid genomletade rishögen, kunde vi ej återfinna hans lik. Det är dock bevis på en mycket seg lifskraft, ty hufvudet med hjernan var fullkomligt genomskuret från näsbenet till första halskotan.

En morgon steg hela sällskapet, sex man högt, till häst för att besöka en på andra sidan Pacuare belägen, nu öfvergifven hacienda vid namn Esperanza. Vi redo en praktfull skogsväg, der hästarna ofta sjönko djupt ned i den sanka marken, och taggiga grenar och lianer ofta voro nära att draga en och annan af ryttarne ur sadeln; men rikedomen hos djur- och växtlifvet här och den angenäma svalkan under det gröna, ogenomträngliga löftaket ersatte oss rikligen för alla små missöden. En präktig prydnad i dessa sumptrakter är den långbladiga *Strelitzia* med sina stora mörkröda blomkolfvar. *Callistoa* *), här det vanligaste kautschukträdet, växte i flockar på dalens svagt stigande sidor och upplifvade med sin sirliga, småckra, gråhvita stam och sin starkt utbredda ljusa löfkrona den omgifvande mörkare storskogen. Kålpalmer, ett par *Areca*-arter, flera arter eller varieteter af vild cacao trängdes med hvarandra och sammanbundos af än raka, än spiralformigt vridna, än trekantiga lianer, flera af dem med stora, underligt formade frukter. Och öfverallt på marken, på trädstammar och grenar, ja äfven på sjelfva lianerna växte en

*) Callistoa elastica.

otalig mängd former af ormbunkar, den ena sirligare och mera graciös än den andra.

Vi vadade öfver den smala Caño Secco, derefter öfver Siquirres, hvilka båda mynna in i Pacuare-floden, som är ett af östra Costa Ricas betydligare vattendrag. Den rinner upp på Cerro Chirripo och faller ut i Atlantiska hafvet omkring 40 kilometer norr om Puerto Limon, efter ett lopp af mer än 100 km:s längd. Det är en ståtlig flod med kristallklart vatten. I närheten af haciendan Caño Secco går jernvägen öfver den på en hängbro af jern. Då vi kommo fram till stranden af Pacuare, lemnade vi våra hästar i förvar hos en individ af obestämd färg, boende i ett enkelt palmskjul vid flodstranden. Sjelfva gingo vi öfver floden i en gammal sprucken kanot. Vi landstego vid en ranchito, som tillhörde en i dessa trakter berömd cozador eller jägare vid namn Salvador. Det vigtigaste motivet för min utflygt i dag var just att förvärfva mig biträde af denne man för exkursioner uppåt bergstrakterna och inåt urskogarna. Hans hus var ett öppet lågt skjul rymmande fyra sofställningar så tätt intill hvarandra som möjligt. Det kunde snarare kallas en fyrmanssäng än ett hus. Öfver sängarna hängde betydliga qvantiteter vildsvinskött till torkning; ett litet skjul der bredvid tjenstgjorde som kök. Sedan vi druckit en mugg god cacao och dertill tuggat några tum vildsvins-tasajo, gingo vi öfver en sakta stigande skogsväg till Esperanza. Haciendan hade ett härligt läge på en kulle med utsigt öfver Pacuare — men allt som fordrade hjelp af menniskohand för sitt bestånd var nu förfallet; i stället fans der en stor rikedom på fruktträd och dyrbara växter: 6 olika arter af *Citrus*, två varieteter af Agnacate *), fyra olika färgvarieteter a

*) Persea gratissima.

cacaoträd med ofantliga masorcas, fyra arter af bananer*), två arter af kaffeträdet**), brödfruktträd, fikonträd, sapote, mandelträd, cocospalmer m. fl. och majs, ris, yams, yucca, bönor, vattenmeloner, sötmeloner, ananas m. m. På ett och samma ställe har jag ej förr eller senare sett en sådan mängd af ädla och nyttiga växter tillsammans fritt växande. De frodiga exemplaren visade, att här var en äfven för dessa trakter ovanligt rik jordmån. Här bodde nu endast en peon med sin käresta, och denna, en fet, vindögd indianska af Chirripó-stammen, var orsaken till en dödlig fiendskap mellan Mariano, peonen, och Salvador, jägaren; den ene kunde vara säker på att mottagas med skarpa skott, om han kom i närheten af den andres bostad. De bodde ungefär en half kilometer från hvarandra, och afståndet till närmaste grannar var 12—15 kilometer.

Salvador lefver af sin bössa; vildsvin***) och hjort äro hans vanliga byte, en och annan gång en tapir och i brist på annat apor. Köttet säljer han färskt eller som tasajo till de omkringliggande haciendorna och till jernvägspersonalen. Han har förut varit "ulero" eller kautschukssamlare, men han trifdes ej tillsammans med Jamaica-negrerna, som allt mer började hemsöka trakten för det särdeles lönande kautschukssamlandet. Salvador har ej heller glömt konsten att förfärdiga fullkomligt vattentäta "capas de ule", regnmantlar och säckar eller påsar af samma material; de begagnas här allmänt vid resor och stå i mycket högt pris. På hemvägen skötos åtskilliga värdefulla foglar, bland andra en mycket sällsynt, stor, hvit hök med gråspräckliga vin-

*) **Musa paradisiaca, M. guinensis, M. sapientum och M. africana.**
) **Coffea arabica och C. liberica.
***) **Dicotyles labiatus och D. tajacu.**

gar *) och några af de i flock lefvande "Cacas" **), stora svarta och hvita roffoglar, som anställa härjningar i hönsgårdarna och derför ifrigt förföljas.

En dag företog jag med Salvador en färd uppför Pacuare och i det starkt kuperade skogslandet mellan denna flod och Reventazon. Vi fingo ett mycket rikt jagtbyte och hvilade öfver i en liten Chirripó-by, bestående af fyra små, fattiga hyddor. Så väl män som qvinnor hade en ovanligt grof ansigtstyp (fig. 50) och jemförelsevis klumpig kroppsbyggnad. De hade obetydliga majs- och banan-odlingar, men lefde hufvudsakligen på försäljning af groft flätade hattar och mattor af palmfibrer. Öfver Pacuare gingo vi på en ovanligt omsorgsfullt gjord hängbro af lianer; den var försedd med ledstänger eller snarare lejdare af smäckra lianer och ett flätverk på sidorna (fig. 51).

Fig. 50. Chirripó-indianska.

Då Hrr Müllner och Schäfer äfven uppköpte kautschuk, kom jag ofta i beröring med uleros, de flesta negrer, och förmådde dem genom löfte om god betalning att samla djur åt mig. En dag kommo två af dessa mina svarta bundsförvandter med en ännu lefvande Boaorm ***), nästan 4 meter lång och 43 centimeter i omkrets, en half m. från nosspetsen. Den var till hälften strypt med en rännsnara. För att ej skada skinnet, dödades den nu med chloroform, men det var ett

*) Hypnomorphnus nitidus.
**) Ibycter aquilinus.
***) Boa constrictor.

ganska svårt arbete. De medförde äfven några insekter och ett par ödlor och voro mycket nöjda med de loford, jag utom betalningen egnade dem för nit i tjensten.

Dagligen växte mina samlingar med intressanta nyheter, men länge hade jag fikat efter en mystisk fogel, som här gick under namnet "paloma blanca" — den hvita dufvan —, men mera liknade en falk, och höll sig öfver eller i topparna af de högsta träd; den var så skygg, att det var omöjligt att komma inom skotthåll, och så sällsynt, att den ej visade sig i trakten af Pacuare oftare än "hvart femte år". Naturligtvis retades min nyfikenhet betydligt, och jag utsatte en belöning af 4 dollars åt den af mina uleros, som kunde skjuta ett exemplar. Stor var derför min glädje, då jag en dag vid min hemkomst från en exkursion fann den mycket omtalade hvita dufvan på mitt bord. Den var skjuten af haciendoro Hr Schütt vid Pacuarito, en biflod till Pacuare. Det var i sjelfva verket en af de allra sällsyntaste foglar, *Carpodectes nitidus* (fig. 52), förut blott känd i några få exemplar. Det är en af de vackraste foglar man kan se; hela fjäderklädnaden glänsande hvit med en svag, ljusblå teinte på hufvud och skuldror; stora ögon med ljusblå iris, en temligen kort, fin, i spetsen böjd näbb, kortare, men något bredare än hos sångtrasten, långa, svagt böjda, glänsande hvita vingar och hvit stjert; fötterna äro svarta. Jag begaf mig, så fort fogeln blifvit konserverad, till Hr Schütts hacienda för att inhemta närmare detaljer om fogelns lefnadssätt och möjligen sjelf få se och skjuta ännu en.

Den lilla haciendan vid Pacuerito har ett intagande läge vid stranden af floden, omgifven af palmer och frukttråd, och midt framför den reser sig en hög bergs-

kulle med jungfrulig urskog. Huset ligger knappast 100 meter från jernvägen. Då våra hvita foglar ej befunno sig på den plats, der Schütt förut observerat dem, drogo vi oss i stället in i skogen mellan Pacuare och Pacuarito. Nero fick snart upp en tapir, och i rask takt gick drefvet. Vi sökte genskjuta djuret vid Pacuare-floden,

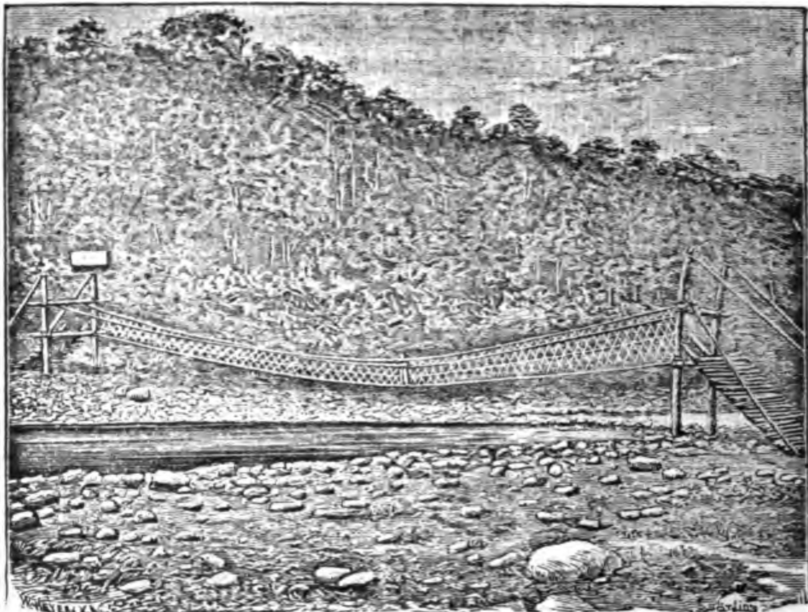

Fig. 51. Lian-bron öfver Pacuare-floden.

ty tapiren flyr alltid till närmaste vatten, då den blifver oroad. Vi posterade oss dock för högt upp och hade den förtreten att se djuret några hundra meter längre ned simma öfver floden med den lilla, korta snabeln rest rätt upp. På det afståndet gjorde våra kulor honom ingen skada. En hjort, som Nero stälde, tröstade oss emellertid öfver vår otur och blef vår middagsstek.

Före solen voro vi uppe följande morgon och stodo på post vid det jättehöga träd, der S. några dagar förut skjutit det exemplar af Carpodectes, han sändt mig. Trädet, för mig okändt, bar rik frukt, som bestod af små, blåröda bär. Hvem målar min glädje, då jag ungefär en timme efter soluppgången såg en silfverglänsande fogel med en lätt och kraftig flygt sänka sig ned från topparna af det rätt öfver oss sig resande skogklädda berget. Han satte sig i toppen af ett mer än 100 meter högt träd; vi smögo oss dit och sköto begge — men bom; hållet var för långt. Jag laddade omsorgsfullt om några patroner med större krutladdning och mindre hagel. Efter en halftimme kommo två af foglarna tillbaka till samma trädtopp, det var tydligen deras frukostställe; jag lyckades skjuta den ena och efter en stund ytterligare två stycken. Min expedition hade således haft en öfvermåttan stor framgång, och glad vände jag åter till Caño Secco för att konservera mitt byte.

Jag hade nu i mer än tre veckor vistats här i hjertat af det östra Costa Rica och gjort storartade samlingar. Med Salvador hade jag aftalat om en flodfärd utför Rio Parasmina, en nästan lika stor flod som Pacuare, för att vid dess mynning eller längre norrut i någon af de talrika esteros och lagunerna, som kanta denna del af Costa Ricas kust, komma i tillfälle att skjuta och möjligen studera *Manateen* eller *Lamantinen*, ett stort sjödjur, hörande till Siren-djuren och således nära slägt med *Dugongen* vid Australiens vestkust och den längesedan utdöda *Rhytina* från Berings haf.

Denna lofvande färd blef emellertid ej af, ty ett bref från min vän Hübsch, hvilken redan ett par veckor tidigare återvändt till San José, förändrade hela min resplan. Det innehöll nemligen en uppmaning till mig

från Costa Ricas biskop, Dr Bernhard August Thiel, att medfölja honom på en missionsfärd i Talamanca, ett område, som var föga kändt i geografiskt och etnografiskt afseende och aldrig förut besökt af någon zoolog eller botanist. Det var ett för lockande tillbud att kunna afslås; men då jag ej kunde lemna mina dyrbara samlingar på Caño Secco vind för våg, öfverenskom jag med biskopen att komma ett par dagar senare, då bärare för mitt bagage skulle möta i Puerto Viejo, den lämpligaste landningsplatsen på talamankanernas område.

På haciendan hade jag nu ett ansträngande arbete med ordnandet och inpackandet af samlingarna, hvilka dock skulle qvarstå på Caño Secco under hr Müllners förvar till min återkomst från Talamanca. Mina vänliga värdar voro mig på allt sätt behjelpliga i råd och dåd, och på bestämd dag följde jag med tåget från Siquerres till Puerto Limon. Denna del af jernvägen erbjuder ej så omvexlande vyer som vägen från Sucio; här finnas ej de storartade bergsformationerna; vi färdades öfver ett slätt, sakta mot hafvet sluttande alluvial-land. Men rikt är landet, ett af de rikaste i verlden i afseende på produktionsförmåga, och hvarje gång tåget passerar öfver någon af de talrika floderna och bäckarna, bjudes den resande än på täcka, än på verkligt hänförande vyer. Rio Matina (fig. 53) är kanhända häri den förnämsta. Från den 130 meter långa jernvägsbron har man en storartad utsigt öfver den lugnt och majestätiskt flytande floden. Stationen Matina, en blifvande stad, består nu af två långa husrader; de flesta husen äro negerhyddor af palmspjel eller ock hopslagna af gamla packlårar och dylikt. Endast två större hus syntes här, det ena var jernvägens stationshus, det andra St. Blez' hotell och butik. Matina-trakten är en

Rio Matina.

Fig. 53.

af de bördigaste i hela republiken; särskildt är den lämplig för odlingen af cacao, och många större och mindre haciendor finnas der. Dessa vexla ofta egare eller stå långa tider öfvergifna, ty odlarne dö snabbt undan, och det är endast utsigten till hastig vinning som förmår locka folk hit. Matina är nemligen bekant som den

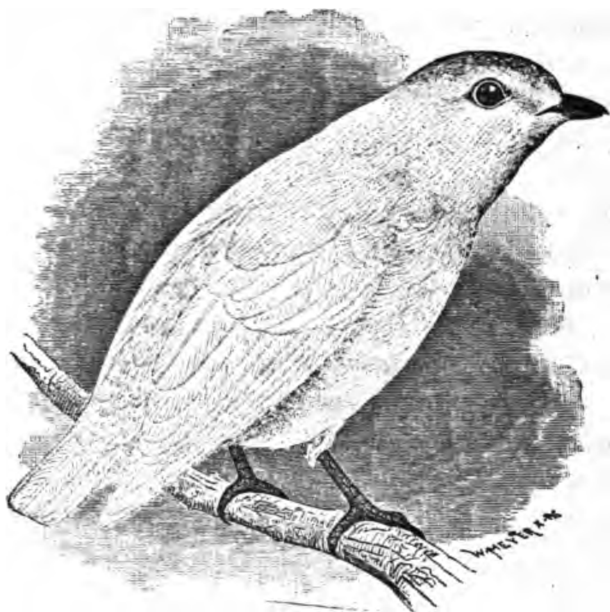

Fig. 53. Carpodectes nitidus. (Half nat. st.)

osundaste orten i landet, ty den är omgifven och genomskuren af sumptrakter med stagnerande vatten. Närmaste stationen är Moin, en liten, jemförelsevis gammal by, hufvudsakligen bebodd af negrer, som på sina täppor odla frukt af många slag. I Puerto Limon hafva de en god afsättningsort för dessa produkter. Från Moin följer banan tätt utefter stranden af Atlantiska hafvet, blott några meter från vattnet, fram till närhe-

ten af slutstationen. Då vi kommo närmare staden, gick banan mellan rader af vackra, delvis röjda kullar ut på den korta halfö eller udde, som upptages af Puerto Limon.

Det första huset, som passeras vid infarten i staden, är hospitalet "Casa de Caridad"; det är stort, men det behöfves också, ty staden är väl knappast helsosammare än Colon. Hufvudgatan bildas af jernvägsspåret, som löper temligen nära södra stranden af halfön. Några hundra meter norr om staden på en vacker, lummig kulle låg en smakfull, nästan elegant villa, der den engelske konsuln residerade. Puerto Limon har troligen ej mera än 500 invånare, af hvilka största delen äro negrer, jernvägsarbetare eller f. d. jernvägsarbetare.

Efter mycket besvär och mycket prutande lyckades jag ändtligen förhyra en större kanot för färden till Puerto Viejo, och klockan $^{1}/_{2}$9 e. m. lemnade vi den costarikanska civilisationens sista utpost för att ströfva omkring hos ett verkligt naturfolk.

SEXTONDE KAPITLET.

Talamanca.

Sipurio — Koktu.

Med en lätt landbris drefvo vi sakta sydvart, och de sparsamma ljusen i Puerto Limon döko det ena efter det andra ned i det mörka hafvet. Stjernorna lyste svagt, ty himlen var ej klar, och endast en dallrande silfverfåra akter ut visade, att vi gledo fram. Att sofva var omöjligt, ty den knappt två tredjedels meter breda kanoten var så fullastad med vårt bagage, att vi måste sitta i ganska obeqväma ställningar. Kl. 11 kom månen upp och framtrollade med ens en tjusande vy: det djupt violetta hafvet med en svagt krusad yta, hvarje krusning glänsande i silfver, och den låga, ovissa kustlinien beherskad af de i mjuka terrasser sig höjande bergen; och bergens toppar smekta af månstrålarna, hvilka tycktes drifva framför sig ned i dalarna de nyss så tunga molnen, nu luftiga, lätta, fransade skyar.

Brisen friskade småningom, och snart reste sig Punta Cahuita vid horisonten; der bakom låg målet för vår färd.

Vid soluppgången anlände vi till Puerto Viejo; allt var tyst och öde i land, och jag började frukta, att

någon olycka händt min välvillige beskyddare biskopen, eller att han funnit sig föranlåten att längre söderut vid mynningen af någon af de större floderna söka landningsplats, då plötsligt min vän Hübsch kröp fram ur den låga dörröppningen till en af hyddorna. Af honom erfor jag nu, att biskopen vid sin ankomst mötts af endast några få indianska bärare och derför blifvit nödgad att qvarlemna största delen af packningen vid Puerto Viejo, men sjelf fortsatt färden uppför floden Tilire till Sipurio, den plats der Mr Lyon, republikens representant i dessa trakter, residerade. Byn bestod af fyra, af palmblad täckta, rymliga hyddor af samma form som hos indianer och halfindianer i Costa Rica. Invånarna här voro nemligen såsom kustbor i beröring med de hvita och halfciviliserade. En och annan af dem talade ock något spanska. Redan efter ett par timmar ankommo bärare och vägvisare — indianer från det inre, skickade af Mr Lyon —, och nu bar det af rätt in i urskogen på en smal gångstig, der ofta macheten måste göra tjenst för att bereda rum för de något breda packorna; naturligtvis var tågordningen gåsmarsch. Så gick vårt tåg upp öfver bergskullar, ned genom dalar och branta remnor, ibland genom bäckar, hvilka dock, tack vare den ännu herskande "torra årstiden", sällan stego oss öfver knäet. Ehuru temperaturen var hög, 27° C. i skuggan, och min egen packning betydlig, var dock marschen dräglig till följd af urskogens täta löftak, som endast sällan lät en solstråle tränga ned till oss. Indianerna voro muntra och godmodiga och underhöllo sig lifligt med mig, ehuru vi voro hänvisade till teckenspråket, ty ingen af dem kunde ett ord spanska.

Efter sex timmars marsch kommo vi till stranden af floden Tilire, den största i Talamanca, hvarest tre

kanoter väntade oss, den största af dessa bemannad med sex roddare och en "capitan"; han talade något spanska. Härifrån skulle vi nu fortsätta färden uppför floden till Sebouve, 10 kilometer längre upp, der vi skulle söka nattqvarter.

Den stora kanoten var ett i sitt slag vackert fartyg, 5,5 m. lång och 0,60 bred, omsorgsfullt arbetad ur en ceiba-stam, skarp, med något lyftade stäfvar. I fören var ett menlöst drak- eller ormhufvud snidadt och måladt, akter ut några spiralslingor, allt i högblå färg. Vårt bagage lastades midskepps, och vi sökte göra oss så beqvämt, som utrymmet medgaf. För och akter placerade sig besättningen, el capitano stående längst akter ut, beväpnad med en 3 m. lång stång, "la palanca", hvarmed han styrde båten. De öfriga framdrefvo kanoten med "canaletes", små bredbladiga paddel-åror. Nästan oafbrutet sjöngo de klagande, entoniga sånger med oändligt många verser.

Flodens bredd vexlade mellan 200—100 meter; stränderna prunkade i den stoltaste gröna skrud, än sänkande sig till flodens yta i sumpiga moras, der den silfverglänsande egretthägern och den ljusröda ibis bjert stucko af mot den svartblå grönskan hos de storbladiga sumpväxterna, än höjande sig till imposanta, af palmer och hvitstammiga kautschukskträd krönta, branta kullar, der rikblommiga lianer klättrade ned ända till flodstranden, likt mjuka guirlander på en präktig löfsal. En svärm af pratsamma papegojor upplifvade här och der taflan och öfverröstade med sitt skrän indianernas domnande sång. På bankarna vid flodens stränder lågo mångenstädes lata krokodiler, i längd vexlande från 2 till 5 meter. Vid vårt annalkande störtade de sig hufvudstupa med buller och bång i vattnet för att efter några minuter

sticka upp nosspetsen, försigtigt spejande efter den objudne fridstöraren. Stora svärmar af snattrande änder flögo upp ur de små, af bredbladiga buskväxter kantade bugterna; dock slogo de strax åter ned, föga fruktande vår närvaro. Här och der mynna små bäckar eller floder in i Tilire; på de af dem uppslammade bankarna svärmade småvadare, bland dem gamla bekanta Totanus- och Tringa-arter. I topparna af de högsta träden såg man ofta en enslig falk eller vråk, orörlig på utkik efter byte eller försjunken i siesta. Strömmen var ej särdeles hård emot oss, och efter 3 à 4 timmars rodd kommo vi med den nedgående solen till Sebouve. Hyddorna i den lilla byn voro ännu ej af ren indiansk typ, de visade i sin byggnadsstil ganska stor likhet med "ranchos" i det egentliga Costa Rica, bebodda af den fattigare hvita landtbefolkningen eller af chiripóer och andra "tama" indianer.

Med den största vänlighet blefvo vi mottagna af invånarna och fingo ett helt hus till vårt förfogande. På golfvet, bestående af palmspjel en meter högt öfver marken, tillredde vi utmärkta sofplatser, och utanför öfver en i hast uppgjord eld stekte kanotens besättning en vid vår ankomst slagtad gris och i askan mogna bananer; och snart hade vi framför oss en lukullisk supé.

Tidigt följande morgon fortsatte vi resan uppför floden, som mer och mer smalnade och ofta genom forsar eller s. k. quebradas lade hinder i vägen för vår fortkomst. Vid passerandet af dessa forsar sprungo indianerna i floden och drogo, ofta med stor svårighet, kanoten genom det sjudande och hvirflande vattnet. Beundransvärd var dervid deras förmåga att hålla den ranka båten i jemvigt och att, huru än strömmen kastade, möta den med stäfven. Då solen började bränna allt hårdare, togo vi land vid Gmokul, en liten plantage på

flodens venstra strand, der vi af de välvilliga invånarna undfägnades med en riklig frukost, bestående af i glöden stekta fullmogna bananer och soltorkad fisk. Hyddorna, tre till antalet, voro så små, att det var svårt att begripa, huru den till mer än 20 personer uppgående befolkningen kunde få ens dräglig liggplats under deras tak. De voro mycket låga, vårdslöst uppförda af klufna palmstammar och täckta med blad af cocospalmen. Bohaget utgjordes af några klumpiga stolar, öfverdragna med skinn af jaguar eller tvättbjörn, samt talrika sängar eller snarare sofställningar af palmspjel. Ingen härd fans, utan maten kokades på marken utanför husen. Något efter middagstiden lemnade vi Tilire och gingo upp för en af dess bifloder, Uren. Denna var betydligt smalare, grundare och stridare än Tilire, stränderna grönskade i den rikaste urskogsvegetation, och ofta passerade vi under löfhvalf så täta, att solen ej förmådde pressa sina strålar derigenom; på en så skyddad sandbank togo vi en halftimmes välbehöflig rast, och fortsatte derefter, men endast långsamt kröpo vi fram mot vårt mål, Sipurio. Då vi ändtligen landade der, voro våra indianer, tydligen ej vana vid en så forcerad resa, alldeles uttröttade.

Vid stranden väntade oss vårt blifvande ressällskap, biskopen af Costa Rica och Mr Lyon, en amerikansk f. d. sjöofficer, som bott nära tjugo år här vid gränsen af indianernas område och genom ett vänligt och hofsamt uppträdande förstått vinna deras förtroende. Sedan flere år tillbaka gift med en talamankansk "konungadotter", var han fullt mägtig indianernas språk och skulle derför blifva oss till stor hjelp under våra förestående vandringar bland Talamancas sjelfständiga och mot främlingen misstrogna infödingar. Vid Sipurio funno vi godt herberge i den blott ett år gamla missionsgården, ett tem-

ligen rymligt hus, uppfördt af spjelor af kålpalmens stam, liksom de hyddor vi förut gjort bekantskap med; här fans dock brädgolf, och huset var afdeladt i fyra rum, af hvilka det största tjenstgjorde som kyrka. Ett litet rum med jemnt så stor golfyta, som behöfdes för våra bäddar, blef vårt residens, och inom kort fyldes väggar och tak och en ofvan våra hufvuden belägen vind med en sådan mängd af zoologiska och botaniska föremål, att man endast med den största försigtighet kunde röra sig derinne.

Trakten omkring Sipurio är väl röjd och visar flere stora platanarer eller bananasplanteringar. De här bosatta indianerna, 4 familjer, äro jemförelsevis civiliserade, och några af dem förstå spanska; de visade sig särdeles välvilliga och tjenstaktiga och voro mig till mycken hjelp under de exkursioner till lands och vatten, hvilka jag företog vid Sipurio. Landet mellan Uren och Tilire är föga kuperadt, beväxt med högstammiga ceiba-träd, kautschukrika Ficus-arter, smärta kålpalmer och taggiga cuyolpalmer, dessa begge senare högt värderade af indianerna såsom byggnadsmaterial. Fogellifvet var här särdeles rikt: praktfulla, röda och blå aras, fyra arter kortstjertade papegojor, skiftande i grönt, gult och blått, mer än 12 olika arter falkar, hökar och vråkar, tanagrider i de grannaste färger, Cassicus-arter, muscicapider, törnskator, mesar, 4 arter hackspettar, större och mindre sparfvar, dufvor, Tinamus- och Crypturus-arter — stjertlösa hönsfoglar — och deras storväxta anförvandter af slägtena Crax och Penelope blefvo här mitt byte. Insektfaunan lemnade likaledes mycket rika bidrag till min samling.

Vi hade här vid Sipurio lärt känna Talamancas nuvarande konung, Antonio, en ung, välväxt, nära sex fot lång indian, som hade blifvit döpt vid förra årets mis-

Fig. 54. Talamanca-indianer.

sionsresa. Han hade lärt sig något spanska och visade stor åtrå efter klädespersedlar och andra det civiliserade lifvets produkter. Denna hans lystnad blef bästa källan

för mina etnografiska samlingar. Antonio hade blifvit konung först efter ett blodigt krig emellan anhängarne till hans döde fader och hans farbroder; de förras seger berodde till stor del på den hjelp, de genom Mr Lyon erhöllo från Costa Rica.

Konungens bostad, "hufvudstaden", som den artigt kallades af munkarne, låg endast 5 kilometer från Sipurio och skulle blifva första stationen på vår vandring. För att transportera vårt bagage, hade konungen uppbådat omkring 30 indianer, hvarigenom ett godt tillfälle var mig beredt att studera deras utseende. De voro i allmänhet småvuxna, 5—5½ fot långa, bredaxlade, smärta omkring lifvet, med mjuka och behagliga kroppslinier, armar och ben med fylliga muskler, händer och fötter små. Bröstet var högt och väl utveckladt, hufvudet temligen stort, rundt, håret mjukt, rakt, svart och vanligen långt nedhängande. Ansigtet var temligen bredt, med en rak, bred, ej hög panna, rak, liten näsa, med ej särdeles starkt utvecklade näsvingar. Munnen var liten, med fylliga, något framstående läppar, kinderna fylliga, ej framstående. Öronen voro små, ögonen alldeles rakt stälda, med svartbrun iris och mandelhvit ögonhvita. Blicken var fri och lugn, dock likgiltig och utan skärpa. Hela ansigtsuttrycket utvisade godmodighet och vänlighet, och dessa egenskaper visade sig talamankanerna också, under hela den tid jag vistades ibland dem, besitta i ej ringa grad. Deras kroppsfärg var djupt bronsbrun.

De hafva, ända sedan de först kommo i beröring med spaniorerna omkring 1540, städse utmärkt sig för stor tapperhet och frihetskärlek och vetat att bevara sitt oberoende, äfven om det för kortare tidsperioder lyckats spaniorerna att slå sig ned inom deras område.

Nu, då striderna upphört och de hotas af en fredlig invandring, tyckas de hafva förlorat en god del af sin forna motståndskraft, och troligen skola de snart få afstå allt större delar af sitt fruktbara land åt costarikanska nybyggare.

Det var en liflig scen utanför missionsgården, då uppbrottet skulle ske och packningen fördelas. Der vägdes och byttes och gestikulerades, innan vederbörande kunde bestämma sig för, hvilken börda som var den beqvämaste. Den sist upptagna bördan var också det tunga altaret, hvilket skulle medföras för att begagnas vid messa i urskogen. Omsider satte vi oss i marsch. Indianerna buro sina bördor medelst ett bredt bastband öfver pannan och ett par dito hängslen öfver axlarna, lunkande i en temligen hastig takt. För oss "caballeros" gick första delen af färden särdeles beqvämt, ty Mr Lyon och Antonio hade lemnat oss sina hästar. Jag erhöll "konungens stridshingst", en stor, styfsint och högbent engelsk häst, som genom någon underlig nyck af ödet förirrat sig hit. Biskopen föredrog en liten sedig passgångare. Snart måste jag dock erkänna, att min upphöjda ställning ej var att rosa under en ridt genom urskogen, ty upprepade gånger var jag nära att sopas ur sadeln af väldiga ceiba-grenar och sega lianer. Den smala skogsstigen var nätt och jemt upphuggen till manshöjd, och ehuru farten ej var stark, tröttnade småningom min arm att svänga macheten mot de lömska lianerna.

Snart voro vi dock vid T o u n s e l a, Antonios residens; här gjordes halt, och vi inbjödos att göra ett besök i hans boning. Hvarken detta hus eller något af de fem öfriga, som bildade "hufvudstaden", gjorde dock något behagligt intryck på mig; de buro allt för tydliga

spår af central-amerikansk civilisation, då jag deremot hade hoppats att här finna några af de mycket omtalade "palenques". Sedan hus och stad blifvit vederbörligen beskådade och "chicha" *) i väldiga qvantiteter inmundigad, redo vi vidare och passerade floden Lari, liksom Uren en biflod till Tilire; den var ej mer än 100 meter bred, men vadet var just ej ett af de bästa, ty vattnet steg ända till sadelknappen. Genom en glesare skogstrakt, prydd af rikblommiga passifloror, redo vi ungefär 5 kilometer till Najvla och blefvo gästvänligt emottagna af höfdingen derstädes, en jovialisk, fetlagd man, klädd i talamankanernas vanliga palmbastgördel — "giparovå" — jemte en kort öppen skjorta af groft blått lärft.

Då denna gördel i vanliga fall är indianens enda klädespersedel, kan den förtjena en kort beskrifning. Den är väfd af bast från kålpalmen på en ytterst enkel väfstol, nemligen en ram af fyra käppar; gördelns vanliga bredd vexlar mellan 16 och 20 centimeter, dess längd från 2,5 till 3 meter; den har en blekgul färg, den naturliga, och kännes mjuk och behaglig för känseln. Då indianen kläder sig, tager han den ena ändan af gördeln i munnen samt den andra, hoprullad, mellan benen och derefter upp baktill; den lindas nu 2—3 gånger hårdt om lifvet, framfliken nedfälles och bildar ett fyrkantigt förkläde, hvarefter toiletten är färdig. Qvinnodrägten är nästan ännu enklare; den består af ett fyrkantigt tygstycke, omsorgsfullare väfdt än giparovån, af gräsfibrer — "karkùl" — vanligen i blått eller rödt; styckets bredd är 40—50 centimeter, dess längd 1,5—2 meter. Detta tygstycke vecklas en à två gånger om

*) Indianernas favoritdryck; den beredes af mogna söta bananer med vatten på sådant sätt, att frukten kramas sönder med händerna i en kalebass-skål eller utvispas deri medelst en molenillo (fig. 73).

höfterna och åstadkommer en nästan till knäet räckande kjortel. Vanligtvis var detta damernas enda drägt, men stundom buro de äfven en kort, öppen lärftströja utan ärmar eller ock en mansskjorta, "pajo". Deras prydnader utgjordes nästan alltid af röda och gula blommor i håret. Den dyrbaraste prydnad de bära är dock "namouka", halsbandet af aptänder och färgade perlor. När ett sådant halsband består af fyra eller fem rader af tänder med perlor och stundom små snäckor, intager det en betydlig plats och kan snarare kallas bröstsmycke än halsband (fig. 55).

Äfven männen eller krigarne bära sådana halsband, men af jaguar- eller tigerkattständer (fig. 56); dessa förstnämnda äro högt skattade och bäras endast af framstående höfdingar. Att ett sådant måste anses dyrbart, framgår deraf, att till en särdeles prydlig namouka, hvilken jag längre fram tillbytte mig mot en revolver, ej mindre än 12 fullvuxna jaguarer fått tillsläppa lifvet.

Huset vid Najvla är ett stort, öppet skjul med brutet tak, hvilande på tolf smärta trädstammar och täckt med palmblad. Under taket är ett slags vind af palmspjel, hufvudsakligen afsedd till förvaringsrum för bananer och andra födoämnen; den tjenstgör äfven som sofrum för de unga ogifta qvinnorna. Nere i huset, i ett af hörnen, fans en sängställning, större än de andra och omhägnad af gardiner eller musqvito-nät; den var afsedd för höfdingen och hans två hustrur — han lefde nemligen i bigami. För öfrigt bodde der tre yngre män med sina hustrur; barnskaran nådde upp till ett dussin. Midt på "golfvet", hvilket utgöres af den tillstampade marken, är härden, tre stora, flata stenar, och sväfvande öfver elden en stor lergryta, på bastrep nedhängande från tre

i kryss stälda käppar. Här kokades för tillfället en soppa eller snarare gröt af gröna bananer och fisk.

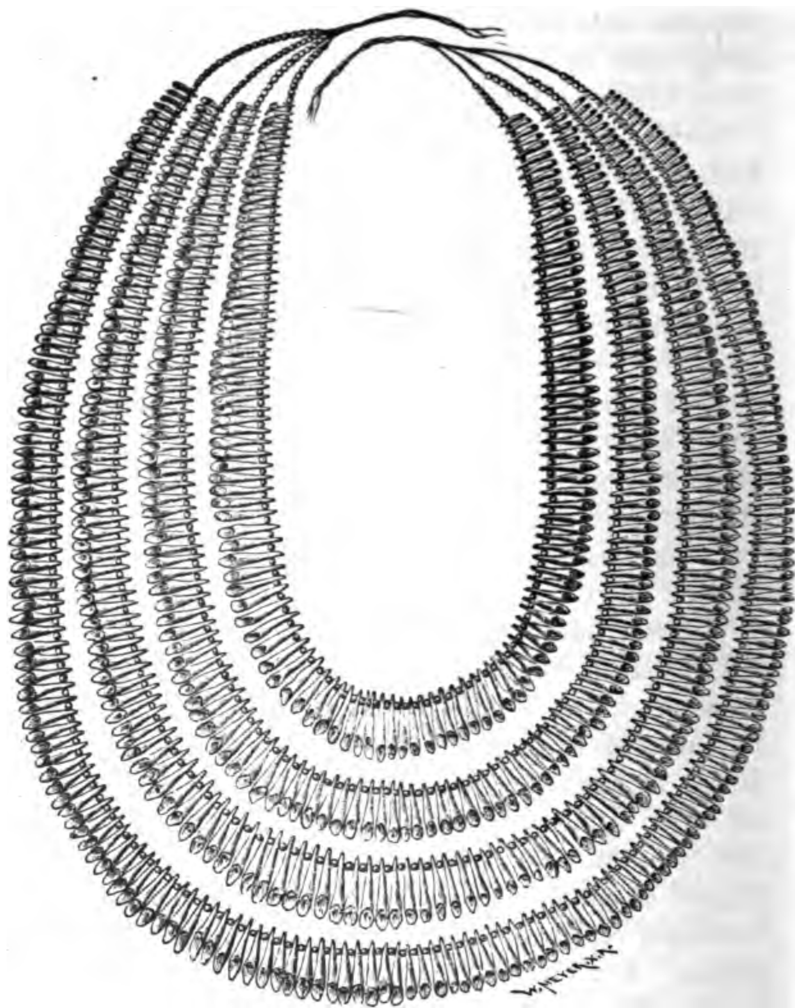

Fig. 55. Namouka af aptänder.

Sedan vi pligtskyldigast smakat på anrättningen och jag lyckats af husmodern tillbyta mig ett präktigt halsband af aptänder, fortsatte vi färden, men nu till fots;

vi lemnade nemligen här det civiliserade Talamanca för att genom urskog och öfver skummande floder tränga in i hjertat af indianernas land och, om möjligt, uppnå deras vigtigaste by eller pueblo, Koktu, platsen för den

Fig. 56. Halsband af jaguartänder.

gamla spanska missionskolonien och en af skådeplatserna för indianernas blodiga rättskipning med de spanska munkarne.

Genom svårgenomträngliga snår af caña blanco — vildt sockerrör —, bambu och små taggbeväpnade cuyolpalmer

kommo vi slutligen till floden Couen, hvilken, här 150 meter bred, skulle öfvervadas strax ofvan ett forsande vattenfall. En indian utsändes för att söka reda på vadet, hvilket han också lyckades finna, sedan han flere gånger förlorat fotfästet och varit nära att af den rasande strömmen dragas utför vattenfallet. Packorna upplöstes nu, och de starkaste indianerna buro dem på sina hufvuden portionsvis öfver till andra stranden. Derefter passerade vi hvita, en hvar ridande på en indians axlar och stöttad af två andra, som voro beväpnade med långa stänger för att dermed söka fäste mot stenarna på flodens botten.

Öfvergången gick lyckligen för sig, ehuru ej utan ofrivilliga bad för ett par af ryttarne; men då detta sätt att färdas var äfventyrligt och alldeles ej angenämt, beslöt jag att för framtiden lita blott på mina egna ben. Hela öfvergången fordrade något mer än två timmar.

En kilometer från stranden låg Dikoblinjak, der vi ämnade tillbringa natten. Här fick jag för första gången se en verklig palenque, men byggd af trädstammar och grenar, ej af sten såsom de gamla minnesmärkena från södra Mexico och norra delen af Central-Amerika. Denna palenque (fig. 57) var en ganska ansenlig byggnad och var bebodd af fem familjer med tillsammans nitton medlemmar. Den var 30 meter lång, 18 meter bred och ungefär 15 meter hög. Grundplanet bildade en ellips; resningen bildades af smäckra ceibastammar, hopbundna upptill med smidiga lianer, utanpå hvilka voro horisontalt lagda långa stänger, troligen af någon med cuyolpalmen beslägtad palmart, på regelbundna afstånd från takåsen ned till marken. Denna tältställning var täckt med flerdubbla lager af kålpalmens blad, som bildade ett för regn och storm full-

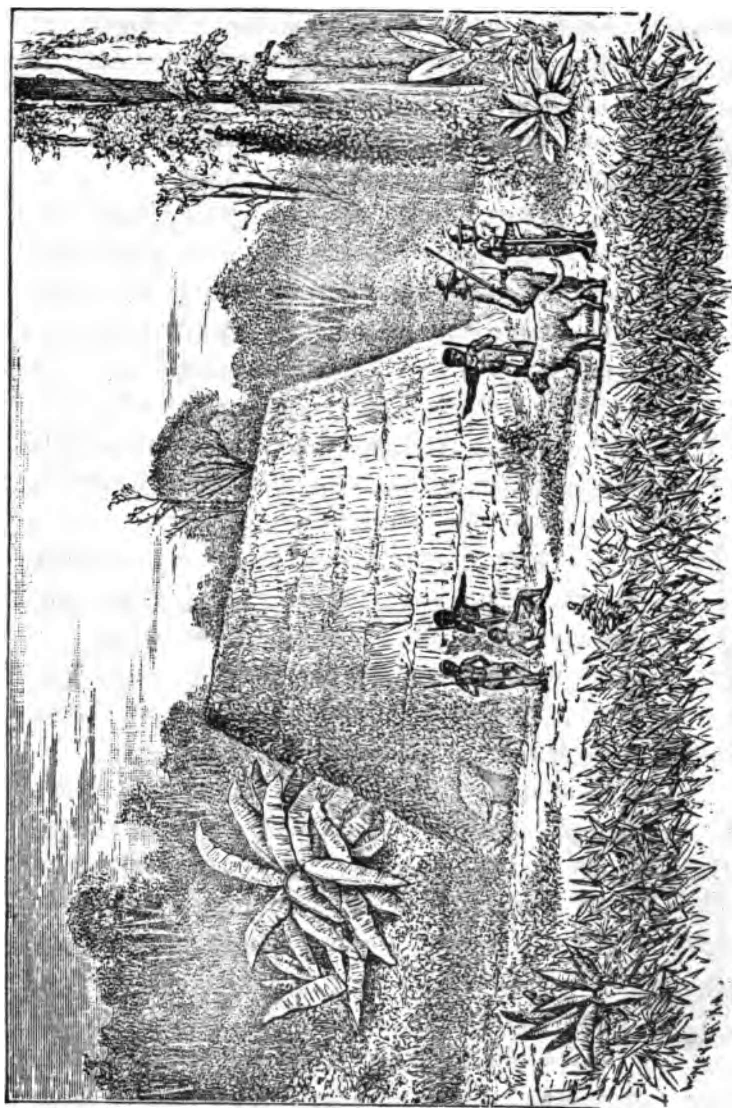

Fig. 57. Palenquen vid Dikoblinjak.

komligt ogenomträngligt tak. För rökens utsläppande funnos några nästan omärkliga hål på väggens midt; fönster funnos naturligen icke, och dagsljuset hade ej någon annan ingång än den knappt 1,5 meter höga dörröppningen vid palenquens ena kortsida. Också herskade der inne en ganska fullständig skymning.

Fig. 58. Sminkburk.

Längs utefter väggarna stodo åtta „sofbord“, en meter breda, två meter långa, af spjelkade kålpalmsstammar eller af sockerrör hopfogade britser, hvilande på fyra i marken nedslagna pålar. Efter en natts hvila på dessa sofställningar funno vi oss vid uppvaknandet randiga efter de skarpkantade kålpalmsspjelorna. För framtiden föredrogo vi derför vanligen marken till sofplats.

Fig. 59. Väska.

Midt i huset, som bestod af ett enda rum, befann sig eldstaden, af samma konstruktion som den från Najvla beskrifna, men något förnämare, ty här hängde en gammal, trasig skeppskittel af jern öfver elden. Kring härden voro qvinnorna sysselsatta med tillredningen af middagen, alla klädda i den enkla drägt, jag förut beskrifvit; ett par af dem voro unga och vackra, men deras ansigten vunno ej i tjusningsförmåga genom ansigtsmålningen. De hade nemligen under ögonen målat svarta eller röda symmetriska figurer, oftast rektangulära, och tycktes ej litet stolta öfver sin prydnad. Genom det beundrande intresse, jag visade för denna deras konstförfarenhet i damtoilettens finaste mysterier, lyckades jag af en af dem erhålla ej blott sminkburken, en ka-

lebass-flaska (fig. 58) och färgen, utan ock penseln, en liten, näpen sudd.

Sedan jag sålunda vunnit damernas bevågenhet, hade jag ingen svårighet att få tillbyta mig bågar, pilar, väskor (fig. 59), halsband m. m., så att min etnografiska samling här fick en betydande tillväxt.

Ungefär tre meter öfver marken, bredvid eldstaden, sträckte sig ett spjeltak, ett slags vind; här förvarades hushållets förråd af lifsmedel, bestående af bananer, yams, majs och långa remmar af soltorkadt kött. Trappan upp till vinden utgjordes af en med några inhuggna hak försedd palmstam.

Här i palenquen inqvarterade sig nu hela vår karavan, bestående af några och tjugo indianer och fem hvita; dock var der ingalunda trångt. Utanför ingången upprestes ett altare, dekoreradt med palmer och blommor; och i full ornat höll biskopen messa, troligen till stor uppbyggelse för våra värdar, som ej begrepo ett ord spanska. Emellertid voro de ej angelägna om att låta döpa sig, ehuru Antonio med all sin myndighet sökte förmå dem dertill.

Då Antonio berättat mig, att det vanliga sättet att fiska var att skjuta fisken med "sulé" eller fiskpil, var jag nyfiken att se, huru det vore möjligt att med den 1,5—2,5 meter långa, bräckliga pilen träffa flodens snabbfeniga invånare. Med tecken och tobak öfvertalade jag derför två indianer att följa mig ned till floden, väpnade med bågar och pilar (fig. 60). Den ene vadade ut till en sten ett stycke ut i floden och hade inom 10 minuter skjutit tre fiskar, stora "zavalos" *), 20—25 centimeter långa. Han höll bågen nästan horisontelt, med mer än

*) Alosa sp.

två tredjedelar af den långa pilen utanför bågen; då pilen genomborrade fisken, tog den genom sin längd öfverbalansen och vände fisken med buksidan upp. Den andra indianen, som posterat sig något längre ned vid floden, vadade ut och grep i förbifarten pilskaftet och halade in bytet. En sådan fiskpil består af ett skaft af vassrör, i nedre ändan lindadt med vaxade bastfibrer; i öfre ändan är pilspetsen instucken. Skaftet på den pil (fig. 60 *g*), jag nu har framför mig, är något öfver en meter långt; spetsen, fullt lika lång, är inskuren på sidorna med talrika hak, och sjelfva udden är skarp, hvarför man skulle kunna kalla den en pil med hullingar.

Den nyttiga kålpalmen lemnar materialet till pilspetsarna och sjelfva bågarna. Bågen (fig. 60 *h*) kallas på Bribri-dialekten "schekemé". Strängarna göras af hoptvinnad palmbast. Långa pilar utan hak (fig. 60 *f*) begagnas för att skjuta större hönsfoglar*) etc.; till jagten på mindre foglar, hvilka skjutas endast för fjäderprydnadens skull, användas kortare pilar, slutande i en tjock knapp (fig. 60 *a* och *n*) eller ock blåsröret, "kamokro" (fig. 71), med kulor af lera, "makrobo", rundsvarfvade med tillhjelp af ett snedt afskuret apben. För jaguarens och ocelotens dödande åter användes krigspilen, "kukabitka", som är försedd med en 9—10 centimeter lång, lancettlik spets af plattadt jern eller koppar (fig. 60 *c*, *d*, *k*, *l*). Det är förvånande att se, med hvilken säkerhet indianerna förmå skjuta äfven på ganska långa håll med dessa jemförelsevis svaga bågar och bräckliga pilar.

På qvällen visade det inre af palenquen, upplyst af trenne med vax genomdränkta palmbastfacklor, en egen-

*) Slägtena *Crax* och *Penelope* äro här representerade af arter, som ej gifva tjädern efter i storlek.

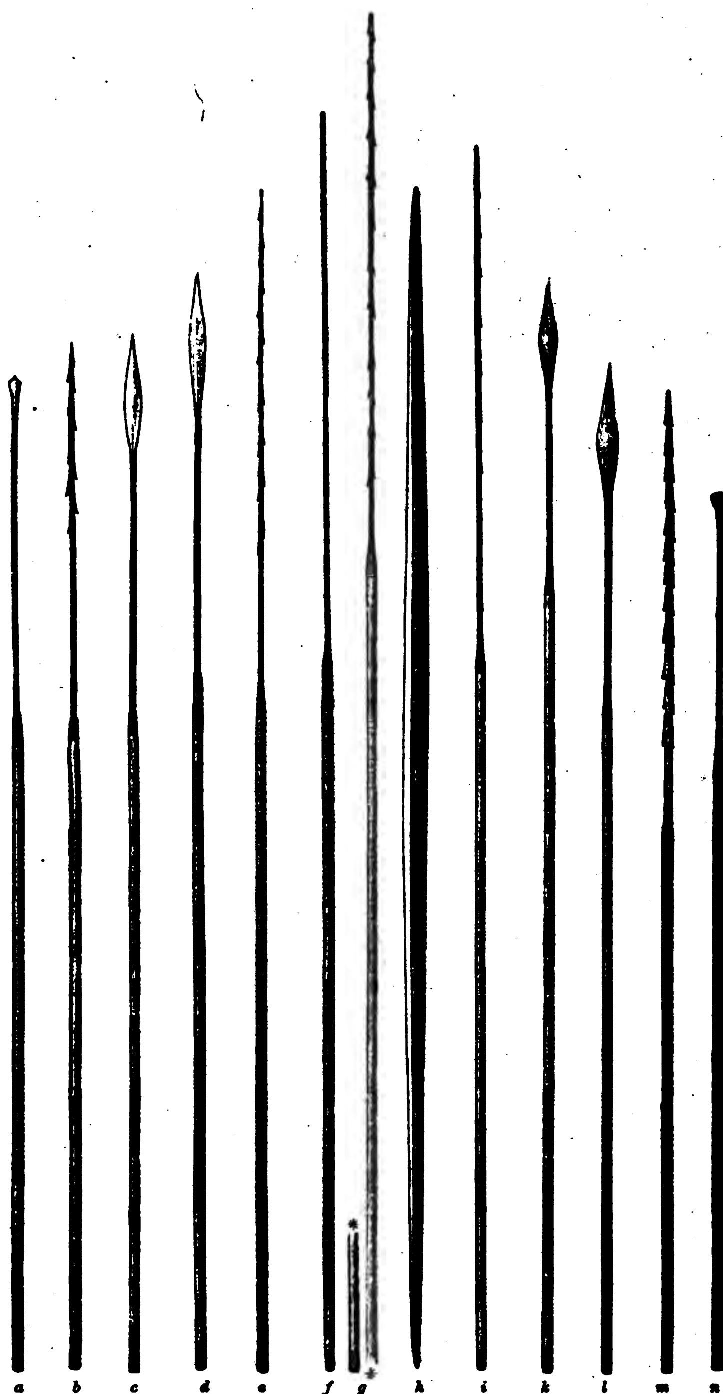

Fig. 60. Båge och pilar.

domlig tafla. Indianernas nakna gestalter, uppkrupna på sofställningarna eller sittande, med knäna uppdragna mot bröstet, på de låga, af klufna cedrela-stammar groft tillyxade bänkarna, ätande eller rökande, qvinnorna fortfarande sysselsatta kring grytan eller tillredande enorma qvantiteter chicha, barn af alla storlekar, feta och frodiga, en angenäm kontrast till de skelettlika, hungriga hundarna, alla dessa föremål, ömsom belysta af ett fantastiskt sken från de flämmande facklorna, ömsom inhöljda i ett tjockt rökmoln, bildade ett panorama af så sällsam art, att det ej lätt glömmes.

Då aptiten och törsten så småningom blifvit tillfredsstälda, ansåg jag tiden vara inne att med en tobakspipa som talisman söka lossa tungbandet på en gammal, qvicksögd indian från Koktu, tillhörande vår bäraretrupp. Han hade från början af vår marsch tilldragit sig min uppmärksamhet genom sitt intelligenta och värdiga utseende; dertill kunde han tala något spanska och var mig redan förut bevågen, till följd af det intresse jag visat honom under vandringen. Under ett par timmars ihärdigt frågande aflockade jag honom mången intressant notis om talamankanernas nuvarande fredliga lif och om landets forna glans och ärofulla strider. Det mesta lyckades jag helt kortfattadt uppteckna, och lemnar här några korta utdrag, började med förloppet vid firandet af en likbegängelse i Talamanca, sådan den ännu förekommer.

När chefen för en palenque eller en af de äldre männen dör, utföres hans lik, klädt i högtidsdrägt, beledsagadt af byns hela befolkning, under oaflåtligt sorgetjut, till en temligen aflägsen plats i skogen; der lägges det på en ställning en half meter öfver marken, inneslutet, till skydd mot rofdjuren, i en stark bur af palmspje-

lor och lianer, för att under en tid af ett par veckor antingen torka eller af regn och insekter befrias från de ruttnande delarna. När liket är "färdigt", återföres det med stor högtidlighet till palenquen, der det af qvinnorna mottages och insvepes i grant färgadt tyg, våfdt af "karkùl" eller "pita". Det lägges derefter på en lätt bår, som upphänges under taket i palenquen. Grannarna från när och fjerran sammanbjudas nu till grafől, och en dundrande fest börjar, der välfägnaden hufvudsakligen utgöres af en utaf majs eller bananer gjord chicha, men äfven af fastare föda, som dock betraktas såsom bisak. Om chichan underkastas en eller två dagars jäsning, blifver den ganska spritstark och åstad-

Fig. 61. Amulett af sorillo-kranier.

kommer ett försvarligt rus, helst när den, såsom vanligen vid sådana fester, förtäres i ofantligt stora qvantiteter. Ett dylikt grafől räcker två, stundom tre dagar.

Gästerna afbryta chicha-drickandet endast för att då och då uppstämma dödssånger, hvari den döde prisas, hans egodelar uppräknas, hans bragder som jägare och krigare berömmas, hans gästfrihet lofordas och guden, som bor i den mörka bergssjön, anropas att ej pläga honom med hunger och törst i det nya land, dit han med döden öfverflyttade. Några närmare upplysningar om indianernas uppfattning af landet bortom döden eller lifvet der kunde jag hvarken nu eller senare framlocka. För dem, liksom för så många andra, var

detta ett dunkelt rike. Men emellertid framgår af det ofvan sagda, att de hade föreställning om ett lif efter detta.

När sånger till ett visst antal blifvit afsjungna, tågar hela församlingen med liket till en öppen, högt belägen plats i skogen, hvarest uppbygges en sarkofag af palmspjelor och palmblad, hvilande på fyra i marken nedslagna pålar. I denna nedlägges nu liket jemte åtskilliga prydnader och vapen eller husgerådssaker samt framför allt amuletter; en sådan, bestående af några på en fin lian uppträdda kranier af "zorillo" *(Didelphys)*, afbildas fig. 61. Det hela täckes med ett omsorgsfullt hopflätadt tak af palmblad samt ombindes och försäkras på det noggrannaste med fina, sega lianer och tåg af palmbast, så att, när sarkofagen är färdig, den är fullkomligt ogenomtränglig för vatten och i stånd att trotsa alla anfall af skogens djur. Sällskapet återvänder efter väl förrättadt värf till sorgehuset, och dryckesgillet fortsättes. Den äldste familjefadern i palenquen blifver höfding, så vida ej den döde lemnat efter sig en gift son, i hvilket fall denne blir det lilla samhällets sjelfskrifne chef.

Vid giftermål deremot går man till väga utan så många ceremonier. Till flickans fader och, om han ej är sin palenques chef, äfven till höfdingen, gifver friaren ett eller par svin och, om detta ej anses nog, tyg och några husgerådssaker; bland dessa äro jernkittlar särdeles högt skattade, och en machete gör friaren helt visst oemotståndlig. Giftermålen ingås vanligen vid mycket tidig ålder; brudens ålder varierar mellan 10 och 14 år. En man gifter sig sällan före 14 års ålder. De få ceremonier, som förekomma, gå hufvudsakligen ut på ett dryckeslag.

De nygifta stanna vanligen qvar i den palenque, mannen förut tillhört, om den ej är fullt befolkad, eller ock bygga de en mindre hydda på någon öppen plats i närheten af stam-palenquen.

Mödrarna bära småbarnen på höften. Barnen gå till 8 à 9 års ålder alldeles nakna; då erhålla de en "giparovå" eller "pajo". De älska mycket att vistas i vattnet och blifva derför också goda "canoteros" och simma som fiskar. Att talamankanerna lefva i polygami, är påtagligt, ehuru de nu vid biskopens besök visade sig särdeles angelägna att förneka det. Jemte de tidiga giftermålen bidrager nog detta förhållande till den starka folkminskning, som för närvarande eger rum i Talamanca.

I allmänhet har hvarje qvinna blott ett eller två barn, men dessa äro friska och mycket omhuldade af sina mödrar. Flickorna få tidigt lära sig spinna, väfva och fläta väskor och band af karkúl och pita. Från 6 års ålder få pojkarne följa sina fäder på jagt, väpnade med små, en tredjedels meter långa bågar, och vinna snart en ganska stor färdighet att skjuta småfogel, iguaner och i synnerhet fisk. En del smärre foglar såsom tanagrider och trogonider utgöra ett eftersökt byte, emedan deras fjädrar användas till förfärdigande af de diadem eller hufvudprydnader, som bäras i synnerhet af höfdingarne i strid eller vid högtidliga tillfällen.

Vid solens första strålar följande morgon voro säkerligen flere med mig glada att lemna de hvasskantiga sofborden. Sedan vi intagit en enkel frukost af rostade bananer, satte vi oss åter i marsch, följda till vägs af vårt vänliga värdfolk. Vi skulle följa Couens lopp uppför omkring 16 kilometer, fogelvägen räknadt, innan vi uppnådde nästa bebodda plats. Här fans ej ens till-

stymmelse till gångstig, utan vi måste hugga oss väg med macheten eller vada i flodkanten. Derför öppnades också vårt tåg af två indianer, som, fria från packning, steg för steg höggo upp en smal stig i den täta småskogen, som fylde mellanrummen mellan skogens jättar, ceiba-träd, cedrelor och Ficus-arter. Lianerna voro här som alltid de besvärligaste fienderna till vårt framträngande och förorsakade mer än en känbar kullerbytta. Snart befans det emellertid omöjligt att tränga längre fram på venstra stranden af floden, der vi nu befunno oss, ty vi mötte allt otillgängligare raviner. Vi måste derför söka ett vad för att komma öfver till den högra stranden. Detta lyckades också, och efter en svår passage öfver floden — svårare till följd af den strida strömmen än till följd af vattnets djup — och en half kilometers marsch i vattnet vid strandbrädden af densamma, kommo vi till foten af Cerro de Lotse, en hög bergskam, som bildar vattenskilnaden mellan Rio Couen och Rio Dueri.

Då vi kommit upp på sjelfva kammen, befunno vi oss ungefär 450 m. öfver hafvet och njöto af den härligaste utsigt öfver det starkt kuperade landskapet med djupa dalar, i hvilka träden trängdes med hvarandra och under ett sammanhängande löftak dolde bäcken i dalens botten, och branta höjder, så stupande, att af träden, som klängt sig fast på dess sidor, det ena tycktes hafva fäst sina rötter ofvan spetsen af det andras krona. I sydvest reste sig en väldig vulkan, grånande mot toppen; det var Volcano de Lyon, så kallad efter vår vänlige ledsagare, Mr Lyon. Bland andra intressanta träd sågo vi här på höjden af Cerro de Lotse vild cacao med rödgrå, fullvigtiga "masorcas", och kautschukträdet, som lemnar den för närvarande kanske begärligaste af alla produkter

från dessa länder. Efter 5—6 kilometers vandring på bergsryggen nedstego vi åter för att på nytt uppsöka vår gamla bekanta, Rio Couen. Nedstigningen var ännu svårare än bestigningen af berget, och vi formligen rutschade långa sträckor; derefter hade vi ravin efter ravin att passera, och våra arma indianer gåfvo genom täta hvisslingar sin trötthet till känna.

Vi vadade nu åter öfver Couen till dess venstra strand. Vid detta vad var vattnet så djupt, att det steg till armhålan, och det var ingen lätt sak att på en gång skydda geväret och hålla balansen mot strömmen, som oupphörligt sökte slå benen undan oss. Omkring 7 kilometer slogo vi oss fram på venstra stranden, men måste derefter åter vada öfver till den högra. Efter ytterligare två öfvergångar öfver den allt smalare, men stridare Couen, kommo vi kl. 5 uttröttade, uthungrade och genomvåta till Kukuti, der vi vänligt mottogos af invånarna och fingo begagna solens sista strålar för att torka bagage och kläder.

Det hade varit en ytterst ansträngande dag; vi hade tågat genom urskog och vatten något mer än 20 kilometer, en ganska aktningsvärd våglängd på så beskaffade vägar! I Kukuti tillbytte jag mig åtskilliga bågar, halsband etc., men fruktlösa voro alla mina försök att komma i besittning af ett litet musikaliskt instrument af trä, ett mellanting mellan trumma och harskramla. Instrumentet var nemligen heligt, d. v. s. användes endast vid vissa religiösa ceremonier och fick endast af öfverstepresten behandlas. Det hade formen af en kub, var ungefär 20 cm. högt, upptill försedt med ett handtag af trä, den öfre och nedre bottnen voro fasta, men alla fyra sidorna rundsågade, fästade vid bottnarna blott utefter ett par centimeters längd. Trakterade af en kort

trumpinne, sättas sidorna i starkare eller svagare vibrationer och frambringa ett doft surrande ljud. Beredvilligt läto deremot invånarna mig få en trumma, "sabak" (fig. 62), gjord af en urholkad trädstam, hopknipen åt ena ändan, den andra öfverspänd med ett ormskinn; trumman hade derför i det närmaste samma form som en tjockhalsad butelj. Inga trumpinnar begagnas, utan blott handen. En lyxartikel funno vi här, nemligen en saltkopp (fig. 63), hängande likt en liten ampel ned från taket; hvar och en tog derur med en liten pinne så mycket han önskade. Huset vid Kukuti kallades visserligen palenque af artiga gäster, men hade föga gemensamt

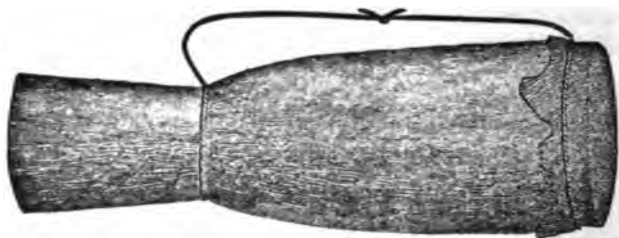

Fig. 62. Trumma.

med det imposanta palenque-slottet vid Dikoblinjak. Det var vida lägre, öppet i begge ändar och hade ett rektangulärt grundplan. Sex sofbord funnos här, af hvilka två för damernas räkning voro inhägnade med gardiner af tyg. På vinden erbjödos också sofplatser, och af dem var den midt öfver eldstaden belägna den mest eftersökta, ej af kärlek till värmen, men af fruktan för musqvitos.

Tidigt följande morgon bröto vi upp och fingo ett morgonbad i kläder genom att åter vada öfver den oundvikliga Couen. Vi hade nu så småningom kommit upp till en höjd af mer än 600 meter öfver hafvet och hade högbergen närmare inpå oss. Vid Akbeta, boningsort

för två familjer, rastade vi och intogo frukost. Alla invånarna, med undantag af en gammal gumma, hade begifvit sig bort vid underrättelsen om vår ankomst. Här fans således ingen att messa för, hvarföre också messan inställdes. Den gamla gumman var emellertid en vänlig värdinna; men nog greps jag af fasa vid tanken på, att hon möjligen skulle bjuda mig af den chicha, hon med knotiga fingrar höll på att bereda. Snart kom jag emellertid på god fot med henne och erhöll

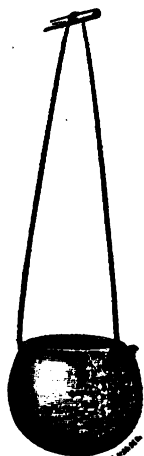

Fig. 63. Saltkopp.

ej blott en slända (fig. 64), utan äfven undervisning huru den skulle begagnas. Den ställes i en kalebass och sättes i rotation medelst den lilla skifvan nära spindelns bas; på mycket kort tid åstadkom hon med denna enkla spinnrock en ganska brukbar tråd af upprispad bast.

Liksom i de indianboningar, vi förut besökt, var husgerådet här mycket enkelt. Det bestod af skålar och bägare, "huacales" och "jicaras", af kalebass-trädets *) frukt (fig. 65 och 66), sällan utsirade med snidade prydnader, en eller par stora klumpiga

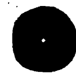

Fig. 64. Slända.

lergrytor och, det vigtigaste af allt, kreolernas "la piedra", en flat, svagt konkaverad sten, på hvilken majsen sönderkrossas medelst en stenkafle, "molidor"; på den utkaflas ock "tortillan" eller majsbrödet, innan det kastas på glöden för att gräddas. Såsom vattenbehållare tjenstgjorde stora, 40 – 50 liter rymmande, klotformiga "tinaccas", kärl af löst bränd, oglaserad lera.

*) Crescentia cujete.

Efter en timmes marsch från Akbeta kommo vi ut på den starkt kuperade högslätt, som varit platsen för den spanska missionsstationen San José de Cabecras, anlagd bredvid den urgamla talamankanska hufvudorten Koktu. Högslätten ligger 650 à 750 m. öfver hafvet, och der njuter man af ett behagligt, inga stora temperaturvexlingar underkastadt klimat. Redan den första anblicken af landskapet visade, att det varit sätet för gammal odling. Urskogen hade längesedan vikit undan och lemnat plats för en leende flora, förnämligast karakteriserad af vilda platanarer, planteringar af bananas,

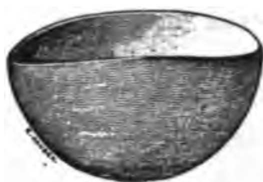

Fig. 65. Huacal.

Fig. 66. Jicara.

nu förvildade och nästan lika svårgenomträngliga som manglarerna vid flodmynningarna eller buskskogen vid kanterna af urskogen. Mellan platanarerna utbredde sig gräsrika kullar, beskuggade af de mest olikartade fruktträd, såsom sapote*), aguacate med stora, päronformiga frukter af fin mandelsmak, fem olika arter Citrus, en af dem bärande stora, läckra apelsiner, marañon**), mameyes***), med frukter stora som barnhufvuden, den sliskigt söta guyavan†) och längre ned på

*) Achras Sapota.
**) Anacardium occidentale.
***) Mammea americana.
†) Psidium pomiferum.

de brantare sluttningarna storhufvad ananas och små cacaoträd. Bergen, som i norr och vester begränsade högslätten, visade här och der de väldiga formerna af mahognyträd *) och månghundraåriga cedrelor på platser, dit kulturen ej sträckt sig.

Af den gamla kolonien syntes för öfrigt inga spår, och äfven sjefva Koktu gäckade svårt vår förväntan; hvad vi från en dominerande kulle sågo deraf, voro 10—12 palenques, hvaraf dock ingen af betydligare storlek, spridda på och emellan de närmaste kullarna. Vi fortsatte vår färd — numera en lustvandring i jemförelse med våra föregående strapatser — till ett af de största husen, som af Antonio uppgafs tillhöra den förnämste höfdingen på platsen, hvilken tillika var öfverstepresten. Vår resa hade varit forcerad, på det ej underrättelsen om biskopens ankomst skulle komma före oss eller förmå indianerna att sammanrota sig till väpnadt motstånd; våra ansträngningar hade emellertid varit fåfänga, ty i huset, en öppen palenque, lik den vid Kukuti, funno vi blott två äldre män, som med resignerad likgiltighet mottogo oss. Alla förråd af födoämnen, vapen och det vigtigaste af husgeråd voro bortskaffade, och det såg mörkt ut för oss att kunna här erhålla proviant för vår till omkring 30 personer uppgående trupp. De upplysningar, Antonio småningom lyckades aflocka våra surmulna värdar, gåfvo oss föga hopp, att byns invånare skulle återvända, så länge vi qvarstannade, ty öfverstepresten hade förmått dem att lemna hus och hem, under förklaring att den hvite presten anryckte mot deras by i spetsen för ett väpnadt följe för att tvinga dem att gifta sig och, sedan de väl voro gifta, taga med sig till

*) Swietenia mahagoni.

sitt land deras unga hustrur jemte deras höns och svin, men qvarlemna de gamla qvinnorna.

Ehuru således biskopens missionsfärd var till stor del förfelad, beslöt han dock att qvarstanna här, dels för att söka vinna de få qvarvarande indianerna, dels för att fortsätta och komplettera sina anteckningar öfver talamankanernas språk. I några af de kringliggande husen funno vi ytterligare några gamla gubbar, men alla qvinnorna voro liksom bortblåsta; hvarför ej de gamla stannat, kan jag ej förstå. Bland gubbarne fans en blind "trollkarl", som, tack vare tobakens magiska kraft och gåfvan af en svensk masurpipa, snart blef min vän och under de två dagar, vi stannade här, meddelade mig många goda upplysningar.

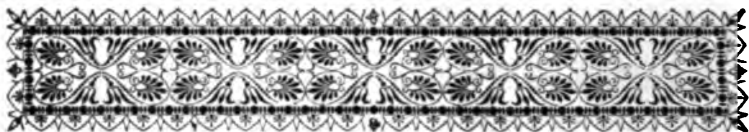
En afton sjöng han för oss ett långt qväde, ett slags hjeltesaga i ett par hundra fyrstrofiga verser, som dock till största delen bestod af en namnuppräkning och icke gaf någon ledning för bedömandet af tidsföljden i de deri lemnade historiska data. Deremot var siaren i stånd att lemna godt material för språkstudier, och honom hade biskopen att tacka för en icke obetydlig del af det ordförråd från Cabecras-språket, han här samlade och sedermera i en vetenskaplig sammanställning publicerade *). Förgäfves sökte jag öfvertala den gamle indianen att skaffa mig en vägvisare till den "svarta sjön", som skulle finnas en dryg dagsresa längre bort, högt upp bland bergen. Sjön finge ej besökas af andra än dem öfverstepresten förde dit, ty mägtiga gudar bodde i sjön och fordrade att behandlas med vördnadsfulla ceremonier; i annat fall skulle sjön stiga öfver sina bräddar och öfversvämma hela

*) *Appuntes lexicograficos de las lenguas y dialectos de los Indios de Costa Rica*, I. Parte: Lengua y dialectos de los Talamancos. S. José de Costa Rica 1883.

Koktu-slätten. Möjligen ligger en forntida eruption till grund för denna sägen.

Vi sökte förgäfves några spår efter den spanska munk-kolonien i och på marken, men funno deremot flerstädes indianska grafvar, sådana jag ofvan omtalat dem, och gamla öfvergifna palenques, hvilka visade, att för ej så långt tillbaka i tiden Koktu varit en vida betydligare ort än nu.

SJUTTONDE KAPITLET.

Talamanca.

Dueri — Estrella.

Från Koktu begåfvo vi oss sålunda efter tvänne dagars vistelse derstädes på återvägen, då tydligen vår väntan var förgäfves och indianerna tycktes fast beslutna att undvika all beröring med oss. Samma omvexlande marsch förestod oss nu uppför och nedför skogrika berg, genom floder och taggbuskiga moras; nu gick det dock i raskare takt, ty vägen var jemförelsevis upphuggen och vi vana vid densamma. Vid Akbeta, Kukuti, Dikoblinjak, Schinubrinjak, Najvla, öfverallt mottogos vi med glada och vänliga helsningsrop af detta godmodiga och förtroendefulla folk, som redan betraktade oss såsom gamla bekanta och vänner. Gästskänker saknades ej heller, och huru raskt än färden gick, mottog min etnografiska samling mången värdefull tillökning. Vi sökte efter bästa förmåga återgälda deras vänlighet, och de mest olikartade saker fingo tjenstgöra såsom presenter eller bytesmaterial. Då vi kommo till vårt nattläger, hade jag ej heller qvar ett enda blad tobak och knappast nödiga gångkläder. Vid Najvla mötte vi våra hästar, och i mörka natten sträckte vi ut i skarpt traf för att på Antonios enträgna begäran tillbringa natten i hans

residens, Tounsela. Floden Lari afkylde med ett kallt bad ifvern hos både hästar och ryttare, och våta och frusna — fastän temperaturen var ett par och tjugu grader — kommo vi till Antonios rymliga hus, der vi efter en supé af stekta bananer och torkad fisk snàrt fingo njuta välbehöflig hvila.

Följande dag kommo vi åter till vårt talamankanska hem Sipurio. Genom Mr Lyons och Antonios ihärdiga bemödanden och kanske äfven genom den personliga beröring, en del af indianerna haft med oss under Koktufärden, förmåddes några dagar efter vår återkomst ett större antal af dem — 2 till 300 — att samla sig vid Sipurio, för att höra den nya läran, men troligen i första rummet i hopp att få skänker. Efter messor och predikningar, hvilka helt summariskt tolkades för åhörarne, döptes lika summariskt ett hundratal, mest barn och qvinnor. Derefter anstäldes gästabud, hvarvid svin, höns, bananer och chicha konsumerades i väldiga qvantiteter.

Då detta var den största samling af Talamanca-indianer jag sett eller skulle få se, begagnade jag tillfället till mätningar, fotografering och framför allt till språkstudier och kan ej nog berömma den vänlighet och godlynthet, hvarmed de fogade sig efter mina önskningar.

De visade dessutom det största intresse för mina zoologiska samlingar, och vare sig jag var sysselsatt med konserveringen af en fogel eller med undersökningen af småkryp från vatten och land, så var jag omgifven af en vetgirig skara, som aldrig tröttnade att fråga. Det är naturligt, att jag begagnade mig af deras naturvetenskapliga böjelser och uppmuntrade dem att samla djur för min räkning, och många värdefulla föremål kommo på detta sätt till min samling. Bland andra djur tillförde de mig ock två exemplar af en sällsynt, liten klättrande

myråtare *) med pelsen mjukare än det finaste silke och en lång, kraftig gripsvans. Då jag sedermera anträffade samma djur i Siquirres, skall jag längre fram lemna några notiser om detsamma. Samtidigt samlade jag genom hjelp af mina indianska vänner en lista på de talamankanska namnen på de djur och växter i min samling, hvilkas namn de kände. Och det var endast några få, som de ej kände.

Under två dagar stannade indianerna vid Sipurio; de flesta hade sitt nattläger under bar himmel, på bäddar af palmblad eller i små hängmattor af palmbast. Bland dem befunno sig många unga qvinnor med särdeles vacker och regelbunden ansigtsbildning, och ehuru de i allmänhet voro betydligt småväxtare än männen, såg man dock åtskilliga rätt ståtliga gestalter. Som ofvan är nämndt, äro de tidiga giftermålen ett af de svåraste hindren för rasens kraftiga utveckling och tillväxt. Bland andra exempel må anföras: en elfvaårig, knappt fullvuxen ungmor, med en nära ettårig pys på höften.

Sedan våra gladlynta och språksamma indianvänner försvunnit från Sipurio, var der tyst och ödsligt, och vi rustade oss till en ny expedition, denna gång mot källorna af floden Dueri, en verklig guldgräfvarefärd, ty Mr Lyon trodde, att trakten der var guldrik, och ville, att jag skulle undersöka flodsanden. Färden räckte tre dagar. Vi passerade uppefter floden Lari till Bekisde, hvarest vi i en stor palenque funno vänligt mottagande. Vårt hufvudqvarter uppslogs i en annan stor palenque, 20 kilometer högre upp mot bergen; den bar namnet Dueri efter floden, på hvars strand den låg. Här bodde fyra familjer. Ehuru vi blefvo särdeles vänligt emottagna

---

*) Cycloturus didactylus.

och undfägnade, var det tydligt nog, att ändamålet med vår färd ej var indianerna behagligt. Några af dem tjenstgjorde emellertid som vägvisare, men gjorde allt hvad de kunde för att påskynda undersökningsfärden och sade sig ej veta det ringaste om guld, eller huru bergen vid flodens källor sågo ut. Deras erfarenhet om guldsökare rättfärdigade också deras antipati. Följande lilla historia kan tillräckligt visa det. Den berättades på qvällen vid den flammande elden af en gammal indian, med kommentarier af Mr Lyon.

För många år sedan kom hit till stranden af Dueri en kreol, Felipe, med sin hustru, Teresa. Han medförde många verktyg och vapen, som för indianerna voro okända, och blef snart genom sitt vänliga och hjelpsamma sätt och de värdefulla gåfvor af knifvar m. m., som han frikostigt utdelade, gerna sedd i de omkringliggande palenques och upptagen som vän. Konungen tillät honom bygga sig en hydda vid stranden af Dueri på en plats, som Felipe efter flere veckors ihärdigt sökande utvalt. Der började han gräfva i den lösa sandstranden och vaska guld; många af hans vänner bland indianerna hjelpte honom dermed, och småningom samlade han många kalebasser fulla med den gula, glänsande sanden. Under tiden hade Felipe förälskat sig i Lotse, dotter till höfdingen öfver Dueri-stammen, den skönaste flickan på många dagsresors omkrets. Fader och slägt lemnade sitt bifall till deras förening; att han förut i sin hydda hade en hustru, tycktes ej vara något hinder, och ett ståtligt bröllop firades. De begge hustrurna kunde ej länge komma öfverens, och förmodligen blef derför lifvet Felipe temligen surt. Allt nog, då hans skatt vuxit tillräckligt, äfven i en guldgräfvares ögon, beslöt han att öfvergifva Talamanca för ett land, der guld hade något värde. Då

Lotse upptäckte hans plan, blef hon otröstlig och sökte öfvertala honom att stanna; deras son skulle ju blifva stammens höfding. Intet hjelpte, och slutligen yrkade hon blott, att han skulle taga henne med sig. Han lofvade det. Teresa, ursinnig öfver detta medgifvande, sökte förmå honom att återtaga sitt löfte och qvarlemna Lotse. Då hon såg, att han var för mycket fästad vid henne för att bryta sitt ord, beslöt hon att handla på egen hand och mördade Lotse, sedan hon lockat henne ut i skogen. Indianerna upptäckte snart liket, anade brottets sammanhang och klagade hos konungen. Denne kom sjelf till Felipes hydda och förelade honom att inom två dagar med egen hand döda Teresa eller sjelf dö. Felipe trotsade på sina eldvapen, litade på indianernas godmodighet och rustade sig i lugn till afresa. På eftermiddagen den andra dagen låg hans kanot färdig, bokstafligen lastad med guld. Då Teresa stigit i båten och han lossade fånglinan i begrepp att stöta från land, hven en skur af pilar tvärs öfver den smala Dueri, och Felipe störtade liflös ned i kanoten. Konungen och hans krigare rodde nu öfver, kastade hans lik i en af de gropar, der han skördat sitt guld, guldsanden vräktes i floden, och Teresa sattes i kanoten, hvilken utan åror släpptes att drifva utför den af höstregnet starkt uppsvälda, rasande floden.

Vi gingo 15—20 kilometer uppför Dueri, men funno ingenstädes guldförande sand, och förgäfves voro alla Lyons uppmaningar till indianerna att visa oss någon af de platser, der man förut funnit guld.

Längre upp vid Laris öfre lopp finnes en koppargrufva, som möjligen varit bearbetad i forna tider; läget är dock sådant, att det torde dröja länge nog, innan det kan löna sig att bearbeta densamma. Längre nedför

Tilire, vid en af dess bifloder, äro rika kollager funna, men äfven dessa torde ej nu med någon vinst kunna brytas. Hvad guld beträffar, funno visserligen spaniorerna sådant och öppnade några grufvor, men vinsten var ej särdeles stor, och då dertill kommo de ständiga striderna med indianerna, blefvo grufvorna snart öfvergifna och så totalt bortglömda, att man ej ens känner platsen för dem.

Vi återvände till Sipurio för att afsluta undersökningarna i trakten deromkring och voro i midten af September i ordning att börja vår vandring genom Estrella-indianernas land; så kallas de stammar af los Talamancas, som bo kring stränderna af den stora Estrella-floden och dess talrika bifloder.

Från Sipurio bröto vi upp, denna gång mot norden, sedan vi utför Uren och Tilire skickat största delen af vår packning för att direkt forslas till Puerto Limon. Vi behöfde också vara så litet belamrade som möjligt, emedan en lång och mödosam fotvandring förestod oss.

Strax före middagen kommo vi, efter att hafva tågat genom en jemförelsevis öppen terräng, till Surétko, ett nybygge vid stranden af Tilire; der togo vi i den rymliga ranchon en stunds hvila och färdades derefter i tre kanoter öfver floden, följde under ett par timmars tid dess strand, vadande öfver åtskilliga af dess smärre bifloder, och kommo på aftonen genomvåta och uttröttade till Schedóle, en liten indianby vid floden af samma namn. Här stannade vi för natten hos en mestiz från San Salvador. Han hade till följd af en af de så vanliga revolutionerna måst fly från sitt land och lefde här sedan flere år bland indianerna. Ett altare byggdes nu i det fria, prydt med palmblad och blommor; biskopen skulle nemligen hålla messa för infödingarna. Sedan

messa hållits, några indianer blifvit döpta och vigda vid sina hustrur, aflade vi ett besök i en af indianhyddorna, der vi undfägnades med chocolate och chicha och till på köpet aguardiente; det var första gången vi funno den varan hos Talamanca-indianer. Jag bytte mig till allt hvad som var möjligt att få af vapen och lätt transportabelt husgeråd.

På morgonen hölls åter messa, och det lyckades vår energiske biskop att genom hymens band förena vår värd, salvadorianen, med en indianska, som redan förut efter indiansk ritus var hans hustru. Vi fortsatte derefter vår färd uppför det sakta stigande Cerro Schedóle; den högsta punkten af det skogklädda berget, vi passerade, hade en höjd af ungefär 700 m. öfver hafvet. Derifrån hade vi en praktfull utsigt öfver det omgifvande, starkt kuperade landskapet. Stigande ned ett par hundra meter, kommo vi till floden Moy, der vi i ett par kautschuksamlande negrers bofälliga hydda intogo vår frukost. Negrerna voro beväpnade ända till tänderna, enär de lefde i ständig fruktan för indianerna; men vinsten af samlandet är så stor, att en "ulero", som har tur, kan förtjena öfver 2,000 dollars på tre månaders tid. De voro också vilda, förvägna sällar, dessa Jamaica-negrer, storväxta och starkt byggda. Deras lilla trupp af sex man syntes väl i stånd att försvara sina elastiska skatter.

Efter en fem timmars ytterst mödosam vandring genom hardt när ogenomträngliga snår, öfver gungande moras och långa sträckor i småfloder, upp- och nedför raviner och tätbevuxna branta berg kommo vi till stranden af floden Duluúli. På begge stränderna af denna flod fortsatte vi nu vår marsch; vi vadade öfver floden omkring tjugu gånger i 0,3 till 1 meters vatten och tågade långa sträckor i sjelfva floden. Våra indianska

bärare voro till antalet 14; de började nu blifva uttröttade och gåfvo det till känna på vanligt sätt, genom långa hvisslingar. Slutligen kommo vi fram till platsen Duluúli, der vi beslöto taga nattqvarter, ehuru vi ännu hade ett par timmar qvar af dagen och enligt förespegling blott en timmes väg till Bitéi, den största indianbyn här i trakten, bebodd af Estrella-indianer.

I ranchon vid Duluúli bodde blott en familj för tillfället, men husets inredning antydde flere invånare. Snart fingo vi också förklaring härpå. Härifrån, liksom från omkringliggande indianbyar, hade befolkningen temligen allmänt flytt bort till de längre vesterut belägna, mera otillgängliga bergen vid underrättelsen om biskopens annalkande. Deras förnämste höfding, Biterio, hade nemligen, alldeles som vederbörande i Koktu, bland dem utspridt det ryktet, att biskopen kom i spetsen för en väpnad styrka för att med våld döpa och gifta dem, att han skulle taga med sig de vackraste af deras hustrur och döttrar och lemna de fula och gamla qvar, att han skulle slagta och uppäta alla deras svin och höns, m. m. i samma stil. Biskopen beslöt derför att dröja några dagar i Bitéi och medelst öfvertalning och löften om skänker söka förmå indianerna att återvända. Emellertid packade vi in hela vår karavan i den öppna, rymliga palenquen och tillbragte en jemförelsevis lugn natt.

På morgonen bröto vi upp mot Bitéi med vår värd till vägvisare. I stället för 1 timme behöfde vi nära 4, innan vi hunno den på en höjdsträckning vackert belägna byn. Ungefär en half kilometer från Bitéi flyter floden med samma namn i många bugter ned mot Estrellafloden.

Liksom i Duluúli hade äfven här i Bitéi största delen af indianerna flytt sin kos; de qvarvarande utgjor-

des af ett dussin gamla gummor och gubbar. Bitéi bestod af 4 stora hus eller palenques. De voro dock ej uppförda i den äkta stilen, utan hade raka väggar, jemförelsevis litet tak och fyrkantig grundplan; för öfrigt

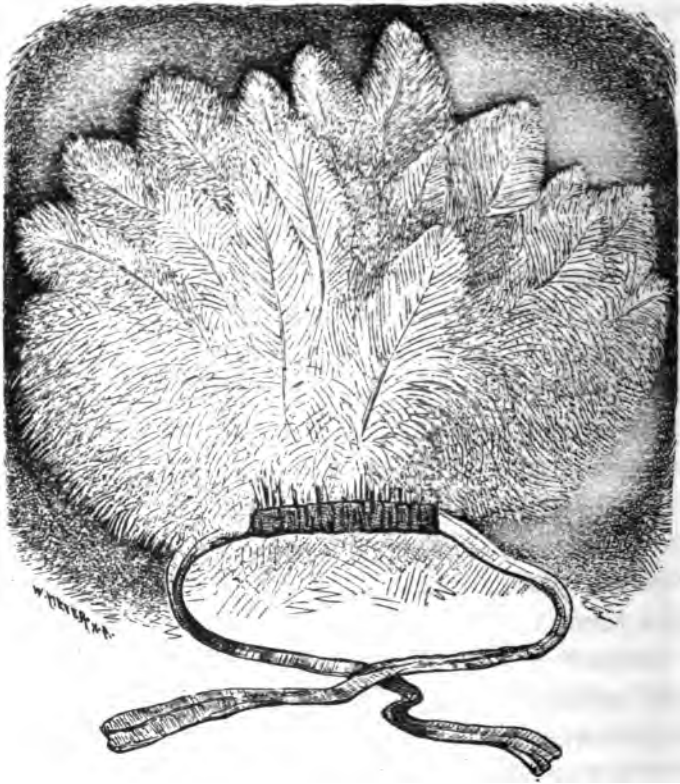

Fig. 67. Pannprydnad af egrett-fjädrar.

voro de inredda på samma sätt som husen hos los Talamancas. I hvarje hus var hem för 3 à 4 familjer.

Då vårt proviantförråd nu var i det närmaste upprymdt, måste vi här förskaffa oss nytt; det gick lätt nog, ty byn var rik och hade vidsträckta platanarer. Bland

andra födoämnen köpte vi också ett stort svin, men säljaren förklarade, att vi sjelfva fingo taga det i skogen och slagta det. Nero beordrades ut och hade snart med ett fast tag i delinqventens öra kastat omkull det på marken, der kocken med ett snitt af sin machete aflifvade detsamma. Oaktadt svinet i vigt och volym något

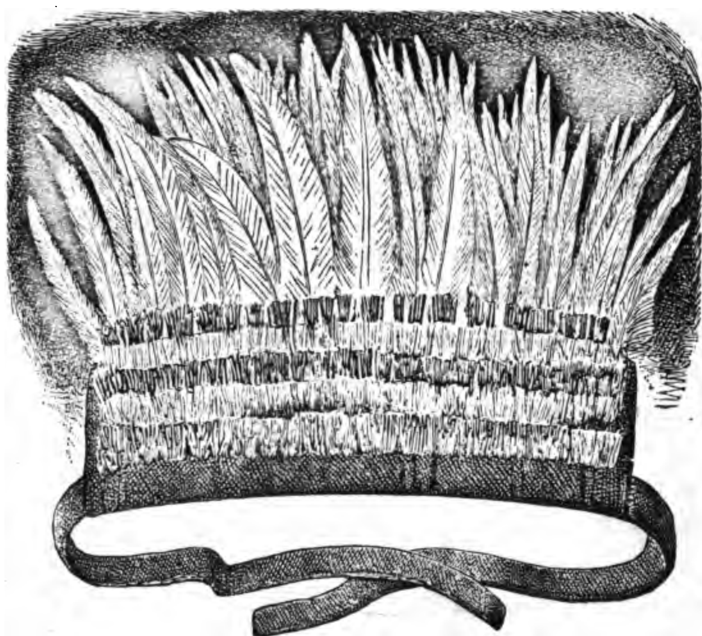

Fig. 68. Pannprydnad af häger- och tanagrid-fjädrar.

öfverträffade Nero — det vägde 130 engelska skålpund —, räckte det ej mer än två dagar för vår talrika karavan.

Sedan messa hållits och ett grundligt mål bestått våra uttröttade indianer, begaf sig vår oförskräckte biskop sjelf åstad, åtföljd af en indian till vägvisare, för att vid den stora hufvudbyn Pueblo de Estrella möjligen finna indianerna hemma och kunna förmå dem att samlas till ett möte med honom. Den färden beräkna-

des taga två dagar i anspråk. Dessförinnan hade budbärare afsändts inåt skogarna för att öfvertala Duluúlis och Bitéis invånare att återvända. Efter ett par dagar började de också så småningom komma åter, och sedan biskopen återkommit, samlades snart ett halft hundratal vid Bitéi.

Under tiden hade Mr Lyon fått ett häftigt feberanfall, och då nätterna i Bitéi voro allt utom helsosamma, enär en stark dimma från den närbelägna floden vanligen lägrade sig öfver byn, och de höga kringliggande bergen hindrade den att drifva bort, såvida ej frisk vind blåste, blef hans tillstånd allt betänkligare, och vi började rusta oss till färden utför floden. För att transportera Mr Lyon till den 5 kilometer aflägsna platsen, der våra kanoter skulle möta oss, förfärdigades en primitiv bärstol, som skulle surras fast på ryggen af den starkaste indianen i truppen. Denne, som var ett praktexemplar i längd och styrka bland de öfriga, hette Munschko, hvilket betyder svin och är ett hedersnamn, ty vildsvinet är helt enkelt det modigaste djur som finnes i deras skogar, långt modigare än jaguaren, puman och tigerkatten.

Biskopen återkom på tredje dagen; hans färd uppför Estrella-floden hade varit besvärlig. Hela byn var vid hans ankomst utrymd.

Den styrdes af en inflyttad hondurensk mestiz, Segura, som förstått att skaffa sig sådant inflytande bland Estrella-indianerna, att han med Biterio's goda minne blifvit vald till cacique för pueblon. Då så väl han som Biterio lefde i polygami, var det särdeles obeqvämt, om deras trogna folk skulle blifva kristna och en padre stationeras i den ena eller den andra byn. Derför biträdde Segura Biterio på det ifrigaste att bland indianerna utsprida förskräckelse för de hvita presterna, och då de

båda ledarne ej utan skäl fruktade, att biskopen skulle till sitt biträde kalla trupper från Puerto Limon, ansågo de för klokast att med sitt folk draga sig tillbaka i skogarna, till dess missionsvisiten var öfver.

Biterio's mor och en af hans många hustrur anträffades dock i en aflägsen hydda och förmåddes genom löften om rikliga skänker att medfölja till vårt läger. Der utbredde nu biskopen för indianernas förtjusta blickar sina skatter af Nürnbergerkram, och mer än ett dussin läto döpa sig. En gammal indiansk siare sjöng på aftonen en lång sång, som tolkades af vår generaltolk, en Tucurrique-indian, som åtföljt biskopen på föregående missionsresor. Den upptecknades så noga som möjligt af biskopen.

Under tvänne dagar fortsattes nu språkstudier och religionsundervisning med indianerna. Dessa skilja sig ej det ringaste i utseende och seder från de verkliga Talamanca-indianerna. Deras språk deremot visar några smärre olikheter, dock ej större än att de båda kunna anses som dialekter af ett och samma språk. Ypperliga vapen och prydnader lyckades jag här byta mig till och blef härigenom till den grad utblottad på europeiska vapen och kläder, att jag ej ens hade en knif för mitt eget bruk.

Bland de dyrbarare sakerna från denna station var en ståtlig pannprydnad af egretthägerns fjädrar (fig. 67), ett värdigt motstycke till ett dylikt diadem af tanagridfjädrar, hvilket jag förut erhållit i Koktu (fig. 68). Vidare må nämnas några halsband af slipade snäckspiror (fig. 69). Hvarje eller hvartannat år gör en större eller mindre trupp af indianer en flere veckor varande vandring till Stilla hafvet. Bland de dyrbarheter, som hemföras derifrån, äro snäckor af en viss art, troligen

någon *Voluta*, hvilka hemma sönderstyckas och för hand slipas mot sandsten till tjocka, i midten genomborrade trissor eller skifvor, 5—6 mm. i diameter. Endast spi-

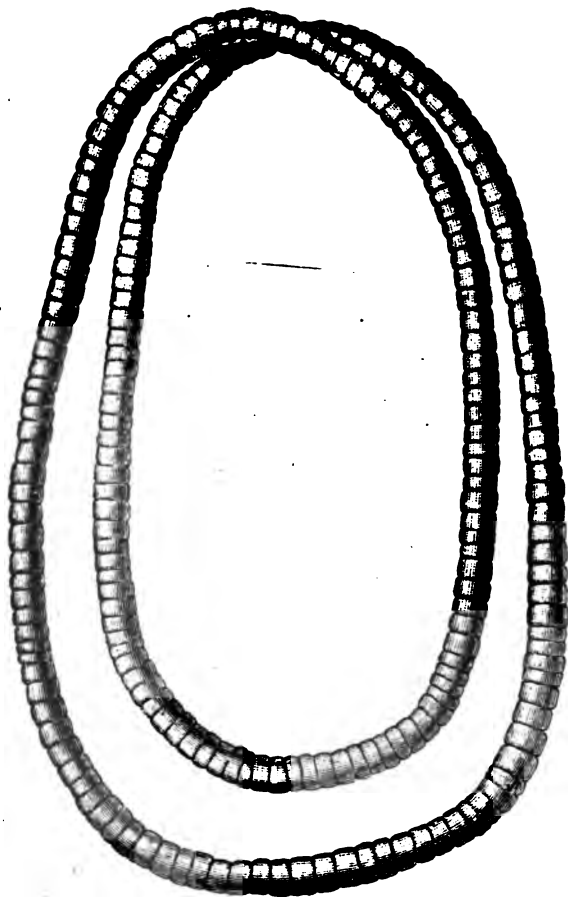

Fig. 69. Halsband af snäckskal.

ran af snäckan användes härtill. Blott höfdingar bära dessa namoukas.

Smärre yams-, yucca- och bananas-odlingar funnos här och voro väl skötta. Estrella-indianerna tycktes

Fig. 70.
Båge och pilar från Dulauli.

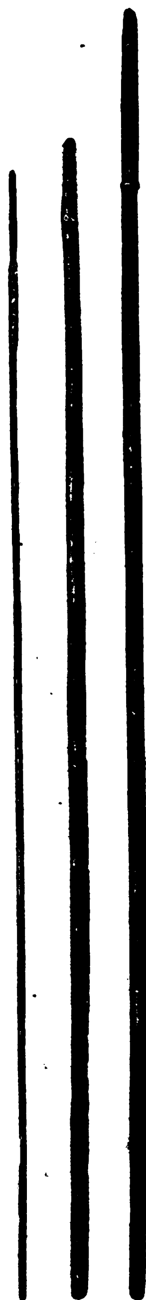

Fig. 71. Blåsrör.

Fig. 72.
Pilar från Bitéi.

Fig. 73.
Molenillo.

hafva något mera konstsinne än deras sydligare boende fränder, ty huacales och jicaras (gjorda af frukterna af *Crescentia Cujete* L.) voro ofta rätt smakfullt snidade, ehuru de härtill ej använda annat instrument än den en half meter långa macheten. Fig. 74 visar en konstlöst snidad jicara af cocos; fig. 75 en genomborrad jicara, hvilken användes som chicha-sil.

Begrafnings- och andra ceremonier äro desamma här som hos indianerna vid stranden af Couen och Lari. Trollkarlarne tycktes dock här stå i ännu högre anseende, och ofta förenade de med den presterliga befattningen höfding- eller till och med, såsom fallet var med Biterio, konungavärdigheten. En ledsam omständighet är, att bränvinet ryckt Estrella-indianerna närmare på lifvet; vid flodens mynning har nemligen en handelsman slagit sig ned, hvilken mot kautschuk och sarsaparilla förser infödingarna med rom och aguardiente. Affären är mycket lönande.

Efter fem dagars vistelse vid Bitéi bröto vi upp för att i kanoter begifva oss utför Estrella-floden. Vi lemnade estrelliterna med vida mindre saknad, än vi skilts från Talamancas varmhjertade barn. En full dag behöfde vi för att med strömmens och årornas hjelp komma nedför.

Estrella-floden är ej så storartad som Tilire, men måste dock kallas en betydlig flod. Vi passerade fem quebradas eller forsar; i en af dessa kantrade en oss åtföljande kanot; besättningen, män, qvinnor och barn, simmade alla lika qvickt i land, kanoten, åror och det vigtigaste af lasten bergades af vår besättning nedanför fallet, hvarefter de skeppsbrutna åter embarkerade och fortsatte färden, skrattande och skämtande, som om ingenting ovanligt hade passerat.

I mörkningen kommo vi fram till flodens mynning och togo in hos den omtalade handelsmannen, der vi rikligen undfägnades och fingo goda sängplatser.

Då Mr Lyon fortfarande var så dålig, att han ej kunde lemna sängen, beslöto Hübsch och jag att stanna qvar vid La Boca de Estrella ett par dagar, till dess han blefve frisk nog för att med sina indianers hjelp kunna återvända hem till Sipurio. Detta ansågo vi vara vår skyldighet, alldenstund Mr Lyon under vår vistelse

Fig. 74. Jicara af Cocos.

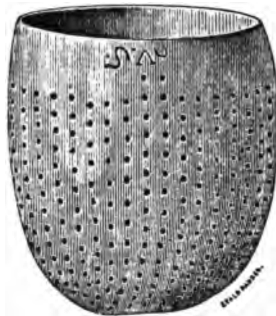

Fig. 75. Chicha-sil.

i Talamanca ständigt på det mest sjelfuppoffrande sätt sökt gagna våra vetenskapliga sträfvanden. Biskopen måste fortsätta färden till Puerto Limon för att derifrån företaga en ny missionsresa till de nordöstra delarna af republiken. Han afseglade derför i en stor kanot andra dagen efter vår ankomst till Estrellas mynning.

Tiden blef oss ej lång de tre dagar vi dröjde här, ty naturen var rik och gifmild. Visserligen har jag här att inregistrera tre misslyckade manatee-jagter, af hvilka en kostade mig ett kallt bad och förlusten af en revolver; men jag fick dock en inblick i dessa egendomliga djurs vanor, och deraf hade jag senare vid San Juan-floden stort gagn.

Bland det botaniska bytet befunno sig frön af en Hibiscus *), hvilka frön af indianerna betraktas som det säkraste motgift mot bettet af äfven de giftigaste ormar. Fröen sönderstötas eller malas till ett fint pulver, som med vatten röres till en deg; en tunn skifva af denna deg lägges på och inpressas i såret efter bettet. Dessutom kokas en dekokt på de sönderstötta fröen, och patienten dricker af densamma ungefär en half liter.

När Mr Lyon, ehuru svag, var i stånd att stiga till häst, begåfvo vi oss utefter strandplayan till det 15—20 kilometer sydligare belägna Punta Cahuita för att der söka få hyra en kanot för resan till Puerto Limon. Vägen var besvärlig, ehuru den ej var mycket kuperad, ty än vadade vi på sjelfva hafsstranden i en fin lös sand, stekta af solens lodräta strålar, än klättrade vi öfver ett virrvarr af skarpkantade stenblock och genom taggiga busksnår, än måste vi med macheten hugga oss väg genom storskogen. Der mötte oss den nästan bedöfvande lukten af vanilj **), så stark att den nästan förorsakade illamående. Slutligen kommo vi fram till vår bestämmelseort; der fröjdades ögat af en mängd nätta byggnader, liggande i de yppigaste trädgårdar invid sjelfva hafsstranden. Vi passerade förbi ett tjugutal af på ryggen liggande lefvande stora hafssköldpaddor ***), som under dagar, kanske veckor i denna ställning fingo invänta sitt grymma öde att ligga på eld, eller rättare glödande kol, till dess de yttre delarna af ryggskölden — den s. k. ädla sköldpadden — lossnade; hvarefter de arma djuren släpptes ut i hafvet för att kanske än en gång i framtiden få undergå samma procedur.

*) Hibiscus Abelmoschus?
**) Vanilla planifolia.
***) Chelonia imbricata.

Cahuita är en stor negerkoloni med omkring 15 hus, spridda utefter stranden af hafvet. Invånarna lefva af kautschuksamlande och fiske, hvarvid de ofvannämnda hafssköldpaddorna utgöra deras värderikaste byte. Kautschuken och sköldpadden afyttras i Puerto Limon. De äro dugtiga och oförskräckta sjömän, men djuriskt råa och vildsinta; vid den ringaste meningsolikhet blifver knifven skiljedomare.

En enda afton bland detta följe var också nog att visa den bjerta skilnaden mellan det tropiska Amerikas plågoris, negrerna, och dess naturliga invånare, de veka och godsinnade indianerna.

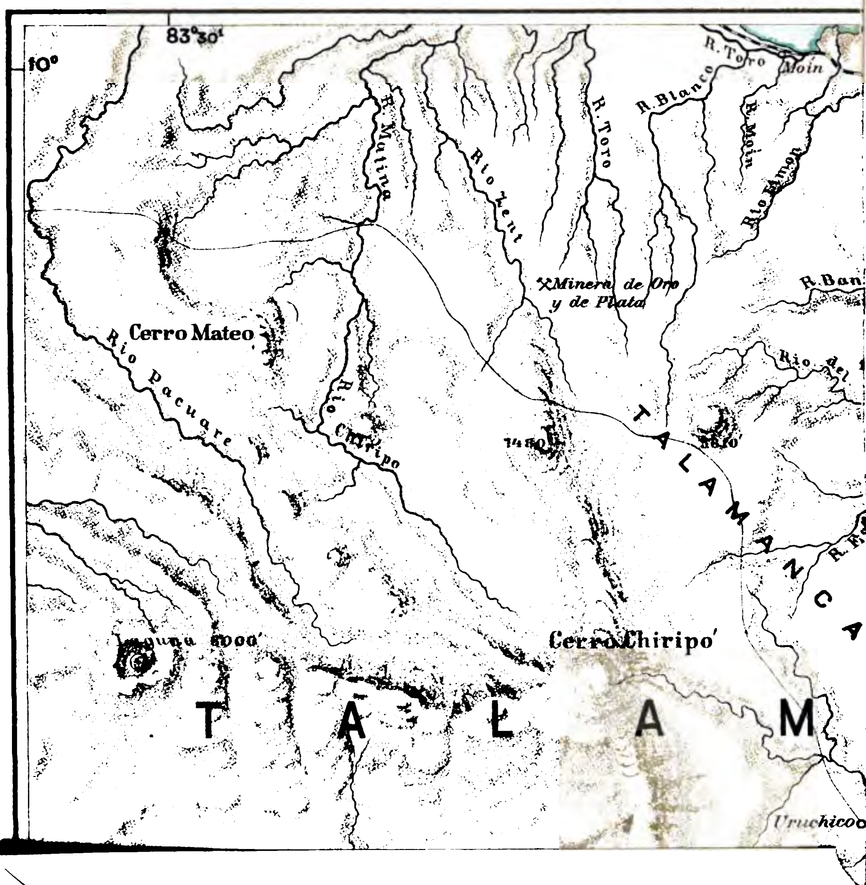
Vi togo in hos en af de mest ansedda negrerna, Samuel Brown, och ehuru vi voro gäster och Mr Lyon sedan länge var känd af negrerna, hade vi endast vår goda beväpning att tacka för, att vi utan att betala skatt kunde komma derifrån. Efter många svårigheter fingo vi ändtligen två negrer, som mot en dryg afgift åtogo sig att föra oss till Puerto Limon; och vi drogo en suck af lättnad, då vi, efter att hafva sett Mr Lyon välbehållen försvinna på skogsvägen till Tilire, sent på natten seglade ut från viken vid Punta Cahuita.

Natten på hafvet var härlig, och nästa morgon landstego vi i Puerto Limon, efter visserligen besvärliga, men på angenäma minnen rika vandringar bland Talamancas indianer.

LA MER
C. de Cocle
C. del Presidente
P. de Cantera
T. de Maria
Cereria
T. del Largato
Q. Venento
Aguadilia
T. Catera
D. Hermanos
R. Ingan
F. de Chag
R. de Indios
C. Carnero
C. Premero
T. de Cacaos
T. Iavalos
Nerada
R. Gaton
R. del Soldado
T. de Marcos
T. Arenas Chico
T. Bigames
T. del Vlney
A. Grande
R. de Cocle
T. Gallinaros
T. del Rey
T. de Mathias
El Pico
Cruz d Ivan
Gallego
Cedro Bueno
T. Cavallos
T. Muni
C. Mulato
Colorado
Saca Niguas
T. de Abujelas
Barbacoas
Embarcadero de R. de dos Bracos
R. de la Trinidad
C. de la Trinidad
C. del Valle
C. de Cocle
OCCIDENT
P. de Capira
R. de Capira
P. de Penonemo
Bourg d'Indiens
R. de Code
NATA
P. Chame
C. de Nata
Punta de Chame
R. Grande de Nata
R. de Nata
LA MER
Echele de 12 lieues Espagnoles
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

83°30'
10°
R. Toro
Moin
R. Blanco
R. Matina
R. Toro
R. Moin
Rio Zent
Minera de Oro
y de Plata
Cerro Mateo
Rio Pacuare
Rio Chiripo
TALAMANCA
Cerro Chiripo
6000'
Uruchico

